821.512.164
M 310

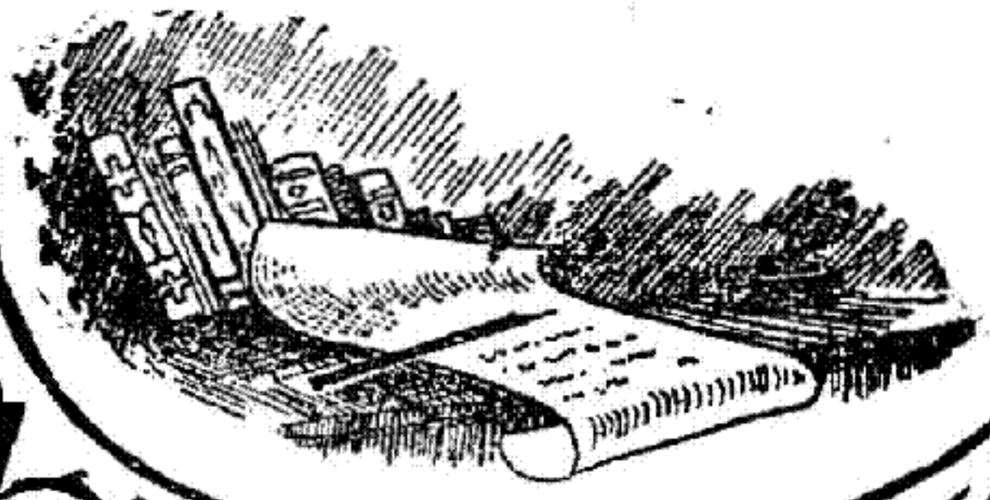
مختومکلی

ТҮРКМЕНИСТАН ССР ЫЛЫМЛАР АКАДЕМИЯСЫ
МАГТЫМГУЛЫ адындакы ЭДЕБИЯТ ИНСТИТУТЫ

Магтымгулы

Сайлаган шыгырлар

ТССР ЫЛЫМЛАР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ НЕШИРЯТЫ
Ашгабат 1960 Баку

ترکمنستان س س ر علملار آکادمیاسی
مختوقلی آدیندائی ادبیات اینستیتوتی

مختومقلی

سایلانان شعرلار

ت س س ر علملار آکادمیاسی نینك نشریاتی
عشق آباد ـ ۱۹۶۰ ـ باکو

چاپه طیّارلانلار:

مالی کوسایف و بیرام محمّد آخوندوف

رداکتور: بردی کربابایف

Подготовители к печати:
Мяти Косаев и Байраммамед Ахундов
Редактор: ***Берди Кербабаев***

شاعرينک ۲۲۵ يللیق

يوبيلَيينه

к 225 летию со дня рождения поэта

دوز یجیلاردین

ترکمنستان س س ر علملار آکادمیاسی نینگ مختومقلی آدیندا قی ادبیات اینستیتوتی نینگ قولیازمه‌لار فوندینده ترکمن کلاسسیك ادبیاتینه، خلق دورادیجیلیگینه و گوندوغار ادبیاتینه دگیشلی بای ماتریال‌لار بار. شولارینگ آراسینده ترکمن خلقی نینگ فراستلی اوغلی مختومقلی فراغی نینگ عمرینه و دورلـ دیجیلیگینه دگیشلی ماتریاللار آیراتین اورنه ایه‌دور. یوزدین کوبراك بوقجه‌ده ساقلانیان بو ماتریال‌لارینگ ایچینده بیك شاعرینگ قوشغیلار یغیندیسینی اوز ایچینه آلیان اللی-آلتمیش سانی قولیازمه‌دین باشغه-ده، اونینگ عمری و یاشان دوری حقینده گوررینگ بریان انچمه روایتلار، درلی مغلوماتلار هم یوزلارچه صحیفه‌نی بزایار. ماتریال شیله کوب بولانی اوچون، بو صفرقی ایشده اولارینگ باری‌نی پیدالانماقلیق ممکن بولمدی.

بو کتاب چاپه طیّارلانان وقتینده شاعرینگ دور ادیجیلیگینه د گیشلی دینگه یدی سانی قولیازمه اساسلانیلاندیغی‌نی ۱)، قالیبرسه‌ده ۱۹۵۹ ـ ۱۹۵۷ـنجی یل‌لارینگ نشرلاریندین ممکن قدر پیدالانیلاندیغی‌نی آیتمق گراك. شونینگ اوچون هم بو یغیندینی تنقیدی تکستلار اساسینده هرطرفلاین ایشلانان یغیندی دیب حساب اتمك بولمز. اول شاعرینگ قوشغیلارینی دولیلیغی یلان اوز ایچینه آلیب بیلمیانلیگی اوچون هم، آلینان شعرلاری بار بولان اهلی نسخه لار بیلان درنکا مگینگ ممکن بولمانلیغی اوچون هم کمچیلیکلاردین خلاص‌دالدور. شیله‌هم بولسه یوقارده یاتلانان نسخه‌لاری دنگشدیریب ایشلمگینگ نتیجه‌سینده آیری ـ آیری شعرلارینگ اوستی‌نینگ یتیریلندیگینه، کوب حالتلارده اولارینگ تیمارلاناندیغینه و اوزال قوییریلان بیرناچه کمچیلیکلار ینگ دوز ادیلاندیگینه یغیندینی اوقان آدم‌لار گوز یتیریب بیلارلار.

مختومقلی‌نینگ قوشغیلار یغیندیسی‌نینگ بوتکستینی چاپه طیّارلامقده اساسلانان اصولیمیز حقینداقی مسئله کچیلانده، اوقیجیلار ینگ اونسی‌نی آشاقداقی یاغدایلاره چکمگی ضرور حساب ادیاریس:

ترکمنستان س س ر علملار آکادمیاسی‌نینگ ادبیات اینستیتوتی‌نینگ قولیازمه‌لار فوندینده ساقلانیان ماتریاللارینگ

---

۱) a ۴۰۰، б ۴۰۰، ۲۸۱، a ۷۶، ۱۶۷۶، ۱۱۶۴، a ۲۹۷ـ نجی بوقجه‌لار.

آراسینده بیك شاعرینگ خود اوز الی بیلان یلزان الیازمه‌سی (автограф) یوق. بویاغدای بیزینگ ایش میدانیمیزینگ کینگلامگینه، کوب حالتلارده درلی قینچیلیقلاره سباب بولدی. بوقین‌چیلیق اساساً هم درلی دورلارده آیری ـ آیری آدملار طرفیندن یازیلان هرحیلی نسخه‌لار بیلان ایش سالیشمالی بولـ لاندیغیندین عبارتدور. اولار درلی گورنیشلارده یازیلاندیغیندین باشقه‌ده، یازو قاعده‌لاری بوینچه هم کوب حالتلارده بیرـ بیریندین تفاوتلانیار. مونینگ شیله بولماغی‌نینگ دویب سبابی هم اکتیابر رولیوتسیاسیندین اوزال ترکمن دیلی‌نینگ هر طرفلاین دولی ایشلاتان قاعده‌لی یازو دوزگینی‌نینگ بولماندیغی بیلان دوشینـ دیریلیار. شونینگ اوچون اهلی مسئله‌لار بوینچه بلی براصولی ساقلامقلیق بیزه هم دولی باشارتمدی. شیله‌ـده بولسه یغیندی‌نی چابه طیّارلامقده گوز اونگینده توتیلان کابرزادلار حقینده شو آشاقداقیلاری آیتمق یرلیکسیز دالدور.

شاعرینگ قوشغیلار یغیندیسی‌نی اوز ایچینه آلیان قولیازـ مه‌لارینگ هیچ بیرینده هم آیری ـ آیری شعرلارینگ یوقارـ سینده آد یازمق حاصیتینگ یوقدیغینی آیتمالیدیریس، شیله هم بولسه بویاغدای حاضرکی زمان اوقیجیلارنینگ طلبینی قناعتلاـ تدیریب بیلمیاندیگی اوچون هر بر شعرینگ دگیشلی آدینی یوقارده گور کزمك‌لیك معقول حساب ادیلدی. بو ایشی برینه یتیرـ مکده اولانان اصولیمیز (پرینسیپ) هم‌هر برقوشغی‌نینگ ایلکینجی جندینده دوش گلیان برنجی وبقمه‌نینگـ (قافیه) شول شعره

شرطلاین آد حکمینده آلنائدیغیدوره ریغمه بولسه کاوقت ایکینجی سطرلارده، کاوقتهم دوردینجی سطیرلارده قبات کلیار.

سوزلارینگ یازو دوزگینی حقینداقی مسئلا گجیلانده عرب، فارس سوزلاری‌نینگ اساساً اوز اصلینی ساقلاماغه چالیشیلاندیغی‌نی آیتماق گراك. شیله هم بولسه کابرحالتلارده قوشغی‌نینگ چپرچیلیگینه زیان یتریان ریغمه‌لاری بوزمازلیق مقصدی بیلان، کاوقتهم بوغین سانیته شکست یتره‌زلیك اوچون، آیری - آیری سوزلارینگ اوزگردیلیب، ترکمن دیلینده آیدیلشی یالی یازیلان برلاری هم بولدی. مثلم:

دوشمیشام **سودایه** دیب،
سودالی **قوغایه** دیب،
کچدی عمریم **ضایه** دیب،
آه اورار آلتمیشینده.

یالی سطیرلارده «ضایه» سوزی «سودایه». «قوغایه» سوزلاری بیلان سازلاشیب (قافیه‌داش) گلانی اوچون، اوزی‌نینگ اصل بولمالیسی یالی (ضایع) دالده، «ضایه» گورنیشینده بریلدی.

یاده:

قلبیمه گیریبدور گیتمك **هواسی**،
ینه بیزدین بولار خلقینگ **طماسی**،
کونگلم‌نی رد ایتمه قیلمه **ترخوسی**،
بر سفر ایشیدور قویمبر آزادیم.

یالی سطیرلارده **هوسی** دراگینه **هواسی**، **طمعسی** دراگینه **طماسی**، **درخواستی** دراگینه **ترخوسی** دیب، ترکمنلشدیریب آلیندی. مونی شیله اتمگینگ اوزی ترکمن دیلی‌نینگ اوز

بولیشلیلیغی، اوزینه مخصوص بولان آیراتین‌لیغی بیلان باغلیدور. شونینگ بیلان بیرلیکده بو یاغدای قوشغی‌نینگ چپرچیلیك سرشته‌لاری نینگ طلبلاری بیلان باغلانشیقده عمله گلیار. اگرده شیله اتمان، اول سوزلار اوز اصل بولیشلاری یالی یازیلان بولسه (هوس، طمع، درخواست)، اونده اول بندینگ چپرچی‌لیگی یوقاردا قی یالی بولیب بیلمزدی. اونینگ دینگه بیر ریفمه تایدین آغساجاقدیغی هم دال، ایسام شونینگ بیلان بیرلیکده قوشغی اوزی نینگ ینگیلیگی، لفظلی‌لیق حاصتینی هم الدین بردی.

بولاردین باشغه‌ده بغیندی نینگ دوامینده شو آشاقداقی یالی سوزلارینگ اویگدیلیب آلینان وقتلاری بولدی. مثلم:

جمع یرینه جم، قوّت یرینه قوات، هنر یرینه هنار معرکه یرینه ماره که، گله یرینه گیله، شریك یرینه شارك، کاروان یرینه کرون، دفع یرینه دب، نفع یرینه نب، افعی یرینه آفی، کهنه یرینه کونه، همراه یرینه همرا، پشیمان یرینه پشمان، دشمن یرینه دشمان، معلوم یرینه مالم، مجلس یرینه میلیس، فعل یرینه فال، طعن یرینه طان، طرفةالعین یرینه طارفه‌تاین، طالع یرینه طاله‌ی، عصا یرینه حصا، ضایع یرینه ضایه، فراغت یرینه فراخت، متاع یرینه ماتا، تمیز یرینه تامیز، محکم یرینه ماکام، شکست یرینه شیکس وش. م. لار.

بو اوز گاریشلار کابر فرصت‌لارده قوشغی‌لارینگ چپرچی‌لیگینه زیان یتیرمزلیك مقصدی بیلان ادیلان بولسه، باشغه

برنا چه یاغدایلارده اولارینگ کابرلاری هم ترکمنلاشان سوز بولانی اوچون، اوزگاران فورماسینده بریلدی.

حاضرکی زمان ترکمن دیلینده باشلارینده «غ ـ Г» سسی اشیدیلیان سوزلارینگ گوفیسینی قدیمی ترکمن ادیاتده، شول سانده مختومقلی نینگ دورادیجیلیگینده هم اساساً «ق ـ K» حرفی بیلان یازمق دوزگینی آغدیقلیق ادیاره خود شول دوزگین اساسینده شیله سوزلارینگ باشینده «غ ـ Г» سسلا ـ رینینگ اشیدیلیاندیگینه قرامزدین، اولاری (غ ـ Г حرفینی) «ق ـ K» حرفینه اوگریب یازمقلیق معقول بیلیندی. مثلم:

غیلیچ دال قیلیچ، غاش دال قاش، غراب دال قراب، غیش دال قیش غورت‌دال قورت، غل دال قل، غزاق دال قزاق، غالفاق دال قالفاق، غدرت دال قدرت، غاوین دال قاوین وش . م.لار.

شو یرده شونی هم آیتمق گراك. سونگقی بوغین‌لارده یازیلمیان دیمیق «ق ـ K» حرفی دگیشلی یرلارده آچیقه اوگریلیب، «غ ـ Г» حرفی نینگ اوستی بیلان بریلدی. مثلم: قیلدیق ـ قیلدیغی، قولاق ـ قولاغین، اوشاق ـ اوشاغین، بولاق ـ بولاغین، آغساق ـ آغساغین، یازیق ـ یازیغیم، و ش. م. لار.

حاضرکی زمان ترکمن دیلینده سونگی «پ» حرفی بیلان قوتاریان سوزلار قدیم ترکمن ادبیاتینده کوپلنج «ب» حرفینه اوگریب یازیلیار. بو مسئله باراسینده هم کلاسیك ادبیاتینگ یازو دوزگینینه اساسلانیلدی. مثلم:

کوپ دال کوب، آلیپ دال آلیب، سالیپ دال سالیب، ساتیپ دال ساتیب، چاتیب دال چاتیب، قالدیریپ دال قالدیریب، اولدیریپ دال اولدیریب و ش. م.لار.

گ چ ژ حرفلاری قدیم ترکمن یازو دوز گینینده اونچاقلی کوب مقداره اولانیلمایاردی. گ پرینه ك، چ پرینه ج حرفینی یازمقلیق داب بولیب قالیدی. شیله‌هم بولسه برناچه سوزلارده آنگلادیلیان معنی‌لاره زیان یتیرمزلیك مقصدی بیلان بو حرفلار هم (گ، چ، ژ) دگیشلی یرلارینده پیدالانیلدی.

بیز اوزال قولیازمه‌لار فوندینده بار بولان الیازمه‌لارینگ یازو دوز گینینده بلّی بیر قاعده‌نینگ ساقلانمانلیغی‌نی، اولارینگ هر بیری‌نینگ یازان آدمسی‌نینگ سوادینه گوره درلی گورنیشلارده یازیلاندیغینی بللاب کچیدیك. اینه شویاغدای ضرارلی دینگه بر عرب، فارس سوزلاری‌نینگ یازیلیشی حقینده دال، ایسام خود ترکمن سوزلاری‌نینگ یازیلشینده هم کوب آیرا-تین‌لیقلاره قبات گلیندی. مونگا مثال حکمینده شو آشاقداقی سوزلاری گور کزمك بولار:

یمان ـ یمن ـ یامان، تفان ـ تفن ـ تافان ـ تاپان، بقار ـ بقر ـ باقر ـ بقار، قزانج ـ قزنچ ـ قزنج ـ قازانج، قزانمق ـ قزنمق ـ قزانماق ـ قازنمق ـ قازانماق، چیقر ـ چیقار، سودا ـ ساوداء اواوغ ـ اولیغ ـ اولی، ایسسیغ ـ ایسی ـ ایسسی، حور ـ حویر، آبرای ـ آبروی یلانجی ـ یلانجی ـ یالانچی، دور ـ دیر ـ در، بولدیم ـ بولدوم، مینگ ـ منگ ـ مونگ، ایزینده ـ ایزنده، اتمك ـ ایتمك ـ

انماك، آر ـ ار ـ ایر، دشمن ـ دشمان ـ دوشمان، دنیا ـ دونیا ـ دونیه، سیرایدان ـ سیراتیان سیرادن، مخدومقلی ـ مختومقلی ـ مخنیم قلی، ال برسام ـ ال برسم، قانات ـ قانت، اوچا بیلمن ـ اوچه بیلمان ـ اوجا بیلمان، گورارمن ـ گوررمن، بولیب ـ بولوب ـ اولیب، منگا ـ مانگا، دورت ـ تورت، باش ـ بیش، دوقوز ـ دوقیز ـ توقوز ـ توقیز، کونکلیم ـ کونکلوم ـ کونگلم، یغیب دویریب ـ یغب دیریب، عقل کامیسین ـ عقل کاموسین باتیرمیشام ـ باتورمیشام ـ باتورمیشم، آلتینمی ـ آلتینمو، بارغین ـ بارغیل ـ برغیل، گلدی ـ گیلدی، دورت آتلی ـ تورت آطلی، مکاـ جین ـ مکه‌جین ـ مکجین. ایزلامایان ـ ایزلامایین ـ ایزلامین، کویدیرار ـ کویدیرور ـ کویدورور وش. م. لار.

معلوم بولشینه گوره بو سوزلارینگ ایکی، اوچ، دورت حتّی باش گورنیشده یازیلیانلاری هم بار. یاغدای شیله‌بولانی اوچون، ترکمن سوزلاری نینگ یازیلیشی باراده هم بلّی بر قاعده‌نی صاقلامقلیق دولی باشارتمدی. مونینگ اوزی ترکمن کلاسسیك شاعرلاری نینگ اثرلاری نینگ تنقیدی تکستینی چاپه طیارلامقده دیل هم ادبیات عالم‌لاری نینگ مصاحتلی ایشلاب، بلّی بر قاعده کلمك‌لاری نینگ ضرورلیغینی آنگلادیلار.

شاعرینگ اثرلاری‌نی قدیم یازو اساسینده اونگات اوقاب یامیان یولداشلاره کمك بولاردیان مقصد پیلان کونه ترکمن الیب‌بی‌نینگ نسخه‌سی هم بر بلدی.

مختومقلی‌نینگ قوشغی‌لاریني شاعرینگ خوداوز یازان خطینده نشر ادیب چیقارمقلیق کچمیش ادبی میراثیمیزی هرطرفلاین اوگرانمك باراده سووت حاکمیتی و سووت سایوزی نینگ کوممونیستیك پارتیاسی طرفیندین ادیلیان اولی آلادالاره یته برگزاك شاهدلیق ادیار. البتّه بو باراداقی ایش دینگه برشونینگ بیلان چاکلنمیار. ترکمنستان عالم‌لاری مختومقلینی اوگرانمك وظیفه‌سینی گلاجاکده هم دوام اتدیریب، فراستلی شاعرینگ عمری و دورادیجیلیگی باراده خاص هم گورنیکلی ایشلار ادارلار. سوزیمیزینگ سونکینده حرمتلی اوقیجیلاره یوز توتیب، بو نشر باراده اوز بللیك‌لارینی و تکلیف‌لارینی شو آشاقداقی آدرسه ۱) یازیب ایبرمك‌لارینی خوایش ادیاریس.

---

۱) عشق‌آباد، گوگول کوچه‌سی، ترکمنستان علم‌لار آکادمیاسی‌نینگ مختومقلی آدینداقی‌ادبیات اینستیتوتی.

آیری- آیری فئودالار آرامینده حاکیملیك اوستینده قانلی چاقیشمالارینك موج اوریان زمانینده خلقینك دورمیشی بیلان یغی باغلانشیقلی بولان اثرلارینی دورادیبدور.

بو دورده یوردینك اقتصادیتی پسه دوشیدی. سببی کوشك آدملاری، آیری - آیری سردارلار اوزلاری نینگ اونگگی درجه‌لارینی سقلامق ایسله‌یاردیلار. شول ضرارلی فئودال حاکملار ایلاته چاقدان آشه خراج هم سالغیت سالیب، یوردی توزدیریبدیلار. بویاغدای اوباخوجه‌لیق اونیملاری نینك اوندار یلشی. نینك کملمگینه، بازارلارینك قوشاماغینه، شهرلاردا کی صناعتلارینگ دارغاماغینه سبب بولدی. بو دورده ازیجی‌لار بیلان ازیلیجیلار آرامنده گیدیان صنفی گوراش خاص یتیلاشدی.

«شاه خزینه‌سی نینك ناچه بوشادیغیجه، یوردینك دایخانلارینین و شهرلارینین کوفراك مایه‌نی سیقیب آلماغه چالیشیلیاردی. صفویلار دولتی نینك توارا کلارینداکی، ایرانلی بولمدیق ایلاتلار آلغیت ـ سالغیت ظلمینی خاص هم‌بتر دوییاردیلار»[1]

اینه شویاغدایلار خلقینك آرامنده ناراضی‌لیق‌لارینك آرتماغینه سبب بولیار. حکمدارلارینك هم اولارینك دیکمه‌لارینینك قرشیسینه بولان قوزغالانکلار آرتیب باشلایار. بوحرکتلار ایران شاه لاری نینك قول آستینده بولان باشقه خاق‌لارینگ آرامنده هم گوچلی دوییلیار. «ایرانینك اهلی XVIII عصر تاریخی

---

[1] „История Ирана, с древнейших времен до конца XVIII века“, Ленинград, 1958, стр. 306.

سوزباشی

(عمری و دورادیجیلیگی)

ترکمن‌لار باغلاسه بر یره بیلی،
قورادار قلزمی دریایِ نیلی،
تکه، یموت، گوکلنك، یازیر، آلیلی
بر دولته قوللیق اتساك باشیمز

۱ - دوری

ایکی یوزیل قاویراق موندین اونگ داغینیق ترکمن تیره‌لارینی برلاشدیرمك، اوزباشداق ارکین یاشامق، انسانیت مرتبه‌سینی بلند درجه گوترمك، ایلاتینك آسوده یاشاماغی اوغرینده اوزی‌ینگ بار گویجینی، اوقیینی، دورادیجیلیگینی صرف ادان، زمانه‌سی نینك وفالی اوغلی، فراستلی شاعر مختومقلی فراغی اونگه‌چیقیار. شاعر XVIII عصرده ایرانده، تورانده فئودالیزمینك اقتصادی، سیاسی تایدان قاوشاب یاشلان دورینده

خاه دولتی طرفندین بارزادلاری سورلیب آلنان ارمنی، گروزین، آزربایجان، کورت، آوغان، ترکمن دایخانلاری‌نینك گویچلانیب اوغران فئودال‌چیلیق اکسپلوآتاسیا قرشی قوزغالانکلاری و اوز باشداقلیق اوغربنداقی حرکتلاری بیلان دولیدور»[1] بخارا امیرلیگی‌نینك، خیوه خان‌لیغی‌نینك قول آستینده بولان ترکمنلارینگ یاغدایی هم اربتدی. بخارا خان‌لیغینه تابین بولان خلق‌لارینك دورمیشلاری باراده تاریخی معلوماتلارده شوحیلی آیدیلیار:

«شیله‌لیکده خانینک خزناسی‌نینك گیرداجیسی خاص هم آزالدی. شونکا گوره امینانا و کیلانا (سالغیت سالیان‌چنونیك. لارینک خیرینه یغیم)، نکاحانا (تازه اویلانانلارینیمی) مهرانا (داکومنتلاره مهر باسیلانی اوچون یغیم)، حق ترازو (ترازی حقی) و شونکامنکزاش کوب تازه سالغیت‌لارینك آرتاندیغینی احمددانش بله‌یار.

بوزادلارینک همه‌سی زحمتکش خلقینك یاغدایی اوران اربدلاشدیریاردی»[2]. بولارینك اوستەسینه XVIII عصرده یرلی اکسپلوآتاتورلارینك هم زحمت کش قاتلاغی درلی یوللاربیلان تالامقلاری خاص گویچابدی. «چونکه XVIII عصرده بز

---

[1] История Ирана, с древнейших времен до конца XVIII века," Ленинград, 1958, стр. 300.

[2] Б. Г. Гафуров. История таджикского народа, Москва, Госполитиздат, 1949, стр. 381—382.

ترکمن جمعیتی‌نینك اکسپلوآتاتورلاره واکسپلوآتیرلتیانلاره بولیناندیگینی تحقیق گوریارس.

اکسپلوآتاتورلاره فئودال‌چیلیق ـ اوروغ ـ فئودالچیلیق قوالوق جگلاری ـ خان‌لاره، بگلاره، نوکرلار (خوارزم هم ـ ده آمی دریانینك اورتا آقیمی ترکمنلاریندە)، تیره‌باشلیغی، آق‌صقال‌لاره، روحانیلار (ایشانلار، قاضی‌لار، ملالار)، تاجرلاره، سویت‌خورلار وکسه کی‌نینك زحمتینی اکسپلوآتیرلایان‌بای یرایه‌لاری هم ـ ده مال‌ایه‌لاری دکیشلی بولیبدورلار». ۱)

بودور مختومقلی‌نینك دیلی بیلان آیدانده شوحیلی بولیب‌دور:

کیم‌نان تابمز ایماگه،
کیم یرتابمز قویماغه،
کیم‌دون تابمز گیماگه،
کیم ترمه شالی کوزلار. ۲)

XVIII عصرینك ایکینجی یاریمینده ترکمن تیره‌لارینینك اساسی‌لاری اوتیریملی‌لیغه و یاریم اوتیریملی‌لیغه گچیب باشلا‌ـ یارلار. مونك قیشلاق (مانکیشلاق)، اوستیورت، بال آقان (بالقان) تبتلارینده یاشایان تکه، ساور اوروغلاری آخال، اتاك، هریرور (تجن)، مرغاب او آزیسلارینه، یموت هم گوکلنك اوروغلاری بولسه اتراك، گرگان او آزیسلارینه

---

۱) آ، روسلیاکوف ترکمنستان تاریخی نیك قیسغه چه اوچرکی، عشق‌آباد، ۱۹۵٦. ۱۵٦ـنجی صحیفه.

۲) مختومقلی، صایلانان اثرلار، عشق آباد، ۱۹۵۹، ا ت. ۲۲۵ـنجی صحیفه.

اورناشیب باشلایارلار. خلقینك فیترانکّی یاغدایدین اوتیریملی لیق یاغدانیه گچمگی یوقاری قاتلاقدین بولان خان، بگ، بای، سویت خورلار اوچون آماتلی شرطلار دورادیب، اولارینك زحمت کشلار صنفینی اکسپلو آتبرلامکلارینی خاص ـ ده کوبچلاندیریاردی.

XVIII عصرده خلق لارینك توزغینلیغینه سبب بولان یغدایلا رینك بیری ـ ده ظالملیقده یقاسینی تانادان نادرشاه‌نینك (۱۷۴۷ـ ۱۶۸۸) یقین هم اورتا گوندوغار و اورتا آسیا اولکه‌لارینده گچران سیاستی هم آلیب‌باران باسیب آلیجی‌لیقلی، قانلی سواشلاریدور. نادرشاه اهلی ایرانی، آوغانستانی (افغانستانی) اورتا آسیانی، عراقی، بوتین قفقاز خاق‌لارینی باسیب آلیب، اوزینه تابین اداندە بولسه، باسیب آلیجی‌لیقلی سواشلاربن توغناتمیار. اول خطابی باسیب آلمق اوچون یوریشه طیّارلانیار. نادرشاه نینك خطایه قارشی اساسی طیارلیق گوریان یری‌ماری (مرو) توارکلاری بولیار. توپ، زمبورك واولاره گراك اوقلاری یاسامقدین اوتری ایلاتده بولان میس، بورینج، چویون و فولاددین ادیلان قاب ـ قاچلار زوربیلان آلینیار. گوریلیان اگیرت اولی طیّارلیغینك آغرامی زحمت کش‌لار کوبچیلیگینك گردنینه دوشیار. نادرشاه اوز سورایان یرلاریندا کی ایلاتینك اون باش یاشدین یوقارده بولانلارینی قشونچیلیغه آلیار، جماعتینك آتلاری، دویه‌لاری، و غلّه‌لاری قشون خراجاتی اوچون زوربیلان آلینیار. نادرشاه نینك هم اونینك دیکمه‌لارینك چیقغینسیز

حرکتلارینینگ قارشی‌سینه ایلات آراسینده ناراضی‌لیق‌لار بارها آرتیار. وینینگ سورایان یورتلارنده یغی ـ یغیدان قوزغالانکلار توریار. آیاغه قالان خلقی یاتیرمق اوچون نادرینگ یوریشلاری بولیار. جزا بریجی اوتریادلار ایبریلیار. ایلاتدین رحیم‌سیز اوج آلینیار. سالغیت بریب بیلمیانلارینگ املاگی، املاگی بولمدیقلارینگ هم عیال اوغلان ـ اوشاق‌لاری اللارندین آلینیاردی. نادرشاه اولدیرلاندان سونگ یورتده حاکملیگ اوستونده آیری ـ آیری فئودال‌لار آراسنده بولان گوراشلار توتاشیار. اونینگ قوران ایران دولتی بولاگ ـ بولاگ بولیب اوغرایار. کوب یورتلار ایران شاه‌لارینینگ قولی آستیدین بوشاب باشلایارلار. نادرشاه‌نینگ سورایان یری آوغانستانده، گوندوغار ایرانده احمد درّانی اوزبی شاه اعلان ادیار. حاضرکی آوغانستان دولتی نینگ اساسینی قوریار. ف. انگلس بو باراده شیله یازیبدور:

«۱۷۴۷ ـ نجی یلده ندراولتدین سونگ، حربی آوانتوریستینگ ناچالنیکلیکی آستنده حربی صنعتی او گرانان احمدشاه فورسیان خلمینی زینگیب ناشلاماغی یوراگینه دودی» ۱)

احمد درّانی دینگه‌بر آوغانستانی الینه آلمق بیلان چاکلانمان، اوزبی نادرشادنینگ سوران یرلارینینگ حاکیمی دیب اعلان ادیار. شونینگ اوچون اول ترکمنلاری هم اوزینه قوشماقدین اوتری اهلی ترکمن تیره‌لارینه یوز توتیب، ایکی صفر خط

۱) ك. مارکس. ف. انگلس. اثرلار XI ت، II بوللك، موسکوا، ۱۹۳۴، ۵۳۸ـنجی صحیفه.

ایریار. شوخطلارده محمدولی‌خان، آمانلیق، حوجه‌حسن اون‌بگی، آدینه قلیچ، گوندوغدی، چالیش‌خان، چرکز اون‌بگی، دولت‌علی، آتنا مخمّد، مصطفی، شیرمحمّد، سلیمان، منکلی‌خان، عوض گلدی، اوروس‌عالی، دولت محمد، قره‌حسن، آدینه گلدی، اون بگی یالی ترکمن خانلارینینگ یاش اولیلارینینگ آدلاری‌بار. ۱)

بو برلاشمك مسئه‌سینی آرا آلیب مصلحلاشماقدن اوتری چودیرخان دیان ۳۰ یاش‌لار توارا گینده ولان ادارمن یگدینگ یول باشچیلیغی بیلان مختومقلی‌نینگ اوزبندین اولی آغه‌لاری مخمّد صفادیر عبداله آوغانستانه ایبریلیار. اما بولار یولده دشمان طرفدین اولدبریلیار. «اوغلیم ـ آزادیم» قوشغی‌ـ سینده بیان ادیلیشی‌یالی. مختومقلی آتاسیندین رخصت آلیب، آوغانستانه گیتمك ایسله‌یار. شاعرنیك آوغانستانه گیتمکی، احتمال، یوقارقیلار یالی مسئله‌لاره باغلانشیقلی‌دور.

بر طرفدین، اولکه‌ده فئودال‌لار آراسینده کوب وقت‌لار دوام ادان اوزآرا سواشلار ضرارلی زحمت کشلار کوبچیلیکی‌ـ نینگ گردنینه دوشان آغیر سالغیت‌لار، خاص گوچلاغان اگسپلوآتاسیا هم تالانگچلیق‌لار نتیجه‌سینده توزدورلان ایلاتینگ صبر کاسه‌سی‌نینگ دولماغی، ایکینجی طرفدین، اونگکی ایران دولتی‌نینگ قول آستینده بولان یورتلارینگ اوز باشداق ولیب آیریلماقلاری نتیجه‌سینده ترکمن خلقینده هم برلاشمك، اوز

---

۱) ضیع‌الدّوله، محمدحسن‌خان «مطلع‌الشّمس»، طهران، ۱۸۸۴، ت. ۳ـ۱، ۳۴۷ـنجی صحیفه.

باشداق بولمق، حتّی اوز باشداق دولت قورمق یالی فکرلار دورایار. عصرلار دوامنده درلی فئودال دولتلارینك آغیر ظلملارینی چکیب گلان ترکمن خلقی آسوده زحمت چکماگینك درلی یوللارینی آختاریارلار.

ایران شاهلاریندین، بخارا امیرلاریندین، خیوه خانلاریندین بخشی‌لیق تماسینی اتماگینك بیدر کدیگینه گوزی یتان ترکمن‌لار اوزلارینه برنجی حمایتچی دیب روسلاری تانیارلار. XVIII عصرده ترکمن تیره‌لاری‌نینك بر بولاگی روس رعیّت چیلیغینه گچیر. شونینک نتیجه‌سینده بوحیلی میل‌لار خاص آرتیار. برناچه تیره‌لار فتربورغه، آستراخانه و کیل‌لار ایبریب، اوزلارینی رعیّت ایغه آلماقلارینی خوایش ادیارلار.

ترکمن خلقینینك اقبالی باراده یقیندین آلاده ادیب، ایلاتینك بهبیدی، ارکینلیگی اوغربنده درلی بورتلاره گیدان مختومقلی‌نینك آستراخانه باریب، اول برده روسلارینك دورمیشی بیلان تانیش بولماغی‌-شول وقتده ترکمن‌لار بیلان روسلارینك آراسینده آلنیب واریلان گیلاشیکلار و میل‌لار بیلان باغلانشیقلی بولماغی احتمالدور.

ارکین‌لیك، اوز باشداق‌لیق، برلاشمك یالی خلقینك اصللی ایدیالارینی اوز زمانی‌نینك پروگرسسیو توفاری ـ شاعرلار بنره‌سی آلیب گوتریارلارهم دورینك طلبی اساسینده ترکمن خلقینده دوران ایسلاگ ـ آرزولاری اوز چیرچیلیك اوسته‌خانه‌لارینده ایشلاب، شعار (چاغیریش) حکمنده ایلانه یایرادیارلار.

گونکل‌لار یوراکلار بر نوایب باشلار،
تارتسه‌یغین ـ ارار توفراقلار، داشلار،
بر سفره‌ده طیّار قیلینسه آشلار،
گوتاریلار اول اقبالی ترکمنینك ۱)

عالم‌شاعر دولت محمّد ـ آزادی‌طرفیندین یازیلان «وعظ آزاد» کتابی ترکمن خلقینینگ عصرلار دوامنده ادان آرزو ـ امیدلارینی، طلبلارینی اوز صحیفه‌لارینده بیرین ـ بیرین بیان ادان اثردور. بو اثرده اساساً دورت سانی ضرور مسئله اورتا آتیلیار:

۱) آغزآلالیغی بس ادیب، داغینیق ترکمن تیره‌لارینی بر یره جملاملی. اوز باشداق دولت قوریب، اونینك باشنده عدالت‌لی حکمدار اوتیرتماق؛

۲) قوربلی آدملارینك اوستی بیلان سوارش سیستما ـ لارینی، سودا یوللارینی، کوفرلاری آبادلاب، خلقینك مادّی آبادانچیلیغینی بر قرار اتمك؛

۳) جماعتینك مدنی، روحی طلب‌لارینی یولا سالماقدین اوتری مکتب مدرسه‌لاری آچیب، آنك ـ بیلیم، تعلیم تربیه ایشلاری یولا سالیب، یورده ـ ایلاته گراك بولان اوززمانی‌نینگ عالملارینی یتیشدیرمك؛

۴) اهلی غریب ـ غاسارلارینك، درویش وشونکا منکزاش لارینك جمعیتداکی توتیان اورینلاری، حقوقلاری وظیفه ـ لاری حقنداقی مسئله‌لاری دوز گینلاشدرمك.

---

*) مختومعلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، ۱ ت. ۴۸ بجی صحیفه.

آما بو کتاب عرب، فارس و آرخائیزملارنك کوب اولا-
ئیلان مدرسه دیلینده یازیلانلیغی اوچون، خلق کوچیلیگینه
دوشینکلی بولمایارهم ایسلاندیك نتیجه‌نی برمیار.

شویغدالار بیلان تانیش بولان مختومقلی ترکمن ادبیا-
تینده آگیرت اولی اوگریلشیك دورادیار. فراغلی شاعر
خلق دورادیجی‌لیگی‌نینك اکسیلماز نسخه‌لارینی، اهالی ترکمن
تیره‌لاری‌نینك دیل بایلیغینی اوگرانیب، ادبیاتی خلقینک طبیعه
اویغینلاشدرمغی هم اونی خلقیلاشدیرمغی اوز اونگینده وظیفه
ادیب قویبار. شاعر اوز اونکنده قویان بو اصل‌ای‌طلب‌لاری-
نینك هوتداسیندین گلیار. اوزیندن اونککی شاعرلارینك، آتا-
سی‌هم استادی دولت محمّدینك و باشغه‌لارینك اونکات، بروـ
گرسسیوفکرلارینی اوسدیریار. خلیفه شاعرینك دورادان مکتبی
خلق آراسینده اولی حرمته ایه‌بولیار. بو مکتبینک وفالی‌شاگردـ
لاری اوسیب یتیشیار، سیدی، ذلیلی، کمینه، ملاّنفس و باشغه‌لار
مختومقلی طرفیندین قویلان یورالگانی ایزی گیدارلیکلی دوام
اتدیریبدورلار.

شاعرلار نبره‌سی

بیلمه‌یان سورانلاره آیدینك بو غریب آدیمز:
اصلی گرگز، یوردی اتراك، آدی مختومقلی دهر.

بیك اوکتیار سوتسیآلیستیك رولیوتسیاسیندین اونککی
اهلی زحمت کشلارینك باشلاریندین گچیران یاغدایلاری
یالی، مختومقلی ـ فراغی هم «ایماگه نان، گیما گه دون

تابمان»، بارجاملی آداملارینك قافیلارینده قره زحمتی بیلان اجر چکیب یوران ماشغالاده دنیا اینیاره ترکمنستان س س ر علملار آکادمیاسی‌نینك ال یازمه‌لار فوندینده سقلانیان ۸۴۲ـنجی بوقجه‌ده مختومقلی‌لار نبره‌سی حقده شوحیلی معلوماتلار بریلیار: «گوکلنك ایلاتی‌نینك آتانیازه قادرخان زمانینده، گر کزلاردین مختومقلی ـ یوناچی دیان آدم کلیب: ـ کیم بارمن دایخان دوراز یالی ـ دیب سورایار. خانینك ساغی برمکی بیلان شول کلان آدم قیشیقلار توقاریندین بولان بربانیك قافیسینده گزیر یار». یئه شولیرده مختومقلی یوناچی‌نینك زحمت سویارلیکی، قایش هم کومیش اوسته‌چیلیغی و باشغه‌ـده درلی ال هنرلارینه ازبرلیکی بیلان ایلاتینك کونکلیندن تورانلیغی هم یوناچی قرق یاشه بارانده ایلات طرفندین اونینك اویاریلیشی، ۴۶ یاشه بارانینده بر اوغلی‌نینك بولاندیغی... حقده گوّرینك ادیلیار.

شول دوغان چاغه یوناچی‌نینك قاقه‌سی‌نینك آدی بولان دولت محمّد داقیلیار. اما گورانینك قافیسینده طلبانچیلیق ادیب یوران یوناچی اوز وقتینده اویلانیب بیلمان، آخرده هم کوبچیلیك بولیب اویلاندیریلیب، ۴۶ یاشه باریب «قرّانی اوچون» بوبولان چاغاینك (دولت محمّدنیك) قرّی ملادیان لقبی هم بولیار.

مختومقلی ـ یوناچی ۱۶۵۴ـنجی یلده دوغیلیب، ۱۷۲۰ـنجی یلده هم آرادین چیقیبدور، اونینك شاعرچیلیقدین هم خبری ولبدیره

امّا اونینگ اثرلارندین بیرینگ دوریمزه کلیب یتانی اوران آزدوره یوناچی نینك اوغلی دولت محمّد اوبه مکتبینده اوقان وقتی زهنلی شاگردلار خطرینه گیریار. ایلاکی غربلاریالی - محتومقلی یوناچیده اوغلینی آیری یورتلاره ایبریب، انجمه یللار خراجات چکیب اوقاتماغه قورمی یتمیار. هر خالده دولت محمد دایی لاری نینگ کمکی بیلان خیوه مدرسه لاری نینك بیرینده ایمیقلی اوقاب، آکادمیك ساموپلوویچنیك کسگینلایشی یالی، اوز دوری نینك اینك کورنیکلی عالمی بولیب یتیشیار. «محتومقلی نینك آتاسی نینك علم درجه سی بیلان بر خطرده قویار یللی ترکمنلارینك درلی تیره لارندین منکا بلّی بولان شاعرلارینك آراسینده یکه جه سی هم یوق». ۱) دولت محمّدینك اساسی کاری اوغلان اوقاتمقلیق بولیار. ۸۶۳-نجی بوقجه ده بریلیان معلوماته گوره، گو دلانکلار آراسینده ایلکنجی لار خطرینده دولت محمد آز-آولاق اکارانچلیق ایشلاری بیلان هم مشغول بولیب، بو باراده باشغه لاره گورالده بولبدیره. اوز اثرلارینده یوردنیك اکاران چیلیق ایشلارینی اوصدیریب، خلقینك کوزاران یندایلارینی دوزاتمك باراده یوریته مسئله قویانلیغینی ده اونینك دایخان چیلیق ایشلاری بیلان قیزیقلانادیغینی ثبوت ادیار.

عالم شاعر دولت محمّد- آزادی تخلّصی بیلان برناچه اثرلار یازیبدیر. اونینك قالدیران میراثلارندین حاضره چنلی

1) Россия Ы. А. Записка Вост. отд. т. XXII. с. Петрбург, 1914, стр 146.

بزه معلوم بولانلاری یوقارده آغزالان، آلتی مونلت سطیره یقین «وعظِ آزاد» کتابی، «حکایت جابر انصار» (۶۴ سطر)، «مناجات» (۹۶ سطر) آدینده بولان دینی اخلاقی اثرلاری و بر توفار غزل، رباعی هم قصیده‌لاریدور. بولار دین باشغه‌ده «وعظِ آزاد» کتابی‌نینك آخرینداقی گوندوغارینگ خلق مدیتسیناسینه د گیشلی بولان یازغیلار‌ده اولی‌اهمیته ایه‌دور. دولت محمد‌ـ آزادی‌نینك‌اثرلاری‌نینك معنی‌سی ترکمن خلقی نینك ایسلگ ـ آرزوی، دورمیشی بیلان باغلانشیقلی بولیشی یالی، اونینك اوزی هم ایلاتینگ حرمتلی یاش‌اولیسی، کوپچیلیگینگ همایتچیسی، گنگاشداری بولیدور.

آزادنینك اوز وطنداشلارینی علملی ـ بیلملی‌اتمگ اوغرینده چالیشان تربیه‌چی بر عالم بولانلیغینی بلّه‌مك بیلان بر خطرده، اوز اوغلی مختومقلی‌نینك هم ایمیقلی اوقاماغی اوغرینده کوب تقلّا ادانلیگینی یاتلامالیدیر مس.

دولت محمّد‌ـ آزدی. ۱۷۰۰ ـ نجی یلده انادین دوغیلیب، ۶۰ یاشه بارانده دنیادین اوتیار. مختومقلی‌نینك اوز آتاسی نینك اولیمینه بغیشلاب یازان «آتامینگ» آتلی مرثیه‌سی‌نینك باشنداقی:

آلتمیش یاشده نوروز گونی اویلی:
توردی اجل، یولین توسدی آتامینك‌ـ

دیان سطرلارینه اساسلانساق، آزادی ۱۱۷۳ ـ نجی هجری یلی‌نینك ۴ ـ نجی شعبان (برات ـ مرت) آینه، میلادی حسابی بیلان ۱۷۶۰ ـ نجی یلینگ۲۲ ـ نجی‌مارتینه، آرادین چیقیبدور، دیمك ۱۹۶۰ ـ نجی یلده دولت محمدینك آرادین چیقماغینه

دوغری ۲۰۰ یل دولیار. دولت محمد-آزادی‌نینك ماشغالا-
لاری حقده بولان معلومات‌لارینك بیرینده آیدیلشینه گوره
اونینك اوراز گل آدینده برعیالی بولدیر. شول عیالدین باش
اوغیل، بر قیز عمله گلیار. مختومقلی شولارینك اوچونجی‌سی
دور. اونینك دوغان وقتی تقمیناً ۱۷۳۳ - نجی یلده بولیب،
آرادین چیقان وقتی هم ۱۷۹۰ - نجی یل‌لاردیر. یانکی
یقینده‌ناپیلان ال یازمه‌ده مختومقلی ذنوبی شاعر بیلان ۱۷۹۷ - نجی یلده
قوشغی آیدیشبدیر. حاضر قرّی قلاهم قیزیل آرباط (قزیل‌رباط)
رایونلارینده آزادی‌نینك نبره‌لارینده‌ن یاشاب یورنلاری بار.
آزادیلار ماشغالاسینینك کوزرانچلیق یغدای‌لاری پس بولانی
اوچون، مختومقلی هم یاشلیغندین ایشه گریشیب اوغرایار.
مختومقلی اوبانینك چکه‌نه‌لارینی یاده اولارینك اولاق-
قوزیلارینی باقیب، زحمته بیشیشیار. آلکسه‌ی ماکسیموویچ
گورکی‌نینك «اونیورسیتیلاری» یالی، چوپان - چولیقلارینك
اوستی بیلان مختومقلی هم خلق دورادیجی‌لیك «مکتبی‌نینك»
بای تجربه‌سینی گچریار. گلجه ککی بیك شاعرده کوندو-
غارینك اولی بایلیغه ایه بولان خلق دورادیجی لیگی‌نینك
درلی ژانرلارینه ایلایتاده پوئزیا بولان سویکی خاص
گویچلانیار. مختومقلی بارادە دورادیلان خلق روایت‌لاری‌نینك
بیرینده آیدیلشینه گوره، سونکا باقا شول او گرانان اثرلاری‌نینك
تاثیریندە اونینك اوزی هم آوینجاق آیدیملار، قوشغیلار،
دوراتما گه سینانشیار.

مختومقلی باشلانغیچ علمی ـ تربیه‌نی اوز آتاسی دولت محمددین آلیار. شاعرینك اوزی بوحقده شیله آیدیار:

دعا قیلسام جبرجفا اکثردور:
علم او گرادان استاد قبلام یدزدور.

نیاز صالح دیان آدم مختومقلی‌نینك ایلکنجی معلّیمی بولیار، مختومقلی‌نینك اوقاماغی آزادینی هم ملّاسینی برطرفدن قواندیرمه، ایکنجی طرفدین، اولاری حواتیرلاندیریار.

آتا ـ بابه‌لاری‌نینك یوناچلیق، تلاتینچیلیك هنرلارینی اوزلاشدیرمگینك داشندن، دوری اوچون ضرور بولان دمیر هم کومیش اوسته‌چیلیغنی ـ ده او گرانیار. شاعرینك بوهنرلاری‌نینك آغیرماشغالانی اکلاماگه گراك بولیشی یالی، اول نیراده یاشاسه ـ ده، اوقاسه ـ ده اوزینه گراك بولان چوراگی قازانمق اوچون هم ضروردی.

مختومقلی ایلکی لباب بویندە، خلج رایونی‌نینك قزیل آیاق اوباسنداقی ادریس بابه آدلی مدرسه‌ده اوقایار. سونك بخاراداقی گوگالداش آدلی مدرسه اوقوه گیدیار. شاعر شول یرده یوریته درس برمك اوچون چاغیرلان نوری کاظم ابن باهر آدلی سیریالی ترکمن بیلان تانیشیب، اونینك بیلان یقیندین دوسلاشیار آرادین بریل گچیار، شول مدرسه‌ده اوقایان طالب‌لارینك آراسینده یوزه چیقان کابر اخلاقی بو ـ زیقلیقلار بو ایکی دوسته یارامیار. ایلکی نوری کاظم، سونك مختومقلی بو مدرسه‌نی تاشلاملی بولیارلار.

اوز ماشداق‌لیق اوغرینده ترکمن خلقی‌نینك اداں آرزولاری‌ـ ڤینك. طلب‌لارینیتك عمله آشمغی اوغرینده درلی یول‌لار آختاریب، بو ایکی دوست اهلی ترکمن تیره‌لاری‌نینك آراسنده بولیارلار. ایلات بیلان مصلحتلاشیارلار. سونکره ایکی دوست آوغانستانه گیدیار. اوندان هندوستانه گیدیب، اولیرده آلتی آی بولاقلارینده سونك، ینه کابل اوستی بیلان گچیب، اوزبکستانتیك مارگلان، آندیجان، سمرقند شهرلارینه، آخرده هم ترکستان شهرینه باریارلار. بولار ترکستانداقی خوجه احمد یساوی مدرسه‌سی‌نینك مدرّس‌لاری‌نینك تابشیرمق‌لاری‌یلان گو گلداشده بر نیچه چاره‌لار گچیرافلارینده سونك، شول زمانینك اینك شهرافلی مدرسه‌لارینده حساب‌لانان خیوه‌ده ۱۷۱۳ ـ نجی یل‌لارده سالنان شیرغازی مدرسه‌سینه قید یارلار. گوندوغار کلاسسیکلارنیك اثرلارینی کوب اوقامغی، کوب یورتلاره سیاحت اتمکی مختومقلی‌نینك گوزیتیمینی خاص هم گینگالدیار. شیرغازی مدرسه‌سینده اوقاب اوغراماغینك برنجی یل‌لارینده اینك زهنلی طالبلار خطرینه گیریار. ایکنجی یلنده اول بیلاکی طالبلارینك خلیفه‌سی بولیاره آخرده بولسه مدرسه‌ده درس بریان حضرت پهلوان اویان ـ بویان گیداندە مختومقلی اونینك دراگینه درس بریب باشلایار.

مختومقلی بیلان اونینك دوستی نوری کاظم خیوه‌ده بولان وقتلارینده شیرغزی مدرسه‌سینده ترکمنلار اوچون بورینه بر بولیم آچیلیار سونکقی گیرلان معاوماتلاره قرانده سیدی‌دیر

ذلیلی هم مختومقلی‌نینگ شیرغازی مدرسه‌سندا کی یاشان حجره‌سینده بولب‌دیرلار.

مختومقلی مدرسه‌نینگ اوچ یل دوزینی ایب. بهاریازینی اوتیریار. تعلیم آلیب، عقل کاسه‌سی دولان سونگ اتراك طرفه گیدیار.

مکان ایلاب اوچ یل ایدیم دوزینکی،
گیدار بولدیم، خوش قال، گوزل «شیر غازی»،
اوتیردیم قیشینکی، بهار یازینکی،
گیدار بولدیم، خوش قال گوزل «شیر غازی».

III. شاعرینگ مشغله یغدایی

یولده یولوقدیردی چشمی جادینی،
اولچردیم آل چوپدیم عشقینگ اودینی،
کونکل گوز گوسینه یارینگ آدینی،
صورتکشلیگ ایلاب چیزملی بولدیم.

بیگ گومانیست شاعر «کونکل آینه‌سی نینگ یوزینه یاری‌نینگ آدینی یازاندان» سونگ، «عشقه نوکر بولیب»، سویگی‌لیسینه هم عموماً سویشمکلیگه باغیشلاب، انچمه عجایب اثرلار دورادیار. رآکسیون اسلام دینی‌نینگ اوگرادیشینینگ ترسینه مختومقلی‌نینگ فکریچه:

دنیا سوزی منکزار دوزسیز طعامه،
سوز ایچینده گلین قیز هم بولمسه.

شاعرینك اُستادلیق بیلان دورادان لیریکی اثرلارینی اوقان روس عالم‌لاری مختومقلی‌نی گوندوغار کلاسسیك ادبیاتی‌نینك مشهور وکیل‌لاری حافظینك، شیخ سعدی‌نینك، فضولی‌نینك خطرینه قوشیارلار.

« گوندوغار خلق‌لاری‌نینك کلاسسیك بائزیاسی سویگی لیریکا‌سی‌نینك آیدینك نسخه‌لارینی بردی. خافظهم، سعدی‌هم، فضولی‌هم شو ژانرینك عجایب استادلاری دیب عدالتلی‌لیق بیلان حساب ادیلیارلار. ترکمن کلاسیگینینگ اوز سویگی‌لیسینه یوزلانیب یازان قوشغیلاری بیلان تانیشماقلیق، یوقارده آدلاری سانالان لانلارینك اوستینه ایندیدین بیلا ک مختومقلی‌نینك آدینی قوشماغه مجبور ادیار.» ۱)

مختومقلی شو رآل دنیانینك عشرتینی، سویگی‌سی‌نی حقیقی انسانیتچیلیك یاشایشینی اونکه سوریار.

کیم بیلار کیم، آخرتده نیلارلار:
ایپب، ایچیپ، مینیپ، قوچیپ اوت یخشی

دیان یالی یورالگانی ایله نصیحت، اتمك بیلان بر خطرده، اونینك اوزی‌هم رآل دنیوی سویگی‌نینك طرفینی چالیپدور. سیبی:

قرداش سیزه قوات یوق‌دور،
اوغیلسیزه دولت یوق‌دور،
عیالسیزه عشرت یوقدور،
خوش گونی حسرته منگزار.

---

1) Махтумкули, стихотворение, М., Совписатель, 1949, стр. 21.

شونینك اوچون اول هر کیمه مناسیب، عمرلیك یولداشینك ضرورلیغینی گور کزیبدیر.

حق هر کیمه بر یخشی یار برماندور،
سوزی آه‌دور ایچی دولی آرماندور،
یوز یاشاسه باش گون عمر سورماندور،
هر کیمینك مناسیب یاری بولمسه.

شاعر دینکه ایله نصیحت برمك بیلان چاکلاندیرمائدیر. مختومقلی جاهل‌لیق دورینده باشلاب، بیر-بیرلارینی چاغالیقدین گوریشیب، تانیشیب یوران دایزاسی‌نینك قیزی منکلی بیلان سویشیار.

بر وقتلار گروزیانیك پادشاه‌سی فرهاده قراب:

«سن، نامه شیرینینك اوغرینده بیله جفا چکیارسینك؟ بزینك یوردیمزده اوندین خاص آوادان قیزلار کوبدور، شول قیزلارینك خایسینی خالاسنگ سنکا آلیب براین-دیانده، فرهاد:

- منینك گوزلاریم بیلان شیرینه قراب گوران بولسنك، من هیچ وقتده بیله سوز آیتمازدینك - دیب جواب بریار.

یاده ترکمن نقلینده: «سویگی گورك ایسله‌مز، اوقی یاسدیق» دیاشی یالی، منکلی قیز مختومقلی اوچون‌هم آی، هم گون، هم گل، هم‌بلبل، حکمدار شاه-دنیاده منکلی‌نینك یرینی توتیب بیاچك انسانده-ده یوق، پریلار آراسنده-ده تافیامیار.

کونکلمینك خوش گاهی سن‌سن،
کلّی عالم شاه‌سی سن‌سن،

یدی فلك ماهی سن‌سن،
سیل روان باشدین دوغریسی ۱)

شونینك اوچون‌دمر
پرده تارتیب یوزلاریمه،
رایش بریب سوزلاریمه،
مختومقلی کوزلاریمه
یکه منکای خان کورینار. ۲)

دنیاده سویجی لیکلی آغزی بیر یاشاماغی، ملاقتلی آرا‌ـ قاتناشیغی باشاریان، «اوتیریب‌ـتوریشی ادبلی، قاشینی چیتمه‌بان، مانکلایی گولیب دوران» عمرلیك یولداشینك ضروریغنی ایغتایار:

اوزینه حرمت گتیران
آری‌نینك خدماتین بتیران
قاشینی چیتمان اوتیران
مانگلایی گولان ایسلارین ۳)

اگر یاریندین خبر تابجغینه گوزی یتسه، هچ حیلی قینچیلیقدین قاچماجاغینه، «قلزمی قیرصانیب، قرق یول گچما گه‌ـ ده، آیاق یرینه قانات باغلاب اوچماغه‌ـده» طیاردیغی‌نی بیلدیریار:

شراب ایچیب، سرخوش بولیب سگراسم،
غنم جانین قییم‌ـقییم دوغراسم،
گور اوغلی‌دگ داغدین‌ـداغه اوغراسم،

یاربّ خبر بیلمارینمی، یار سندین ۴)

---

۱) مختومقلی، سایلان اثرلار. ۱۹۵۹، I ت. ۲۵۴ـنجی صحیفه.
۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، ۱۹۵۹، II ت. ۲۸۵ـنجی صحیفه.
۳) مختومقلی، سایلانان اثرلار، ۱۹۵۹، I ت. ٥٦ـنجی صحیفه
۴) شول یرده، ۹۴ ـ نجی صحیه.

اما لعنتلی کچمیشینك یارامز داب-دستوری تنبجه‌سینده مونکلارچه سویشیان یاش یورا کلارینك اوز مقصدلارینه یتیب یلمایشلاری یالی، منکلیدیر مختوم‌قلی‌نینك هم بیر-بیرلارینه ادان وعده‌لاری یوجه چیقاریلیار.

قرّی‌قلارایونی‌نینك گرکز اوباسنده یاشایان مختوم‌قلی‌نینك یگانی قربان دوردی- ذلیلی‌نینك اوغلی‌نینك گلینی ۹۰ یاشلی حاللی قرّی ۱۹۴۱-نجی یلده بو مسئله باراده شیله خبر بریبدیر:

«مختوم‌قلی ۱۸ یاشه بارانده یقین دایزاسی‌نینك قیزی منکای‌نی سویب باشلایاره. منکلی‌هم اونی سوییار. مختوم‌قلی-نینك آتاسی‌نینك‌هم ایکی آغه‌سی‌نینك اولمه‌گی اولارینك گوزاران دورمیشلارینی قنی آغرلدیبدوره. مختوم‌قلی‌ده بر اشکدین باشغه مال قالماندیر. مختوم‌قلی‌دن آلماغه قالینك بولماجاغینی بیلیب، هم-ده آق‌قیزینك مختوم‌قلیغه داقیلماغندین اویشانیب، منکلی‌نینك راضی‌لیغینه و نارضالیغینه قرامان، اونینك دوغانلاری منگلینی باشغه یره بریبدیرلار. منکلی-ده آغلاب گیدیبدیر» ۱)

یوقارقی معلوماتی باشغه-ده کوب روایتلار هم شاعرینك منکلا باغیشلاپ یازان انچمه اثرلاری تصدیق ادیار. شولاردین «آیریلدیم» دیان قوشغیده شوحیلی سطرلاری گوریاریس:

---

۱) باشقه بر معلومات‌ده گوره، منکلی‌نینك بر یلان آدامسینه شاهیم حرفیق دیار اکانلار.

آیریلدیم غنچه، گلمدین،
سیاه‌ساچی سنبلیمدین،
خوش آوازلی بلبلیمدین،
شیرین گفتاردین آیریلدیم.

ایل‌لاری باردینکلی ـ دینکلی،
سویق سولی تر اولانکلی،
ایلی ـ گوکلانك آدی منکلی،
نازلی دلداردن آیریلدیم. ۱)

شاعرنیک امیدچشمه‌سی، دورادیجی‌لیک الهامینه قوّت بران منکلی قیزینگ الدن گیتمگی اونکا هر طرفدین اولی اورغی بولیار:

قولدین گید اندیر دستانیم،
گویاتندین چیقدی جانیم
گوزی یاشلی منکلی خانیم،
یوراگیم ایچره نارقیلدی.

اونینك بوآجی آیرالیغه باغیشلاب یازان یانغینلی سطرلارینه فکر بریب قراسق، مختومقلی فاش ادیجی یتی ساتیراسینده ایچلاری یانیب، چمنی آنکتاب یوران و اللارینده گوجی بولان دشمانلارینك آرا دوشیب، زورلیق اداندیکلارینی آچیق گور کز یار:

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت.
۱۰۰ ـ نجی صحیفه.

سوزلاشردیم سرلاشردیم یار بیله،
یورا گیمده یار خیالی بار بیله،
ایندی لیکن آیردیلار زور بیله،
باغیشلاسنك نیلار یاریم، یا جبّار ۱)

فراغی دیر یاندیم آخر یار بیلان
دشمان آیره سالدی ظلم زور بیلان
تافشماق قین ولدی سوار یار بیلان
آنینك اوجون نامیس عاردین آیریلدیم. ۲)

مختومقلی یوقارده آغزالان آق قیز دیان عیال بیلان یاشابدیر. شاعرینك آق قیزدین ایکی اوغلی بولیبدور.

اولاردین ساری (ملّابابك) یدی یاشده، ابراهیم هم اون ایکی یاشه بارانده اولیار. چاغه‌لاری‌نینك یاشلیقده اولمه گی شاعره اولی تاثیر ادیار. فراستلی استاد «فرزند تربیه لاب یتیشدیرانینك، مبوه‌لی باغ اوسدیرانینك، چولده قویی قزانینك یاده یلان اولدیران آدامینك عمرینینك بیدراك گچمدیگیدیر» دیلان خلق نقلینی قوی بیلبدور هم شوایدا یانی ایله‌ده نصیحت ادیبدور:

بوامسه یگیدینك زریادی،
اولاده توتیلمز آدی.

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آد، ۱۹۵۹، I ت. ۹۸ـنجی صحیفه.

۲) ترکمنستان س س ر عالملار آکادمیاسی؛ مختومقلی آدیندا‌قی ادبیات اینستیتوتی‌نینك قول یازمالار فوندی، بوقجه نومری ۸۶۳.

توتاشماز سینه‌نینك اودی،ـ
باشده خیالی بولمسه.

مختومقلی «کوکلیگنده اوریلان» چاغه‌لارینه باغشلاب برناچه الگیلار دورادیبدیر. ملّابابك اولانده شوحیلی بیغلی سطرلار آیدیار:

قافیمینك میوه‌لی باغی،
اوزیادی یوراگمینك یاغی،
هم آرقامینگ قره داغی،
راضی بولغین ملّا بابك.

یانیمده دنك‌ـدوشینك اوینار،
قافیمده قازانینك قاینار،
ایچیم یانیب گوزیم اوینار،
دفامده کاکیلیم بالام. ۱)

فرزندسیزلیك داغی گور اوغلی‌نینك‌قا برابر سارسمز قیراتینه‌ـده، قوجر قواتینه‌ـده فاسگل بریار:

گوراوغلی‌دك قیراتیمدین آیریلدیم،
قوجالیب من قواتیمدین آیریلدیم،
ایکی دیدام زریادیمدین آیریلدیم،
رحم ایدان بولمدی بختیم قره دوره.

مختومقلی زریادیندین زار قالیب،
عقل هوشدین سقال‌ـساچدین آیریلیب،ـ

دیمك بیلان، هر بر مسئله‌ده اوز آرقه‌سینی توتیان خلقینه وزلانیب، ایل‌لاردین داله، حمایت گوزلایار:

---

۱) بو سطرلارینك سیدی شاعرینك آدنه بریلان یری هم باره

داغیمده‌بند آلدی سیل‌لار،
گیتدی هوشیم، اگری بیل‌لار،
مختومقلی آیدار ایل‌لار،
ایزیمده زریاد قالمدی.

هر حیلی یغدایلاری مرتلیك بیلان باشدین گچیران اُستاد «دوا اتمك دالی‌لیکدیر اولانه»، «اولان قیدیب کلمز آغلامق بیلان» دیان یالی نصیحتلار بریان بولسه‌ـده ایزده نسل قالدرمازلیق اونکا آعیر دگیدیر. «بالاسی الیندین گیتسه قورت قوشلار هم انکرایار». شونکا گوره‌ـده:

آیرالیغه آدم اوغلی نیلاسین،
کیم قالار گورماین اجل حیله‌سین،
مختومقلی حیوان بیاسه بالاسین،
آدم اوغلی یغلامایان بولارمی.

دیان نتیجه گلیار.

IV. شاعرینك دورادیجی‌لیگی

مختومقلی کونکله قایغی گتیرمه،
بو بر ایش وقتی‌دور اوزینك یتیرمه،
«سوزیم آنکلان یوق» دیب اوم‌ـسوم اوتیرمه،
جهان گینگدور چندان بیلانده باردور.

مختومقلی فراغینینك چفر سوز صنعتینه، ادبیاته دوشینیان اوئی سویان هم اونکا یوقاری بهابریان مدنیتلی بر مشغالاده اونیب‌ـاوسان‌لیگی‌نی یوقارده بلّاب اوتیدیك. بیك شاعر گوندوغار ادبیاتینگ پروگرسیو فکرلارینی خاص اونگه اوسدیریار. آما

اول گوندوغار پائزیاسی‌نینك عصرلار بونچه دوام ادیب گلان داب‌دستورلاریندن، عادته اوگریلان قانوندن ـ پائزیاده دینکه سویگی لیریکاسینه هم اوگی (قصیده) یازمقدین داشه چیقیار. قصیده‌لار یازمق دابی الدن ـ اله، نسلدن ـ نسله گچیب یوران شالی، خان‌لی، امرلی کوشك‌لارده حاکیملارنك تاجی تختینی، آتا ـ بابالارینی، آتلارینی اوگیب سیلاغ آلمق، یکل قزانچ چشمه‌سینه ایه‌بولمق و شونکا منگزاش مقصدلار اوچون دوام ادیدیر. ترکمن ادبیاتینینك تاریخنده بو حیلی ادبی آقیم اوزان سیراك بولیدیر. پروفسور ی. ا. برتلس: ـ ترکمنلار سان طرفدن آزبولیب، المیدا ماکسه کی یورتای شاه‌لارینگ، خان‌لارینگ، هجوم‌لارندن قورانمای بولمدور. شونینك اوچون اوزلاری نینك ادبیاتینی ـ ده، خلق دورادجی ـ لیگینی ـ ده یوردینك بهیدینه ـ قورانمق‌لیغه، ارکین‌لیگه اوغین ـ لاشدیریدیرلار ـ دیب بلّه‌یار.

مختومقلی‌نینك اثرلاری خلق بیلان اونینك اسلاك ـ آرزوی، شاتلیغی، قیغی ـ غمی، دنیا قرایشی، وطنه بولان سویگی‌سی هم اونی قورامق اوغریندە ادان تقلالّاری، گوراش یول‌لاری، روحی صفتلاری، آدمکارچیلیك مرتبه‌لاری بیلان یغی باغلانشیقلی بولیدیر. شیله‌لیکده مختومقلی XVIII عصرتر کمن ادیاتینده اگرت اولی اوزکاریش دورادیب، اونی اوزبندین اونك گوریلمدیك درجه‌ده اوسدیران شاعردور. ادیاتی

خلقی لاشدیرمقده مختومقلی‌نینك ادان‌خدمتینی ترکمن خلقی اولی منّت دارلیق بیلان یادلایار. زهین‌لی شاعر ترکمن خلقی‌نینك قهرمانچیلیقلی گچمیشینی بیان ادان ادبی دورادیجی‌لیگینی ـ اپوـ سلاری، دستانلاری، روایت ـ لگندالاری و فولکلارنك بیلاکی گورنیشلارینی اونکات اوگرانیبدیر. قالیبرسه ـ ده ادبیاتی کوبچیلیگه دوشنیکسیز بولان عرب، فارس، چغاتای سوزلارندین و آرخائیزملاردین خلاص اتمکدین اوتری، درلی شبوه‌لارده اولانیلیان خلقنیك دیل بایلیغینی اوزلاشدیریار. اوز بائزیاسینی جماعت کوبچیلیگینه دوشینکلی دیلده هم خلق آیدملارینك آهنگینده یازماغی باشاریبدور. بویغدای اونینك اثرلارینه بولان خلقینك عمّاسیز سویگی‌سینی دورادیبدیر. فراستلی انسان اوز زمانه‌سینینك هم خلقینك وفالی اوغلی بولانی اوچون، شول دورینك اهلی طرفلارینی اولمز یتمز اثرلارنده شعله‌لاندیریبدور. اول جماعته دگیشلی همه مسئله‌لاره قوشیلیب، شول حقده اوز قرایشینی بیلدیرمك ایسلابدر. «بیلدیگیچه یخشی سوزلاب»، آدملاره مصلحت برمك هم «اوزیندین سونکقی‌لاره یادگار قالدیرمق» ایسلابدیر.

مختومقلی، سوزله هرنه بیلانینك،
اوزینگه کم‌لیك بیل آیتمان اولانینك
تاراشلاب شاغلاتغین کونکله گلانینك،
سندین سونگقی‌لاره یادگار بولار ۱)

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد. ۱۹۵۹، I ت. ۲۲۴ـنجی صحیفه.

اینه شو یوقارده یاتلانیلان غدای لار شاعرینك «زمانه بالغی» حقنده خلق آراسیندده:

مختومقلی ـ

چختینگ قلی ـ

دیان یالی فراستلی نقلینك دورامگینه سبب بولبدر. گوندوغار ادبیاتی نینگ گورنیکلی تاریخ چی سی ی. ا. برتلسینك مختومقلی نی «جمشیدینك جامینه» منکزاتمگی هم شونینك اوچون دور ۱) زهین لی شاعر محمدولی کمینه نینك تر کمن ادبیاتی نینك بیك خلیفه سینه بران عدالتلی بهاسی هم شول فکرینك:

کوب واقلار گوریب گیتدی،
اولار حقده دوریب گیتدی،
سوز میدان نینك اوراغنی
مختومقلی اوریب گیتدی ـ

دیان یالی شاعرانه واریاتی، عشق ملکی نینك شاهسی» ملانفسینك «فراغی» آتلی مختومقلا باغیشلاب یازان اثری و باشغه ـ ده شونکا منکزاشلار استاد شاعرنیك بلند مرتبه سینی گور کزما گه ادیلان سینانشقلارینك بولا گیدور.

مختومقلی نینك دوراديجی لیك تماتکاسی اگیرت کینك هم هر طرفلی بولانلیغی اوچون، ایلکینجی گزاك شاعرینك دولی

---

۱) جمشید خراسانیك بیك شاعری ابولالقاسم فردوسی نینك (۹۳۴ـ۱۰۲۰) ۱۲۰ مونك سطردین عبارت بولان مشهور «شاهنامه» اپوسنده قاتناشیان ایرانیك لگدار شاهسی دیر. گویا اونینك غیراسینه قاندده بوتون دنیانیك واقاسینی (صورتنی) ایچینده گور کزیان «جام» بولمبدر.

یغندیسنی چاپه طیّارلاب، اولی خدمت کور کزان بردی کر-
بابایف شاعرینك اثرلاری‌نینك تماتیکاسینی ۴۶ یره بولبدر. ۱)
سونـکره کر بابایف ۱۹۴۶ ـ نجی یلده یازان مقاله‌سینده
مختومقلا شوحیلی بهابریار: «ترکمن ادبیاتی‌نینك بیك کلاسسیکی
مختومقلی سوز بازارینده دلّاله آیلانیب. معنی برمکده بیچیمچه
دونیب و گوزل شعر دوزمکده چپر یوگوردیجی رولینی
اویناب، ترکمن خلقی‌نینك گچمیشی، گلاجاگی و بوتین دورمیشی
حقینده دینوسیز فکر یورادیب، اوز عصرداشینه و اوزیندین
سونکراقی کلجکلاره آلتین فوند قالدیردی» ۲)

یوقارده آدی توتیلان مرحوم پروفسور ی. ا. برتلس
بولسه ۱۹۴۱ ـ نجی یلده «ترکمن خلقی‌نینك قهرمانچیلیق‌لی
گچمیشی‌نینك چپر ادبیاتده گور کزیلیشی» دیان تماده ادان
لکسیاسینده مختومقلی‌نینك دورادیجی‌لیك تماتیکاسی‌نینك گینکلیگی
حقینده شیله آیدیدی: « XVIII عصرده فراستلی شاعرینك بیك
غاباراسی، ترکمن‌خلقی‌نینك اهلی اونکات حصیلاینی اوزینده
جملاب، «مختومقلی اونکه چیقار. اونینك حقینده برناچه آخشام
گوررینگ اتمك بولاردی».

«مختومقلی‌نینك اثرلارینینك هر طرفلی‌لیغی حقنده یازان

---

۱) مختومقلی، قوشغیلاری، عشق آباد، (فالتاراتسکی) ت.د.ن.
۱۹۲۶-نجی یل.

۲) «مختومقلی و اونکا یه لان قارایش‌لار»، «س. ت» غلزتی
۱۶ ـ ۱۵ ـ نجی ایون، ۱۹۴۰، ۱۳۶ـ۱۳۵ـ نجی نومرلار.

آوتورلارینك فکرلاری اوران دوغری. حتّی شاعر نك دینکه بر قوشغی سبنده دال بلکه قوشغی‌ینك یکه‌جه بندینده هم بر توفار معنی آنکلادیاره شو حیلی بندی دولی آنکلاتمق اوچون ۴ـ۳ کتابینك مضمونینی آیتملی بولیاره. کابر مثال‌لاره گوز آلالانك:

مختومقلی قول برمك اوچون استاد آختاریب نیازقلی خلیفه آدینده بولان بر روحانی‌نینك یازینه باراندە. اول: «بزه آغزینه گلانینی یانگراب یوران شاعر گراکدل» دیب، مختومقلینی قبول اتماندیر. مختومقلی «بلمزمینک» دیان مخمّسینی یازیب قالدریار. شول اثرینك بر یرنده یوزلانیب:

بتیلمامیش شونقاریم قمیش قاناات، آق تورفك ... ـ

دیمك بیلان، نیازقلی خلیفه‌نینك هنیز قاناتینی یتیرماندیگنی، اوزینی شونقارحساب اتسه‌ـده‌اتنك اوچیریم بولماندیغینی آیدیار. اینه شو اثرینك ایکینجی بندی‌دور:

مجنون کیمین سحراده آغلای ـ آغلای گزدیگیم،
گوزیم یاشین مرجاندك دوزیم ـ دوزیم دوزدیگیم
ورقه کیمین گلشادین اولیب امید اوزدیگیم،
جوشغین بران عشق اودین، قاینار ـ قاینار قزدیغیم ۱)

دیان سطرلاره دوشنمك اوچون «لیلی مجنون» دستانی‌نینك مضمونی‌نی بیلمك ضرور. اگر اونی بیلمسنك، عاشقینك اوز معشوقی اوچون چوللارده، داغلارده ـ گوز یاشینی ساچیب

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، آت. ۳۱۴ـنجی صحیفه.

یوراتینی نابیلمجك؟ گوندوغار خلق لاریندہ مشہور بولان «ورقه گلشا» نی اوگرنمسنك، آتا ـ آتاسی طرفیندین کسه یورتلی بادشاهغه زور بیلان ساتدلان گلشانینك گوزلا گنه گیدان ورقه‌ینك بولده هلاك بولاندیغینی بیلمك چتین؛ یا قری قلاتبتلاریمینك شیلانجان آدلاندیریان عاشق‌شبلی‌ینگ دشمانینه قهر ـ غضب گور کزمك اوچون اوفلاب «یاندیران» حسر داغینك اوستی تره اورت بولیب یاتان بولا کی حقداقی روایتی اوگرانمان، شاعرینك بو سطرلارینه نه تنگسی بهابرجك. بو آیدانلاریمز دینگه بر بند حقینده، «یلمزمینك» قوشغی‌سی‌نینك بیلا کی سطرلارینینك هم هربیری بر دستانینك، روایتینگ، لگندانینك مضمونینی بیان ادیار. شاعرینك شیله اثرلاری بی چق کوب. عجایب اوقیب‌لی شاعرینك شیله گینك معنی‌نی سانلیجه سوزلی سطرلاره استادلیق بیلان سیغدیروب بیلشینه حیران قالیارسنك!

بو آیدیلانلار مختومقلی‌نینك همه دگیب گچان مسئله‌لارینی یوریته تمالاره بولیب اوتیرماغینك اوزاغه چکمجك‌دیگینی نظره آلیب، بز اوینك بیلان چاکلانیاریس:

۱) اوزی هم سویگی بابتده بولان قوشغیلار (نفیس سویگی لیریکاسی)؛

۲) ایل ـ گون، قهرمانچیلیق خاصیتده بولان اثرلار؛

۳) قیلیق ـ خاصیت آخلاقی اثرلار؛

۴) دورینك عدالتسیزلیغینی، خان ـ بگلاری، روحانیلاری وانسانده بولان یارامز قیلیقلاری تنقید ادیان قوشغیلاری؛

۵) دئیا باراده فکرلانمه‌لار.

مختومقلی نینگ دورادیجی‌لیگینده وطن، ایل ـ گون باراـ

داقی اثرلاری اساسی اورون توتیار. شاعر اوز یوردینی همّه زاددین عزیز گوریبدیر. جماعت آراسینده: «آزاشسنگ کوب بیلان آزاش» دیلشی یالی شاعر اوز اقبالینی خاق بیلان باغلی حساب ادیار. ایل ـ گونی سویماگی‌اوزینه ـ ده، یورتداشلاـ رینه ـ ده نصیحت ادیار:

گل کونکل، من سنکا نصیحت قیلای،
وطنی ترک ادیب گیدیجی بولمه؛
اوزینکدین براگسیگ غیری نامردینگ،
خدمتینده قوللیق ادیجی بولمه! ۱)

شاعرینگ قوشغی‌لاری‌نینگ آهنگینه قرازینکده ـ ده، حقیقی روایت‌لاره اساسلانسانکده اونینگ یسیر دوشب، عزیز وطنی‌نینگ آیرالیق داغینی چکانلیگینی بیلدریار:

مختومقلی قولی باغلی پریشان،
عجب دستانیمدین قویمدی نشان.

شونینگ اوچون یاد اولکه‌ده مسافرچلیق چکاندین، اوز یوردینده اوریلیب ـ سوگیلماگه ـ ده راضی.

بر بیوفا یاره گولیب باقاندین،
شیرین جانینگ عشق اودینه یاقاندین،

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۲۳۸ـنجی صحیفه.

یاد ایل‌لارده آیراچیلیق چکاندین،
اورسه، سوکسه، خورلاسه هم ایل یخشی! ۱)

وطندین آیرا دوشیب، ظالم‌لارینك جبر جفاسینی گوزی بیلان گوریب، اگنی بیلان چکان شاعر یوقارقی فکرینی یئه دوام اتدیریار:

آیرالیق اودینه یانیب بیشمایان،
ظالملار ظلمیندین دولیب داشمایان،
وطندین آیریلیب یالنگیز دوشمایان
اولکاسینده ایل قدرینی نا بیلسین. ۲)

معلوم بولیشی یالی، مختومقلی‌نینك دورینده ترکمن تیره‌لاری آراسینده آغزی برلیك بولماندیر. اوری میدانلاری‌نینك، سویجی سولی قوبلارینك، سواریلیان یرلارینك اوستینده اوز آرا دعوالار بولییدیر. اونینك اوستەسینه‌ـده تیره آق سقال‌لاری، فئودال‌لار آراسینده بولان چکیشمه‌لارهم آغیز آلالیغه سبب بولبدیر. قالیرسه‌ـده ترکمن تیره‌لارینی بیری بیرلاری بیلان اوجیگدر. مکدین اوتری، برناچه قونکشی فئودال دولتلار طرفیندن درویش، قلندر، طبیب، روحانی صفتلارینده یوریته ایچ آلیلار ایرلیدیر.

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۳۰۰ـنجی صحیفه.

۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۲۲۹ـنجی صحیفه.

مختومقلی شو آغیز آلالغی اوران بر ک ازغاریار:

اوتار عمرینك دنیا سیلینك،
حق یولینه باغلا بیلینك،
آغری آلا بولان ایلینك،
دولتی قاچان یالیدور.۱)

فهیملی تربیه‌چی‌نینك اوز شعرلارینی- ده بر شیوده یازمان. اهلی ترکمن تیره‌لارینه دوشنیکلی دیلده یازیب، اوز مقصدینی ترکمن خلقی‌نینك همّه بولا کلاری اوچون بنگل دیلده بیان اتمکی توتاندن دالدیر. اول اهلی تیره‌لاری دنك گوریار. شونینك اوچون داغینیق ترکمن تیره‌لارینینك برلاشیب، بر بیتاوی-اوزباشداق خلق بولمغینی گوز اونکنده توتیب‌دور. شاعر «ترکمنیك» آدلی عجایب اثرینده همه تیره-اوروغلارینك بر دوغان هم دوستلیغینی، شونینك اوچون همه تیره‌لارینك بر سلچاقدن چوراك ایب، دوز-اماك بولماق یالی آغزی برلیك ایدایاصینی اونکه سوریار:

تیره‌لار قرداش دور اوروغ یاریدور،
اقبال‌لار ترس کلمز حقینك نوریدور،
مردلار آطه، چیقسه سواش ساریدور،
یاو اوستینه یاو دور یولی ترکمنینك. ۲)

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق آباد، ۱۹۵۹، II ت. ۱۲-نجی صحیفه.
۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق آباد ۱۹۵۹، I ت. ۴۹-نجی صحیفه.

یاد ایل‌لارده آیراچیلیق چکاندین،
اورسه، سوکسه، خورلاسه هم ایل یخشی! ۱)

وطندین آیرا دوشیب، ظالم‌لارینك جبر جفاسینی گوزی بیلان گوریب، اگنی بیلان چکان شاعر یوقارقی فکرینی یمه دوام اتدیریار:

آیرالیق اودینه یانیب بیشمایان،
ظالملار ظلمیندین دولیب داشمایان،
وطندین آیریلیب یالنگیز دوشمایان
اولکاسینده ایل قدرینی نا بیلسین. ۲)

معلوم بولیشی یالی، مختومقلی‌نینك دورینده ترکمن تیره‌لاری آراسینده آغزی برلیك بولماندیر. اوری میدانلاری‌نینك، سویجی سولی قوبلارینك، سواریلیان یرلارینك اوستینده اوز آرا دعوالار بولیدیر. اونینك اوستەسینه‌ـده تیره آق سقال‌لاری، فئودال‌لار آراسینده بولان چکیشمه‌لارهم آغیز آلالیغه سبب بولدیره. قالیرسه‌ـده ترکمن تیره‌لارینی بیری بیرلاری بیلان اوچیگدیر. مکدین اوتری، برناچه قونکشی فئودال دولتلار طرفندن درویش، قلندر، طبیب، روحانی صفتلارینده یوریته ایچ آلیلار ایرلیدیر.

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۳۰۰ـنجی صحیفه.

۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۲۲۹ـنجی صحیفه.

مختومقلی شو آغیز آلاغی اوران بر ک ازغاریار:

اوتار عمرینك دنیا سیلینك،
حق یولینه باغلا بیلینك،
آغری آلا بولان ایلینك،
دولتی قاچان یالیدور.۱)

فهیملی تربیه‌چی‌نینك اوز شعرلارینی- ده بر شیوه‌ده یازمان، اهلی ترکمن تیره‌لارینه دوشنیکلی دیلده یازیب، اوز مقصدینی ترکمن خلقی‌نینك همّه بولاکلاری اوچون بنگل دیلده بیان اتمکی توتاندن دالدیر. اول اهلی تیره‌لاری دنك گوریار. شونینك اوچون داغینیق ترکمن تیره‌لارینك برلاشیب، بر بیتاوی-اوزباشداق خلق بولمغینی گوز اونکنده توتیب‌دور. شاعر «ترکمنلك» آدلی عجایب اثرینده همه تیره-اوروغلارینك بر دوغان هم دوستلیغینی، شونینك اوچون همه تیره‌لارینك بر سلچاقدن چوراك ایب، دوز-اماك بولماق یالی آغزی برلیك ایدایاسینی اونگه سوریار:

تیره‌لار قرداش دور اوروغ یاریدور،
اقبال‌لار ترس کلمز حقینك نوریدور،
مردلار آطه، چیقسه سواش ساریدور،
یاو اوستینه یاو دور یولی ترکمنینك. ۲)

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق آباد، ۱۹۵۹، II ت. ۱۲-نجی صحیفه.

۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق آباد ۱۹۵۹، I ت. ۴۹-نجی صحیفه.

اگر ترکمن تیره‌لاری آغز آلالیغی تاشلاب، بر آغیز‌ه باقسه‌لار، هر برایشی باشاریب، اولی گویجه او گریاجکه یکینی شاعر «ترکمن بناسی» دیان قوشغی‌سینده بیان ادیار:

تکه، یوموت، یازیر، گوگلانك آخل بیله بر بولیب
قیلسه بر جایغه یوریشنی آچیلار گل لاله‌سی.[1])

شول ماتیو اونینك باشقه اثرلارنیده‌ـده کوب دویولیار:

یومیت، گوگلانك تعصیب ادب اوزیندین،
چیقسه قشون اونگی آردی بیلینمز؛
تکه سالیر، یوریش اتسه یوقاردین،
اونکینده اوی چوقیر یوردی... بیلینمز.

مختومقلی اوز وطنینی دینگه بر اونکات گورمك بیلان چاگلانمان، اونیك اوز باشدا‌ق لیغینی ساقلاماق، دشمانلاردین قورامق ایلینگ عار‌ـنامیسی اوغرینده بار گویجینی صرف اتمگ، اگر گراگ بولسه، جانینی قربان ایتمگ یالی وطن‌چیلیق فکر‌لاری هم اونگه سوریبدیر. شونینك اوچون ادارمن، باتیر قوچ یگتلاری. اولارنك آط یاراغنی تعریف ادیان، اونینك ترسینه بولسه «ایله نامیس گتیریان» ی‌غیرتلاری، قورقاقلاری فاش ادیان اثرلار دوراديبدير. یری گلنده، شاعرینك اوزی هم سوشه قاتناشیب‌دیر. گاه وقت بولسه، بر تجربه‌لی سردار حکمینده سوشدیان قوچاقلاره تعلیم بریب‌دیر.

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹. I ت؛ ۳۰۷ـنجی صحیفه.

مختومقلی‌نینگ قویان مسئله‌لاری، اوبت‌ـاوندا‌وی اوزی‌نینگ نتیجه‌لارینی هم بریب باشلابدیر. کوران ـ کوران ترکمن اوبالاوی بر حیلی یاریم حربی لاگره او گریلیب، «آت یراغی شای بولان قوج یگیتلار نیراـناوقت یورها‌ـبور بوا‌سه یتیشیان» ادارمن یکیت‌لارینگ تربیه‌لانمگینه سبب ولیار.

بیک گومانیست شاعرینگ اساسی اوبیکتی انسان بولیبدیر، شونینگ اوچون‌ـده اول آدملارینگ اهلی‌قیلیق خاصیت‌لارینی اولارینگ بیری بیرلاری بیله بولان آرا قاتناشیق‌لارینی، هم اول قاتناشیقلارینگ اونکالمی‌ـ اونگایسیز طرفلارینی بیرین‌ـبیرین دگشریب بو تماده هم کوب اثرلار یازیار. معلوم بولیشی یالی، گچمیشده آدملاره تربیه برمک اوچون حاضر کی یالی فدا‌ـ گو گیک اویلار، معارف اداره‌لاری، درلی قورامالار بولماندیر. شول ضرارلی ایلات ایچنده درلی قیلیقلی آدملار بولیب‌دیر. اوز وطنی‌نینگ اوغیل ـقیزلارینی‌چین بورا کدین صویان شاعر اولاره اخلاقی تربیه برمك یالنی اصلی وظیفه‌نی هم اوز اوستینه آلیب‌دیر.

فراغی: «جانینه‌د گمز»، «دفنه‌دور دوزنه‌دور» و شونکا منکزاش اونلارچه اثرلارینده ترکمن یگیت‌لارینده وطن سویجیلیک، یولداشه وفالیلیق، مهمان پرستایق، بیراک ـ بیراگه کمک برمک، اولی آداملاره حرمت اتمک یالی انسانیتلیگه ضرور بولان صفتلاری تربیه‌لمک اوغرینده جان چکیبدیر.

یوقارده یاتلاب گچیشیمیز یالی، مختومقلی‌نینگ یاشان زمانینده ترکمن تیره‌لاری حسرتلی گونلاری باشدین گچیریاردیلار. کسه کی یورت باسیب آلیجیلاری بیلان بر خطرده، ایچکی

خان بگلارینك، قاضی، کلانلارینك، بای سویتخورلارینك خلقه
ادیان جبر جفلاری-ده حقدین آشیاردی.

شاه‌لارده قالمادی حکم عدالت،
بر یول اوچون مفتی برور روایت،
فقیرلار خورلانیب یوزین صارغاردیب،
کیم توراسین تافیب، رنکین قیزاردیب
ظالملار مظلومه سیرتین قاباردیب،
قامچی‌سیندین قان‌لار ساچه باشلادی.۱)

یئه اول: «دو که باشلادی» آدای اثرینده اهلی ایچکی موغتخورلاری (مفتخور) فاش ادیاره مختومقلی «فتّاح» دیان اثرینده باسیب آلیجی شاه‌نینك آیاق آستینده ایرانینك تورانینك آهی-زار چکیانلیگینی، دار آغاجلارینك کوفالان دیگینی، ایلینك صبر کاسه‌سی دولیب، بر گون آیاغه قالخاجاقدیغینی، شاه‌نینك تختی‌نینك باشینه یومروجاغینی آچیق آیدیار. بولاردین باشقه‌سی ناس، چلم، اوغریلیق، یالانچی‌لیق، غیبت کشابلك، سولیته‌لیک، خفه‌چیلق یالی برامز قیلیقلاری هم تنقید ادیر. مختومقلی یورتده هم آدملارده بولان اهلی برامزچیلیقلاری گورمگی باشاریبدیر. شونینك اوچون بو حیلی برامزچیلیقلاری تنقید لاب، اولارینك یوق ادیلمکینی آرزوادیار. اوز خالقی نینك اخلاق هم دورمیش تایدان پاکلیگینی ایسلایار.

---

۱) مختومقلی، سایلانان اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۳۴۶-نجی صحیفه.

مختومقلی‌نینگ اوز زمانه‌سی‌نینگ پرو گرسسو آدامسی بولاندیغینی بلەمەک یلان بر خطرده، اونینگ اثرلارینینگ دنیا قرایشی نینگ چاکلی طرفلاریننگ ده باردیغنی اونیتماق بولمز.

شاعرینگ یاشلیقده آتاسندین آلان تربیه‌سی، اونینگ مکتب مدرسه‌ده اوقان اسخولاستیک اثرلاری و اورته آسیاده یورگیلی بولان خوجه احمدیساوی‌نینگ، نقش بندی‌نینگ تأثیرنده دوران بر توفار اثرلارینگ، رآکسیون اسلام دینی‌نینگ خادملاری‌نینگ پیدا سینه خدمت اتماگه لایقلیغینی یاتلاەق ضرور. اول برطرفدین ملالاری، ایشان‌لاری، قاضی‌لاری، رحمسیز تنقید ادیار. ایکنجی بر اثرلارنده بولسه دینی یول باشچیلاری وصف ادیار. قالیبرسه ـ ده اول اهالی کمچیلیکلاری تنقید ادیار ـ ده، شول کمچلیکلاری ناحلی یوق اتملی‌دیگینی آیدیب بیلمه‌یار، چقالغه گور کزمیار. اما بویغدایلاره قرامزدین، «تاریخی خد منلاره بهابریلان محلده، تاریخی ایشگارلار شوزماناقی طاب‌لار بیلان دنگاشدیرلانده نامه برمدیگ بولسه‌لار، شونکا قراب بها بربلمان، اولار اوزـ لارینگدین اونگکی گچانلار بیلان دنگاشدیرلانده نامه تازه‌زاد براِن بولسه‌لار، شونکا قرالیب بها بریلبار» ۱)

دنیاهم آدملارینگ دورمیشلاری بابتده مختومقلی‌ده فیلوسوـ فلگ فکرلارینگ دورامگینه، یوقارده یاتلانیلشی یالی، آزادینینگ،

---

۱) و. ی. لنین، اثرلار، II ت. عشق‌آباد، ت. د. ن، ۱۸۴ـنجی صحیفه.

مساوی‌نینگ، عمر خیامینگ و باشقه‌لارینگ ائرلاری، قالیبرسه‌ده شول دورینگ تر کمنلاری‌نینگ باشلارینده‌ین گئچیران دورمیشلاری سبب بولیدیر. یورتده دوام ادان تالانکچیلیق، توزدیریجی وروشلار اوبالارینگ دارغاماغینه، مالالارینگ سوریلمه‌گینه، کیمینگ اولدیریلمه‌گینه، «نیچه‌لارینگ قولی باغلی قل بولیب» بازارلارده ساتیلماغینه، اولمان، یسیر ادیلمان قالانلاری‌نینگ هم گدایلیق حالینه اوگریلمه‌گینه سبب بولیدیر.

قافل‌لیق‌ده دشمان آلدی داشمیز،
دارغاتدی هریانه دنگی دوشیمز،
باش یلده بر کتاب ادان ایشیمز،
قیزیل باشلار آلیب ویران ایلادی.

بیر نیچه‌میز قولی باغلی قل بولیب
نیچه‌لار ایزینده سار غریب سولیب
کیمی بریب، آنینگ بهاسین آلیب.
هر کیمه بر بلّی بها الادی. ۱)

بو یاغینای صفرلار استراباد هم بجنورد خانلاری‌نینگ برلاشیب، صونکی‌داغ ئتلاریده اوتیران تر کمنلارینگ اوستینه چوزیب، اولی تالانگچیلیق گئچیران صفرلارینی یاتلابار.

شو گئچیرلان تالانکچلیق بیلا کی زحمتکشلار بیلان بر خطرده، مختومقلی‌نیده چیقغینسیز کونه سزاوار ادیار. سببی اونینگ اوستمه‌چلیق «دکانی ایه‌سیز قالیب، بازاری صویایار»:

---

۱) مختومقلی، سایلانان ئرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹، I ت. ۱۴۱ـنجی صحیفه.

بازاریم سویلدی خریدیم قالدی،
دکانیم ایاسیز قالدی نیلاین؛
بناسین دارغاتدی قراچی دولدی،
فارچه‌سین دویرلایب آلدی نیلاین ۱)

دشمان اورداسی داغدین آشیب «کوزل ایلی ویران ادیب، اونی زندان خالینه او گریار»:

مردلار نامرد بولدی، نامرد مرد بولدی،
قورت‌لار پشه بولدی، پشه قورت بولدی،
یورتلار ویران بولدی زندان یورت بولدی،
شوم فلك لشگرین سالدی نیلاین.

عاشق‌لاردین اوتدی عشقینك هواسی،
تارتیلدی یازیلدی دوزخ پرده‌سی،
داغدین آشیب قزیل باشینك اورداسی،
گوزل ایلی ویران قیلدی نیلاین ۲)

خئینك آتلی‌لاری یورده رحمسیزلیك بیلان داران‌لاری اوچون، «دریالارینك سوی» داغینك سیلی هم آقماسینی توغتادیار». باغلار قوراب، بابل‌لار میرامغین بس ادیاره صبی «یاربارندین آیریلدی، مرد ایلندین آیریلدی»، بابل‌لارینك ارکین میرایان نازك آوازینی دینکلاماگه آدم قالمایار.

یمیرلیکدین آمان قالان «ایلات داغلاره، چوللاره بوسیاره بر ناچه بالا-چاغه یوندە قیریلیار. کاوقت دشمان بیلان داش

---

۱) مختوم‌قلی، سایلان اثرلار، عشق‌آباد: ۱۹۵۹، I ت. ۲۸۲-نجی صحیفه.
۲) شول یرده.

ساوریشیب، کارقلار هم قواقلاردی، یر زمین‌لاردی گیزلاتیب گزیارلار» ۱)

یار یاردین آییردی مردی ایلیندین،
دریانی قوراتدی داغی سیلندین،
باغی سرویسیندین، بلبل گلیندین،
قان یغلایب جدا بولدی نیلاین.

محرم قیلدی گوزیم گورکی هنرین،
آتا-آنانك آلدی کونکل قرارین،
هرگون آچدی قل قرناغینك بازارین،
نامیسیم بازاره سالدی نیلاین ۲)

«مختومقلی جماعتینك اقتصادی اوسیش قانونینه، صنفی گوراشینك کو کلارینه، اقتصادی دنگسیزلیکه ایلاتینك سیاسی نایدین ازیلشینه دوشینیب، بیلمانی اوچون «فکر دریاسینه عقل کامیسنی باتیریار».

کونکلیم ایستار گزسام دنیاعالمی،
قاناتیم یوق اوچه بیلمان نیلاین،
اوقیرمن، گورار من بارچه کلامی،
معنی سینی ساچه بیلمان نیلاین.

«مختومقلی، بودنیانینك نامیسین،
یغیب-دویریب یله‌بردیم خامیسین،

---

۱) ترکمنستان س س ر علملار آکادمیاسی‌نینك الیازمالار فوندی. بو قجه نومر ۸۴۲. بو .غلومات ۱۹۴۰-نجی یلده قری قلارایونده یاشایان ۱۰۹ یاشلی یولللی یالقاب اوغلیندین آلیندی.
۲) مختومقلی، سایلانان اثرلار، I ت. ۲۸۲-نجی صحیفه.

فکر دریاسینه عقل گامسین،
باتیرمیشام چیقه‌بیلمان نیلاین ۱)

شولاریالی چقمینسیزیغدایه دوشان شاعر خدایه یوزلانیاره. باشغه چیقالغه تایمانی اوچون، اونی کمکه چاغیریاره. البته XVIII عصرنك آدمسیزده بوحیلی فکرلارینك دورامکی گنك‌زاد دالدیره. اول هرنه نك پروگرسسیوشاعر بولانده بولسه، اوز آلان تربیه‌سیندن. داشینی قورشان سرداسیندین، اوز دورینینك قاعده‌ـقانونلارینین گوز یومیب گچیب بیلماندیر.

هالی‌ـشیندی بولیب دوران تالانکچیلق‌لار نتیجه‌سنده اوبالارنیك یوق ادیلمکی، مال‌لارینك سوریلمکی، اکینلارینك توز دیریلماغی، آدملارینك اولدیریلمکی یاسیر اکیدیلمکی وشونکا منکزاش چیق غینسیز یغدای‌لار مختومقلیده بسسیمیستیك آهنگلارینك دورامکینه سبب بولبدیر. ی. ا. برتلسینك ایتماغینه گوره، شوحیلی یغدایه دوشان عمرخیام قیغینی شراب ایچمك، ساز‌ـصحبت بیلان‌ینکملی دیان‌بولسه، مختومقلی اونینك ترسینه عمر قیسغه وقتلی بولسه، اونده برمینوتده وقتینکی بیدراك گیچرملی دال، همیشه حرکت اتملی، دوراتملی دیان نتیجه گلیار.

شونکا گوره‌ـده مختومقلی ایرمان‌ـآرمان ایشلایدیره، خلقینه‌خدمت ادیب، اولمز‌ـتمز اثرلار دورادیبدیره. دنیا ادبیاتینینك اگسیلمز خزینه‌سینه اوز قوشاندینی قوشب‌دیره.

---

۱) مختومقلی، سایلانلا اثرلار، عشق‌آباد، ۱۹۵۹. II ت.، ۲۷۳ـنجی صحیفه.

V. چپرچیلیك حقینده

اوّل اوزینك احلاصینکی دوزلا گیل،
هر گوشه‌دین نیازاوقین گیزلا گیل،
بیلدیگنکچه مدام یخشی سوزلا گیل،
یخشی سوز تابمسنك اوتور سم بولیب.

XIX عصرینك زهنلی شاعری، «سویگی اولکه‌سی»نینك پادشاسی» ملّانفس اوزی‌نینك مختوم‌قلا باغ شلاب یازان عجایب اثرینده:

آری اوریزان بالینك قیده فراغی،
جان بریجی سوینك قیده فراغی؟...

دیان یالی سطرلاری بیلان‌اهلی ترکمن شاعرلارینیك خلیفه‌سیده عدالتلی‌لیق بیلان اوران یوقاری بهابریار. آرلارینك بالینك خریداری بولیشلاری یالی، بیك شاعرینك اثرلاری‌نینك. چپرچیلیگینی، یاقیملی لیغنی - شرین‌لیگنی بالامنگز دیار. اونیك اثرلارینه طرف جماعتینك «اوریاندیگینی»، قالیبرسه‌ده مختوم‌قلی‌نینك فکرلاری‌نینك، اوقغینلی، ساده سوزلاری‌نینك انسانه کویچ قوات بریاندیگینی آه‌یار. بوتین دنیانی حرکته گتریان دیری‌لیک سوی - «آبِ حیات» دیب دوشینار. مختوم‌قلی‌نینك ستادلیغینه،

ناچه بها برسنکده اونینك ترکمن ادبیاتینه گیریزان تازه‌لیکلاریمی، خلقینه ادان خدمتلارینی دولی گور گزمادگه آزلیق ادیار. فراغی دینکه بیك عقل‌دارلاره مناسب اوسته‌لیق هم ساددلیق بیلان خاق کوچیلیگینه دوشینکلی بولان دیلده اثر دوراتمگی باشاریپدیر. خاق دوراديجی‌لیگی‌نینك عمّاسیز بایلیق چشمه-

سیندین اوقیبلی‌لق بلان بیدالانیب، اوزی‌نینگ اولمز-یتمز «یاد گارلیگ‌لارینی خلقه بخش ادیدیر». شونینگ اوچون دخو مقلی‌نینگ اثرلاری جماعت کوبچیلیگینه دوشنیکلی بولیب، اونینگ سولیب اوقالماغینه. دینگلانمگینه، آیدیمه او گریلمگینه هم یوزلارچه مشقّلی یل‌لارینگ ایچینی سو کیب، «جانلی کتابلارینگ» اوستی بیلان صووت دورینه یتیب. آ گیرت اولی مرتبه یتیشمگینه سبب بولدی.

وقت گچیب، دور دولاندیغیچه مختومقلی‌نینگ آفوریزم-لاری ـ عقل، فراست بریجی سطرلاری ایلات آراسینه سینگیب. فولکلورلاشیب گیدیبدیر. ایندی اولارینگ کیمینگکی دیگینی سلجرمگ هم قین. مثلم: ایلات آراسینده نقل حکمینده آیدیلیب یوران:

قیسی ایله دوات گلسه.
بخشی بیلان اوزان گلور،
قیسی ایله محنت گلسه،
تورەبیلان توزان گلور-

دیان بالی سطرلار مختومقلی ده:

دولت ایله گلار بولسه،
باشدن-بورون اوزان گلور،
دولت ایلدین گیدار بولسه،
ملّا بیلان توزان گلور [1])

دیان سطرلارده بیان ادیلیار.

---

1) مختومقلی، اثرلار، عشق آبا.، ۱۹۵۹، I ت. ۲۸۶-نجی صحیفه.

نقل حاصلینده آیدیلیان قیسمه سطرلار مختومقلی‌نینك قوشغیلارینده یورادیلیان فکرلار بیلان هم معنی، هم فورمه تایدان بیری بیرلارینه اوران یقین. کابر مثللاره یوزلانالینك:

قریب‌لیق اولدیرمز،
اولدرمسه‌ـده کولدیرمز. (نقل)

غریب‌لیق نی‌اجل آدم اولدیرمز،
اولدرمسه‌ـده یتریك‌لیکده کولدیرمز. (مختومقلی)

ایل بیله گلان توی‌ـدا بایرام (نقل)
قرچ یکیده تویدیر بایرام،
هر ایش کلسه ایل بیلانی. (مختومقلی)

سرچه‌دین قورقان داری اکمز. (نقل)

سرچه‌دین قورقان اکمز داری،
سنبل‌لارینك بولار پری،
هجوم ایلار بارچه آری،
قابات کلسه بال بیلانی. (مختومقلی)

توکل نر بولار، اندیشه مایه. (نقل)

مونك قیغی بر ایش بیتیرمز،
توکل نر بهم ادار. (مختومقلی)

گویچلی بیله تالاشمه،
یوگریك بیله یاریشمه. (نقل)

مختومقلی کویچلی بیله تالاشمانك
خیری قویب شرایشلاره اولاشمانك. (مختومقلی).

بولاردین هم باشقه شاعرینك کوب سطرلارینك جماعت کوبچیلیکی‌نینك گونده‌لیك آراقاتاشیق و زحمت پروتسسلارینده آده‌لارینك اوز آره کیلاشیکلارنده، هالی-شیندی اولانیلیاندیغیمه دوش کلیارس:

مختومقلی، سوزینك حقدور،
حق سوزه تن بران یوقدور.

دوستینکی اگلامه، نفدین قالمسون،
دشمانینك سقلامه، سرینك بیلمسون،...

یخشی اوغیلدین رحمت آریغی آقار،
لعنت کرده اوغیل بولدی بولمدی.

آتا ــ بابا آیدار، شیله نقل‌دیر،
سوزلامان اوتیرماق بیلسنك عقیل‌دیر.

بی دولت اینانجنك، کاسب کاینجنگ،
یدی یسر بولسه، بیری کوینجنك،
بای خلقی یانکرا بورقّی اوینجنك،..

...یات ایل‌لارده آیراچیلیق چکاندین،
اورسه، سوکسه، خورلاسه ــ ده ایل‌یخشی.

...کونکل ایستان ایش‌لار چیقمز،
فان یغیسی کارسیز اردین.

اوزال آقان یردین آقارمیش آریق
اوزین اوگن یگیدینك طنای چوبریك.

مختومقلی اوگیت برگین سوز بیلان،
اشیدان دنگ بولمز گوران گوز بیلان،
مرد چیقار مهمانه گولار یوز بیلان،
نامرد اوزین گیزلار مهمان یولوقسه...

بولاردین باشغه‌ـده شاعر خلق دستانینی، روایتلارینی، داب‌ـ دستورلارینی قوی بیلیب‌دور هم اولاردین یرلیك‌لی پیدالانمغی باشاریبدیر. مختومقلا چنلی یقین، اورته گوندوغار، اورته آسیا خلقلارینینك ادبیاتینده سویگی لیریکاسی‌نینك اساسی قوشغی فورماسی غزالدی. تاریخی واقعه‌لاری سیوژتلی اثرلاری و دینی کتابلاری یازمق اوچون بوامسه قوشغی‌نیتك مثنوی فورماسی اولانیلیاردی. شونینك یالی‌ـده رباعی، مخمّس، مسدّس، مثمّن، ترجیع بند، مستزاد یالی قوشغی فورمالاری اولانیلیاردی. اما مختوقلی بو فورمالاری کوب اولانمان، خلقنك اوزمّی‌ـ ادبی قوشغی فورماسی حکمینده «قوشبق» آدلاندیرلان قوشغی فورماسینی اولانیدور هم اونی کامل‌لاشدیریدور. بو ۴ سطردین دوزیلان قوشغی فورماسینه مربّع هم دیلیار. بولار بوغین اولچه‌گی اساسینده دوزیلیب (کوبلنچ ۸ هم ۱۱ بوغیندان)، قافیه‌لاشیش قاعده‌سی شودیر:

اقبالینك اویانسه، دولت یاربولسه، ـ T
داغه آزی اورسنك داشی سیندیرور، ـ ب
طالعینگ ترس گلسه، بختینك شور اولسه، ـ T
خشخاشینك سامنی باشی سیندیرور. ـ ب

بار سوزینه قولاق قویغین بیلانینك، ــ آ
آخری هیچ بیره یتمز یالانینك؛ ــ آ
عمری سالی آرتار آلقیش آلانینك ــ آ
قرعیش قاینه‌یرمز یاشی سیندیرور. ــ ب

گوریشه‌زیالی، بو قوشوق (مرّع) فورماسینده یازیلان شعرلارینك برنجی بندی، قاعده بویچه، باش آشه قافیه‌لاشیب گلیار («یار ــ شور، داشی ــ باشی»)، اوندن سونکقی بندلارینك ایلکی اوچ سطری اوزآرا قافیه‌لاشیب («بیلانینگ، یالانینگ، آلانینگ») ۴ــنجی سطری عمومی(۱ ــ نجی بندینك ۴ ــ نجی سطری بیلان) قافیه (ریفما) ایاریار («اشی»).

اما مختومقلی‌نینك انرلارینده ۱ ــ نجی بندنك باش آشه (۱ــنجی، ۳ــنجی سطرلارینك قافیه‌لاشمان) گلیان وقتینه هم کوب دوشمق بولیار. مثلم:

احمق بیلان سرداش بولسنك برساعت،
پنهان سرینك ساقلاب بیلمز داش دوکر؛
دوستلیق آچسنك بر بیوفایار بیلان،
قیغی بیلان دهانینکدین دیش دوکر.

اگر سطر آخرینده ردیف (برمنکزاش قاینه‌لانیان سوز) بولسه، اونینك اونکینده حکمان قافیه گلیار مثال اوچون، یوقاردافی بندینك ۴، ۲ــنجی سطرلارینده «دوکر» سوزی قاینه‌لانیب گلانی اوچون ردیف بولیب، اونینك اونکینده («داش، دیش») دیان یالی قافیه اولانیلیبدیر. مونکاردیفلی قافیه هم دیایار.

مخدوم‌قلی‌نینگ انچمه نرلارنده سطرینگ باشنده قافیه گیرلان، ر توفار سوزدین عبارت ردیفلی قوشغیلاری هم گوریارس.

ای جادی جرن گوزلی،
ای شهدی ـ شکر سوزلی،
ای شمسِ قمر یوزلی،
تابانه گوزیم دوشدی.
جانانه گوزیم دوشدی،
مستانه گوزیم دوشدی،
عمّانه گوزیم دوشدی،
بستانه گوزیم دوشدی.
چکام یوسف دیه دیه،
جیقام یوسف دیه دیه،
بقام یوسف دیه دیه.
و شونکامنکزاشلار.

هالی ـ شیندی بولمسه ـ ده، مخدومقلی‌ده کابر اثرلارینگ ۴ ـ نجی سطرلاری‌نینگ رفرن بولیب، (سطرینگ دورشی بیلان قایتالاب) گلیان وقتی هم بولیار.

مثلم: « گوردینگمی » قوشغی‌سی‌نینگ همه بندلارینینگ آخرقی (۴ ـ نجی) سطرلاری «منینگ صاحب جمالیمنی گور دینگمی؟». «یارسندین» اثرنده بولسه «باوب، خبریلارینمی یارسندین؟» دیان یالی دورشی بیلان قایتالانیار.

مخدومقلی‌نینگ اوز قوشغیلارنده «بغربن بوزیب، بوزلامین بولارمی؟» یالی آللیتراسیانی، «آفام، سنکا عرضیم آینسام»

«یو اوستینه یورار یولی تر کمنینك» کیمین آسسونانسی اولا-
نادیغنی هم گوریارس.

عمومی قاعده حکمنده شاعر بر قوشغیده بر صوزی تلیم
سفر اولانمیار، اما مختوم قلی‌نینك بر سوزی (دوران یرینده)
قایتالامغی قوشغینینك لفظای هم آوازلی چیقماغینه سبب بولبدر:

سایرای-سایرای گوزلاماین بولارمی،
ماله‌ی-ماله‌ی ایزلامان بولارمی،

... هر طرفدین جولگه-جولگه،
سوکام یوسف دیه-دیه.

اوتار ایام دونه-دونه،
کچر بوجان یانه-یانه،
ارتیر آغشام آیه-گونه
یقام یوسف دیه-دیه.

فانیدین باقیه گوچه-گوچ بولسه،
تیامور یبان بقه-بقه گیدارسن،
اجل جامی برلیب ایچه ایچ بولسه،-
جان آجیغین چکه-چکه گیدارسن.

مختوم‌قلی اوز اثرلارینده درلی فورما، هرحیلی سوز او-
یونلارینه، بزاگه قوالاشمان، اوزآیتجاق بولیان فکرلاریتیك
کوبچیلیکه دوشنیکلی بولماغی اوغرینده چالیشیب‌دیر.

مختومقلی نینیك قوشغیلارینده گچمیشینك دابه او گریلان
دنگشدیرمه، منکزتمه‌لارندین باشغه-ده، «حکملی»،

« گوزل سن » یالی اونلارچه اثرلارینده اوزینه خاص بولان تازه‌لیکلاری هم ترکمن ادبیاتینه کیریزاندیکینی گوریارس. مختومقلی ـ فراغی سوال جواب، آیدیشیق، معمّا، مشعّر یالی شاعرچیلیق یاریشی، گویچ سینانشماق حاصتینده‌هم برتوفار قوشغی دورادیب‌دور. («سیناغ»، «اوغلیم ـ آزادیم»، «اوتیب دوریبدیر»... یوقارقیلاره یقین «گینسنك‌بار آمان» دیان یالی ایچکی دیالوگلی قوشغی فورمالارینی‌هم نسخه قالدیریبدیر. بو یریوم اونینك وفالی شاگردی ملّانفس‌طرفیندین استادلیق بیلان قایتالانبدیر («ایستابکه گوزل یاری»).

مختومقلی‌تیك قوشغی دوزیش تخنیکاسینی و اونینك چپرچیلیك سرشته‌لارینی ایمیقلی اوگرانمك بزینك یقین وقتدافی قایره قویلماسیز وظیفه‌لارمیزینك بیریدیر.

VI. مختومقلی سووت دورینده

دانامن دیب مسکین‌لاری اونوتمه،
افضل من دیب، نامردلاره باش قاتمه،
ارك ایستایب، عجب دستانینك ساتمه،
ایلینکابخش ایلاب اوتگین فراغی.

ناحیلی آغیر خورلیق‌لاری باشدین گچیران‌ـده بولسه مختومقلی روحدین دوشماندیر. اول «ایش وقتی اوزینی یتیرماندیر». آقالیق ادیجی قاتلاقلار، روحانیلار طرفیندین

اونکا «دیوانه، دالی، تلبه، آغزینه گلاتنی سامراب یوران...» دیان یالی تهمتلار آتیلیب اونی بی آبروی اتماگه سینانشان-ده بولسه‌لار، خلق اوز شاعرینی سویبدیر. اوتیك دوزان هر بر سطرینی قیزیله قابلان یالی ادب نسلدین نسله گچیریبدیر. سببی اول-ایل گون اوچون، یورت اوچون خدمت ادیبدیر. خلقنك دشمان‌لارینی یاقیب یاندیریجی یتی سطرلاری بیلان فاش ادیب‌دیر. شونینك اوچونده شاعرینك ایشلایان اوسته خانه‌سی، یاشان حجره‌سی دوراديجی‌لیك اویینه او گریلیب‌دور، کیم مشاعره آیدیشبدیر، کیم معمّا دوزیشیبدیر. کیم آتلی، کیم دویه‌لی، کیم اشکلی شاعرنیك تازه-تازه اثرلارینی دینکلامك اوچون، کوچریب آلمق اوچون، یاد توتمقدین اوتری ترکمن توفراغی‌نینگ درلی کنج‌لاریندین مختومقلی‌نینك یانینه گلیانلارینك ایزی اوزیلماندیر؛ چونکه خلق اونی اوزینیك سویگیلی شاعری، فهملی مصلتچیسی، سارسمز حمایتچی‌سی دیب تانابدیر. اونینك اثرلاری بخشی‌لارینك دیلینده، گلین قیزلارینك قوفیزینده، شاعرلارینك سطرلارینده، جماعتینك آنگینده، یوردینك اهلی کنج‌لارینده بلند آواز بیلان یانکلانیار. شیله‌لیکده بیك فهمدارینك «اوزیندین سونگقیلاره یاد گار قالدیران آلتین قوندی» اوتیك حقیقی میراث دوشارینه- سووت آداملارینه گلیب یتدی.

سووت آدملاری گچمیشنیگ اونکات اثرلارینی تنقیدی تصور تده پیدالانیار. سببی «گوزل زادی، اگر اول حتّی

«کونه» بولسه ـ ده آباد سقلاەق گراك، اونی نسخه حکمنده آلمق گراك، اوندین اوغیر آلمق گراك، اول دینکه «کونه» دیب بزتویمس عجایب زاددین‌نامه اوچون یوزدوندارملی‌میشیك، بزموندین بویلا کده اوسمك اوچون اوغیر آلیش فونکتی حکمینده اوندین‌نامه اوچون ال چکملی‌میشیك؟»۱)

و. ی. لنینینك بو عجایب تعلیماتیندین اوغیر آلیب، گچمیشینك اونکات میراثلاری، شول ساندەتر کمن ادبیاتی‌نینك خلیفەسی مختومقلی ـ فراغی‌نینك ـ ده اثرلاری اوگرانیلیار. چاپ ادیلیار و یوز ـ مونکلارچه تیراژ بیلان خلق آراسینه یایرادلیار. اونینك اثرلارندین بو کونکی یاغتەمیدانی نینك پهلوانلاری نینك ـ ده، قوجامان کاسپی نینك بالیق چیلاری نینك ـ ده، نفت چیلارینك ـ ده، انتلگنتلارینك ـ ده سویگیلی کتابینه اوگریلدی. فراستلی شاعرینك اثرلاری کوب ملتلی سووت خلقلارینینك دیللارینه ترجمه ادیلدی. اولار اوزلارینینك ملی شاعرلاری بیلان برخطرده مختومقلا هم اولی حرمت قویبارلار. مهربان کوممونیستیك پارتیامیز نك لنینچیلیك ملی سیاستی نتیجەسینده ترکمن خلقی‌نینگ قوانجی بولان مختومقلی‌نینگ دوغان کونی‌نینگ ۲۲۵ یللیق یوبیلەیی بو یل اهلی سووت خلقلاری‌نینگ دابارالی بیراملارینه اوگریلار. چونکی «مختومقلی ترکمنینگ پاتریاسی ـ قیمت

---

[1] "Ленин о литературе". Москва, 1941, стр. 274—275.

بۇداشلاری‌نینگ بىرى بولیب، اول بیزینگ زمانه‌میزده تازه یوزیگینک قاشینده گوزینگی قاماشدیریجی شعله‌سی بیلان لاویردایار.»

ترکمنستانینگ علمده آد قازانان ایشگاری، فیلولو گیا علملاری‌نینگ کاندیداتی، داتسنت

ماتی کوسایف

اوزی هم سویگی حقیندا قی شعرلار

قان چیقار

کرتوتسه حالیمدین خبر
قوری آغاجدین قان چیقار
انسان شراریمدین اثر
تابسه تنیمدین جان چیقار ۱)

قارون قیلیب مالین ادا
انسان جانین ادار فدا ۲)
کون همعیدین بولیب جدا
نورین قویب پنهان چیقار

بو گوشه‌ده بولسام مقیم
کونکله کتورسام قدرتین
هر گوشهٔ ویرانه دین
صد گنج بی پایان چیقار

---

۱) «اقبالیمینی انسان اکره بیلسه جسددین جان چیقار».
۲) «صدجان ادار بولسه فدا» دیان نسخه هم باره.

کونکلیمکه کلکان نقشلار
گر گوزگه پیدا بولسادی
توشسه گوزی نادانلارینك
کامل بولیب مردان چیقار

هیچ آنکمایان زیرو زبر
کرتابسه جرمیمدین ۱) اثر
بی دین الفدین بی‌خبر
باش دمده بر قرآن چیقار

جبر اتدی جمشید جانینه
یتکایدی معدن کانینه
یوز یل اوقاب پایانینه
نه زال و نه لقمان چیقار

منهم فراغی اول قدر
عقلیمنی قیلدیم در بدر
بربامنر تابسه خبر
پَر باغلایب آسمان چیقار

مختومقلی آز ایلا سوز
بارچه قالار داغ و دنکیز
توفراغه دولسه اوشبو گوز
حقدین ینه فرمان چیقار

---

۱) «جرمیمدین» یرینه «جسیمدین، جرویدین» یازیلان یرلار هم بار.

پاره پاره‌دور

یرانلار گردشی چرخینك الیندین
بومنینگ یوراکیم پاره پاره‌دور
سیزّیلداشار تنیم ایوب تنی‌دك
کیشی بیلمز بر آغیرسیز یاره‌دور

غریب اگر غریب یرده یوراجك
گوزلاریندہ قانلی یاشلار اراجك
عاشق اگر معشوقینی کوراجك
کل کلی آچیلور کونکلی پاره‌دور

توخیم ۱) سال اورارسن کلدینك بوجایه
عمرینکنی کچیرمه بیهوده ضایه

---

۱) «توخیم» ـ «تخم».

نظر ایلاسنگیز اوشبو دنیایه
کلان کچر دوره‌ز کهنه سارادور ۱)

مختومقلی قیلمیش جگرین بریان
یوراگنه قان دولمیش بوچشم گریان

شیله عاجز قالمیش یالباریب هریان
رحم ادان بولمادی بختی قره‌دور

---

۱) «سارا» بو یرده سارای معنیسینده‌دور.

یتیشدی سالیم

فرّیدیمچه قولدین کیتدی انصافیم
ایا دوستلار اللا یتیشدی سالیم
کریما کون کوندین کمالدی خوفیم
دمبدم آریتدی بوبدا قبالیم۱)

دریغا دین اوچون یوقدور بر ایشیم
عمر ادالاندی آغاردی ریشیم
کملدی قوتیم کوتالدی۲) دیشیم
یکیت‌لیك اوجینده هنیز خیالیم

کونکل دنیا سوزین سوزلاب۳) دوروبدور
کوزیم کوزللارنی کوزلاب دوروبدور

---

۱) «دمدین دمه آرتدی بو بد افعالیم»،
۲) «کندالدی»، «کونلدی»،
۳) «ایزلاب» دیان نسخه‌لار هم وار.

تیلیم غیبت یالان سوزلاب دوروبدور۱)
شیطان بر مکّاردور۲) نفس هم ظالم

صندین مدد یتر شمسه یاجّبار
بوبلادین باش قوتارمق قچان بار
هوا و هوسغه بولدیم گرفتار
حق قوللوغنه زرّه یوقدور مجالیم۳)

دوستلار اعتباریم یوقدور عمر گه
بختیمنینگ سیاسی رنگ بیر کومیر گه۴)
طالعیم کوناشی۵) قالمیش اومیر گه
ایام سن اویاندیر اویمیش ٦) اقبالیم

خداوندا گرچه تقسیم یماندور
دیلا کیم درگاهدین۷) نورِ ایماندور
شرایشیم بیحددور گناهیم کاندور
سن اوزینك کچورگیل یاذوالجلالیم

---

۱) «تیل هم غیبت بیلان سوزلاب دوروبدور»،
۲) «شیطان بر کافردور»،
۳) «حقینك قوللوغینه یوقدور مجالیم»،
۴) «بختیمنینگ سیاسی منگزار کومور که»،
۵) «گردشی»،
۶) «یاتمیش»، «اولمیش».
۷) «الله‌دین»، «اوزیکندین» دیان نسخه‌لار هم بار.

فراغی من عشق اودینه بریانم
ایل مالینه من حالیمه گریانم
قورقی امید اورتاسینده حیرانم
تانکلامحشر یارب نه بولار حالیم

سان بولسام

جان کوتاریب باریب یتدیم بربا بدین
خرقه گییب ایل ایچینده سان بولسام
تون ایچینده باریب بیت‌الله تابدیم
زاریغلایان صاحب‌لارده خون بولسام

ابوسعد عمرخیام همدانی
فردوسی نظامی حافظ پروانی
جلال‌الّدین کیبی جامی‌الّنامی
آلارنینك یانینده من هم‌سان بولسام

دامنگیرده یورگان استاد نوایی
چهار دیوان فرهاد شیرین زیبائی
ظاهرالّدین بابر میزان‌الاویی
قاشلارینه باریب‌من‌مجنون بولسام

اوقیب ایدیم اول سعدی‌نینك بوستاننی
گور نه عجب خاقانی‌نینك مدابنی

ایستارمن شاهنامه سالی نامه‌نی
مالك عمر بیرلان سلیمان بولسام

سامان افضلی سرخوش ایلاییب
بهرام گوری توتیب مدهوش ایلاییب
عضدالدوله‌نی بر قوش ایلاییب
ابو محفوظ قزل آرسلان خان بولسام

قان یغلاب ابوبکر فساده قالسه
علی مأمون باریب بسطامی آلسه ۱)
ذوالنون باریب رستم‌زاله زورسالسه
رستمینك دردینه من درمان بولسام

اربعین دولینده ای مختومعلی
رستم و اسکندر هیچ توتمز یولی
نه بولسه بیلکای سن ایلنینك خیالی
دردلی‌لار آلنینده من اقمان بولسام

---

۱) «علی مأمون اول بسطامه دنك بولسه»
علی مأمون اول بسطامه زور سالسه» دیان نسخه هم‌بار.

اوغلیم - آزادیم

فاش ایله سیرینکنی ساقلامه پنهان
آماکه سوزیمدین چیقماغل اوغلیم
کوندہ یوز کوی کلور کچور بو باشه
آغیرتمه سوزیمنی یقماغیل اوغلیم

اوتانوردیم سیریم فاش ایلامزدیم
فاش ابدار من خبر آلسنك آزادیم
یوز کوی کلور کچور هر کون بو ۱) باشه
کونکل ایستار۲) صفر قیلساق آزدایم

جفا اورمه اوزینك چاغیر مولانی
آرزولامه خانی بیگی سلطانی
بسدوربیزه اول تنکری‌نینك برانی
آز دورمه ۳) کونکلینکنی کیتماکیل اوغلیم

---

۱) «هر»،
۲) ایستاری بار»،
۳) «آندورمه» یازیلان یرلاری هم‌بار.

کیدانمز یوق آلتی بیله باش بیله
سیران اتساک نیچه دنکی دوش بیله
مکر کتساک خلقینك کونکلی خوش بوله ۱)
کونکل قالقار قرار اتمز آزادیم

بیلکاشلاین اوزینك نیرا آتارسن
نیچوك ایشدور مونی بویله توتارسن
دیکیل آخر کیمینك بیله کیتارسن
دم تارتیب هر یانه باقماغیل اوغلیم

جلوداری بولام یازیرخان پیرینك
کونکل قوشی پرواز اورار فقیرینك
بو کون نیچه کوندور آغلاشار ایلینك ۲)
شاد ایمه کونکلیمنی قویمر آزادیم

ورز شینك یوق یاش سن کیدا بیلمرسن
شبگیر بار شوخین بار چیدا بیلمرسن
هر ایشه باش قوشیب ادا بیلمرسن
کیتملك لیك یاغداین اتماکیل اوغلیم

کیشی سوزلاماین سری فاش اولمز
بخشیدین بماندین آنکلان یاش اولمز
شوِ گز ۳) قویمرمسنگ کونکلیم خوش اولمز
رایمیز قیتارمه قویمر آزادیم

---

۱) «مکر شوندہ غمکین کونکلوم خوش بوله»،
۲) «بو کون یدی کوندور الحمد اوقیرین» دیان نسخه لاربارہ
۳) «گز» ــ گراك معنیسیندہ.

بیزنی بویله نیچوک ترک اداسینك بار
بو بول بیهوده دورسن گیداسینك بار
گل کیتما کیل اوغلیم چوخ ترخوسیم بار ۱)
قیغی خراجانه باتماغیل ۲) اوغلیم

قابیمه گبر بیدور کیتمك ۳) هواسی
ینه بیزدین بولار ۴) خلقینك طماسی
کونکلیم نی رد ۵) اتمه قیلمه ترخوسی
بر سفر ایشیدور قویمز آزادیم

قرآن اوقیب ٦) کز کین یخشی کلامدور
بی رحم اوغلدور دینی اسلامدور
قراقچیدور یوللار خیزدور حرامدور
اولور مینك یترمینك ۷) کیتما کیل اوغلیم

کوراین سینین بر گون اقبالیم
یخشی گون و ساعت کلیبه‌ی سالیم
قصد ادیب جانیمه یتسه اجلیم
بو برده هم بولسه تفر آزادم

آزادی دیر بیله صفا سورالی
ایسام ایبرالی صیغاب کورالی

---

۱) «ترخوسیم» ـ «درخواستیم»،
۲) «باتمه کیل».
۳) «اسلام».
۴) «تنکه دور درهم‌دور»،
۵) «نارو»،
٦) «اوقاب»،
۷) «قالارمینك» گورنیشلاری هم‌بار.

آمین دی تور اوغلیم فاتا ۱) بیرالی
بر تنکری یار اواسون بارکیتکیل اوغلیم

مختومقلی آیدار قالمیشام چوقدین
کونکل تلواس اورار کزار ایراقدین
هر یرده ساغلیغیم ایسته اول حقدین
دعا قیلیب حقه یلبار آزادیم

---

۱) «فاتا» ـ فاتحه».

كونكليم

اويان خوابِ غفلتدين اجلسيز اولان كونكليم

اميد اوزره عالمدين دركاهه دولان كونكليم
مردكراك لايدان چيقاره بو باتيب قلان كونكليم
دويبسيز دريايه دوشدى كوركانه كولان كونكليم
سوز بيلان ايچين اگسار قبض اولوب دولان كونكليم
جان فانى جهان فانى كفنگه چولان كونكليم

عالملار سوزين دينكله نصيحتين آل كوتار
تور حقينك دركاهينه مناجات قيل قول كوتار
رياضت نينك يوكينى آرقان يوزين سال كوتار
بو ايش مردنينك ايشيدور مردانه دور ١) قال كوتار
كامل آياغنه باش قوى يلانچيدين ال كوتار
توبه قيليب بر پيرينك توفراغنه بولان كونكليم

---

١) «مردانه دور» يرينه «مردانه وار».

عشقیم باردور مجنوندین آلتمیش اسسه ۱) زیاده
فرق بل قواتیم ۲) باردور درس آیدارغه فرهاده
یوراکیم یاقیب اوده خوجمغه بارسام داده
کرم دریاسی جوشیب یتیر کایمو مراده
قالسه کونکل تافیلماز چیقسه بوجان دنیاده
مرد گراکدور آلماغه بو غریب قالان کونکلیم

سحر توریب دغا قیل آمین دیسون فرشته
نه باردور غافل یاتیب بیهوده اوتورشته
ملکِ جهان توتدیرماز ایلاسنك مینك سرشته

عبدال اورتیسین گییب کیت دیوانه قاریشده
یوقسه قالورمن تنها سرگشته و غم کشته
آیدان سوزینگه قایتمك بواماسین یالان کونکلیم

مختومقای نوش اتدیم غم بادهسین ایکی طاس
اوچ ایچر که رغبت یوق چون جاندین بولدیم خلاص
سریمده سانسیز سودا ایچده و سواس الخنّاث

کلیمك برتدبیر ایلانك بودرده ایها النّاس
دیز چوکیب دم اورسهلار عیسی خضرهم الیاس
قالینماز زنده بولمز خود مرده بولان کونکلیم ۳)

---

۱) «اسسه ـ حصّه»،
۲) «قوات» ـ قوّت»،
۳) «... ایندی بو اولان کونگلیم».

دو کیب بارادور

غم دومانی باسیب غریب کونکلیمنی
کوز یاشین ساقلامای دو کیب بارا دور
کیمدور رحم ایلایان سوریب حالیمنی
بوزوق کونکلیم ارکین ۱) یقیب بارادور

کرچه اود یاقسه‌لار عاشق باغیندین
اِیلوم آسان ارور دوست فراقیندین
هجران منی قویدی صبر داغیندین
فراق بوغون بوغون سوکیب بارادور

اول دورِ دورانیم چرخ بولاشدیردی
غم جانیم قوریتدی اود توتاشدیردی
عشق منی باندیردی حددین آشیردی
یوراکیم ایچیمدین چیقیب بارا دور.

---

۱) «ارکین» یرینه «کورکان» دیلان نسخه‌لار هم بار.

فراغت یاتیردیم نقسیمنی بسلاب
توردی کونکل یار جمالین هوسلاب
حقدین حاجت تیلاب مرادین ایسلاب
کوزیم اول یوللاره باقیب بارا دور

مختومقلی مجالیم یوق سویلاین
دوستلارغه دردمنی بیان ایلاین
ای یرانلار یغلاماین نیلاین
عشق منی یاندیریب یاقیب بارادور

قالیب من

جاهللیغینك جوشی چیقدی باشیمدین
من اول جوشدین خالی بولیب قالیب من
بر غمه اولاشدیم کیتدیم هوشیمدین
بو درد ایله دالی بولیب قالیب من

باشیم یوز هوسده کونکلیم جوشغینده
کردابه دوشیب من ۱) دالی داشغینده
نجد داغینده ۲) کزان مجنون عشقینده
یانار اودلی لیلی بولیب قالیب من

یکیت لیك فصلینی قیشه یتیردیم
کاملیك کشتی سین دریا باتیردیم
بیك فکره قالدیم عقایم یتیردیم
تیریك ارکن اولی بولیب قالیب من

---

۱) «کردابه دوشیب من» یرینه «کردابه اوغرادیم» یازیلان نسخه لار هم بار.
۲) کابر قولیازمه لارده «نجد داغینده» یرینه «بخت داغینده» یازیلیبدیر.

بو دنیائی کوچیب بارغان کوچ بیلدیم
ایشی‌نی بد آنکدیم اوزین یوچ بیلدیم
اونکین اویون بیلدیم سونکین هیچ بیلدیم
خلق ایچینده دالی بولیب قالیب من

مختومقلی فاش ایلاکین سوزینکنی
فلك بر مشت ۱) خاك اتماین کوزینکنی
بو وقته دنك یاش بیایردینك اوزینکنی
ایمدی کور باق اولی بولیب قالیب من

---

۱) «برمشت» برمنه «مشتی» دیان نسخه هم بار.

داشلار بیله

کونکل آیدار خلقدین قالیب
کرسام داغلار داشلار بیله
یازغیمنی یاده سالیب
یوزیم یوسام یاشلار بیله

هر کیم کورسام بر پیشه ده
منینگ کونکلیم اندیشه ده
کوهِ سر ایچره گوشه‌ده
اولتورسام آغاچلار بیله

قرّی دنیا آل ایچینده
آدمزاد خیال ایچینده
جهان قلمهل ایچینده
هر کیم یوز تلاشلار بیله

الله عشقیده سر مستلار
دوش کلمز زبردستلار
کونکل پرواز اداردرستلار
دورمز یوز غلاّچلار بیله

کوب کویلار بیله اوتیردیم
بیامدیم نه ایش بیتیردیم
گمراه بولدیم یول یتیردیم
اوتیردیم بیوجلار بیله

بیکار قویمای عمر تختی
اویاندیرساق اویمیش بختی
دغا قیلیب سحر وقتی
نالیش قیلسام قوشلار بیله

مختومقلی توفیق آ ایسام
بر او تابسام قوللیق قیلسام
یوراك آیدار یولداش بولسام
دم چکن درویشلار بیله

یار بیزیم ساری

قلزمی قیر سانیب قرق یول گچرمن
اگر که میل اتسه یار بیزیم ساری
قدم یرینه قانات باغلاب اوچار من
دیسه دلبر عاشق یور بیزیم ساری

قرق یل قول قوشیریب قوللیقده دورسام
آلتی کونچه گورمن آلتمیش یل یورسام
بر شونچاقلی بولسه گورسام جان برسام
جمالین عرض اتسه بر بیزیم ساری

نه لایقلی یوزیم بار دور توتارغه
نه آیری قفیم بار آندین کیتارگه
امیدیم بار قویمای بلا بترگه ۱)
درکاهیندین آچسه در بیزیم ساری

---

۱) «امیدبار قویمینده بیله یاتارغه» دیان نسخه هم بار.

بر کیحسه بولیقدی دستی شرابلی
یلدین جای نمازلی سودین محرابلی
اکنی آق ردالی یاشیل نقابلی
اوغراشدی بر عجب ار بیزیم ساری

بولداش بولیب بیله یوردیم برمیدان ۱)
میدان ایچره دولیب اویرمیش مردان
بر ایوان اوستینده چرلاب تورت یاران ۲)
دیدیلار قولینکنی بر بیزیم ساری

قراغی دب چاغیردیلار التدیلار
قندینك دیب قولاغیمدین توتدیلار
استخوانیم آلتمیش پاره اتدیلار
دیدیلار مرد بولسانك یور ۳) بیزیم ساری

مخنوقلی باش کون عشرت سورماکه
جای ایمسدوراکلانماکه دورماغه
قراریم یوق اوتورماغه تورماغه
آغرین آچیب دورمیش بر بیزیم ساری

---

۱) «یولداش بوله ب بوردی (یوردیم) کوردیم برمیدان»،
۲) «تورت یاران» برینه «تورت یردن» یاریلان یری هم بار.
۳) «یور» سوزی نینك یرینه کا بر بوقچه‌ده «دور» یازیلیبدیر.

نیلاین

کونکلیم ایستار کزسام دنیا عالمی
قاناتیم یوق اوچه بیلمن نیلاین
او قیرمن کوراو من فوزالکلامی ۱)
معنی سینی ساچه بیلمن نیلاین

جوخلار آنده غوّاص اولوب یوزارلار
منگا ظاهر خلقدین پنهان گزارلار
کل بادهده گلگون هراب ازارلار
ال اوزادیب ایچه بیلمن نیلاین

اوی داشیندین شراب ایسین نوش قیلدیم
کیندی عقلیم اوزیم بیامای جوش قیلدیم
می مست بولدیم درسیز قفا دوش کلدیم
روعسات بوامای آچه بیلمن نیلاین

---

۱) «بارچه کلامی».

يېتدى يوليم داغ قايسيدور دوز قابسى
آنكماز كونكليم معنى قايسى سوز قايسى
فهم ايلامز يول قايسيدور ايز قايسى
اميد اوزيب قاچه بيلمن نيلاين

مختومقلى بو دنيانينك ناموسين
يغيب دويريب يله بردىم هاموسين
فكر دريا سينه عقليم كاموسين
باتيرميشام چيقه بيلمن نيلاين

بیلمز مینك

قام آلیب نامه‌نی کوندار دیکیم بیلمز مینك
افسون اوریب هد هدنی ایندار دیکیم بیلمز مینك
عرش اوستینه قالدیریب میندیر دیکیم بیلمز مینك
تورت کیجه اوچ کون آغلاب دینکدیر دیکیم بیلمز مینك
اشك مینیب عیسی‌دك بلدیر دیکیم بیلمز مینك

مجنون کیبی صحراده آغلای آغلای کزدیکیم
کوزیم یاشین مرجان‌دك دوزیم دوزیم دوزدیکیم
ورقه کمین کلشادین اولیب امید اوزدیکیم
جوشغین بریب عشق اودی قیناب قیزدیغیم
شبلی کمین برداغی یاندیردیغیم بیلمز مینك

هد هد کمین فرنگدین چین ماچینه باردیغیم
باغ ایچینده بلقیسینك ۱) ساچین آچیب کوردیکیم
سلیمانینك تختیندین سوزلاب خبر بردیکیم

---

۱) «بلقیس» یرینه «بلحسن» دیان نسخه هم باره

قوش قونسوندیب سریمکه بلبل هنکین قوردیغیم
چهارشنبه کون چاش وقتی قوندیردیغیم بیلمزمینك

سرخینینك آرقاسینده مجنون قوردی جادینی
بسم‌الله دیب باشلادی چاغیردی استادینی
حقدین غیری بیر کیمسه اشیتمدی دادینی
قرق عاشق نعره چکیب شعله اوردی اودینی
گوز یاشیمدین سو آلیب سوندیردیکیم بیلمزمینك

شیروان خانینك سوداسی نه عجایب سودادور
قیلدین بریان آغدیرسه قیامت کون رسوادور
یوز یکریمی صف قورلیب هرصفده مینك قوغادور
عاشق‌لیغینك جزشغینی آقمز اویغین دریادور ۱)
و
برجرغه‌دین قرق عاشق قاندیردیغیم بیلمز مینك

یتیلمامیش شونقاریم قمیش قانات آق تورفك
دنیا منی تایدیردی بر یانیم اتدی اورفق ۲)
جان و جگر کوییبان ۳) تارتارقان قویماز تورفق
هر تیکندین یوز غنچه هر قرق گلدین بریارفق
داغی داشی‌الایب اوندیردیکیم بیلمز مینك

---

۱) «عاشق‌لیق بر خوشلیقدور عمر آقار دریا دور»،
۲) «اورفق» یرینه «غورفق»،
۳) «فلك آلباین بولار» دیان نسخه‌لار هم بار.

مختومقای سوزله‌یر توکوز فلك زهرسی
یدی یلدیز قارداشی آینك کونینك پاره‌سی
نورِ دیدام یختیسی کوزیم آغی قره‌سی ۱)
آب زمزم چشمه‌سی صفا مروه آراسی
سلیمان‌دك عهدیمنی سیندیردیغیم بیلمز مینك

آد ایسلارین

کرم اتسنگ قادر الله
دنیالیکده آد ایسلارین
طالعیم اویقوده قالمیش
بر آچیلغان بخت ایسلارین

یوقسوللیق بریمان یولدیر
فقیر منم قولیم قالدیر
حلال رزق بر کسب بیلدیر
کیمیا آتلیغ اوت ایسلارین

یالان دنیاده یورماکه
دولت بر۱) عشرت سورماکه
عمر اکلاب کون کورماکه
سکسان یل فرصت۲) ایسلارین

---

۱) «دولت بر» یرینه «دوست بر»، «دست بر»،
۲) «فرصت» یرینه «نوربت» دیان نسخه‌لارهم بار.

جوشه دوشیب سن

کل کونکل کوزلا کیل عالم جهانی
نادین اوچون بویله جوشه دوشیب سن
عالمده برسن‌دك یوقمی دهانلی۱)
سیرینك داستان ایلاب فاشه دوشیب‌سن

صنینك کیمین یوقمی دییب دنیاده
سوکسه‌لار نیلارسن سن نامراده
شیله کویچلندیمی عشقینك زیاده
حدینك بیلمای آشه آشه دوشیب‌سن

قدم قویسام صحرالاره چوللاره
کونکل قاینار سوز جوش ادار تیل‌لاره
ایل‌لار سنکاحیران سنهم ایل‌لاره
یاعقلینك آلدیریب چاشه دوشیب‌سن

---

۱) «عالمده سنینك‌دك بار مودورقانی» دیان نسخه هم بار.

حاجی بکداش عبدالقادیر
حوجه احمدامام رضادیر
فریدون بر اولیادیر
بارینده‌ین همّت ایسلارین

فراغی عشقه اوغراشدیم
دریا کیردیم موجه دوشدیم
خور قالماسین یشتده‌ین پشتیم
برقرار دولت ایسلارین

بقا ۱) یوقدور صحبتینگه ساز ینگه
أعتبار یوق قیش کونینگه یازینگه
سن بودردی یاویتمازدینك اوزینگه
اوّلی کرکدال نیشه ۲) دوشیب سن

مختومقلی همه یوله باش اوردینك
چوخلار بیله کزدینگ اوتوردینك توردینك
یلانچی‌دین نه حظل اتدینك نه کوردینك
ایمدی سن ۳) اوتوز تورت یاشه دوشیب سن

۱) «بقا» یرینه «بقان»، «بهار» یالی نسخه‌لارهم باره
۲) نیشه» ــ «نه ایشه» معنیسیزده.
۳) کا بر نسخه‌ده «سن» یرینه «گور» یازیلیبدیره.

باغلارهی

قسمت اولماز کیدام اوزاق یوللاره
نصیب قویماز کیدار یولیم باغلارهی
حیران مجنون بولیب چیقام چوللاره
باریب مسکن توتام سیزنی داغلارهی

اویون بیله اوغلانلیغینك دمیندین
کچدیم کلدیم کامل‌لیکینك چمیندین
کونکلیم‌لرزان بولدی دنیا غمیندن
توتدی سینام چفرز چفرز داغلارهی

قایده قایده اوغلانلیغینك رایندین
یتیب کلدیم کامل‌لیکینك پایندین
باتدی باشیم چیقه بیلمان لایندین
یاده دوشر اونککی کزان چاغلارهی

جاهل‌لیقده چهار طرفه آتیشان
بیامزلیکده همّه ایشه ۱) قاتیشان
عاجز قالیب قرّیلیده یتیشان ۲)
درد ادینیب اوز اوزیندین آغلارهی

معنی آنکلان مختومقلی سوزیندین
فکره دوشر قان یاش آقار کوزیندین
همّه زادلار تغییر تفار اوزیندین
یارّب یقیلمزمی بیك داغلارهی

---

۱) «همّه ایشه» یرینه «خام ایشلره» دیان نسخه‌هم بارة
۲) «یتیشان» یرینه «یتوشان» یازیلشی هم بار.

ایزلامایین بولارمی

بر کاکیلیك آلدیرسه طرفه ۱) بالاسین
سایرای سایرای ایزلامایین بولارمی
بر بلبل یتیرسه قزیل لاله‌سین
حسرتیندین سوزلامایین بولارمی

کرّه‌سی ایندین کیتسه اشکینك
قصیرنب تورت‌یانه کوزلار اوشاغین ۲)
آق مایه آلدیرسه الدین کوشاکین
باغرین بوزنب بوزلامایین بولارمی

بالا مسین دینکلار آسیب قولاغین
دوکه دوکه کوز یاشی‌نینك بولاغین
آق جرن آلدیرسه الدین اولاغین
مالای مالای کوزلامایین بولارمی

---

۱) «طرفه» یرینه «کورفه» نسخه‌سی هم بار.
۲) «کوزلار اوشاغین» دراکینه «باقار آشاغین» یازیلان یری هم‌بار.

آغساغینك الیندین آلسانك آغاجین
یمان درده دوشر تابماز علاجین
بر کویچلی دشمانه دوشسه مکاجین
جوجیغی‌نی کیزلامایین بولارمی

آیرالیغه آدم اوغلی نیلاسین
کیم قالور گورماین اجل حیله‌سین
مختومقلی حیوان بیلسه بالاسین
انسان باغرین دوزلامایین بولارمی ۱)

---

۱) «آدم اوغلی آغلامایان بولارمی» دیان نسخه هم باره

مبتلا قیلدی

ایا دوستلار فلك جبری
باشیمنی مبتلا قیلدی
آیردی سوار بالامدین
یورا کیمنی یارا قیلدی

اوتدی خوشوقت خرّم وقتیم
بوزیلدی طلّادین تختیم
یانکی بیتان بر درختیم
خزان بادی فنا قیلدی

شوم اجله بولمز چاره
جبریندین قالدیم بوزاره
یورا کیمگه سالدی یاره
غریب جسمیم ادا قیلدی

ایندی بردم قراریم یوق
بو منزلده دوراریم یوق
بو سوزدین هیچ خبریم یوق
خبرسیز بینوا قیلدی

یانیب پروانه‌دك هردم
یوراکیم دولدیریب یوزغم
قدیم خم کوزلاریم پرنم
بوجا نیمه جفا قیلدی

غمیندین اورتانیب سوزان
چکارمن نالهٔ افغان
فراقینده گوزیم گریان
نیتای نیلای گدا قیلدی

مختومقلی چکار فریاد
منینك احرالیمه هیهات
فلك نینك الکیدین مینك داد
منینك بختیم قرا قیلدی

قایسی بیلمدیم

عبدال منکا ابدجامین سونالی
مسجد قیسی محراب قیسی بیلمدیم
اول گوزله جانیم بریب یانالی ۱)
آباد قیسی خراب قیسی بیلمدیم

براندیشه تاب اتمدیم توز بولدیم
توفراق بولدیم آتش بولدیم سوز بولدیم
داشدین بیشدیم ایچدین کویدیم کوز بولدیم
کتار۲) قیسی کباب قیسی بیلمدیم

گوزار اتدیم بر مکانسیز مکانه
سیران اتدیم بر میدانسیز میدانه
حیران قالدیم بر جهانسیز جهانه
بیت قیسی هم باب قیسی بیلمدیم

---

۱) «اول کدازده جانیم اراب ینالی» دیان سطر هم بار.

۲) «کتار» یرینه «کنار» یازیلان نسخه هم بار.

نفسه اویدیم اوزیم بیلمای خرص اولدیم
عقل ایشین دوغری ساندیم ترس اولدیم ۱)
هراشیادین یار صفتین درس آلدیم
قرآن قیسی کتاب قیسی بیلمدیم

مختومقلی اول مکانده مکث اتدی
شیخ‌لار توردی یکیتلار دی رقص اتدی ۲)
هر اشیادن یار جمالی عکس اتدی
آب قیسی‌دور شراب قیسی بیلمدیم

---

۱) «ترس اولدیم» یرینه «درست بیلدیم»،
۲) «شیخ‌لار دوردی یکیتلاری رقص اتدی» دیان نسخه‌لار هم بار.

یغلاب کچر حالیمغه

کینك گورانی غم باسیبدور اوزیندین
باش هم کاسه یغلاب کچر حالیمغه
باغیر یاشین کونکل دوکر کوزیندین
یاش هم کاسه یغلاب کچر حالیمغه

قری‌لیغه دوندار یکیت چاغلاری
گدا ایلار تاج ایه‌سی بکلاری
قورشین دك اریدور قاف‌دی داغلاری
تاش هم‌کاسه یغلاب کچر حالیمغه

عالم ایچره بر آه اورسام بر ضربه
ادا بولیب انسان کولمز، فیل قربه ۱)
قفلانك کویچه‌دین قالار دونر قورت گربه
قوش هم کاسه یغلاب کچر حالیمغه

---

۱) هادا بواماز انسان کلمز بر قربه» دیان نسخه هم بار.

پشیمان من ادان اتمیش کاریمدین
بی پروایم بولان بولمیش باریمدین
یولداش بولان یاته بیلمز زاریمدین
داش هم کلسه یغلاب کچر حالیمغه

حق عشقیدور بیزنی قویان کوزلاره
بو کوزلاردور قسمت بولان بیزلاره
بلبل تیل‌سیز قالار بارسام یازلاره
قیش هم کلسه یغلاب کچر حالیمغه

آنکلامایان عشق دردی‌نینك کانیندین
بو سوز کچمز یاتانیمده یانیندین۲)
عشقه دوشان امید اوزار جانیندن
لاش هم کلسه یغلاب کچر حالیمغه

فهم ایلایان مختومقلی سوزینی
درده دوشیب یاشه دیلدیر گوزینی
شاد کلایلار توته بیلمز اوزینی
خوش هم کلسه یغلاب کچر حالیمغه

---

۱) «برسوز کچمز هرنه اتسنك یانیندین» یالی سطرلار هم ار.

عالمه باکیلیدور

دوستلارا دوستیم منینك جاندین شیرین سوکیلیدور
جان کبی ۱) پنهان جهانده عالمه باکیلیدور

دیرم من عاشقه اوز الیمله قتل ادارم۲)
آندین اوّل من بیغمی بیحال ادیب آلمالیدور

غیر ایله بزم ایلایب کراتسه خوش کونکلینی یار ۳)
مجلس ایچره یاد ادیبدینگ اول غریب قایغیلیدور

گوز سالیب ٤) بارسام آنکا قندین اولورسه گوزاری
توتسام اول پرده وطن اول پرکی آنینك ایلیدور

---

۱) «تکین»،
۲) «دیدی یار عاشیقیم اوز الیمله قتل ادام»،
۳) «غیر ایله تبسّم ایلاب ایلاسه خوش کونکلینی یار»،
۴) «باش بیلان» یالی گورنیشلار هم بار.

اوز که عاشقلارنینك اوسه پای بندی زلفینه
من غریب‌نینگ بند آنکا ۱) هم آیاغی هم الیدور

یاز کلور ۲) وقتده گیدار غفلته چیقمیش کوزلاریم
آچاین دیسام آچیامز نه آغیر اویقولیدور

بیلماین سورانلاره آیدینك بو غریب آدیمیز
اصلی گرکز یوردی اتراك آدی مختومه‌لی‌دور

---

۱) «من غریب بنده آنگا».
۲) «یار کلور».

تورغیل دیدیلار

بر کیجه یاتیردیم تونینك یاریندە
بر تورت آتلی کلیب تورغیل دیدیلار
خبرمیز بار سنگا فرصت جایندە
شول یردە ارلار بار کورکیل دیدیلار

نظریم یتیشکاچ اول تورت مردانه
کونکلیم جوشه کلدی باشیم کردانه
شول یردە بار ایدی ایکی دیوانه
دورمه اوغلان آندە بارغیل دیدیلار

اول ایکی دیوانه توتدی قولیمدین
آلدیلار کیتدیلار دورغان یریمدین
براشارت بولدی آنینك بیریندین
سیراندە بولیبان دورغیل دیدیلار

اوتیربیدیق چیقدی ایکی پیرزاده
گوزیندین یاش آقار آغزی دغاده
هو حق دیپ چیقدی آلتی پیاده
آدم ایندی گلار کور کیل دیدیلار

بر دورت آتلی گلدی باری سبزه باز
عصالاری یاشیل آتی طبله باز
مجلس حلقه‌سینی قورمالیق بویله آز
آدم کوبدور اولوغ قورغیل دیدیلار

داشدین چیقدی آلتمیش آتلی کوردیلار
محمد دیپ باری قارشو یوردیلار
ساغلیق سلامتلیق بربر سوردیلار
دورمالیق اولوغ جایه یور کیل دیدیلار

بر آتینگ آردینه منی آلدیلار
سیرامده شول جایه باریپ دوردیلار
تمام اوتیردیلار مجلس قوردیلار
اوغلان منکا آراکیر کیل دیدیلار

علی دور دیدیلار توتدی دستیمدین
بوریه دوشاکیمنی آلدی آستیمدین
من بیلمدیم برزاد قویدی اوستیمدین
یولیغان دوراندور سور کیل دیدیلار

حیدردین سورادم بارچه آد مه آد
حضرتِ پیغمبر اولدور بولمه یاد

اول اسلیم خوجه دور اول بابا ذور یاد
اول ویس‌القره دور بیلکیل دیدیلار

اول بهاوالدین دور اولده بر ار دور
اول زنگی بابادور اول نامدار دور
اول سویا نشیب دوران تورت چهاریار دور
مقصدینك نه بولسه سورغیل دیدیلار

شول وقتده بر ایکی دوران شیخ شاب
بو اوغلانه فاتا برینك دیدی صاف
اول اوتوز انبیا اول اوتوز اصحاب
باریسی شولاردور بیلکیل دیدیلار

رسول چاغیر آیدار یا شاهِ مردان
ایا اسلیم خوجه یا بابا سلمان
ابوبکر صدیق یاعمر عثمان
بوگینك مقصدین برکیل دیدیلار

اسلیم بابا سلمان بویریلدی مرده
پیله‌نی توتیب سالدیلار درده
کیتدی عقلیم هوشیم یاتدیم شول یرده
عرشده فرشده نه بار کورکیل دیدیلار

یل بولدیم یوکوردیم یرینك دامارنه
نظریم توقیندی عرشینك کمرنه
جبروت عالمینده جلیل سیرینه
کایب اوزینگ قراب کورکیل دیدیلار

ناکه خیال اتسم اله کتیردیم
ناکه باقسام آنکا نظر یتیردیم
بو حال ایله من فراغت یاتیردم
یوزیمه تویکیربب تورغیل دیدیلار

رسول الله آیدار اصحابلار سورینك
اوغلانی اوزادینك بر فاتا برینك
بویردی تورت آتلا التینك تابشرینك
کتیرکان جاینکده قویغیل دیدیلار

توروب مختومقلی کوزین آچیبدور
صرینه نه کویلار گلیب کچیبدور
اسریك نردك آق کوفیك‌لار صاچیبدور
اوغلان الله یارینك بارغیل دیدیلار

بوالدیم گریانه

یازیغم یاد ادیب یوزیم خاك ادب
سحر نالش بیلان بولدیم گریانه
دیده‌دین یاش توکیب سینام چاك ادیب
تلبه‌دك اوزیمنی اوردیم هر یانه

کونکیامنی کچیردیم جمله جهاندین
نه جهاندین بلکه ل اوزدیم جندین
حضردن عیسی‌دین شاهِ مردندین
همّت ایستاب دقدیم سوی آسمانه

آسمانینك یوزیندین کهکشان اوچدی
ناکهان اوچ اره نظریم دوشدی
ایکی یاشیل کیمیش بر سفید یوشدی
کوزیم کوردی تیلیم کلمز فرمانه

بیری کلیب الین کوکسیمه اوردی
بیری بر تیغ بیلان یوراکیم یاردی
آغیزیمه آعزین قویب بیری دم اوردی
دیدیلار عرضینك دی شاهِ مردانه

بولار بویله دیکاچ تیلیم آچیلدی
قانه قانه‌می محبّت ایچیلدی
کونکلیمه یدی دُرْ سوال کچیلدی
دیدیم رخصت بولسه کلسین زبانه

ایکی اوزین اردور بر قیسقه قددور
دیدیلار خوشوقتدور یخشی فرصتدور
سوزینك بولسه سوره، دیرلار روخصاتدور
کونکله کلان سوزینك کلسین بیانه

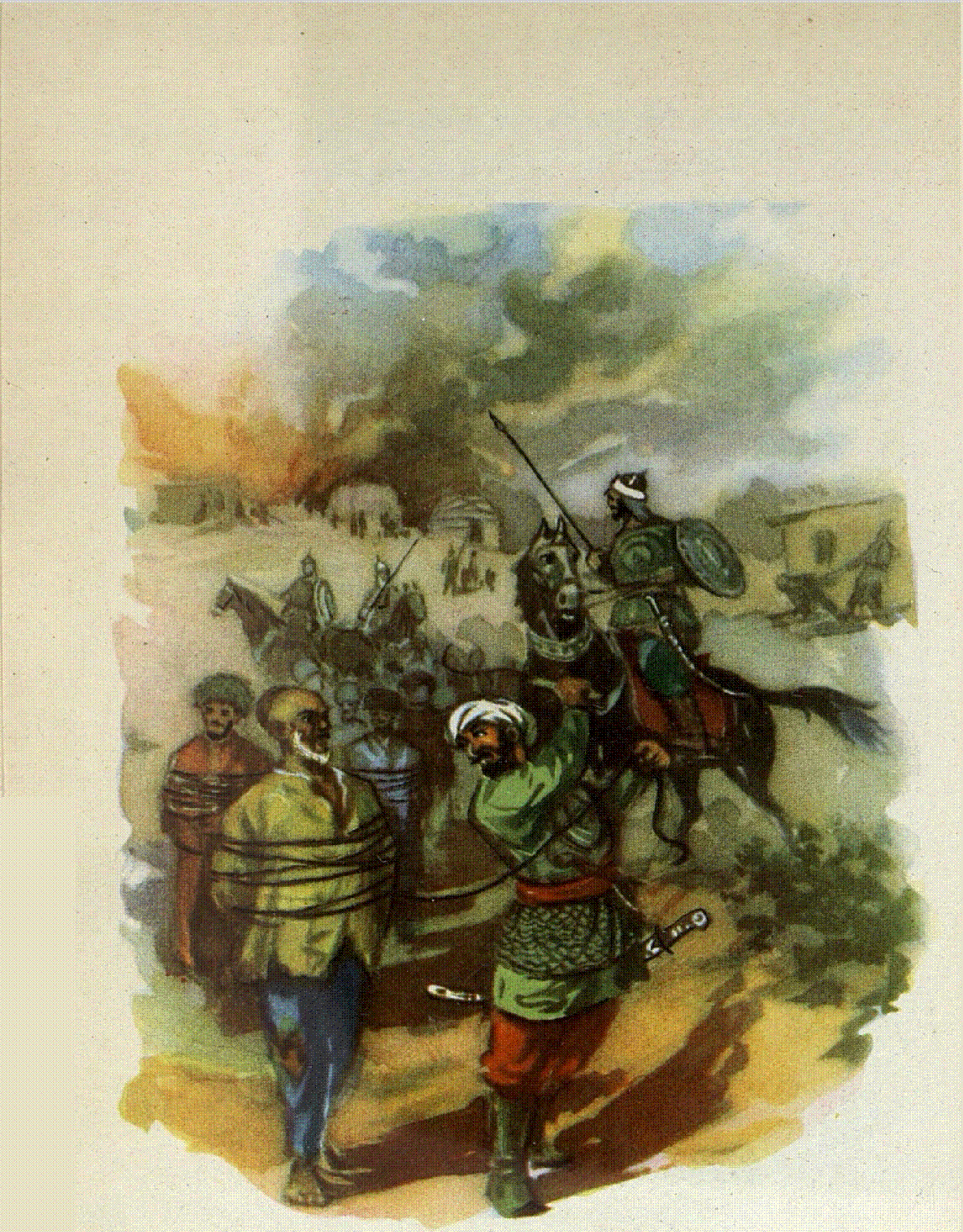
دیدیم کوکدین آغیر یردین مرد نه‌دور
دریادین بای نه‌دور داشدین سخت نه‌دور
اوتدین یاقیجی نه بوزدین سرد نه‌دور
زهردین آجی زاد نه‌دور بو جانه

یالان تهمت آغیر بولار آسماندین
قهرسیز یخشی سوز کینکدور جهاندین
منافقینك کونکلی سخت سنکستاندین
اهل قانغ منکزار بحر عمّانه

جبراتکوجی حاکم یاقیجی کوزدین
یخیلدین دیلاملك سویق دور بوزدین
فقیره جبراتمك آجی زهردین
اوکیت دور بو سوزلار بیزدین نشانه

بولار بویله دیکاچ یریمدین توردیم
یوکوردیم اتاکنه الیم یتیردیم
مست بولدیم سست بولدیم اوزیم یتیردیم
کب کلام تابمدیم قالدیم حیرانه

دیدیلار اوچ کیشی بولدیق استادینك
دائما دستاندور عالمده آدینك
مختومقلی و قندور ایسته مرادینك
بو سراحمق آچار یا بر دیوانه

ریکان ایلادی

قیغی غمده عزیز عمریم سولدیریب
شوم فلك عذابیم ریکان ایلادی
یازان کتابلاریم سیله آلدیریب
کوزلاریم ایزینده گریان ایلادی

غافل لیقده دشمان آلدی داشیمیز
دار غاتدی هر یانه دنکی ڈوشیمیز
باش یلده بر کتاب ادان ایشیمیز
قیزیل باشلار آلیب ویران ایلادی

بر نیچه میز قولی باغلی قُل بولیب
نیچه لار ایزینده سارغاریب سولیب
کیمی بریب آنینك بهاسین آلیب
هر کیمه بر بلّی بها ایلادی

هوم فلك بيرحم منكا بيلديردى
آغلامه‌دين گُل يوزلاريم سرلديردى
قوليازمه كتابيم سيله آلديردى
دشمانيمى جيحون دريا ايلادى

نيچه‌لار دنياده بولدى بر كيشى
نچه‌نينك آغزينى دولديرمز آشى
نيچه‌نينك ماتمدين قوتيلمز باشى
گيجه گوندين واويلتا ايلادى

كويديرور شوم فلك جبرى جفاسى
يالاندور اينانمانك عهدى‌وفاسى
سختو مقلى يوق بو سوزينك خطاسى
فلك الف قديم دوتا ايلادى

آزادیم قنی

فلك آیدار ایدیم سن دوچار بولدینك
کوزیم نینك نورانی آزادیم قنی
یوراکیم سوغیریب سگ‌لاره بردینك
شهریم نینك سلطانی آزادیم قنی

امام‌سیز قالاندور مسجد محرابیم
توغمدی نورساچیب اول ماهِ تابیم
یاوبز قالدیم سیل آلیبدور اطرافیم
کونکلیم نینك عمّانی آزادیم قنی

شکرایکدین زهر بولدی سوزلاریم
زعفراندك سارغاریبدور یوزلاریم
قوّت کیتدی غبارلاندی گوزلاریم
منبریم آزانی آزادیم قنی

تورت فصلیم نار بولدی داغلار اریدی
دیریلار اوچدیلار اولی یوریدی
گیدان باریب حقه مانگلای دیریدی
ایلیم‌نینك زبانی آزادیم قنی

توفراقلار سیل بولدی سیل‌لار قوم بولدی
خُم‌لار جام بولدیلار جاملار خُم بولدی
هواسلار یاس بولدی پیشام غم بولدی
کونکلیمنینك آرمانی آزادیم قنی

اولی‌لار دیرالیب عرضه باردیلار
حقدین برکلا منی یازیب سوردیلار
چوخ یالباریب قویبر دییب توردیلار
دیریلار دورانی آزادیم قنی

کافرلار بولیبدور یغلاب مسلمان
حقه یالباریبدور خضر سلیمان
بوغ بولیب کوتارلان عرشه اول عمّان
کوکلانکنینك پهلوانی آزادیم قنی

آرمانیم یوق فلك بر سواش قیلسام
یایقسانك باسیلسام یاسرینك آلسام
سگ‌لاره آش ایلاب بازارغه سالسام
باغیم نینك ریحانی آزادیم قنی

گوشلار اشیتکاچ باری کر بولدی
داغلار اراب آقدی داشلار یر بولدی
ملّالار قران‌سیز پیرلار کور بولدی
صاحب‌لار قرآنی آزادیم قنی

زمن یوزن سیا تومان ایلادینك
دیکیل فلك کیمنی آمان ایلادنیك
قراغینی سن‌بی ایمان ایلادینك
نامیسیم ایمنیم آزادیم قنی

آتا مینك

آلتمیش یاشده۱) نوروز کونی اویلی
توردی اجل یولین توسدی آتامینك
بودنیانینك ایشی بویله‌میش بلّی
عمری‌نینك طنابین کسدی آتامینك

آغیر دولتلاره کونکل قویمدی
بو جهانینك عشرتینی سویمدی
اسکی شالدین آرتیق یوشش کیمدی
آخرت اوی بولدی قصدی آتامینك

دیردی دنیا دورمز عمره باقی یوق
کوندیز روزه کیجه بواسه اویقی یوق
منکر بیلمز مخلص لارینك شکی یوق
پیغمبر دستیدور دستی آتامینك ۲)

۱) «آلتمیش باشده» («بیشده») دیان نسخه‌لار هم بار.
۲) «پیغمبر دوستیدور دوستی آتامینك» یازیلان یری هم بار.

گورماسام سویلامن اوی بیله چندین
مقصدینه یتار یقیلان چیندین
یاریسی ملکدین یاریسی جیندین
مجاورسیز بولمز اوستی آتامینك

نقبا ۱) دبرلار اوچ یوز اران اوغراشدی
چهلتنده آتامه نظریم دوشدی
نجبا۲) بارسام هفتن لاره قاریشدی
بولار دورور چین پیوستی آتامینك

عالم ایچره آدم قالمز آد کزار
بو سرلاردین جهان خلقی یاد کزار
جانی۳) جنّت ایچره کوکده شاد کزار
یرده خوشوقت یاتار پوستی آتامینك

مختومقلی کیزلی ۴) سیرینك بار ایچده
کامل تابسانك قیل قوللیغن هرایشده ۵)
محشر کون قیغی سیز کیراو بهشته
هر کیم چیندین بولسه دوستی آتامینك

---

۱) «نُقبا» یرینه «بغتا» («بفتا»).
۲) «نُجبا» یرینه «نیچه»، «بخبا»،
۳) «جانی» دراکینه کابر نسخه‌ده «جایی» یازیلیبدور.
۴) «کیزلی» یرینه «کیزله» نسخه‌سی هم بار.
۵) «هر ایشده» دراکینه «سرشته» یازیلان بری هم بار.

عبدالله

من گیدالینك دوقوزیل دور اوتانی
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله
دولانمزمی انسانلارینك کیدانی
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

داغه عرضیم آیدیب بوتدیم خبرینك
لال بولبدور تیلی دیمز آزارینك
آتا انه‌سیز نه دور سنینك قرارینك
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

قورقی پیداسی یوق کیداجك جانه
عمر آخر بولدی دولدی پیمانه

یاده سن دوشدینکمی دویبسیز عمّانه
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

اوستیمیزه هجران اودی سفیلدی
قوتیم گیدیبدور دیزیم اقیلدی

قان یغلاب آتامینك بیلی بو کیلدی
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

یوزیم توتیب چیقدیم جاندار بارینه
اوزیم روا کلدیم هجران دارینه
دوزه بیلمان (بیتین لارینك؟) زارینه
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

ایلده گونده یوقدور منینك قراریم
درد اوستینه آرتدی قایته آزاریم
یاد بولدی وطنیم اویم اوزاریم
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

گوش توتارمن هر دیلان سوزلاره
جفا بردنیك هجران بیلان بیزلاره
اوزیم اورار بولدیم اوده کوزلاره
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

کولیب اوینامدیق بیله شاد بولیب
باشدین کیتدینك بوتین بیزدین یاد بولیب
مختو مقلی زار آغلایر مات بولیب
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

بولار کلمدی

کوچی قونی بیرله کیتدی ۱) عبدالله
همه کیدان کندی بولار کلمدی

محمّد صفا کیتدی کمك برماکه
اوزادانلار کلدی بولار کلمدی

اناسیندین ۲) آیری یاتمز اوغلان‌لار
یارب کوران بارمی بولاردین ایل‌لار
آیلانار آیلاری دولانار یل‌لار
آیلار یل‌لار کلدی بولار کلمدی

خسته‌دین صاغالدی زهر دادانلار
حقین آلیب کلدی قوین کویدانلار ۳)
آلتی آیلیق یولغه کعبه کیدانلار
حاجی بولیب کلدی بولار کلمدی

---

۱) «کیتدی» یرینه «کوچدی»،
۲) «اناسیندین» یرینه «آتاسیندین»،
۳) «اینجو آلیب چیقدی قوین باقالار» یازیلان قولیازمه‌لاربار.

قان یغلاب آتامینك بیلی بو کیلدی
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

یوزیم توتیب چیقدیم جاندار بارینه
اوزیم روا کلدیم هجران دارینه
دوزه بیلمان (بیتین لارینك؟) زارینه
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

ایلده گونده یوقدور منینك قراریم
درد اوستینه آرتدی قایته آزاریم
یاد بولدی وطنیم اویم اوزاریم
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

گوش توتارمن هر دییلان سوزلاره
جفا بردنیك هجران بیلان بیزلاره
اوزیم اورار بولدیم اوده کوزلاره
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

کولیب اوینامدیق بیله شاد بولیب
باشدین کیتدینك بوتین بیزدین یاد بولیب
مختو مقلی زار آغلایر مات بولیب
قایده وطن توتدینك قرداش عبدالله

بولار کلمدی

کوچی قونی بیرله کیتدی ۱) عبدالله
همه کیدان کندی بولار کلمدی

محمّد صفا کیتدی کمك برماکه
اوزادانلار کلدی بولار کلمدی

اناسیندین ۲) آیری یاتمز اوغلان‌لار
یارب کوران بارمی بولاردین ایل‌لار
آیلانار آیلاری دولانار یل‌لار
آیلار یل‌لار کلدی بولار کلمدی

خسته‌دین ساغالدی زهر دادانلار
حقین آلیب کلدی قوین کویدانلار ۳)
آلتی آیلیق یولغه کعبه کیدانلار
حاجی بولیب کلدی بولار کلمدی

---

۱) «کیتدی» یرینه «کوچدی»،
۲) «اناسیندین» یرینه «آتا سیندین»،
۳) «اینجو آلیب چیقدی قوین باقالار» یازیلان قولیازمه‌لاردا.

يراقدين يافيندين باريب كلانلار
بارميدور بولاردين كوريب بيلانلار
هندوستانه بزركنديك قيلانلار
مالين ساتيب كلدى بولار كلمدى

يوليقدى بر دولى، دكدى برباران ١)
بيرين يوردى برله ايلادى ويران
بيرسى‌نينك ياري ايزينده حيران
كوزلارى يولدەدور بولار كلمدى

يقيلانينك باغرى يردين قالمزمى
هيچ باران كلمزمى آغلان گولمزمى
اوتاندين كچادين سورسانك بيلمزمى
بيلينمزلار كلدى بولار كلمدى

مختومقلى دردى قويماز ياتماغه
اوغرن بيلمز سورای سورای كيتماكه
يردين جواب چيقمز خبر توتماغه
كوران بيلان بارمى بولار كلمدى

---

١) «داريدى بر دواى بولوقدى باران»ديان نسخه هم بار

چودیرخان اوچون

احمد پادشاه‌دین خبر آلماغه
اونکمادی اقبال‌لار چودیرخان اوچون
ساغ باریب سلامت قایدیب کلماکه
اونکمادی اقبال‌لار چودیرخان اوچون

یابلار دونکیب قالدی یاغمیشلار سیزمان
بولیت بوکالادی بو درده دوزمان
زمین ضایع بولدی فلك‌لار یازمان
کوزده یاشی سیل‌لار چودیرخان اوچون

قضا قهره موندی پرین سیندورسه
فلك خیال اتدی مهرین ایندورسه
دریا جوشه کلدی سودین قاندورسه
مشتاق بولدی کول‌لا چودیرخان اوچون

ایزینکده بولدیلار ۱) ایل انتظارینك
امید بیله کزدی آننه‌خال بارینك

---

۱) «ایزینکده قالاندور».

آتا نظر بولدی چکارگه زارینك
کوزلای کوزلای یوللار چودیرخان اوچون

بارسه فایی بلّی سلطانده خانده
ایل‌لار بیامای قالدی آرمانی جانده
قضادور قسمتدور یزدده کرمانده
مگر تارتدی قاللار چودیرخان اوچون

قرّه‌لار گنك بولدی فال‌لار شوم بولدی
یارانلار کم بولدی یوللار بیم بولدی
چشمه‌لار خشك اولدی داشلار قرم بولدی
گویا بولدی تیل‌لار چودیرخن اوچون

سویله مختومقلی عالم بیلسونلار
جایی جنّتده دور گواه بولسونلار
حق رحمت ایسون دیب دعا قیلسونلار
تمام اولوس ایل‌لار چودیرخن اوچون

کلعذار اویناشار

کیرسام باریب سوار یارینك باغینه
آسمان قالیب اول کلعذار اویناشار
سیران اتسام دومان باسان داغینه
حمله اوریب ایکی شاهمار اویناشار

ایکی مرال آبِ کوثر گوزارده
من فقیرنی اورتاب دوران نظرده
عشق سوداسی رواج تفان بازارده
ساتغان بیلان اول خریدار اویناشار

کیردیم باغه بوتین دنیا حرج ادیب
باقدیم گلکه آرمان بیلان خیرچ ۱) ادیب
گل‌لار بیلان بلبل بیرکه اورج ادیب
آلما بیلان اینجیر و نار اویناشار

---

۱) «خیرچ»ـبو یرده خروج معنیسینده.

یخشی سوزلار جای ایلایر دل ایچره
نر هم چقسه دورا بیلمز سیل ایچره
ار یگیتلی بر قرارلی ایل ایچره
هیچ اونکیشمار نامیس وعار اویناشار

فلك ایله هجران حمله آتیشیب
نامرد یورمز مردلار بیلان قاتیشیب
مختوملی منکلی یاره صاتاشیب
باش کون منینك بیلان گل یار اویناشار

دوراسینك كلور

كوزل بار دور كوزللاردين زياده
آنينك خدمتينده دوراسينك كلور
ادبلى اركانلى ملايم زاده
تا اولينچانك بيله يوراسينك كلور

كوزل بار دور اوزين بويلى آلقيمى
قرانكفى كيجه ده دوشار يالقيمى
صوزلاكان سوزلارى مثلى بال كيمى
تاقيب نيرده بولسه آلاسينك كلور

كوزل باردور كونده كونده كورملى
شول كوزلينك سياه زلفين اورملى
دوكيب خزينه نينك بارين برملى
آنينك خدمتينده بولاسينك كلور

بعضی کوزل سیر که باسار باشینی
آرتمز یومز تاباشینی داشینی
سیلامز آتاسین انه یاشینی
آنینك خدمتیندین قاچاسینك کلور

کوزل بار دور آق کاغدین بیلا کی
جان ایچینده بیله بولار یورا کی
شیله کوزل بولار مردینك کرا کی
نه حاجت ایسلاسه براسنك کلور

مختومقلی سین کراکدور کوزله
هرنه قسمت بواسه تارتار ازله
دنیا مالین خرج ات یخشی کوزله
یامانینك یانیندین کوچه‌سینك کلور

بو ایشی

بنده‌سن بد ایشه باتیرلیق اتمه
آلدینکه قویارلار اول کون بو ایشی
نفسه اویمه شیطان راینه کیتمه
خجالته قویار بیلکین بو ایشی

نفسینك آیدار اورغین بو بر حضور دور
جانینك آیدار های های تنکری حاضردور
سن گورمه‌سنك اول هاسنکا ناظردور
اوتانغین ایمنگین قویغین بو ایشی

بر یولده گناه بار بر یولده ثواب
عرصاتده سندین ایستارلار جواب
حلاله حساب بار حرامه عذاب
شکی یوقدور یاده سالغین بو ایشی

عمرینك كچیب بارغان یازدور برساعت
نه بولار بو یازده ایلاسنك طاعت
ثوابه شاتلیق بار جرمه خجالت
بوینینگه آلماغین كلگین بو ایشی

باشینك گوگه، كوكسینك یله كوترمه
كونكلینكه قور قینی چاله كتیرمه
یوراكده یوق سوزی تیله كتیرمه
اخلاص قولاغینه چالغین بو ایشی

مسافرسن مقیم ایشین قورارسن
بی بقا دنیاده ناچه دورارسن
موندہ نه ایش اتسنك آنده گورارسن
یخشیدور یماندور شول كون بو ایشی

شیطان آیدار شیرین ایشدور آزا قوی
رحمان آیدار نفس امیدین اوزا قوی
مختومقلی تور قولینكنی كوزه قوی
اكر دوزه بیلسنك قیلغین بو ایشی

هریانه

یارسیزلیقدبن یمان ایش یوق
کوز سالیب کرسام هریانه
یا یارادان بر همراه بر
کوب مشقّت دکدی جانه

بر یار برکین اتلی قانلی
کونکلی کیمنك کوکسی میدانلی
تیل بیلان عقلی کمالللی
یوزی هم بولسون گورکانه

قدر بیلاندین داش اتمه
ناقدره یولداش اتمه
تیل بیلمز ۱) بلا دوش اتمه
ساده تیل بولسون ترکانه

---

۱) «تیل بیلمز» دراکینه کابر بو قجه‌ده «بیلینمز» یازیلیبدیر.

كرمى كويچليدور گورگين
دغا قيليب الينك كركين
هرنه برسنك تيزرك برگين
اعتبار يوقدور بو جانه

بويى اوزين پس بولماسون
حددين آشه مس بولماسون
عقلسيز ناكس بولماسون
ساده‌دين بولسون تركانه

يخشى عيال اله كلمز
نادان يخشى قدرين بيلمز
عيالسيزه مدار بولمز
دونسنك حكمى سليمانه

درويشلاره يولسيزليغى
يكيتلاره مالسيزليغى
الهى عيالسيزليغى
كور كزمه كين مسلمانه

مختو مقلى يانسام بيشسام
اينانمازلار اوده دوشسام
هواسيم بار بر قيز قوچسام ١)
ديسام سوزلاريم اركانه

---

١) «قيز قوچسام» دراگينه «بارقوچام»، «ديل قوچسام» يازيلان نسخه‌لار هم بار.

قاشی یای

بر دلبره دوش بولدیم غمزدسی اوق قاشی یای
کون حیراندور کور کیندین حجالتده دولغان آی

جانینك برسنك جایزدور بویله صفت محبوبه
هیچ کورمدیم آنینك دی باشی دوغری کو کسی تای

غلغله دوشدی قوفوز هم جینگ جینگا دوشدی جنگ
چنگ شوقیندین اول نکار نه ناله‌غه دوشدی‌نی

نه عشرتدور عاشقه جنّت ایچره جمالی
آیرالیق نینك آتشی تموغ ایچره ویل وای

اول دیدهٔ دلداردین بولمه ینه بی بهره
قالماغای سن منینگ‌دای عقلی آزو کور که بای

ایسته‌سه عالملارنی شیطان آلداب شر قویار
خالاغانده خلیل‌دك اوغلانینه بردی پای

مختومقلی مداما دعا قیلار درکاهه
سایل من محروم اتمه درکاهینکدین یاخدای.

بو دردی

کشت ایلادیم کزدیم عشقینك داغینده
نه بلادور کیمسه چکر بو دردی
عشق داغین آسالار گوکینك بویینیندین
کوك تترایب چکه بیلمز بو دردی

عشق اثر اتمسه یانمز چراغلار
عشقه دوشسه قوشلار انگرار قورت آغلار
اکیلور هیبتلی قوتلی داغلار
داشلار اریب چکه بیلمز بو دردی

کیمدیر عشقینك یوکین چکن مردانه
فلك کوردی قورقیب دوشدی کردانه
زمین جنبش ایلاب قالدی لرزانه
چوللار چیداب چکه بیلمز بو دردی

بهشت قاچیب چیقمیش عرشینك اویینه
تموغ قورقیب اینمیش یرینك تیینه
قاچدی دریا آدم آلدی بویینه
تورت یوز یللاب چکه بیلمز بو دردی.

مختومقلی چکسنك دردی دوکوندین
عاصی بولیب شکات ۱) اتمه بوکوندین
بو اولمك آیریلمق قالیبدور اونکدین
پدر بیزه میراث قویمیش بو دردی.

---

۱) «شکات» ــ «شکایت».

نامه‌سن

اصلاسنی گورمه میشام دلداریم
قمری موسن نایل‌موسن نامه‌سن
غمکین کونگلیم خیالینکده آلداریم
باغ ایچینده کلکونمه‌سن نامه‌سن

قراچیمینك یاسیدینك خوجه مینك
ساقیموسن یاشرابمینك یا جاممینك
یایلموسن یاکوندیزمینك کیجه‌مینك
یا آیموسن یاکونموسن نامه‌سن

یا مشکموسن یا قوقینار عنبرمینك
آیدا بیلمن یاچرخموسن چنبرمینك
یا دریامینك یاموجموسن لنبرمینك
یا کردابمینگ یا بورغونمینك نامه‌سن

آلتینموسن کومیشموسن زرموسن
یا عرشموسن یاکرسموسن یرموسن
و
یا یاقوتمینك یا مرجنمینك درموسن
یا چراغمینك یا روشنمینك نامەسن

مختومقلی کیچ ناموسدین عارینکدین
ال کوتارکین بو وفاسیز کارینکدین
جهان دولی سن غافلسن یارینکدین
یامستموسن یا شیدامینك نامەسن

کوردینکمی

یختی سالور کیدار ظلمت تونینده
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی
بهار ایّامینده هیبات کونینده
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

عنقا صفت هودیب آسمان اوچان قوش
کیجه‌سی تیریکدور کوندیزی بیهوش
نوایی جنده‌لی اکنی خرقه پوش
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

قان ادیبدور فلك غریم فراقده
المدام کزارمن یاردیب سوراقده
کعبه طرفینده شامده عراقده
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

رومده ۱) قیبجاقده چینده ماچین‌ده
ظلمایل ۲) اورنینده عرشینك ایچینده
اقلیم دگراسینده فلك بور چینده
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

عاشقلار آهنده قلزم دورینده
قطبة‌الاسلامده جیحون بحرینده
سودان ۳) صحراسینده عیسی شهرینده
منینك صاحب جمالیمنی کوردینکمی

حضرت علی اتکاچ عالمه دغوی
قافدین قافه دوشدی حضرتینك چاوی
یا اقلیم ایه‌سی احمد یساوی
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

مسکن توتمیش قره داغینك بورنینده
علی نینك ملکینده عیسی اورنینده
پرینك آرقاسینده کوکینك قرنینده
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

مختر مقلی چکر یارینگ غمینی
کزیب تافه بیلمز روی زمینی
یا آدی جبرایل حقینك امینی
منینگ صاحب جمالیمنی کوردینکمی

---

۱) «رومده»ـ«حرامده»،
۲) «ظلمایل»ـ«ظمایل»،
۳) «سودان» یرینه «سدره» یازیلان نسخه هم باره

بغریم دیلالیم

دردلی دلبر تیللاشور سن کل باری
دوللیق دورمنینگده بغریم دیلانیم
سورایورمن منهم سندای بر باری
سنی سورامقده یوقدور یالانیم

اکر کنکاش سالسام یاده بیلیشه
دیرلار شیرین عسل یاغه کلیشه
سحر یازیغیم چون تورسام ذلیشه
اوّل بر یار بولور یاده سالانیم

بیلان یاننه منکزار قمّت دُرەسن
تانیمزه دوشیب دکمه یرەسن
قادیر قسمت اتسه منکا بارەسن
صنینك کیمین یاردور منینك اولانیم

هر دلبر کیم کونگل اوین یاریدور
یاتان بختین اول یرادان یوریدور
قرغیشیم داشلارنی مومدای، اریدور
پر فوداق یایرادور آلقیش قیلانیم

گوزل کور کینك کوکده کوندین آینمز
گلی دستنبلی ایسغان دوینمز
مختو مقلی باش برمسه باینمز
مهریمی ایندار یب نظر سالانیم

کراکدیر

منم دیان قوچ یکیده
بر مناسیب یار کراگدور
عرب آت یولی یکیده
آلماز زلفه‌ر کراکدور

یکیت اولار یورت اوستینده
جانین بریب‌عار اوستینده
قوچ یکیتلار ایل اوستینده
نامیس بیلان آر کراکدور

باش کون کونکل خوش اتماکه
ساچاق یازیب نان دوکماکه
آبرای آلیب آه اتماکه
قولده بندی باز کراکدور

مکّه باران بولار حاجی
آیرالیق اولومدین آجی
قوج یکیده عار قیلیجی
عاشقه دیدار کراکدور

آرتدیر فلك آهی زارینك
آلار الدین اختیارینك
مختومقلی سوار یارینك
سیا زلفی تار کراکدور

جدا بولدیم

سندوغاجِ سرمستم برکیمدین جدا بولدیم
برکیمنی خزان چالدی بی صوتِ صدا بولدیم
برکلچهره یولینده بیهوده فدا بولدیم
بد ایشلاره بای بولدیم خیر ایشه گدا بولدیم
فرقت و صلت نه کیم‌بار اصلین ازخدا بیلدیم
دنیاکه دوره کلنکان اکلانمای کیدا بیلدیم
بارچه‌نی بیدار گوردیم اوزیم اویقوده بیلدیم
ایگانیم آوی ساندیم کیکانیم ردا بیلدیم
یار دوستلار کویدیم بیشدیم اورتاندیم ادا بولدیم ۱)

یرانلار یولداش بولدیم نفسِ هوا ظالمغه
کیلك دای قچار بارماز نصیحت کوی عالمغه
سرکشلیکین سبحانه مشهور اندی عالمکه

---

۱) «شونچه کویدیم یار دوستلار اورتاندیم ادا بولدیم» دیان نسخه هم بار.

من تتاین یرانلار اوغیرسیز اقبالیمغه
قویمادی اوز حالیمغه ۱) یوریر که مداریم‌غه ۲)
نه قرانجه قوانجیم نه خرشوقتلیق مالیمغه
چوب ۳) مقدارینه کچمز بو جهان خیالیمغه
بیلمن عالم نه کویده من حیران اوز حالیمغه
یار دوستلار کویدیم بیشدیم اورتاندیم ادا بولدیم

جهل ایشینه چابك من الله امرینه سست تر
غرقِ ذلالت بولدیم هدایتی سن کوستر

نه درویش من نه ملاّ نه صوفی اهلِ دستر

قرداشلار قولاق برسه دیسام سوزیمنی راست تر
بنده‌لیکده بولماسانك بولغانینك یخشی نیست تر
کورمدم کون آستینده هرکیز اوزیمدین پست تر
آتشه لایق بولماز ادا بولغان خاکستر
فکر ایلانك کیم باردور آیدینك بزلار که درست تر
یار دوستلار کویدیم بیشدیم اورتاندیم ادا بولدیم

صحراسینده سلیمان کرسورسه صد سیاست
کلسه فری پادشاسی اوق دمیردور جان قولات ۴)
یوز مینك دیوه باش بولیب دیو تورمسی تمرباد
مکسیك شاسی طورطاروس همرالیق اتسه هیهات
مورلار ۵) ملکی منظره کلسه بیحد بغایت
موسی نور قولین آچیپ عیسی اوقیب یوز آیت

---

۱) «حالمغه» یرینه «رایمله»،
۲) «مداریم‌غه» یرینه «مجالیمغه»،
۳) کابر بوقجه‌ده «چوب» یرینه «جو» (آرفه) یازیلمیدیر.
۴) «قولات» ـ «قولاد».
۵) «مورلار» دراگینه» مارلار» گورنیشی هم‌بار.

خضر دغالار قیلیب الیاس اتسه مناجات
موندا غ مرده جسد که محالدور تابمق نجات
یار دوستلار ۱) کویدیم بیشدیم ۲) اورتاندیم ادابولدیم

مختومقلی مسکینم کونکلیم اویی نا معمور
سوز که یاقین بنده من خیریم کمدور شریم زور
اوزیم خلقه ناقابل اقبالیم کج بختیم شور
ذاشا یسته اعمالیم کویا قدم اورار کور
مکر ایام ایسته‌سه بولغای نوراً علی‌نور
یتر طرفت العین‌ده مهجور اولوب توشکاندور
بد قیلیق بیرله بولدیم بو جهان ایچره مشهور
دکیران‌دی مارکیر ۳) من سمندردی آتش خور
یار دوستلار کویدیم بیشدیم اورتاندیم ادا بولدیم

۱) «یار دوستلار» یرینه یا دوستلار»،
۲) «کویدیم بیشدیم» یرینه «شونچه کولدیم»،
۳) «مارکیر» دراگینه «ماکر» یازیلان نسخه‌لار هم بار.

ایسلارین

اوّل باشده قادر اللّه
سندین برکرم ایسلارین
بادام قاباق آلمه ینکاق
برزیبا صنم ایسلارین

تنکری برمسه نادالی
باش آلیب نیرا کیدالی
اوتیرمب توریشی ادالی
قاشلاری قلم ایسلارین

اوزینه حرمت کتیران
ارنینك خدمتین بیتیران
قاشینی چیتمان اوتیران
کوزلاری کولان ایسلارین

یکریمی یاش اوتدی مندین
حظل ۱) اتمدیم دنیاسندین
تیلی سویجی لبی خندان
بر قوینه سالان ایسلارین

قراغی کلدیم جهانه
بر یار بر کیل عقلی دانا
توشدیم اوم بیلمز نادانه
برقدریم بیلان ایسلارین

---

۱) «حظل» ـ «حظّ».

کوزیم دوشدی

شکر الحمدلله
جانانه کوزیم دوشدی
میخانه‌ده می ایچدیم
مستانه کوزیم دوشدی

ای زلفی ساچی عنبر
محراب که یوزینگ منبر
ای لعلی لبی گوهر
عمّانه کوزیم دوشدی

ای کوزلاری احرامی
کل کورکالی یارامی
ای کونکلیمنینك آرامی
ایمانه کوزیم دوشدی

ای جادی جرن کوزلی
ای شهدی شکر سوزلی
ای شمس و قمر یوزلی
تابانه گوزیم دوشدی

آرزوده کزار ایللار
خدمتغه کلار قوللار
تازه آجیلغان کللار
بوستانه کوزیم دوشدی

هر ساچلاری بر سنبل
کویاکی منم بلبل
ای جنّت ارا بر گل
رضوانه کوزیم دوشدی

بو دردیمه سن درمان
کوینکده بولدیم نالان
مختو مقلی دیر ایجان
جانانه کوزیم دوشدی

ساتاشدیم

سحر وقتی سیران ادیب گزار کن
عجب منزل عجب جایه ساتاشدیم
اوغریم بیاهای یولدین یولا آزار کن
خوب مکانه خوب سرایه ساتاشدیم

اوسته‌سیز ایشلاتان کرشسیز قاتیلان
قیمت سیز ساتیلان السیز توتیلان
قول دکمای چکیلان اوقسیز آتیلان
چله‌سیز قوریلان یایه ساتاشدیم

نیجه دوستلار بیلان سیرانده اکن
خطردین آزاشدیم کاروانده اکن
جاندین امید اوزیب حیرانده اکن
یلدیزدین یول یاساب آیه ساتاشدیم

کونکلیم کیتدی دوستلار ایچان شربتده
اولار یوز صفاده ۱) من مینك حسرتده
آیریلیب نازلیدین قالدیم غربتده
چشمه‌دین سوایستاب چایه ساتاشدیم

نه‌تنده قوّت بار نه ایچده جان‌بار
بو ایشده نه سود بار بیلمان زیان بار
نه حساب نه حسیب نه بلّی سان بار
کیشی بیلمز نه سودایه ساتاشدیم

باشه باغلاب دیوانه‌لیق کمندین
سگرادیب یتوشدیم عشقینك سمندین
آل شرابه ال اوزاتدیم امندیم
دوریسین یچمیشلار لایه ساتاشدیم

مختومقلی دیرلار منینك آدیمه
بر آه اورسام عالم یانار اودیمه
ای یرانلار کیم یتوشار دادیمه
باشیم چیقمز نه غوغایه ساتاشدیم ۲)

---

۱) «یوز صفاده» دراگینه «یوز جفاده»،

۲) «مختومقلی دیرلار منینك آدیمی
عالم الین چویار کورسه اودیمی
ای یرانلار کیمه دیام دادیمی
باشیم چیقماز نه سودایه ساتاشدیم» دیلن نسخه‌لار هم بار.

كوز بيله

كيمسام باردور ياره عرضيم يتيرمين
عشق اودينه كويديم كيتديم كوز بيله
الى بيله كليب اوديم اوچيرسون
يوغسه سونمز باران بيله بوز بيله

كلان كچدى كلاجاكه بورت قويدى
آشنالغى نامرد آچدى مرد قويدى
يارسينامده داغ اوستينه درد قويدى
درد اوستينه بورج قويبدر دوز بيله

معشوقيم تابديرمز تابسام ال برمز
اقبالم اويانمز يختيم هم تورمز
يوراكيم اينجالمز كونكليم هم دورمز
يارجمالين گورماكينچه گوز بيله

بردرده دوليب من هيچ كيمسه بيلمز
عيسى آنكمز لقمان چارەسين قيلمز

کلار دورار دومان باشدین ساویامز
هر زمان بر درد اگسار من سوز بیله

مینك عشق ایله مالی دنیا یغارسن
بر پول اوچون یوز کونگیلگه دکارسن
دنیا دریا تن برسالدور آغارسن
قچانه دنگ تای کیدارسن دوز بیله

بودنیا مالیندین کیم آلدی برزاد
اولی غم قیغی آخری بر باد
بولاجاغینك بو دور غافل آدمزاد
یوق بولارسن توفراق بیله توز بیله

مختومقلی نه منزلدور دورارسن
یورت کیمینکدور آغیر مجلس قورارسن
قسمت بولسه قریش یره کیرارسن
نصیب اتسه آلتی غری۱) بیز بیله

---

۱) کابر بوقجه‌لارده «غری» یرینه «آرشین» یازیلیبدیر.

آیدا دور مختو مقای من آنده کانه اوغرادیم
سیرادیب باردیم فلکده لامکانه اوغرادیم
چوخ منی رسوا قیایبدور عشق کانه ۱) اوغرادیم
یتمیش ایکی شهر ایله مینك بر دکانه اوغرادیم
شونچه سرگردان سفیل و ضایه عاشق بولمیشام

---

۱) «کانه» یرینه «یکانه» دیَب بازیلان نسخه‌لار هم بار.

بولوده قاردی منی

عشق یوراکیمده قایناب یاندیردی دردی منی
توتینیم باده بریب بولوده قاردی منی
فلك بیلاکیم تولاب چرخینه ساردی منی
خریدار کوزی برلان کیم گلیب گوردی منی
هجران یاغمیری یاغیب غم سیله بردی منی

غم سیلی برلان کیدیب عشق اولکه‌سینه باریب
خیالیم فکره دونیب عقلیمنی یل آواریب
اول حیرت میدانیده من غریب قالدیم آریب
عشق خنجرین چکیب هجران یوراکیم یاریب
عالمکه دستان ادیب آفتابه سردی منی

نه‌جسد ایچره جان بار نه قوت قالدی تنده
هم سرگشته هم حیران بو ایشه قالدیم منده

نه خسته‌یم نه خرّم نه مرده‌یم نه زنده‌یم[1])
غم هجوم ایلاب کوکدین زمین ساری اینانده
فلك الیمدین توتیب حواله بردی منی

براحواله دوش بولدیم غم هجوم اتدی اوادیردی
بو ایشینك سوبشته‌سین عشق اوقیدیب بیلدیردی
بو حاله‌رحمی گلیب الیم توتیت قالدیردی
جمال برجاوه بردی ایچیم شوقه دولدیردی
سوزلامایین نیلاین یرانلار یاردی منی

مختومقلی بکلیکیم یار جمالی قل اتدی
وصال امیدین بریب مینك تیالی بلبل اتدی
آیرالیق اوده سالدی فراق توردی یل اتدی
عشق چکدی زبانه‌سین یاقیب اورتاب کل اتدی
هجران الاکین الاب یلکه ساویردی منی

---

1) «نه خسته من نه بیمار نه مرده من نه زنده» دیوان نسخه هم باره

آیه دوندی

یوزی ماهِ تابانیم
کون یالی آیه دوندی
چرخ اولدی نردبانیم
کوك پایه پایه دوندی

برگون عاشق شوخ اولدی
غم غصّه‌سی چوخ اولدی
هر کرفیکینك اوخ اولدی
قاشلارینك یایه دوندی ۱)

---

۱) «بر کون عاشق شوق اولدی
غم غصّه‌سی چوق اولدی
هر کیرفیکینك اوق اولدی
قاشلارینك یایه دوندی» دیان نسخه هم بار.

عاشقی سالدینك اوده
قویدینك کیتدینگ اویاده
کون اورتا بردینك وعده
وقت کچدی سایه دوندی

جان قالمدی بدنده
یانار دیم آه ادنده
کوزیم کلیب کیدنده
هر گونیم آیه دوندی

مینك سودام بار بر باشیم
قویدیم ایلیم قرداشیم
آعلاماقدین کوز یاشیم
جوشغونلی چایه دوندی

یارینگ کونکلی چاغ اولدی
عاشق لار توستاغ اولدی
دالده یریم داغ اولدی
دوز یریم قایا دوندی

دال قوداقلار اکیلدی
کوچدی بلبل داغیلدی
آقار سولار سوغیلدی
چول یرلار قویا دوندی

درمان بولمز آلداجا
زاد برمزلار محتاجه
بایلار دوندی غلاّجه
فقیرلار بایه دوندی

مختومقلی کزانده
حلب قیصر دولیندە
کوزل یارینك ایزیندە
عمریمز ضایه 1) دولدی

---

1) «ضایه» ـ «ضایع».

قیز ملی بولدیم

عشق دریاسی دولدی داشدی قاینادی
تازه خروج ایلاب قیز ملی بولدیم
کونکل تختی موج اوستینده اوینادی
آنده غوّاص بولیب یوزملی بولدیم

یاتیرهیم دویش کورهیم اویاندیم توردیم
عشق بر مُشکل ایشدور اوقیدیم کوردیم
شوقین شیرین بیلدیم بو یولا کیردیم
ایمدی چاره یوقدور دوزملی بولدیم

یارینگ یلی اوسدی اوزی کیزلاندی
امید الین بردی شونچه کوزلاندی
هجران قوتلاندی غم تازه‌لاندی
اول قازانده ۱) قاینیاب قیز مای بولدیم

---

۱) «قازاند» دراکینه «طبخ‌ده» یازیلان یرلاری هم بار.

یولده یولوقدیردی چشم جادینی
اولچردیم ال چوبدیم عشقینك اودینی
گونکل کوز کیسینه یارینك آدینی
صورتکشلیك ایلاب چیز ملی بولدیم

بوفکردین بوخیالدین داش بولیب
نفس هوا مکریندن بوش بولیب ۱)
اول بازارده عشق تالانکچا دوش بولیب
بلّی جاندین امید اوز ملی بولدیم

قانه قانه ایچدیم دوستینك زهرینی
زهرین شفا سانسام سالمز مهرینی
گوره‌ده قوریلان کونکل شهرینی
عشقه نوکر بولاب بوز ملی بولدیم

مختو مقلی اول منزله دیاره
کیران قایدیب چیقه بیلمز کناره
یرانلار بو درده بارمیدور چاره
جورانیب اورتانیب کز ملی بولدیم

---

۱) «نفس هوا کبر کندین بوش بولیب» دیان نسخه هم‌باره امّا: «نفسِ هوا اولاشیب من بوش بولیب» بولماغی احتمال دور.

درد اولدی

کونکل بردیم بر بیوفا محبوبه
جیقدی الدین داغی جانه درد اولدی
عاشقدیر باقمانام ایندی اول خوبه
یول اوستیندین دوشسه کوزیم تورت اولدی

منلیك بیله اتدیم ایشیمنی ضایه
اقبالیم اشاکین باتیردیم لایه
یا بر مرده دوش ات یاده خدایه
بنده ایشی باش توتمادی آرد اولدی

توغینیم تور بولیب قاچدی صیّاددن
گوره غمدین دولی یوراك هم اوتدین
قورقارام یار بیزنی چیقارار یاتدین
آیری یرده مسکن توتدی یورت اولدی

سونام آل برمدی سالدیم بازیمنی
لاچین قاودی قرغه آلدی بازیمنی
شونچه فقیرلیغه اوردیم اوزیمنی
تیلکیلانیپ کزدیم آدیم قورت اولدی

مختومقلی یوراکیمده درد دورار
کیم کوریبدور قوینلاردین قورت دورار
ای یرانلار مردیکیتدین مرد دورار
قچان دوراپ نامردلاردین مرد اولدی

بولدیم ایمدی

عشق آتشینه دوشدم پروانه بولدیم ایمدی
شوقینك کوزینه کویدیم بریانه بولدیم ایمدی
جسمیم کبابه دوندی گریانه بولدیم ایمدی
گنج ایسته‌بن‌لار کلسون ویرانه بولدیم ایمدی
آیریلدیم اغیارلاردین بیکانه بولدیم ایمدی

چیقاردم باشدین ایمدی دنیا هواسین مطلق
نه فرشه آیق باسدینك دولان بر اوزینکه باق
گُل بولیب یاکه ساوریل اول گدازده جانینك یاق
لازم اولدی او قیماق ان الحق و من الحق
می ایچیب میخانه‌دین مستانه بولدیم ایمدی

دنیا مندین حظل ۱) اتمز منهم بهره آلمز من
اودیم اوتکور دردیم کوب خوشوقت‌اولوب کولمزمن
آغیر بها عالمنی آلتی پولغه آلمز من

---

۱) «حظل»ـ«حظّ».

دوست قیسی دشمان قیسی فرخین ادب بیامزمن
هیچ کیمسه آنکمز حالیم عیانه بولدیم ایمدی

بر مقامه دوش کلدیم فکر آنده فکره باتدی
جن آنده جاندین بولدی هوشیندن ۱) کیدیب یاتدی
جسد یولده یوق بولدی کونکل اوزین اونیتدی
عشق قشون یغیب کلیب عقل ملکین داغیتدی
تالانه بریب عقلیم دیوانه بولدیم ایمدی

مختومقلی هر زمان نیلاین اولمای کریان
فکر قالچیغنه باندیم چیقاییامز من بریان
گوره خراب تن تراب کونکلیمینك شهری ویران
جان جسد تیل عقلدین آیریلیب قالدی عریان
ایش گلدی باشه دوشدی مردانه ۲) بولدیم ایمدی

---

۱) «هوشیندن» دراکینه «اسسیندن» یازیلان یری هم بار.
۲) «مردانه» یرینه «دیوانه» دیان نسخه هم بار.

منکزار حکملی

کونکللار کوشکینده خیالینك خانی
اولادِ هنکاره منکزار حکملی

عاشق چکسه نالانی
یاسه سالار لاله‌نی
عمزانك قرانچیسی سالسه تالانی
یرده پشه پادشانی ۱)
خدایمنینك حالانی
کیرپیکینك اوق قاشینك یایدور چکیملی

کوزللارینك وصفین اتسه‌لار قنده
عالم آغزی تمام جم بولار سنده
تاجان باردور بو تنده
عرضم منینك یارسنده

---

۱) «یرده پشه پادشانی» دراکینه «یرده بشر پادشامی» یازیلان نسخه هم یار.

آدینك رومه دوشدی آوازلك هنده
لیلی سنکا کنیزك
زلیخا بولسون بنده
باغده کلچهرهسن بلور یالقیملی ۱)

عشقینك آتشینی ساچیب سن دوزه
جان «ولاددین بولسه دوزمز بو کوزه
قونسه دلبر بو گوزه
زبان کیدار هر سوزه
کور کینك کونهشی دوغسه
نه سان بار دور یلدیزه
آلما زنخدانه بو کومیش یوزه ۲)
زلفینك سیاه صورتگردور ۳) دوکیملی

همای اوتوریشلی لاچین توریشلی
کبوتر توقیقلی مارال یوریشلی ۴)
تازه هلال قاشلی ۵) مروارید دیشلی
طاوس قوش زینتلی داود تاوشلی
تربوزه شیوهلی کاکلیك سایراشلی
توغین قوش تیمارلی تارلان باقیملی

---

۱) «باغور، بلغار باقیملی، باسیملی»،
۲) «آلما زنخدانی بو کویمیش یوزه»،
۳) صورتکر» یرینه «سوداکار»،
۴) «یوریشلی» یرینه «کوریشلی».
۵) «تازه هلال قاشلی» دراکینه «تانیره هلال قاش» نسخهلاری هم بار.

دوغریسی

ای فری من عاشقم دیسم یارام دوغریسی
کورماینچه کل یوزینکنی یقراریم دوغریسی

شهرینکیزده بر فری آدینك اشتدیم من سنینك
بلبلِ بیچاره‌یم چوخ آهِ زارم دوغریسی

بر بزرکانم ۱) منم عشقینك متاسین ۲) ساتارام
شهرینکیز که کلمیشام بس ۳) سوداکارم ۴) دوغریسی

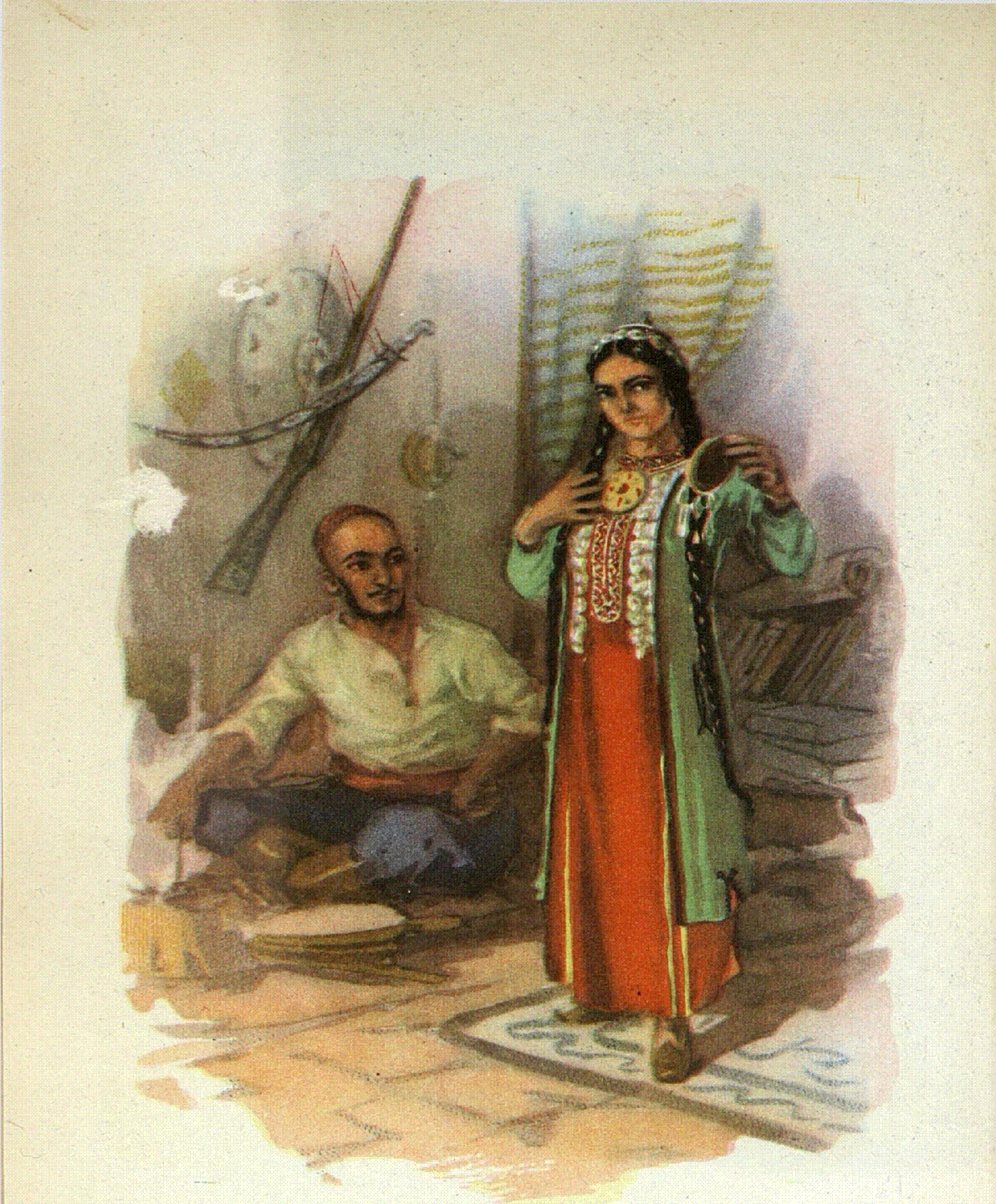
---

۱) «بزرکان»ـ«بازرگان»،
۲) «متاسین»ـ«متاعین» (متاع سوزیندین)،
۳) «بس» دوا گینه «بر»،
۴) «سوداگارم»ـ«سوداگرم» نسخه‌لاری بار.

ماغلانیبان چقسانك شدهٔ گلزار
حسنینك خیالاتی عالمنی آلدار
عاشق آیدار آی دلدار
کورکی کونه تای دلدار
تافار حجینك ئوایین
هر کیم بیر غریب قولدار
مخنو مقلی سندالك کورمدیم دلدار
بو جانه یارارلی ۱) کونکله یاقیملی

---

۱) «یارارلی» دراکینه «ترالی، طرالی» گورنیشی هم‌بار.

کیده بیلمن شهرنیکزگه خیژ حرامدین قورقارام
بدی پیرنینك لفظیدین بر یادگارم دوغریسی

ای پری زلفینك فری والله سنینگدك خوبلاره
آیدادور مختومقلی بس پیشه‌کارم دوغریسی

کوزل سن

کون خنجرین کوکدن یره اورانده
کونه قارشی دوغان آیی کوزل سن

اوسته جعفر ایشی سنجاب جبّه‌سی
اصفهانده قورلان یایی کوزل‌سن

ساچ باغینك اوجی‌نینك سیمدور ایشمه‌سی
اوستینکدین یول دوشسه قیندور آشمه‌سی
آغزینك آب حیات زمزم چشمه‌سی

عین‌الباقی سوینك لایی کوزل سن

قزیل دیسام قزیل آل دیسام آل سن
هندوستانده شکر بلغارده بال سن
عشق بیلان آچیلان بر تازه گل سن
یوسف زلیخانینك تایی کوزل سن ۱)

---

۱) «قزیل کورسه قزیل آل کورسه آلدیر
هندوستان تولاکی بلغارده بالدیر
لام الف چکیلمیش بوسروی دالدیر
یوسف زلیخانینك تایی کوزل سن» دیان نسخه هیبارده

هر کیم کوبچلی بولسه آنکا پیر دیرلار
دردلی قلینك درمانینی بیر دیرلار
قاویشیمك یخشیسین شغال ایردیرلار
اقبالللی بنده‌نینك قایی کوزل سن

آوازانك چین ماچین داغلار آشه‌سی
سنی کورانلارینك عقلی چاشه‌سی
هندوستانیمك رنگلی قیزیل شیشه‌سی ۱)
سورایی چیلیم‌نینك نیی کوزل سن

مختوم‌قلی سندین سیرن کیزلاسه
سنیدیرینك دیشلارین دغل سوزلاسه
بر برادان ایرده کیچده گوزلاسه
اقباللی بنده نینك قایی کوزل سن ۲)

---

۱) «شیشه‌سی» یرینه «میشه‌سی» «میشی‌سی» یازیلان یرلار هم بار.

۲) «مختوم‌قلی خلقدین سیرن کیزلاسه
دیشینی اوشادینك یالان سوزلاسه
اوللده آخرده ایام کوزلاسه
غریب بیچاره‌نینك قایی کوزل‌سن» دیان نسخه هم ار.

دلبرینك

كوزیم دوشدی سیرانیمده قارداشلار
كوكرایور تموغ دك ناری دلبرینك
قیامیش ۱) كماندك یوزینده قاشلار
كوراندە كورماندە زاری دلبرینك

اول آدم اوغلی‌نینك دالدیر بالاسی
قولاغینك دیندارمز عاشق ناله‌سی
جمالین بركوران حیران قاله‌سی
برق اورار یوزینده نوری دلبرینك ۲)

شغله‌سینده كونشدكدور جمالی
هیچ كیمه یتدیرمز وصفی كمالی

---

۱) «قیامیش» ـ «قیلیغمیش».
۲) آقادور یوزیندن نوری دلبرینك».

منقّش صفتلی قیمّت بهالی ۱)
تقلیدیدور ۲) جنّت حوری دابرینك

خوش میلیسلار ۳) قوریب گوزل دوست بیله
یار منکا می بردی کیتدیم سست بوله ۴)
حمله قیلدی منکا یوز مینك قصد بیله
سوقدی منی یلان ـ ماری دلبرینك

یانینده قیلدیرور صحبتی سازی
چاغرینك دینکلانکیز شول دلنوازی
عاصی قُلیم دییب کلار آوازی
پرده برله بیزینك ساری دلبرینك

اوّل دم رخصت بردی کیردیم باغینه
سونکیندین اوچرادم هجران داغینه
یل دکر داغیلار گل یانکاغینه
شول قره زلفی‌نینك تاری دلبرینك

اسرافیل صور اورسه یالان جهانه
جان نه بخشا قالار نه‌ده یمانه
بر ساعتده قوفار آخر زمانه
اگر کلار بولسه قهری دلبرینك

---

۱) «قیمت بهالی» ـ «ذاتی جمالی»،
۲) «تقلیدیدور» ـ «مثالیدور»،
۳) «میلیس» ـ «مجلس»،
۴) «بوله» ـ «بیله» گورنیشلاری بار.

یوراکیمده ینان هجران کوزیدور
ارکیمه قویمییان یارینك توزیدور
قارداش دوغانی یوق یالنکیز اوزیدور ۱)
هیچ یوقدور رقیبی یاری دلبرینك

هرکیم آنی سویسه تیریکدور اولمز
جهانه اوزیندین غیری هیچ کامز
ایمه‌سی ایچمه‌سی قراری بولمز
منزلی مکانی داری دلبرینك

عاشقلار یاش دوکر چشمیدین کریان
کورکاجین چرخ اورار دور ادار هریان
مختومقلی جانیم یولینده قربان
دیلاسه جانیمنی باری دلبرینك

---

۱) «قرداشی دوغانی یالنکیز اوزیدور» دیلان یری هم‌بار.

منکلی خان

دیدیم یوزی تابانه
دیدی منکزار منکلی خان
دیدیم قویدینك آرمانه
دیدی کونکلدور ویران
دیدیم اولارام ایمدی
دیدی قالارسن آمان
دیدیم اوق کیرمیکلارینك
دیدی، قاشلاریم کمان
دیدیم که پوشش گیمیش
دیدی دونی زرافشان

دیدیم یوزده خاللاربار
دیدی رویده کلالرهی
دیدیم قمری زباندور
دیدی شکر تیلالار هی

دیدیم کل‌سن خبرلاش
دیدی بیلار ایل‌لار هی
دیدیم اول نه سرویدور
دیدی اینچه بیللار هی
دیدیم طاوس قایداندور
دیدی جابی هندوستان

دیدیم کیجانك قرانقی
دیدی اوقوده آیم
دیدیم کیملار یاساول
دیدی کیرفیکیم یایم
دیدیم قاده مسکینینك
دیدی لامکان جایم
دیدیم زر افشان ارور
دیدی کوثردور جام
دیدیم اوندین بر منکا
دیدی ایستارمیش بیجان

دیدیم بو نه توتوندور
دیدی که قره مارلار
دیدیم قورقارام آندین
دیدی ایل وکون زارلار
دیدیم سوزینك اصلینی
دیدی سوزار دویارلار
دیدیم سیرنی فاش اتمینك
دیدی آیتمیش اغیارلار
دیدیم اولیم بارسنکا
دیدی سنکاهم فرمان

دیدیم ای مختومقلی
دیدی کوزلار یاش بولار
دیدیم اول نه اوغلاندور
دیدی سیز که باش بولار
دیدیم یاقیندور کعبه
دیدی کونه داش بولار
دیدیم یخشی زماندور
دیدی بو هم دویش بولار
دیدیم ایمدی کیدار من
دیدی کیتسانك بار آمان

اویات ایلایر

منکلی خانیم یئکین دیشلاب
بیزدین که اویات ایلایر
دآشین قراب سیکین ناسیب ۱)
بیزدین که اویات ایلایر

دوستیم قولاق قویغیل سوزه
سیاه زلف یاراشار یوزه
سورمه چالیب قره کوزه
بیزدین که اویات ایلایر

کیینیبدور قزیل آلی
بیلمن نه‌دور یار خیالی
کوز ادیب یوموت آخالی
بیزدین که اویات ایلایر

---

۱) «کا دارانیب اوز یوریشلاب» دیان نسخه هم‌بار.

اقبال چابماز یورای دیسام
یوقدور مالیم برای دیسام
گل یوزینکنی کورای دیسام
او گریلیب اویات ایلایر

کوریشالی منکلی خانیم
استخوانیم شیرین جانیم
فراغی دیر دین ایمانیم
یتدیرمز اویات ایلایر

کوکدین اینمز یرانلار

کونکل پرواز اتدی اوچدی یریندین
هوالانمیش کوکدین اینمز یرانلار
بر خیاله دوشمیش چیقمز سریندین
بو خیالدین قایدیب دونمز یرانلار

نوش ادیبدور محبّتینك قندیندین
فولاق توتمز زاهدلارینك پندیندین
اوچدی مکانیندین چیقدی بندیندین
دولانیب اورنینده قونمز پرانلار

عشق ایشینی عقل ادان هوش ادان
آییلارمی عشقه دوشیب جوش ادان
یارالیندین آری باده نوش ادان
آغزین قویسه ایچر قانمز یرانلار

بر خط اردور اول فاطمه‌نینك ساچنده
او قیدارلار محشر خلقین سچنده
بر اود بار دور عاشق‌لارنك ایچنده
بو اودلاردك بلی یانمز یرانلار

مختومقلی عشق اوزندین باد ایلار
عشق ایشیدور آشنالاری یاد ایلار
یالینسیز یاندیرور کوزسیز اود الار
هر زمانه چکسه سونمز یرانلار ۱)

---

۱) «مختومقلی عشق اورنوندن یاد ایلار
عشق ایشیدور آشنالاری یاد ایلار
یالینسیز یاندیرور یلسیز اود الار
برزمانه چکسه سونمز یرانلار».

بارمی یرانلار

عشق یولین هوس ایلاب
کلان بارمی یرانلار
دردیمنی بیان اتسام
آلان بارمی ۱) یرانلار

بولمیشام مست وشیدا
هزار پیشه ۲) صد سودا
عالمده من دای رسوا
بولان بارمی یرانلار

داشیم درد ایچیم بریان
ادارمن ناله و گریان
منینکدای مست و حیران
قالان بارمی یرانلار

---

۱) «آلان بارمی» ـ «دینکلان بارمی».
۲) «هزار پیشه» ـ «هزار باشه».

بالان دنیانی یاپناپ
هم کز کیل کوایب اویناپ
عشق قازاینده ۱) قایناپ
اولان بارمی یرانلار

عشق دوش بولسه برمرده
توز بولار دونر گرده
منینکـای اوزین درده
سالان بارمی یرانلار

باردی حالیم اولیمکه
تاب اتماین ظلمغه
یغلامایان حالیمغه
گولان بارمی یرانلار

مختومقلی جان چکسه
رحم اتمزلار یاش دوکسه
عشقیمك یولینده یوقسه
تالان بارمی یرانلار

---

۱) «عشق قازانیده» ـ «عشق طبخینده».

آیریلدیم

بلبلم آهِ زار چکیب

تازه گلزاردین آیریلدیم
کوزدین قانلی یاشیم دوکیب
اول سوار یاردین آیریلدیم

یاره یاراشور اوچ موجه
صفتین سویلارام انچه
لبی شکر آغزی غنچه
اول زلفی تاردین آیریلدیم

شیرین جانده یوقدور طاقت
جبری آنینك جانغه راحت
قاشلاری فتنهٔ آفت
چشمی خونخوردین ۱) آیریلدیم

---

۱) «خونخور» ـ خونخوار».

آیریلدیم غنچه گلمدین
سیاساچی سنبلیمدین
خوش آوازلی بلبلمدین
شیرین گفتاردین آیریلدیم

دالی کونکلم آرزیمانی
گلی گوزللارنینك خانی
سکیز جنّتینك بوستانی
باقجه‌لی باردین آیریلدیم

ایللاری بار دینکلی دینکلی
ساویق سولی تر اولانکلی
ایلی کوکلنك آدی منکلی
نازلی دلداردین آیریلدیم

مختومقلی عاشق مستان
باغلادیم شانینه دستان
منزلکاهی باغِ بوستان
آلمالی ناردین آیریلدیم

ایچماین جامیم

دوزمنم دویم دورمانم ای یار
بو ساقی دورینڈین ایچماین جامم
جامِمی سوندوغینك گورماسین اغیار
گلمنم عقلیمه کورماین کامیم

بولمیشام غوّاص‌دك یوزمیشام کولی
تابمیشام همرامی توتمیشام یولی
شوقینك شرابیندین بولمیشام دالی ۱)
بیلمن نیچیك کچر جاشتیم هم شامیم

تانفس تندردور تنده‌جان باردور
دل سنکا مایلدور چشم انتظاردور
چکدیکیم فغاندور وردیشم زاردور
تاکه بو درد ایله کچر ایّامیم

---

۱) «دالی» دراکینه «دولی» هم بار.

كوزلارينك جلّاددور تيل‌لارينك عيّار
غمزانك بيمار ادار يوزلارينك تيمار
منصور بلاسينه بولسام گرفتار
كيدارام سن ساری سويرايب خاميم

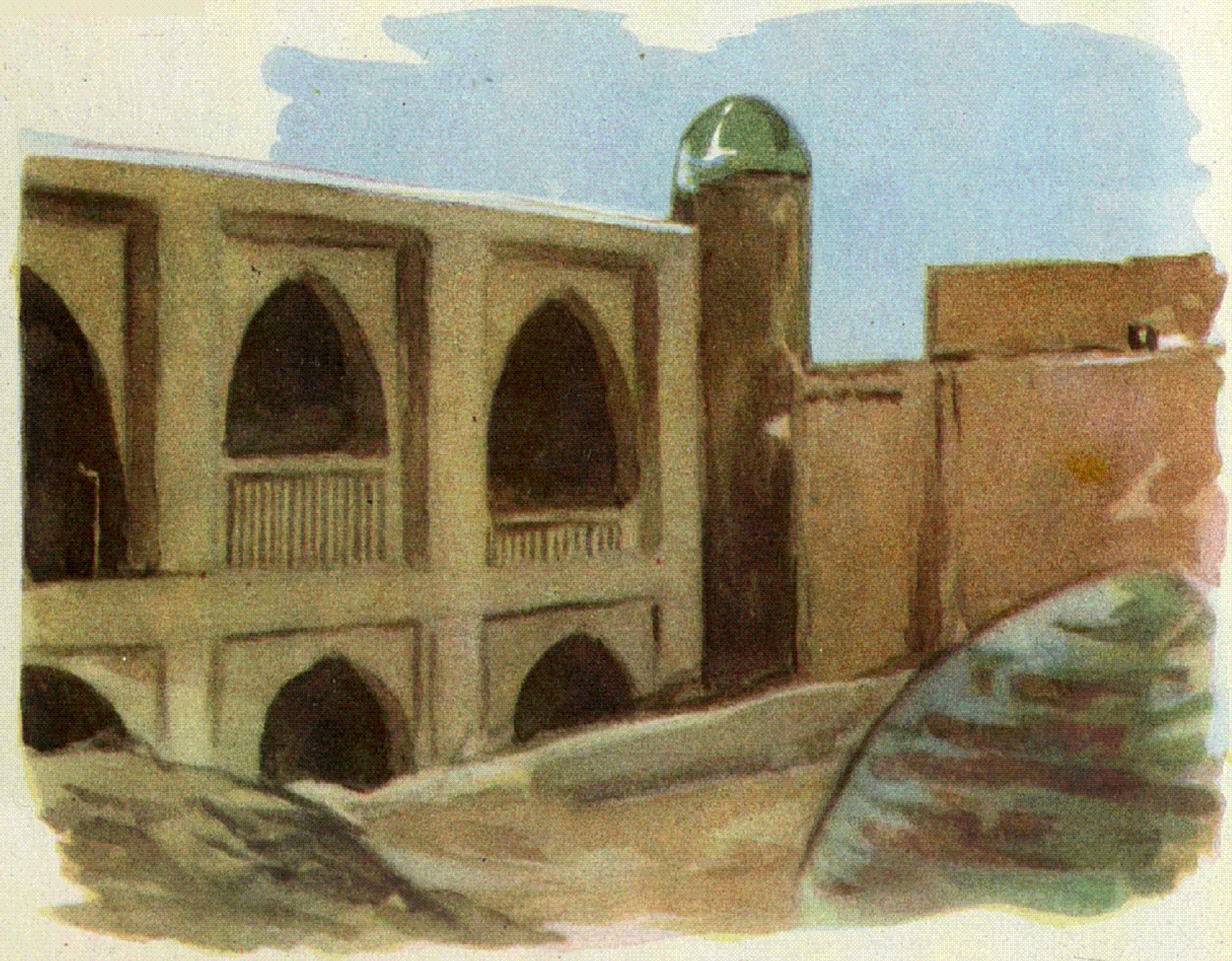
مختومقلی خوش خراب ايچره ياتيردیم
امرينه اوغرادم ايمان كتيردیم
اوزيمنی اونوتديم هوشيم يتيردیم
فراغی ديب چاغيرسونلار منك ناميم

نوروزدین سنی

بولمدی بزکه نصیبینك ایسته‌دیم گوزدین سنی
دیدیك اوتسون قیش تفارمن تازه نوروزدین سنی
سایلادیم سچدیم سونام بر بولاجیك قیزدین سنی
ئیچون بیلینك قوچمادیم من تافیب اول دوزدین سنی
ایسترام حقدن قاویشدیرغای منکا تیزدین سنی

سودیکیم سن کونده برگز یادنیکا سالسانك منی
کونده یوز قناه تیلار من یرادان حقدین سنی
باشقی کونده اوده سالدیك من فراغت بلده‌نی
حق کوتارسین آرادان شاید رقیب شرمنده‌نی
قیل بخل بیزدین یاکا اینجیتسالار سوزدین سنی

حق قاتیلده سوزیم اوتمز من کبی آواره یوق
ایل و کون رحم ایلامزلار من کبی بیچاره یوق
یوراکیم صد پاره دور بلّی تنیمده یاره یوق
سن غریب سن من نقیر من سنده منده چاره یوق
سودیکیم تقدیر حقدور آیرغان بیزدین سنی

خیوه‌ده مختومقلی‌نینك اوقان «شیر غازی خان» مدرسه‌سی

باغینه کیرسام سحر بابل بوایب سالسام اویون
غفلته قالسه رقیب بردم سالیشساق قول بویون
حقدین اوزکه چاره یوقدر نه قیلای من نیلایون
اینچه بیل شیرین زبان کبدر ۱) توفیق سن غاز بویون
ساقلاسون لله فناهنده یمان کوزدین سنی

خیرینکی دشمان کوریب دوستینك چکر جورِ جفانك
شبله دلدارلیق بولارمی کورمان ذوقی صفانك
سالسه‌لار میزانغه بالقان داغی هیچ کلمز فهنك
آیدا دور مختومه‌ای عهدینك یالان یوقدور وفانك
بیوفالار خوب ساویتمیشلار سونام یزدین سنی

---

۱) «کبدر» ـ «کبوتر».

گوزل شیر غازی

مکان ایلاب اوچ یل ایدیم دیزه‌کلی
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی ۱)
اوتیردیم قیشینکنی بهار یازینکی
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

حقدین بیزه بویریق باغ‌یدور دیلیم
سنده تعلیم آلدی آچیلدی تیلم
گاسون دیب قرایر ایل گرگز ایلیم
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

صابجرور من ایمدی آغی قرانی
دوست رقیب قرداشی حقی یارانی
اوقیدیم گوتردیم کتاب قرآنی
کیدار بولدم خوش قال گوزل شیر غازی

---

۱) شیر غازی ـ .ختومقلی نینگ خیوه‌ده اوقن مدرسه‌سی نینگ آدی.

عقلیم قیسغه اردی کاسام قاینادی
جگر تلواس اوردی کونکل اوینادی
. . . . . .
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

جوشقن یوراگیمده موج اورار یاتمز
قاینار غضبلانار هیچ لایه باتمز
عام تعلیم آلغان سنی اونوتمز
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

پیمان دولمای گلسك طاقت یتمایین
پنهان ظاهر قیلمز عقل گیتمایین
بادِ پای آلانیب سیران اتمایین
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

قوم کولینه گیرسام غواص یوزار من
بی حسرت یلپایب بیغم گزار من
دهان ایچره عسل زبان ازار من
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

کامل بولیب سرانجامليق قیلیب من
مشقتله اول پدردن قلیب من
کابابدین آیریلیب جدا بولیب من
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

قطبده سای گوزلاب عمّانه دوشدیم
نیسان قریدی عمّان قاینادیم جوشدیم

خوش قال بو گون جیحون نهریدین آشدیم
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

مخدومقلی تاشلاب گوین حاواسین
سیلادی پیرینی ملّا صوفیسین
دایم اونیتمز من طلّا قاضیسین
کیدار بولدیم خوش قال گوزل شیر غازی

یاجبّار

جان جوشغینه کلدی یاندیم یاریلدیم
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار
سانغیسیز سویشدیم اویسیز آیریلدیم
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

سوزلاشردیم سیرلاشاردیم یار بیله
یوراکیمده یار خیالی بار بیله
ایمدی لیکن آیردیلار زور بیله
باغیشلا سانك نیلار یاریم یاجبّار

کونکل خوشدور یاده سالیب کزماندہ
یادیمه سالماندہ عشقیم قیز ماندہ
منی غمده قویدی اوزی آرماندہ
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

اخلاص بیلان سویمیشام من اول یاری
جوراندی جکریم کیتدی قراری
اول آنده آه چکر من موندہ زاری
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

باردی پنهان پنهان شیرین سوزیمیز
بولان ایشه حیران بولدیق اوزیمیز
سیرسراب باقماقدین دویمز گوزیمیز
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

سوزیم سنکا یتمز عرضیم انماکه
ایشیمینك رواجی یوقدور یتماکه
دلبر دردی قویماز منی یاتماغه
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

مختومقلی دنیا کونه[1]) جهاندور
سویشمکلیك بو دستورِ زماندور
جریم چوخ بولسه کرمینك کاندور
باغیشلاسانك نیلار یاریم یاجبّار

---

1) «کونه» ـ «کُهنه».

یار سندین

بلبللاری یسیر اهان گل خندان
یارب خبر بیلارمی یار سندین
یدی اقلیم منکا کورینور زندان
یارب خبر بیلارمی یار سندین

اسفندیار کوزی ۱) رستم زالینده
شانجفده مکّه دمشق ایلینده
ارض قرسده ۲) کربلاینك چولینده
یارب خبر بیلارمی یار سندین

شراب ایچیب سرخوش بولیب سکراسام
غنیم جانین قیمم قیمم دوغراسام

---

۱) «کوزی» دراکینه «رویتن»،
۲) «قرسده» یرینه «کراس»، «کرده» یازیلان نسخه‌لار هم وار.

كور اوغلى‌دك داغدين داشه اوغراسام
يارب خبر بيلارمنمى يار سندين

بر كُل قوقار كوزل ياريمك باغينده
بلبل هجوم ايلار سولى ساغينده
بيت الله‌نينك صفامنان داغينده
يارب خبر بيلارمنمى يار سندين

شيخ سنعاندى اوزين نايچا اولانسام
شبلى كيمين توز توفراغه بولانسام
كعبه باريب يدى كره دولانسام
يارب خبر بيلارمنمى يار سندين

يوسف كيبى زندان ايچره آغلاسام
جرجيس كيبى جان يوليده چاغلاسام
يونس كيبى حقه قوليق باغلاسام
يارب خبر بيلارمنمى يارسندين

دغا قيليب اليم كوكه قالديرسام
كل فرخاردك قيزيل منكزيم سولديرسام
تنبور آليب[1]) بيك نغره چالديرسام
يارب خبر بيلار ينمى يار سندين

---

1) «تنبور آليب» يرينه «قوقوز آليب»، يازيلان يرى هم بار.

عیسی کیبی خلوت توتسام سماده
ادریس کیبی قوللیق اتسام زیاده
خضرالیاس کیبی گیرسام ظاماده ۱)
یاربّ خبر بیلار ینمی یار سندین

مختومقلی عاشقلارینك مستینده
خیره کوزی حیران اولار دوستینده ۲)
یدی یرده دوقوز فلك اوستینده
یاربّ خبر بیلار ینمی یار سندین

۱) «ضاماد» ـ «ظامت».
۲) «نرکس کوزی حیران ادار دستینده» (اوستینده) دیان نسخه همبار.

یاندیرور

وقت بولار که بریل دوشر سریمه
خیال هجوم ایلاب جوشی یاندیرور
یوراکیم جوش برسه عقلیم جم بولسه
فکر باسار قیغی هوشی یاندیرور

سحر وقتی درویش نالشه کلسه
بیلیندین یوب آلیب بویینه سالسه
تنکری سویان بنده بددعا قیلسه
فلکی تترادور عرشی یاندیرور

احمق اوزین عاقل بیلان دنك ایلار
برایش توتار سونکراسیندین جنك ایلار ۱)
زهینینك کاییدور عقلینك تنك ایلار
دیدیکینك ایلامز ناشی یاندیرور

---

۱) جنك ایلار» دراکینه «آنك ایلار».

حق سویبدور علی کمین ولی‌سین

قدیم ستدور عزّت اتمك اولی‌سین
یتمیش ایکی ملّت کومر اولی‌سین
سك پرست ملّتی لاهی یاندیرور

مختوملقلی حقدین فیاله چکسه
فیاله جوش برسه خیاله چکسه
عاشقلار بغریندین برناله چکسه
داغلاری الاندیر داشی یاندیرور

بیلی بولمسه

هر کیم سلی من دیر اعتبار اولمز
سنبل ساچی قیاچه بیلی بولمسه
یوراکلاری آت باشیدك باتیرلار
پشه چه یوق اولوس ایلی بولمسه

نالاری کوراجك بوشوم کونکللار
خزان اورسه سولار آچیلان کللار
باغ ایچره سایرایان شیدا بلبللار
تورغایچه یوق قونار گلی بولمسه

سوزلار سینك هر یانه اوسر بو تیللار
یل اورفقدین آشسه شولار شمالللار
یاشیل باش سونالار غازلار غارقیالار
حالی خراب دوشر کولی بولمسه

قوشلار اوچه بیلمز قویریق قاناتسیز
عاشق یاره یتمز دادِ فریادسیز

چین بدو حانازاد بولار سیاقسیز
قویریغی کاکیلی یالی بولمسه

آخرزمان بولسه شیخدین فال ۱) کوچر
کلاینك یوزیندین خط قالمز اوچر
داشینده برزمان دورمز ایل ۲)چر
هر حاکیمینك یخشی فالی بولمسه

باشینك قوشمه قدر بیلمز بدزاده
قوشسنك قوشغیل آشینك براصل زاده
هواده یاغمازاق منکزار بولوده
یکیدینك بیلیکی دولی بولمسه

مختومقلی بیلینك شونداغ زماندور
اونکی خیر بولسه سونکی زیاندور
یکیده سواشده اولی آرماندور
آت چامان یولیغیب دالی بولمسه

---

۱) «یال» ـ «فعل».
۲) «یالی» ـ «نعلی»

بایه سراتمز

اوّلا مال یخشی مالدین باش یخشی
باش دولتین تفان بایه سراتمز
دوغمادیق اوغیلدین دشمان ارخشی
نادان اوغیل دنکی تایه سراتمز

آتده آیاق بولسه اوزکه‌سین بولمز
ارده غیرات ۱) بولسه ایشی‌قین بولمز
سواش کونی قوچ یکیتده مؤمن بولمز
قارشی بقار پیکام یایه سراتمز

آلامان اونگینی سرداری باشلار
قوچ یکیتلار نیزه اورار قیلیچلار
کیمسه‌لار بو قیلیب کیمسه آت اوشلار
آبرای تابمسه پایه سراتمز

---

۱) «غیرات» ـ «غیرت».

مختومقلی نینك خیوه‌داقی «شیر غازی خان» مدرسه‌سینده
اوقان وقتینده یاشان حجره‌سی

ار دوستدین قچرلار آدم آچ قالسه
یار یاردن آیریلار آره داش قالسه
یمان خاتین یخشی اره دوش بولسه
باشینی ترك ادار دایا سراتمز

کونه دنیا مخنّینك اویندهٔر
سودخور بولان کسینك دوزخ جایدور
آلتین کومیش کوزلاری نینك مایدور
قوچ یکیت‌لار بوزیق جایه سراتمز

دنیا کورکی ناز نینلار نه جانلار
نادانه یولیقدی طره جنانلار
اری اولیب یاردن قالان جرانلار
قوچ یکیدی گوزلار بایه ۱) سراتمز

دختومقلی غریب کونین بای ادیب
قناعت اولکه‌سین بندی جای ادیب
هر کیم اوز یارینی دوغان آی ادیب
آیین کوزلار اوزکه آیه سراتمز

---

۱) بو قوشغیده کلیان ایلکنجی بنددا کی «بای» سوزی- نا لیق معنیسینده‌دور، آلتینجی بندد، کلیان «بای» بولسه قدیمی ترکی سوزی بولیب-اوی ایه‌سی، خوجاین، ار-یالی معنی‌لاری آنکلادیار.

دوز هم بولمسه

توقسان درلی طعام بولسه قاشینکده
نه لذّت ایچینده دوز هم بولمسه
نه بیلورمن نه ایش باردور باشنیکده
مشکل ایشدور باشده کوز هم بولمسه

آیاق بار یورماکه ال بار آلماغه
قنی بنده ساغلیق شکرین قیلماغه
قولاق باردور اشیتکانین بیلماکه
کیم دوزادور تیلده سوز هم بولمسه

یوق یردین جان برب یتوردی نانی
کونکل بوستانیده بیتکار ایمانی
آدینك بنده بولسه ایانکنی تانی
کلیب سنکا یوزبه یوز هم بولمسه

قسمتین حق بیلان رزقین آزلامز
سوز بیلانلار بیلان سوزین کیزلامز
کونکل جوشه کلمز تیل هم سوزلامز
هر یوراکده عشقدین کوز هم بولمسه

بل یالدین فضیحت آرتار ایّامه
حقینك اوزی کمیرمسه انجامه
دنیا سوزی منکزار دوزسیز طعامه
سوز ایچینده کلین قیز هم بولمسه

یوم کوزینکنی قیسیب کزکین دیشینکنی
یازه یتسنك اونرتماغین قیشینکنی
توکل ات تنکرا تایشیر ایشینکنی
صبر بیلان بیتار تیز هم بولمسه

مختوم‌لی خیال دوشیب اوزیمه
کوب تماشاکلار کچر کوزیمه
اشیالار عیب اتمسون سوزیمه
ایللار کمین سوزیم اوز هم بولمسه

کونکل

یاغزم هیچ قیسی دردینك مبتلاسیدور کونکل
یارب اول بر بوفانینك مدعاسیدور کونکل

عشق دریادور دوبی یوق هجران بر اود یایانی یوق
عشقه میل اتکان بو اودلارغه یاناسیدور کونکل

بیلمایان آتمش اوزین عشق اودینه پروانه‌دك
اومدی بیلمز چاره‌سین کیم نه قیلاسیدور کونکل

عیسی‌نینك دمی محال لقمان او یرده کنك ولال
یارب بو دردینك بر محل نه ایش دواسیدور کونکل

گرچه‌عشقینك دردیدور دیوانه جانینك آفتی
آشنا اهلی بوغمینك دایم ایاسیدور کونکل

نیجه محروم بینوالاز تابدی‌لار آندین نوا
منع ادن آندین منی بختیم سیاهیدور کونکل

یغلایب مختومه‌ی درگاهیکا عرض ایلاکیل
نه اوچون کوب آغلایان برکون کولاسیدور کونکل

یور بیلانی

کل کونکل یاره کیدالی
همراه بولسنك یور بیلانی
یاریولینه قدم قویسنك
پای اورنینه سر بیلانی

یمان بیاه یولداش بولمه
دشمان بیاه سردَاش بولمه
طعامده تاباقداش بولمه
اوکلیس حرامخور بیلانی

یمان هیچ نصیحت توتمز
یخشی سوزه قولاق کویتمز
هیچ بر سوزینك اورا کیتمز
ناکس سخن شور بیلانی

آسمانینك كوركی انوردور
دنیا كوركی سیم و زردور
جسد توفراق جان جوهردور
آلیب بولمز زر بیلانی

هوتقارینك بری یتیلور
كوب داشی یراق آتیلور
یكیدنك آدی توتیلور
قرداش حواندار بیلانی

غنیمتدور قرداش یوزی
دوادور قدمی توزی
بر یرامز ناكس سوزی ۱)
برابردور نار بیلانی

ایلینكدین كیتسنك آواره
شونده بولارسن ۲) بیچاره
قونكشی بولسنك حرامخوره
ستم ایلار زور بیلانی

بخیل بایده بریم بولمز
مردینك سوزین باور قیلمز
آروانانینك یوكی قالمز
یوله كیرسنك نر بیلانی

---

۱) «برنام دینك ستم سوزی».
۲) «شولكون بولارسن».

نالاجی ۱) قراب دوراندین
نامرده بوین بوراندین
حسرتلی عمر سوراندین
یاتماق یگدور گور بیلانی

فیسینك نظربنده دورمه ۲)
بخیلینك یوزینی گورمه
کر بیله ۳) خاوت سوز قورمه
یولاکیرمه کور بیلانی

آلغیل پندیم احمق کیشی
اوزینکه قیلمه کایشی
کوترمسه دولت قوشی
اوچیب بولمز پریلانی

یخشیغه اوزینك یار ایله
مجلسینده بازار ایله
رفت آمد ۴) قیل مدار ایله
سواش اتمه شیر بیلانی

قوانما غیل صفتینه
مونرسن قهر آتینه
دوش بولسنك یمان خاتینه
عمرینك اوتر شر بیلانی

---

۱) «نالاج»ـ«ناعلاج».
۲) «احمق آدمه سیربره».
۳) «کوبایکده ـ دیان نسخه‌لار هم بار».
۴) «رفت آمد»ـ«رفت و آمد».

آسمانینك كوركی انوردور
دنیا كوركی سیم و زردور
جسد توفراق جان‌جوهردور
آلیب بولمز زر بیلانی

هوتقارینك یری یتیلور
كوب داشی یراق آتیلور
یكیدنك آدی توتیلور
قرداش حواندار بیلانی

غنیمتدور قرداش یوزی
دوادور قدمی توزی
بر یرامز ناكس سوزی ۱)
برابردور نار بیلانی

ایاینكدین كیتسسنك آواره
شونده بولارسن ۲) بیچاره
قونكشی بولسنك حرامخوره
ستم ایلار زور بیلانی

بخیل بایده بریم بولمز
مردینك سوزین باور قیلمز
آروانانینك یوكی قالمز
یوله كیرسنك نر بیلانی

---

۱) «برنام دینك ستم صوزی».
۲) «شولكون بولارسن».

نالاجی ۱) قراب دوراندین
نامرده بوین بوراندین
حسرتلی عمر سوراندین
یاتماق یگدور گور بیلانی

قیسینك نظربنده دورمه ۲)
بخیلینك یوزینی گورمه
کر بیله ۳) خلوت سوز قورمه
یولاکیرمه کور بیلانی

آلغیل پندیم احمق کیشی
اوزینکه قیلمه کایشی
کوترمسه دولت قوشی
اوچیب بولمز پربیلانی

یخشیغه اوزینك یار ایله
مجلسینده بازار ایله
رفت آمد ۴) قیل مدار ایله
سواش اتمه شیر بیلانی

قوانما غیل صفتینه
مونرسن قهر آتینه
دوش بولسنك یمان خاتینه
عمرینك اوتر شر بیلانی

---

۱) «نالاج»ـ«ناعلاج».
۲) «احمق آدم سیربره».
۳ «کوبلیکده ـ دیان نسخه‌لاو همیار».
۴) «رفت آمد»ـ«رفت و آمد».

مختومقلی یاقین یادلار
قنی اول قدردان زادلار
دنیا کلان بارچه زادلار
یکسان بولار یر بیلانی

ایل گون هم
قورمانچیلیق حقینده

ترکمنینك

جیحون بیلان بحرِ خزر آراسی
چول اوستیندین اوسر یلی ترکمنینك
گل غنچه‌سی قره کوزلم قره‌سی
قره داغدین اینار سیلی ترکمنینك

حق سیلامیش باردور آنینك سایه‌سی
چیرفینشار چولینده نری مایه‌سی
رنك به‌رنك کل آچار یاشیل یایلاسی
غرق بولمیش ریحانه چولی ترکمنینك

آل یاشیل بورانیب چیقار پریسی
کوکایب برق اوراو عنبرینك ایسی
بك توره آق سقال یوردینك ایه‌سی
کوران توتار کوزن ایلی ترکمنینك

اول مردینك اوغلیدور مرددور پدری
کور اوغلی قرداشی سر خوشدور سری
داغد، دوزده قاوسه صیّادلار دیری
آلابیلمز یولبارس اوغلی ترکمنینك

کونکللار یوراکلار بر بولیب باشلار
تارتسه یغین ازار توفراقلار داشلار
بر سفره‌ده طیّار قیلینسه آشلار
کوتاریلار اول اقبالی ترکمنینك

کونکل هوالانر آته چیقاندە
داغلار لعله دونر قیه باقاندە
یال کتیرور جوشیب دریا آقاندە
اکسیلمز میوه‌سی بالی ترکمنینك

غافل قالمز دویش کونی خوار بولمز
قارغیشه نظره گرفتار بولمز
یابل‌دین آیریلیب سولیب سارالمز
دایم عنبر ساچار گلی ترکمنینك

تیره‌لار قرداشدور اوروغ یاریدور
اقبال‌لار ترس گلمز حقینك نوریدور
مردلار آته چیقسه سواش ساری‌دور
یاو اوستینه یاو دور یولی ترکمنینك

سرخوش اولوب چیقار جگر داغلانمز
داشلاری سیه‌دوروب سولی باغلانمز
کوزیم غیرا درشمز کونگل اکلانمز
سوزلار مختومقلی تیلی ترکمنینك

نقصانه کلکای

مسلمانلار قیلیچ اورسه بیر بیره
دولت دونیب دینلار نقصانه کلکای
ظلم ایلاب بیر بیرین قیاسه یسیره
فلك بو فکردین پشمانه کلکای

بربرینی چاپمق ارمس اولیکدین
بو ایش شیطانیدور بلکی کورلیکدین
آغز آلالیق آیرار ایلی دیرلیکدین
مونده دولت دونیب نقصانه کلکای

کورالده یوق بولدی بر حسیب ۱) قالدی
یمان یلاولاندی یول کثیف قالدی
شریعت هیچ بولدی بر تاسیب ۲) قالدی
زمانه‌نینك ذوقی شیطانه کلکای

---

۱) «حسیب» ــ «حساب».

۲) «تاسیب» ــ «تعصّب».

تانکلا دسکن توتان کیشی چوللارده
تصدق کماسه اولوغ ایللارده
خلق اوستینه آغرام دوشیب یاللارده
خسته لیق کوفالیب قصدجانه کلکای

مساعان سن خبر آلغیل ذلالدین
قاچاور حرامدین ایسله حلالدین
تاباغین کیچادیب داشین اولالدین
برکتی کوچیب آسمانه کلکای

موزیمنی دینکلاسه بر بیلان بلکه
مرادیم نصیحت اتمکدور خلقه
قاضیسی آنکلامز بیگی فیس اولکه
یاغین یاغمای یرلار لرزانه کلکای

هره شهرات برملك شیطانینك یاری
قهرینی یوتماقدور رحمانینك کاری
کوفلسه هر ایلینك سری سرکاری
نظاملار بوزیلیب ویرانه کلکای

پروردگار اوزی فقیره فنا
اول فقیر کیم بولسه تیلینده ثنا
قایسی ولایتده کوفلسه زنا
زمین جنبش ایلاب آرمانه کلکای

مختومقلی دورسام سوزیم ساچماغه
آنکلامازلار یوز توتارلار قاچماغه
هر ایل دستور اتسه شراب ایچماکه
ایل یورتده طاعون دورماغه کلمکای

يغمور يغدر سلطانيم

سنينك‌دك قادردين ديلاك ديلارمن
رحم ايلايب يغموريغدر سلطانيم
غريبم غمكينم ناليش ايلار من
رحم ايلايب يغمور يغدر سلطانيم

قادير الله توكگين رحمت ١) بارانى
اكينينك همدمى ٢) يرينك يارانى
يرينك كوكينك عرشينك كرسينك سجانى
رحم ايلايب يغمور يغدر سلطانيم

بلبل‌لار مست بولسون عالم آيلسون
قيغى‌لار دفع اولسون غملار ساويلسون
نوشيروان وقتى‌دك جهان يايلسون
رحم ايلايب يغمور يغدر سلطانيم

---

١) «نصرت».
٢) «دمدمستى».

رحمتینك ایشیکی عرشدین آچیلسون
نورینك اینسین یر یوزینه ساچیلسون
غبار اوچسین عالم یوزی آچیلسون
رحم ایلایب یغمور یغدر سلطانیم

عالم تاقدور کوزلار قدرت فرمانی
جهانی بسط ۱) ایله چیقسون آرمانی
صندین بیتر دردلیلارینك درمانی
رحم ایلایب یغموریغدر سلطانیم

بنده بیچاره من ۲) نه بار دور منده
رحیم‌سن رحمان‌سن کرم‌کان سنده
کمیلك بوامسه قالدیق درماندە
رحم ایلایب یغموریغدر سلطانیم

درکاهـ‌ین دیلانور نالیشلی قل‌لار
مناجات ایلایب آچیلار تیل‌لار
به نایق کوترایب یایلسون ایل‌لار
رحم ایلایب یغمور یغدر سلطانم

مختو مقلی عشقینك ایلار اراده
عشقیمکه کمال ات قریمه آراده
یتیر گین بارچه‌نی مقصد مراده
رحم ایلایب یغمور یغدر سلطانیم

---

۱) «مست».
۲) «بندهٔ فرمانم».

سونکی داغی

ای سودیکیم سونگی داغی
داغدانلیدور بیلینك سنینك
دشمان کورسه دودیلاشار
یومیت کوکلنك ایلینك سنینك

کسکین کسکین یولینك کچر
قزیل بایر کونکل آچر
ساویق چشمه سوبنك ایچر
سوری سوری مالینك سنینك ۱)

دُرلی دومن اوتینك بیتر
هر دِرانك بر ایله یتر
خطِ لانشیب کاروان اوتر
نی بادای دور یولینك سنینك

---

۱) «درلی دومن مالینك سنینك» دیان نسخه هم باره

يايلاماغه اويلوق بارساق
آت چابديريب بيراق بر سك
تورايتده خرمان قورساق
ناندين دولار دولينك سنينك

مختومقلى سد آچاندور
بو دوران سندين كچندور
اوستينكدين ايلينك كوچندور
زيچيك كچر حالينك سنينك

گرگانینك

اونگینده بلند داغ سرینده دومان
دنگیزدین اویساریلی گرگانینك
بولیت اویناب باران دولسه چایلاره
آقار بوز بولانیب سیلی گرگانینك

توقایلاری باردور قرغی قمیشلی
گوزللاری باردور آلتین کومیشلی
بوز گوسفند قیریلقی قره گاومیشلی
آرغالی گاوبولار مالی گرگانینك

خطرلانیب دوران اینر مایه‌لار
آغیر بزرگنلار۱) تجّار ایه‌لار
صنگریکلاب آبانیب دوران قایه‌لار
اونکی آردی ساغی سولی گرگانینك

---

۱) «بزرکن»ـ«بازرگان».

یگیت‌لار ترمه شال قوشار بیلینه
یورغه مینیب تارلان آلار الینه
آق گوسین بیر جرن دنگیز یلینه
ماله‌یر مرالی چولی گرگانینك

مختومقلی ایلدین ایله آرالار
هجران تیغی بیله بغرین یاره‌لار
قولین سالالاب مرال قاباق بریلار
اینور اولومیندین دالی گرگانینك

دوکر بولدیق یاشیمیز

ایستار الدین جیقه دولت همایم
دغا قیلیب دوکر بولدیق یاشیمیز
دیلاکیم دوش ایله کوزل اللهم
ارسگین بولدی کیتدی قزیل باشیمیز

خضر کزان چولده ایللار یایلسون
یورت بنامیز قایم بولسون قویلسون
چله مست نرلارمیز بارچه آیلسون
بر سفره ده ادا بولسون آشیمیز

درویشلار کونکلی جم بولسون نمازه
یکیتلار یغیلسون صحبته سازه
ایلیمیز اولاشسون ساویلماز یازه
توقسان دولیب تمام بولسون قیشیمیز

ترکمنلار۱) باغلاسه بر یره بیلی
قورا دار قازومی دریای نیلی
تکه‌یموت کوکلنك یازیر آلیلی
بر دولته ۲) قوللوق اتسك باشیمیز

مختوم‌قلی دیدی جانینك دیرلیکنه
قالمالینك بیز قزیل باشینك خورلیغنه۳)
رواج برینك یموت کوکلنك بیرلیگنه
اول کمالخان اوغلان بولسون باشیمیز

---

۱) «سنّیا، ترکیا»،
۲) «پادشاه»،
۳) «مسلمانی قویمه کافر خورلیغه» دیان نسخه‌لار همبار

یایلاخلاری بار

صفر ادیب بارساق نوحه‌ملکینه
کونکل ایسلانی دک یایلاخلاری بار
صیران اتسك غنچه‌سینه کلینه
باقچه‌سینده بلبل اویناخلاری بار

یری ساز دور خسته بولان ساغالار
آریق مفلیس غریب بولان اونکالار
سرچمن آغاجی بیله دنکالار
عجب قوش سالمالی آولاخلاری‌بار

میدانی دولیدور شکر قمیشدین
دیلك اتمز هر کیز قرداش قرداشدین
اوستی یافیاغیدور کومیش کرپیچدین
هر کیمنینك اوزی اوچون سولاخلاری‌بار

باش قوشماندور آرریق آغساق یای بیله
آتدیریب دوقنبل ساری یای بیله

شیروان قلاسیدور اونی کیم بیله
هر بورچینده آلتین بایداخلاری بار

مختومقلی ساز دور صحبتدور ایشینك
اجلدین غیریدین بولمز تشویشینك
بایلارینك فقیرینك اهلی درویشینك
یوردی بولار یالی فرسخلاری بار

اونکی آردی بیلینمز

یموت کوکلنك تعصیب ادیب اوزیندین
جیقسه قشون اونکی آردی بیلینمز
سیغمای جیقدی دشتِ دهان دوزیندین
یوران یولی قونان یوردی بیلینمز

قرغه سالسنك توغین بیله دفیشر
هیبتیندین داغلار داشلار قاقیشر
اولی توریب دیریلاری ۱) یاقیشر
آرسلانی تیلکیسی قوردی بیلینمز

اوچ مینك نیزه بازی باردور نوکردین
تورت مینك فیلداری بار قلعه یقردین
تکه سالیر یوریش اتسه یوقاردین
باغی فینك نامردی مردی بیلینمز

---

۱) «دیریلاره».

اهلی ایالار نامیس ادیب کلارلار
قلانك یقیب تختینك بیباد قیلارلار
دوچکیب اصفهان شهرین آلارلار ۱)
یو کنتلارینك اوچی توردی بیلینمز

مختومقلی علی‌نینك دور بو میدان
نه ایش توتر گوربنك بو عمر عثمان
آت دمیندن دولار زمین و آسمان
خراسانینك خاکی کردی بیاینمز

---

۱) «دوکیلارلار قلالارینك آلارلار» دیان نسخه‌لار هم‌بار.

كوكلنك

چوله چيقر بوسه سنكزار
كيميگه قولانه كوكلنك
تعصب أدب سواش اتسه
دونر آچ آرسلانه كوكلنك

ايلين يووبردين بيراقمز
بلا باقمز نارسه يوقمز
الله‌دين امردور جيقمز
بو سوزيم يالانه كوكلنك

الهام اتدى مولام منكا
نظر دوشدى سندين يانكا
يوق بولار قصد اتكان سانكا
قيديب دون گركانه كوكلنك

سوز آعرینه حق سالار
بر نفس آیدانیم بولار
یمانلیق ایلایان کلار
نربت دیب آمانه کوکلنك

خروج ایلاب تورسه قووپر ۱)
فرمانه کلار نیشا یور
اوریلار بو دوران دور
اهای مسلمانه کوکلنك

خرابه دونیب خراسان
آت آیاغنه قالار یکسان
کسه آرقاچ مازندران
کلارلار فرمانه کوکلنك

یولینك آچیق کون نوری‌دك
کویجینك آرتار روم زوری دك
آسلیشارسن آچ بوری‌دك
عشق ادیب میدانه کوکلنك

زور بیر مردلارینك سواشه
دولتینك اونکیندین داشه
قیلیچ اوریب قزیل باشه
دولارسن ایرانه کوکلنك

---

۱) «موپر، اگز» دیان نسخه لارهم‌بار.

بیك درکاهه یوز سورتیب
ایسلاکان دولتینك آرتیب
قراغی‌دیر قشون تارتیب
بارارسن تهرانه کوکلك۱)

---

۱) «ایسلارمن دولتینك آرتیب
حق ایش اوچون یوریب یورتیب
قراغی دیرقشون تارتیب
دولارسن گرکاله کوکلنك» دیان نسخه‌هم‌بار.

کوریلسین ایندی

قورقه قورقه افلاس یاغدایه دوشدیك
تقدیر نامه بولسه کوریلسین ایندی
فکر قازانینده قاینادیق بیشدیك
دگمه قان جوش ایلاب اوریلسین ایندی

اوزال باشده جبّار یاراتدی یوقدین
نیچه‌نی نوریندین کوفی تو فراقدین
خبر گلدی دوستلار یاقین ایراقدین
دشمانه قورت اوینی قوریلسین ایندی

اوتیرماسین قری یاشلار دول بولیب
قالمانکلار ترکمنلار ایله تیل بولیب
رقیب اهلی مسلمانه قل بولیب
ایلارسی سونك داغه سوریلسین ایندی

کوز یلان کوردینکیز کوبلار گدادور
نیچه‌لار آزاشدی نیچه فدادور
ای یرانلار قوّت برجك خدادور
علی ذوالفقاری سیریاسین ایندی

ناحق دوکیلمسین قیزیل قانیمیز
غنیمه قالماسین خانمانیمیز
یاده سالیلمك آمانت‌دور جانیمیز
تنکرا ضرور بوامه بریلسین ایندی

اوستمیزدین دشمان حکم سوریبدیر
مؤمن باری جبری جفا 1) کوریبدیر
اوغیل قیزی خر اونکینه بریبدیر
همّه‌لار اول جایدن سیریلسین ایندی

فراغی یوز توتار ترکمن ایلینه
دشمان قول اورماسین قزیل گلینه
دوستلار بیزی آخرتینك سیلینه
غرق اتمانکا رقیب قیریلسین ایندی

---

1) «جبری-جفا» - «جبر و جفا».

عجب ایّام گلمدی

نادان منم دوشدیم فلك تورینه
چوخ قراشدیم عجب ایّام گلمدی
جیدا ماز من ایندی هجران اودینه
چوخ قراشدیم عجب ایّام گلمدی

قرقه قدم قویدیم کاسام دولمیشدور
عمریم کچدی دییب کونکلیم قالمیشدور
نیت منکا یمان همراه بولمیشدور
چوخ قراشدیم عجب ایّام گلمدی

گلدی قره بلا ایلی دولادی
دهان آجیب تیلی بیله یالادی
سگ بولبدور گوران ایلین دالادی
چوخ قراشدیم عجب ایّام گلمدی

غریبده سان یوقدور معرکه گورمز
یالبارسنگده اقبال سنکا قرامز
آت مونیب دبسه‌ده دوشاقلی یورمز
چوخ قراشدیم عجب ایام کلمدی

نیتی یماندور بخیل مال یغار
آیه بیلمز هردم ریسغالین بوغار
مالی حرام بولار باشیندین آغار
چوخ قراشدیم عجب ایام کلمدی

حق سوزیمه‌دیاو ملّالار غلط
یالان سوز که یافار بولدیلار خلعت
قسم ادیب اویتدیلار گورفولاد
چوخ قراشدیم عجب ایّام کلمدی

پیرلار روین آچدی جوان سویه‌دور
نامیس‌سیزی صوفی آلیب ایردور
غلط آیدیب مونی الله‌دیار دیر
چوخ قراشدیم عجب ایّام کلمدی

مختومقلی تیلی اودلی اود ساچار
یوز کوومز ناکسینك عیبی‌نی آچار
الله قانات برسه هندوستان اوچار
چوخ قراشدیم عجب ایّام کلمدی

فقرایم

وطنیمده خان ایدیم
خانلاره فرمان ایدیم
دردلاره درمان ایدیم
مسکینه دکان ایدیم
جانسیزلاره جان ایدیم
نیلای ایندی بیچاره‌یم

کوزسیزلارینك کوزی ایدیم
لاللارینك من سوزی ایدیم
ایل کونیمینك یوزی ایدیم
سووار معشوق نازی ایدیم
حاتم طائینك اوزی ایدیم
نیلای ایندی بیچاره‌یم

ارم ایچره ریحان ایدیم
وطن‌غه زرافشان ایدیم
مرد یکیتده کمان ایدیم
داغ باشینده دومان ایدیم
فراغی‌دیر آمان ایدم
ایمدی ویران بر سرایم

دفه‌له‌دور دوزله‌دور

یاشی‌یتن عرب آتینك شانیده
معلوم بولمز دفه نه دور دوز نه دور
یونکی یتن قوج یکیدینك یانیده
آلتمیش نه دور یتمیش نه دور یوز نه دور

نامرد اوغلی قورقی چکر میدانده‌ین
آغاچ آدم بولیب کورنر هریانده‌ین
مخنّث‌لار خوفلی یرده دشمانده‌ین
سچه بیلمز دومان نه دور توز نه دور

سپاه بولیب مینر آتین بیلمایان
عارف بولیب اوز عرّتین بیلمایان
میلیس ایچره سوز لذّتین بیلمایان
آنکا بیلمز صحبت نه دورساز نه دور

قرغه یتر بوز بالامان جنکینده ۱)
کورنه‌یلمز اول میدانینك دنکینده
آچ قاریچغای آلغیرلاچین اونکینده
مینك یغیلسون اوردك نه دور غاز نه دور

مخنومقلی سوز جوش اتکین دیلینکدین
مخنثه یول بو مکیل یلانکدین ۲)
بو هنرلار کلار کلمز الینکدین
دیلدین کلان بو جرعتای سوز نه دور

---

۱) «قرغه ینار بازیلارینك جگینده»،
۲) مخنّت‌لار یول برمدی یلانکدین» دیان نسخه لارهم‌بار.

میدان یولوقسه

بدو اولسه میدان قالار آرمانلی
حق عشقینه آت سال میدان یولوقسه
یکیت اولسه هنگام قالار دورانلی
وقتینکی خوش کچیر دوران یولوقسه

یکیت باردور سوزین تابمز سرّیدار ۱)
یکیت باردور دمی داشلار اریدار
جای یرینده قایره قالسه قریدار
قوج یکیدینك آتی چامان یولوقسه

ایشی دُرست کلمز کونکل چنینه
دوداغینی دیشلاب آخ دیر زنینه
بلان زهری بولیب پایلار تنینه
یکیت قرّیر عیال یمان یولوقسه

---

۱) «یکیت باردور سوزی جانه داریدور».

یوز نامرد یرینی توتمز بر مردینك
مرد چکر تعصیبین ایلینك یووبردینك
بیتران ایشین کورینك گدی نامردینك
جنگدور دیبب ۱) قاچار دومان یولوقسه

مختومقلی اوکیت برکین صوز بیله
اشیتمك دنك بولمز کوران گوز بیله
مردجیقار مهمانه کولار یوز بیله
نامرد اوزین گیزلار مهمان یولوقسه

---

۱) جنگ دیبان» یالی نسخه‌لار هم بارَه

گراکدور

مرد اولدور که بواسنه کونکلی وحیملی
گوره‌سی گینك کراك اوزی فهملی
کینك یرده قرغه‌دی بولسین وهملی
یرینده هناری ایشی کراکدور

قفلانك کیمین آرلاب کیرسه میدانه
تیلکی کیمین بازی برسه هر یانه
دوراندہ قایادك دوریب مردانه
آلار یردین آت سالیشی کراکدور

یکیدینك خیالی بولسه سرینده
چیقار برکون چوکیب قالمز قرنینده
حیله هم بر باتیرلیق دور یرینده
اونی باشارماغه کیشی کراکدور

آت گراك قاچارغه قوسه يتركه
ياونى١) قورقيدارغه تيريك توتارغه
ميداندە سانجيسز كوب ايش بيتيرگه
يكريمى اوتوزلى ياشى كراكدور

بوركيت قوشداى قانات قاقيب دوكيلدين
قوچ يكيت لار٢) كچر جاندين اوغيلدين
قورت دك كيريب قوين كيمين داغيلدين
اريكيدمك مرد بولداشى كراكدور

مختومقلى قوچ يكيتلار جاغيليب
كوك دبيردين قرمز قانلار سغيليب٣)
آت سالاندە دونكيز كيمين توفيليب
آبى كيمين٤) آسيليشى كراكدور

---

١) «كولى»،
٢) «يخشى لار»،
٣) «كوك زرەدين قرمز قانلار ساچيليب»،
٤) «آبى لابن» ديان نسخه لار دم بار.

باش اوستینه

نامرد کیمدور بیلار بولسنگ
نه دیسنگ‌دیر باش اوستینه
آز مایشین قیلار بولسنگ
هیچ تافیلمز ایش اوستینده

مورتین تولاب هریان تارتار
هیبتی فلنکدین آرتار
کوك دك کورلاب داماق یرتار
طیّار بولان آش اوستینده

آش اوسیتنده ایت‌دك خیرلار۱)
یرسیز یره خردك خارلار
هر تیلکی بر شیردك گورلار
مردار اولان لاش اوستینده

۱) «آش اوستینده آلپ‌دك آرلار».

چول یرده گوره قالدیرمه
اولده خوشدوور سر بیلدیرمه
لاف ادیب دهان دولدیرمه
جنك نان دکیل دیش اوستینده

دیسه‌لار آتلانها آتلان
سیرتلك چناب ایر آرده سیرتلان [1]
یاوگونی غیراته قانلان
لعنت قویمه ریش اوستینده

انصافین الدین بیرالمز
عاقل آدملیقدین چقمز
بو سوزیم حیوانه یوقمز
آدم ساقلار گوش اوستینده

مختومقلی سواش بولار
یگیدینك سیری قاش بولار
یاباشین بیر یاباش آلار
قوچاقلار یولداش اوستینده

---

1) «مردیکیت اودچینار سیرتلان».

جانینه دکمز

ای یرانلار بربی‌غیرات یکیدینك
مینك یمان سوز آیتسنك جانینه دکمز
زنهار دیشمانك نامردلاریمك قولینه
اولدیرسنکده ناحق قانینه دکمز

سوز بیلمسنك بیلان سوزینك آیتماسنك
سوز سوز لادیب سوز اصلینه یتمسنك
یای چکنده دوغری قراب آتماسنك
اول اوقینك نشانانك یانینه دکمز

مختو مقلی سوزینك بیلانه سوزدور
بیامدیك آدمه قوری آواز دور
آدم بار ۱) مینك تومن ایدیرسنك آزدور
آدم باردور ۲) ایان نانینه دکمز

---

۱) «گوزل‌بار»،
۲) «گوزل باردور» دیان نسخه‌لارهم‌بار.

صرف ایلایر آشینی

حق نظرین سالغان بر سرخوش یکیت
انسان اوچون صرف ایلایر آشینی
نامیسنی غیراتلی عارلی قوچ یکیت
سواش کونی قربان ادار باشینی

بر نیچه‌لار گزار زرباب دون بیلان
بر نیچه‌لار گزار قوری سان بیلان
آدمزادی تانیب بولمز سین بیلان
سیناشماغان بیلمز کیشی کیشینی

یکیدینك آبرایی یخشی ضعیفدور
یخشی ضعیف ناکس اره حیفدور
یگیده قلّاچلیق کلّی عیبدور
هریان کزار بیلمز ادار ایشینی

مختومقلی آیغیل۱) یارمك صفتین
تازه دفتر برله۲) یازغیل سیراتین
دوزخ نشانه‌سی بر یمان خاتین
هر کیمه دوش بولسه آلار هوشینی

---

۱) «آبدالی».
۲) «یلان».

آتی کراك

آد قراثار قوچ یکیدینك
اوّل بدو آتی کراك
کلانه قرشی چیقماغه۱)
یخشی محبّتی کراك

مرد کراك جفا چکماکه
آت کراك دره۲) سوکماکه
سفره یاپمه نان دوکماکه
کونکلینینك همّتی کراك

ال کوترکیل خام خیالدین
صنکا ایسّی یوقدور مالدین

---

۱) «دورماغه».
۲) «زره».

روزکار کچسه جلالدین
غارفلار صحبتی کراك

یورسنك قوللیق قیلماغه
پیغمبر یولین بیلماکه
درویشلار کونکلین آلماغه
الینده دولتی کراك

مختومقلی بر کدایدور
برچه‌نی سافلان خدایدور
اکرمسکین اکر بایدور
کلانه خدمتی کراك

زور بولار

یخشیلیقده ایله اوزین تانیدان
آلقیش آلیب درجه‌سی زور بولار
یمان بولیب یخشیلیغی اونیدان
اوز عزّتین کیدیر ایتدین خور بولار

ملول بولار مرادینه یتمدیك
مؤینلی بولار حق امرینی توتمادیق
اوز رزقینه هیچ قناعت اتمدیك
کوزین دیکر کیشی آشینه زار بولار

هر کیم یمانلاسه دنکی دوشینی
اوزی مشکل ادار آسان ایشینی
کیم دار غاتسه عقل بیله هوشینی
ادار ایشین بیلمز شرمسار بولار

بیل بیکمال بولار آدی یانکیلان
بی اختیار بولار قولی دانکیلان

مختومقلی آیدیل۱) یارنك صفتین
تازه دفتر برله۲) یازغیل سیراتین
دوزخ نشانه‌سی بریمان خاتین
هر کیمه دوش بولسه آلار هوشینی

---

۱) «آیدای».
۲) «یلان».

آتی کراك

آد قراتار قوچ یکیدینك
اوّل بدو آتی کراك
کلانه قرشی چیقماغه١)
یخشی محبّتی کراك

مرد کراك جفا چکماکه
آت کراك دره٢) سوکماکه
سفره یاتب نان دوکماکه
کونکلیدینك همّتی کراك

ال کوتر کیل خام خیالدین
صنکا ایسّی یوقدور مالدین

---

١) «دورماغه».
٢) «زره».

بر بیوفا یاره کولیب باقاندین
شیرین جانی عشق اودینه یاقاندین
یاد ایل‌لارده مسافرلیق چکندین
اورسه سوکسه خورلاسه‌ده ایل یخشی

مختومقلی سوز سوزلاکیل هر بابدین
بو دنیا توتدیرمز چویریکدور دوییدین
معرکه‌ده سونکی کامز بدکبدین
اوندین که بر شولاب اوسان یل یخشی

خوار قیلدی

ایا دوستلار دالی دنیا
یخشی کونلاریم خوار قیلدی
ایکی یوزلی لولی دنیا
شادِ خرّمیم زار قیلدی

باشدین کراك یاریکیده
دوست تافیامز دار یکیده
اصلی یکه ار یکیده
ظالم فلك گور زور قیلدی

کیمیم بار اشیتسه دردیم
تیلکی بولدی فلنك قوردیم
ویران بولدی گوزل یوردیم
قزیلباش تاری مار[1]) قیلدی

---

1) «تاری مار»ـ تارومار»

قولدین کیداندور دستانیم
کویا تندین چیقدی جانیم
گوزی یاشلی منگلی خانیم
یوراکیم ایچره نار قیلدی

آتسیز قالدی گویچلی پهلوان
بیله بولدی نیلای زمان
اوزین هودیرلایب جوان
قلبیمده گورینك مار قیلدی

مختومقلی کس تیاینگنی
بوکرلار الیب بیلینکنی
آزاره قوبمه ایلینکنی
باریسی اعتبار قیلدی

قالدی نیلاین

بازاریم ساویلدی خریدیم قالدی
دکانیم ایه‌سیز قالدی نیلاین
بناسین دارغاتدی قراقچی دولدی
پارچه‌سین دویرلایب آلدی نیلاین

مردلار نامرد اولدی نامرد مرد اولدی
قورتلار پشه بولدی پشه قورت اولدی
یورتلار ویران اولدی زندان یورت اولدی
شوم فلك لشکرین سالدی نیلاین

عاشق‌لاردین اوتدی عشقینك هوسی
تارتیلدی یازیلدی دوزخ پرده‌سی
داغدین آشیب قزیلباشینك اورده‌سی
کوزل ایلیم ویران قیلدی نیلاین

یار یاردین آیردی مردی ایلیندین
دریانی قوراندی داغی سیلیندین
باغی سرویسیندین بلبل گلیندین
قان یغلایب جدا بولدی نیلاین

محروم قیلدی کونکل گورکی هنارین
آتا انانك آلدی کونکل قرارین
هرکون آچیب قل قیرناغینك بازارین
نامیسیم بازاره سالدی نیلاین

مختوملقی قولی باغلی پریشان
عجب دستانیمدین قویمدی نشان
زنداندہ اوتیردی پیرجوان ایشان
ایداکیم کاروواندین یولدی نیلاین

ایلینکنی

گَل کونکل من سنکا اوگیت براین
ایراق قیلمه گورار گوزینك ایلینکنی
قیمتین قچیرمه یرینده سویله
اوزاتماغیل هر ناکسه تیلینکنی

دغا ایلاب خبر سویلاب یاشاغین
حرمتلاغیل کوزل ایلینك اوشاغین
یازدیرمغیل محکم ایله قوشاغینك
یری بار دور عجب ساقله بیلینکنی

چاغیریلمز جایده کورینمه بارمه
اول کذّاب ۱) صوفی‌نیك یوزینی کورمه
فکر ذکرینك دنیا مالینه برمه
قارونه اوغشاتمه توتان قالینکنی

---

۱) «باشارسنگ».

سوزینه بر جواب هر کس سوریسه
اوزینك ایرق ایله نامرد یوریسه
بر مسکین تلمیروب یغلاب قریسه
بها قورمه مُفت برکینینك مالینکنی

قورقمه نامردلارینك کوبدیب سانیندین
قره کورسه باری کچر جانیندین
اوغرین تابسنك اوتماور کیل یانیندین
بخیللاردین ایراق ایله یولینکنی

عقللی باش کوبدور یول کسان آزدور
داغمه شراب اوزاق ایچسنك اول آزدیر
مرد کونکلینده دایم بهاردور یازدور
جیحون عمّان ایچره سالمه سالینکنی

مختومقلی عقل باشیمدین اوچدی
اقبالیم یاتیبدیر دولتیم قاچدی
پیر قاضیلار پاره ایستاب قول آچدی
حرام ایله اما برمه پولینکنی

کچدی زمانه

ای آغه‌لار آغلار من کلدی کچدی زمانه
یمان آلدی جهانی دونمز تیلی ایمانه
کرب فقیرلار آغلاشیب کلار آندین آمانه
ایستاری بار آز وقتدین برهم بولسه زمانه
یخشا قدر بولمایان دوندی دور یمانه

نه صفالی کونمشدیك دنکدوش بیله باش قوشمان
باشینك آلدینك قاریلدینك نه‌دوست بیلدینك نه دشمان
ای یرانلار سود اتمز ایندی‌اتسك مینك بشمان
دنیاسینه دولاشمان اوغله قزه اولاشمان
نه هوزیرلی کرنمشدیك بولیب کیتسك دیوانه

دوشمه گین خام خیاله دنیا کلان اولمزلار
کلان کچر دنیادین بیری آمان قالمزلار
جانلار چکیب چاغیرسانك دوغری یوله کلمزلار
هر نه کسه یودارلار حلال حرام بیلمزلار
دیرلار حقدور محمّد اویادورمیز قرآنه

دنیا نیچك دوران سن غریب آغلار ایل دنمز
ظلمی آرتار ظالیمینك هیچ کونکلینه رحم اینمز
جهانی یاندی کیتدی یمانینك اودی سونمز

بر محمّد خاطیرنه یر یاریلمز کوك اینمز
چرخ بو ایشه قوانیر بولمز آخر زمانه

غافل قالدیم یرانلار اوز اوزیمدین رشتیم یوق
حقدین غیری هیچ یرده فناهم یوق پشتیم یوق
فکر بحرینه کیردیم یاکایم یوق کشتیم یوق
مختوملی من موندان چیقر یانکلیغ دشتیم یوق

الیم بر سام توتان یوق دوشدیم دویسیز عمّانه

نظر ایله

تن قفسده گرفتار گَلْ جانه نظر ایله
باق کونکل آینا سیغه جانانه نظر ایله
عبرت کوزینکنی آچیب جهانه نظر ایله
ایکی کامی توتدیرمز ۱) بریانه نظر ایله
هیچ کیمسکه بقا۲) برمز دورانه نظر ایله
دووانیغه قوانمان ۳) انسانه نظر ایله
بو قوئیب کوچیب بارغان کاروانه نظر ایله

بو دوران ایچره کونکل قوشلاری ایلار پرواز
کویا مرغِ سحر دور سخن ایلایر آغاز
ماغ ایچره بلبل اولیب۴) اوقیر نغمه هزارساز

---

۱) «توتماغیل».
۲) «بافی».
۳) «دایانمان».
۴) «قوئیب».

خدایه توبه ایلاب درکاهینه دوندیم باز
عمر آز دوران دراز نه روزه بار نه نماز
اویان خوابِ غفلتدین قیشغه منکرار فصلِ یاز
عالملار تسبیح اوقیر هریانه نظر ایله

اولمس من دیب دوشمه‌سین کونکلینك هیچ گُمان ایچره
عمره یوقدور اعتبار اوتکچی زمان ایچره
اجل قویمیش اوق کزبن ۱) کیریشکه کَمان ایچره
بنده که نه آرماندور جان برسه اِمان ایچره
سوزله سوزینك یاپاسین بو یخشی یمان ایچره
آز عمره آغیر ایشلار قوریب سن جهان ایچره
مقیم ایشینی توتان مهمانه نظر ایله

نه خشنود دور عاشقه خلوت یرده دوشمق
حال احوالین سوراشیب قول بوینینه ۲) سالیشمق
محشر کونی مشکلدور تن جان کیمین اولاشمق ۳)
بر بر که دردین دییب سر کذشتین قیلیشمق
تاو بریلان کیریش ۴) دی چیرماشیبان چولاشمق
دوستلار نه مشکل ایشدور قوشیلیب آیریلیشمق
وصاله مغرور اولمه هجرانه نظر ایله

مختومقلی سوزلامای قویمز دورماغه دردینك
یالانچیده یایلایب آلتمیش یانه ال گردینك
فانینی باقی بیلدینك یلدك اوسدینك یوگیردینك ۵)

---

۱) «اوق—یاین»،
۲) «بویینه»،
۳) بوئیشماق»،
۴) «رشته»،
۵) «فانینی باقی بیلدینك ایّسیدین ایّسی دوردینك» نسخه‌لاری بار.

دوستینکه آزار بردینك دشمانه یوز اوگیردینك
عزیز جانینك فدا قیل سایه‌سنده بر موردینك ۱)
اوتوز دورت یاشه باردینك ۲) بو جهاندە نه گوردینك
قرآنه قولاق قویب فرمانه نظر ایله

---

۱) «بیادینك که بیوفا دور بقاسی یوق بو یوردنك».
۲) «یتدینك» یالی نسخه‌لاربار.

جهان پیدا

کلسه نوروز عالمه رنك قیلار جهان پیدا
ابرلار آواز اوریب داغ قیلار دومان پیدا
بیجانلار جانه کیریب ۱) ادارلار دومان پیدا
کو رمدیکینك گیاهلار کوکاریب روان پیدا ۲)
آیدارلار حیوانلاتغه هم سود زیان پیدا

بر یوزینه یایبلیب یوریرلار نهان پیدا
بو بسته دهان قوشلار قیلارلار زبان پیدا

چول طرفین برك ادبب در آچار سوه خرچنك
زمین سبزه وار اولیب تنیندین آیریلار زنك
حنبیده‌لار مست اولیب گویا ایچمیش عرق بنك

---

۱) «جانه کلیب».
۲) «بو کومدیکینك گیاهلار کوریغیب روان پیدا».

سبزه ایچره سندواج یوزتیلدء قیلور آهنك
هر اشیانینك اوزینه اوز آوازی بولور کنك
زمین خضر پوش اولیب گل بیترمیش رنك به رنك
خروجه کلیب عالم قیلارلار فغان پیدا

سرودی صدا۱) بیرله جهان یوزی آباددور
مغروِر سرود اولمه ثانی سرود بیباددور
حق عشتیده زنده جان بیلینك باقی حیاتدور
هر تنده که عشق اولمز روزِ ازل مماتدور
یاز اوتینچه یر کوکنی کوندین کونه زیاددور
بر حشرِ قیامتدور بریومِ عرصاتدور
دهر ایچره بولار هردم جهان ایچره جان پیدا

زربابه ذوقین اولمه بقا یوقدور دولتده
عمرینگنی باده برمه‌سن بو دارالمحنتده
یتر سنگا ایرو گیچ نه یز یاسه قسمتده
جانینکا جفا ایلاب مونچه گزمه حسرتده
ثواب یخشی عملده یاخود یخشی نیتده
عالم بارچه خذیده آدم یاتیب غفلتده
حاصلینك آتش اولغای ایلاسنك یمان پیدا

مختومقلی یغلار من بو بختِ سیاهیمدین
فورقارمن جان آفتی قول آیاق گواهیمدین
امیدیم حاصل اولمز بو عمرِ تباهیمدین
جان کویدی جسد ایچره بو آتش آهمدین

---

۱) سرودی صدا سدرود و صدا .

الیم سونیب دیلار من حاجتیم الیهمدین
بنده‌من امید اولدور ۱) اول کرملی شاهیمدین
ایلاکای عرساتده ۲) گل کیبی ایمان پیدا

---

۱) «بنده بر امید اولدور».
۲) «ایلاکای خارستاندە».

سوتسیال تنقیدے
خاصتہ اکی شعرلار

دونر

اولکه‌یه صاحب بولمسه
اربابلار امیره دونر
اوچ یل شیره اوغرامسه
تیلکی شقال شیره دونر ۱)

قهبه فلك اویون سالار۲)
کیمه برار کیمدن آلار
هر کیمه بر نوبت کلار
آغیر اولکه توره دونر

شیر هر چاقده بر آو آتار
دیر آویمه کیم ال قتار
فیل بورنین فلکه توتار
کرك کورسه خمیره دونر

---

۱) «تیلکی بیشك شیره‌دونر»،
۲) «اویون سالار» یرینه «قاشقی‌سالار» نسخه‌لاری‌وار.

اجل یتر آدم دویمز
دوران کچر عمر کویمز
تیلکی سارقیدین شیر ایمز
برایسه زهره دونر

درد یوراکده براود بولار
سوز جهانده برآد بولار
فقیره آشنا یاد بولار
مالالانسه یاد یاره دونر

مردلار جنکده توی ایچنده
آچ بوریدور قوی ایچینده
نامرد قوران اوی ایچینده
بارمانك خیره خیره دونر

مختومقلی بو دور دردینك
صاحبی گراك هر یوردینك
شیر ضرین کورمایان قوردینك
هر مورتی۱) بر تیره دونر

---

۱) «مورتی» یرینه «سیخی» یازیلان یرلار باره.

فتّاح

ایران توران بوکون قولینك آستینده
سورکین ایندی بودورانی سن فتّاح
کلّی ترکمن اوینار چولینك اوستینده
دوکمه بیلکیل ناحق قانی سن فتّاح

بوکون شاهسن ارته گدا بولارسن
ایلدین کوندین مالدین جدا بولارسن
برکون جانینك چیقیب فدا بولارسن
قازانرسن چوخ گنانی سن فتّاح

کوزیم یتر بیلسنك باشیم آلارسن
یاکوندالاب منی چایه سالارسن
من حق دیدیم سن چوخ گناه قیلارسن
بو آلیشینك برله جانی سن فتّاح

سن ترکمنینك ایلین گونین سولدیردینك
قانلار دوکیب گوزل یوردیم دولدیردینك
شهید بولانلارینك سرین قالدیردینك
اونوتدارسن تختِ کانی سن فتّاح

خلقینك اوجی چوخدور اقبالینك یمان
تختینك سینار دیمه قالار من آمان
یا اولارسن یازندان سن بیگمان
چونکی زهر قیلدینك نانی سن فتّاح

فرمانینکدین تالانك دوشدی ایللاره
قول اوردینك‌سن ناحق کوزده سیللاره
قرق قامچیدین بویردینك نازك بیللاره
دریا اتدینك گوزده سیلی سن فتّاح

آیردینك آتادین انه قرداشدین
قول برله آیاقدین ساقالدین ساچدن
دنداندین زباندین عقلدین هوشدین
زندان اتدینك بو جهانی سن فتّاح

آیردینك آغلایب قالدی یارلارمیز
فلکه یتاندور تارتان زارلارمیز
آدملار آسیلغی دوریار دارلارمیز
یوزدین توتدینك بیل قصّابی سن فتّاح

فراغی درد آیدیب درده یانملی
قان یویقیب ظالم فتّاح قانملی
دیری اوزیم لیکن اولی سانملی
آنکسه اولدیر بو دستانی اول فتّاح

سالار قوشین آنکلامز

بداصیله بکلیك یتسه برکونده
آلار آوین سالار قوشین آنکلامز
یارلیغی یوریکان تربتسیز بکلار
فقرانینك کوزده یاشین آنکلامز

باد باشلار دوغری یولی چن بیله
عاقل آدم سوز باشلامز من بیله
نامرد اوتیر کنکاش ایلار زن بیله
قوچ یکیتلار زن کنکاشین آنکلامز

مردئین دیلاک اتسنك آیدار خوب بولار
بربخششدین یتمیش بلادب ۱) بولار
مخنّث کنکاشی چولده کوب یولار
دشمان کورسه توتار ایشین آنکلامز

---

۱) «دب»ـ«دفع».

حق یولینده هر کیم خیراحسان قیلار
قیامت کون بر یرینه اون کلار
نامرد دشمان کورسه غصّه‌دین اولار
قوچ یکیتلار توردین باشین آنکلامز

مختومقلی‌بگ یانینده تیل باشلار
قیلیجی غیراتی بولان ایل باشلار
مرددین بولان یغین کورسه یول باشلار [1]
نامرد اوغلی دنگین دوشین آنکلامز

---

1) «مرددین دوغان یاغی کورسه یول باشلار».

قیلِ قال بولار

هر کیشی‌نینك ایکی بولسه عیالی
کیجه کوندیز ایشی قیلِ قال بولار

هر بیری‌نینك باردور یوز مینك خیالی
اوقات سوریب کورلچاکی خال بولار

بیرین سویب بیرین ایلاسه ناچار
ایله رسوا بولیب اوز عیبین آچار
عقلی حیران بولیب بارینلدین کیچر
دنك توتمسه یارین بیکمال بولار

کاهی بلبل کمین سایراو تیللاری
تماشادین حیران ادار ۱) ایللاری
کاهی یر یومریقلار کاهی کللاری
ارین کوره بیلسه تیاسیز لال بولار

---

۱) «حاضر ادار» دیان نسخه هم بار.

قهر ایلاب کلمز بولسه یانینه
سوز آیتماسه هر بیری‌نینك شانینه
بیله او قوشیامز آدم سانینه
ایکی خاتین بر ار اوچ عیال بولار

مختومقلی کیمسه بیامز باطینی
اویلنسنکیز قراب آلینك ذاتینی
ایام کور کزمسین یمان خاتینی
آدم اوزین بیلمز خام خیال بولار

یورملی بولدی

ای یرانلار مسلمانلار
جبرده یورملی بولدی
نیچه زحمت چکان جانلار
جفانی کورملی بولدی

جهان کینکدور ملامت کان
آراده کویدی شیرین جان
اوستیمیزده رحمسیز خان
بالاخر اورملی بولدی

آزیبدور کرکلنك خانلاری
کان گور بیزه بو حالاری
قویمان سوردی بار مالاری
گوز دیکیب دورملی بولدی

مختومقلی آیامه جان
بیلینك قوشه گه‌ی غضب دون
حدّدین آشدی بو ظالم خان
آخیر تور قورملی ولدی

آغلار من

ای یرانلار عمریمدین
کچدی دییب آغلار من
کیتدی عقلیم اورنیندین
چاشدی دییب آغلار من

کیدان دونمز یولیندین
دوشمز یمان (لیندین۱)
دیانت خلق الیندین
اوچدی دییب آغلارمن

حاضر بیزینك زمانده
یمان سوزلار زبانده
ظلم ایشلار جهانده
جوشدی دییب آغلارمن

---

۱) «فال»ـ«فعل».

بو آیامده بدکار لار
یوز تیل بیله آلدارلار
حانی نیچه دادارلار
کوچدی دییب آغلارمن

نیچه ساده دنکدوشلار
شیطان بیلیکین باشلار
یوز اوکیریب قرداشلار
قاچدی دییب آغلارمن

کورینك فلکینك اویینین
اوزار عالمینك بویینین
نیچه جانلار یر قویینین
قوچدی دییب آغلارمن

مختوم‌قلی‌دیر مرده
دنیا بند دور تن پرده
بو باشیم سانسیز درده
دوهدی دییب آغلارمن

دامان قالمدی

بر سوزیم بار دیسام شاهه سلطانه
دوستلار بنکی بولیب دامان قالمدی
دولتلی بایلارینك دوز حرمینده
دسترخان کسیلیب مهمان قالمدی

قایته غیبتکشلار اوزین دوزاتدی
سویتخور دنیا بیلان اوزین گوز اتدی
تنکریدین بی‌خبر قوشین اوزاتدی
خدانی بر بیلان مردان قالمدی

نیرده شغل بولسه بولدی معتبر
دنیانی باقی دیب یغنادی چوخ زر
آیدیب اوتیب کیتدی اول خیرا بشر
تنکریدین قورقینچلی جنان قالمدی

بخیل بولان بای آدینی کوتردی
فسق‌لار فسق ایله عمرین اوتیردی

اهلِ دل دنیادین اوزین قوتاردی
دردلی‌لار دردینه درمان قالمدی

خلایق بارچه‌سی جسدخور بولدی
عالملار علمیندین قالدی کور بولدی
سپاهی باریسی پاره‌خور بولدی
شاه آلدینده عادل دیوان قالمدی

مفتی اوز سوزینه قیلمدی عمل
شریعت ایشینه ایلادی حیل
خلق ایچینه دوشدی خرص آدلی کسل
حقینه جور بولان انسان قالمدی

قیزلار جوانلارده قالمدی حیا
یردن کوکرمدی برکت گیاه
درویشلار طاعتین ایلادی ریا
یورتده کرامتلی ایشان قالمدی

مختومقلی آیدار بارها یول تانی
بورونقی همنشین دوستلارینك قنی
آبرای ایله تابشیراور بو جانی
هوندہ کلان یارِ یاران قالمدی

دوکه باشلادی

کومیلدی دریالار یقیلدی داغلار
یتیم‌لار گوز یاشین دوکه باشلادی
اورامسیدین بولان حرامخور بکلار
یوردی بر یانیندین یقه باشلادی

جماعتسیز آزان بر قوری سسدور
نیچه ملّانك اوقان علمی عبثدور
قاضیلارینك کاری چای بیلان ناسدور
بر بوزیق نشانه توته باشلادی

ایشانلاری هر قفیده تافیلار
ملّالارنه یوق مجابت یافیلار
اولیامن دیپ جوگی صوفیلار
قیغریپ آسمانه بوکه باشلادی

چیقمر بیابانه قیزی کلینی
آق یوزینه یاقار قره تلینی

... ابلایب یغان پولینی
دوزادیب اوزینه داقه باشلادی

دنیاده سؤیتخورینك پول یغمه دردی
بایلارینك ماللاری بی‌زکواة اردی
توبه ادینك کوزیم بریمان کوردی
دوست دوستینك کونکلینی یقه باشلادی

مختوم‌قلی باشه باغلاب سلّه‌لار
آچ بوری دی یورتیب نبجه ملاّلار
حلالدین حرامدین یغناب غلّه‌لار
هرنه تابسه دینمان دیقه باشلادی

اصلسیز بکلارینك نوبتی یتدی
و
قیته شغل حرامیغه سوز یتدی
دنیاده کیم قالیب مراده یتدی
محبّت چراغی اوچه باشلادی

مختوم‌قلی آیدار بارها یول تانی
باش گون سیناماغه ایبردی سنی
سندین اوزال اوتان جنانلار قنی
هر کیم نوبتینده گچه۱) باهلادی

---

۱) «گچه» یرینه «اوته» دیان نسخه هم باره

احسان قیسی بیلینمز

دردیم باردور دیاریمدین دوریمدین
خیرقیسی احسان قیسی بیلینمز
ظالملاریك جفاسندن جوریندین
اسلام قیسی ایمان قیسی بیلینمز

صحبتیندہ حق کلامین سویلان یوق
مجلسیندہ بر نصیحت ایلان یوق
حلال قیسی حرام قیسی سایلان یوق
سود قیسی دور زیان قیسی بیلینمز

حلاقدہ کورالدہ یوق گوریم یوق
بایلاریندہ سخاوت یوق بریم یوق
عیالیندہ اویات قیزدہ شرم یوق
ادب قیسی ارکان قیسی بیلینمز

کیشی نینك مالینہ کوزین ایلدیرلار
تعصیب ادیب کونکلہ کینہ دولدیرلار

بو برینی ناحق یره اوادیرلار
نربت قیسی آمان قیسی بیلینمز

مختومقلی جان مهماندور کوره لاش
بخشا دوست کوب یمان پولسنك یوق قرداش

بو ایّامده باش آیاقدور آیاق باش
یخشی قیسی یمان قیسی بیلینمز

آی کونینکز باتماغه

آلتمیش یاشان یتمیش یلقی صوفیلار ۱)
آز قالیبدور آی کونینکیز باتماغه
چول یرلارده تازی کورمان تیلکیلار
خیال ادار یاتان شیری آتماغه

قرغه آیدار یوقدور مندك شاهبازه
مینك یغیلسه جواب برمز بر بازه ۲)
گونه قرغیش ادان ساری کلفزه
دم چکادور آژدار هانی یوتماغه

آغساق کیبك مینك تورسیغه یتدیرمز
شیر بچه‌سی توقسان تیلکا آتدیرمز
اولی یلان کلفزا که یوتدیرمز
عقل گراك بو ایشلاره یتماکه

---

۱) «آلتمیش یاشان صوفیلار یتمیش یلقیلار»،
۲) «مینك قرغه یغنانسه دکمز بر غازه» دیان نسخه‌لار بار.

یتمیش یاشاب یاد اتمزلار توبه‌نی
حرمت برله اویناداولار قهبه‌نی
منکرلار جمع اولوب یقدی کعبه‌نی
یزید کیتدی آغاجینی ساتماغه

کورینك بو ایّامی فلك کردشی
فقیره ظلم اتمك ظالمینك ایشی
حق یولینده دوغری کزان درویشی
قویمادیلار اوز حالینه یاتماغه

یوراکیم صبردین کیتدی قراردین
یمان ایشدور بوغاز بولماق ار اردین
بیزاره کلیب من بیله دیاردین
جور بولیب من باشیم آلیب کیتماکه

مختومقلی بیلدیم بختیم بیوجدور
غنیمیم کویچلیدور اقبالیم کچدور
نیتیم کعبه‌دور خیالیم خجدور
اقراویم بار حج توابین اتماکه

قاچه باشلادی

ایندی بیلدیم زمانه‌نینك آزانین
یامانلار یخشیدین قاچه باشلادی
قایته بد اصللار اصلزاده دین
یسند اتمان توره گچه باشلادی

ریا بولدی کوفینك اوقان نمازی
تنکری هیچ بیرینه بولمدی راضی
پیغمبر اورنینده اوتیران قاضی
پاره اوچون الین آچه باشلادی

شالارده قالمدی حکمِ عدالت

بر پول اوچون مفتی برار روایت
بیل بو ایشلار نشانهٔ قیامت
ظالملار یوویردی ساته باشلادی ۱)

---

۱) «ظالملار بی‌توبه اوته باشلادی» دیان نسخه هم‌باره

قاضی بولان بر جوابده دورمدی
گیجه محنت تارتیب کتاب گورمدی
شریعت یولینده دوغری یورمدی
نفس اوچون ایمانسیز اوته باشلادی

فقیرلار خورلانیب یوزین سماردیب
کیم توره‌سین تاقیب رنگین قیزاردیب
ظالم‌لار مظلومه سیرتین قاباردیب
قامچیسیندین قانلار ساچه باشلادی

عالملار سوزینه عمل بولمدی
منافق‌لار یرادانی بیلمدی
صوفیلار پیریندین تعلیم آلمدی
هرکیم اوز اوغرینه اوچه باشلادی ۱)

بر پاره صوفیلار صوفی من دیار
سورامز ظالملار طعامین ایار
هر مجلسده اوزین ایلاری قویار ۲)
دوزاغینك خلقه سین آچه باشلادی ۳)

قرّیده آیلاندی بیزکوران یاشلار
دولاندی آیاغه بزکوران باشلار
بیمحل یوك باغلاب ایندی آرغیشلار
آخرت قصدینه کوچه باشلادی

---

۱) «دنیا اوچون دیندین کچه باشلادی»،
۲) «بیزی یخشی کیشی دیمینلار دیار»،
۳) «هر ایشیکده خلقه قوره باشلادی» دیان سطرلار هم بار.

عاقل بولان غمده یوراکین ازیب
دردی‌نینك درمانین سوراغلاب کزیب
زمانه‌نینك فساد بوله‌نین یازیب
آیرالیق شربتین ایچه باشلادی ۱)

---

۱) «فائیدین باقیه کچه باشلادی»دیان نسخه هم باره

ناس آتان

كويا بو دنيا كه كلدينك كلمدينك
آغلامقدور مدام ايشينك ناس آتان
شريعت يولنيدين خبر آلمدينك
قالار دوزخ ايچره لاشينك ناس آتان

تنباكى[1]) ديب هر ايشيكه يورتارسن
دوله قاقيب اوچ مثقالين آتارسن
بر سويكيريب يان باشينكا سورتارسن
حرام بولار اوستى باشينك ناس آتان

نمازه دورانكده اوستينكه آقار
آنينك اوچون مينك يل دوزخده ياقار
ويل ديكان جايده توتينينك چيقار
قبول بولمز گوزده ياشينك ناس آتان

---

1) «تنباكى» ــ تنباكو».

ناس آتانلار هوندین بارسی چاق ادار
بخشی یمان ادان ایشین حق ادار
آفار دورار اوستی باشین قوخ ادار
سندین قچردنگی دوشینك ناس آتان

کوزینگی یاشاردیب مهرینك قاندیرار
کلسه خمار ایمانینگی یاندیرار
طعام ایسنك تاباغینگی دولدیرار
مردار بولار ایچان آشینك ناس آتان

بر آدمی کورسنك کیزلاب قچرسن
بورنینکدین دم کلمز آغزینك آچارسن
کیفی کلسه اوغول قیزدین کچرسن
حیران بولار اوبا قونکشینك ناس آتان

قرقینکه بارانکده بینینکه چیقار
بو شیرین جانینکی دوزخده یقار
چاقچالکی اود ایلاب بورنینکا دیقار
زخمیندین دو کیلار دیشینك ناس آتان

مختومقلی اولاندین سونك بیلارلار
جنازه اوقامان بورنینك دیلارلار
ساقار دیان جایه سنی سالارلار
نیچیك بولار آنده ایشنیك ناس آتان

غیبتکش

روزِ محشر شیکوه ادار تیلینکدین
رسوالیغینك بودور سنینك غیبتکش
عمرینك یله برمه آزمه یولینکدین
آغیر تماغیل ایاینك کونینك غیبتکش

بولوت دك کوکرایب برق کیمین کورلار
کاهی بوزدین تختلار آتشدین اویلار
قتیردك ایچیانلار بوغرهدك مویلار
بدنینکدین سوزار قانینك غیبتکش (۱)

---

۱) «ممالك‌لار کوتاریب کورزی اوزارلار
اندامینکدین سودك آقار زهرلار
دورارلار خشلاشیب یانینکده مارلار
بدنینکدین سوزار قانینك غیبتکش» نسخه‌سی هم

حالیڈك كوریب حیران ۱) بولیب آڭلارلار
اوزینڭ سجّین آتلی جایده باغلارلار
تیلینك چكیب دمیر بیلان داغلارلار
قره بولاو شول كون كونینك غیبتكش

روسیه سن محشر كونی كریمه
تنكری ثوابینكدین آلار جریمه
ایمان سنی ایدیب التر جحیمه
گله ادار سندین جانینڭ غیبتكش

یمان سوز آیرار یخشی دوستینكدین
كناهینڭ آغرامی باسار اوستینكدین
جهنّم ایچینده تموغ آستیندین
قلكلاره چیقار اوینینڭ غیبتكش

بردم قوتیلماز سن تموغ نارینڈین
ایچینڭ دولار یلان ایچیان زهرینڈین
شول عذابینڭ حسرتیندین زارینڈین
كفار دوداقلارینڭ خونینڭ غیبتكش

اورون بیرلار التیب سنكا بر جایده
ایشینڭ كچر كیجه كوندیز های وایده
عذابینڭ آرتدیرلار سنینڭ هر آیده
جلمكشدیر قاسق یانینڭ غیبتكش

---

۱) «حیران» یرینه «فرقان»، «فرمان» یالی نسخه‌لار هم باره

مختومقلی آیدار ایلینك کوزیندین
دوشیبان خور بولسنك کور کیل اوزینکدین
تیلینکنی چکمه‌سنك حرام سوزینکدین
بلّی بیباد بولار دینینك غیبتکش

دونلی کورینور

دوغری یقمزلار جوللیه
کوزه قزیل دونلی کورنور
سوز فهم اتمز احمق گدی ۱)
اوز یانیندین تیللی کورنور

باشه دکمانکا قورتلار
قصد اتمانك ۲) کراکدور یورتلار
یغینده ۳) تانالار مردلار
ایل ایچینده مالی کورنور

فکرات باشه ایش دوشمانده
ایسسی یوقدور سونك یشمانده
آت میدانده ار دشمانده
تویده تیرمه شالی کورنور

---

۱) «سوزه فهم اتمز احمق لار»،
۲) «اتمانك» یرینه «سانمانك»،
۳) «یغینده» یرینه «یاغیده» نسخه‌لاری هم‌بار.

جانی ساغینك سوزلار ایلی
جومارديمك دك دورمز الی
هر کیشی‌نینك اوز عقیلی
اوزینه کمالی کورنور

قدیمدین سنّد دور یخشی‌لیق
یخشی زاددور یخشی قیایق
مردیکیده آز یخشی‌لیق
آزی هم سویکیلی کورنور

گُل عقل دولاندیر ایندی
یوراك پیوندی جان بندی
هر کیشی‌نینك اوز فرزندی
اوزینه جمالی کورنور

مختومقلی سوز بنیادیمك
آغزینده یاقینیمك یادینك
هنر یوق سوز بیلان آدیمك
خلق ایچینده بلّی کورنور

دون تافیلمسه

دوق تالاشر سبزه خاعت کیماکه
کیلیم کوزل زاتدور دون تافیلمسه
آچ دلاشر قوری نانی ایماکه
مشکیلدور ۱) بیشیرکه اون قافیلمسه

حاصل امیدی بار اکین اکانه
بو ایشلار معلومدور محنت چکانه
یالانك آیاق دوزمز باصماز تیکانه
نیلاسون کیارکه گون تافیلمسه

عقلسیزلار ایش آخیرین قرامز
چولاب چیکیدیندین قرفیز دورامز
آغیر مجلسلاره چوپان یرامز
نیلاسون اوتیرغه جم تافیلمسه

---

۱) «مشکیل»ـ«مشگل».

یکیتلیکده هر گیم عشرتده یایلار
باشینه یاگلار گلمز بوکویلار
دیشسیزلار نان تابسه چارمسین ایلار
مشکلدور سفره‌ده نان تافیامسه

مختومقلی سویمز جدلی جنکی
آخرت عزم ایتدی کوب دوستی دنکی
دنیاده نه ایش بار بوامسه سونکی
مشقتدور تنده جان تافیامسه

مالینه دکمز

بایلار بار دور غریبلاره رحم ایلار
باردور بایلار دنیا مالینه دکمز
کوزل باردور دنیا مالین ایدیرسینك
باردور کوزل گیان شالینه دکمز

دنیاده بخیلینك یوزینی کورمه
آشینك نانینك سوینك آیشیب برمه
قل دیب یگیدینك اصلینی سورمه
خوجه‌سی بار بلکی قولینه دکمز

دنیا مالین برسنك ایه‌سی ساتمز
شاه ایسته‌سه آنینك دیلاکی بیتمز
بدو بار پول برسنك بهاسی یتمز
بدو باردور سالنان جُلینه دکمز

دولتلی ار کرك سواهده سرخوش
یاد بیلان باریشسالك بولارسن قرداش
یخشی اوغول یخشی عیال قیز سیرداش
بو دولت هر کیمینك الینه دکمز

مختومقلی بو دنیانینك عشرتی
ایمك ایچمك مونمك قوچمق صحبتی
بر نیچه‌لار مدام قیلار طاغتی
نیجه‌لارینك سجده آلنینه دکمز

مالی بولمسه

قوچ یکیدینك آدی چیقمز
دولتی مالی بولمسه
اندیشه‌لی ایش تیرمز
میداندہ دالی بولمسه

بولمسه یگدیك ذریادی
اولنده توتیلمز آدی
توتاشمز سینانینك اودی
باشده خیالی بولمسه

آلغیر قوشلار اویه چامز
هنارسیز اوز سیرتین یابمز
معره کەده اورون تابمز
عقلی کمالی بولمسه

قونمق تازه یوردہ یخشی
خالی دوشك توردہ یخشی

اول یکیتلار گورده یخشی
باشی قوغالی بولمسه

مختومقلی بولسه باشلی
اویالمز آشلی قیایچای
دوزی شور دشمانی کوبچلی
دوستی وفالی بولمسه

چلمکش

حق سنی راینکا قویمیش جهانده
اداییلانینك اتکیل موندہ چلمکش
دیوان قورلان کونی حساب جایندہ ۱)
جوابینك نامه‌دور آندہ چلمکش

قوتینك کملدیر کوپجینك آزدیرور ۲)
کیفی کلّه کلسه عقلینك آزدیرور
صونکنکینکی صیزدیرار اتینك قیزدیرور
بر نشانه بودور سندہ چلمکش

ال کوتارکیل بیله ناحق تلاشدین
پولینك کویار جانینك ینار بو باشدین ۳)

---

۱) «دیوان قورلار کنا حساب جایندہ» دیان نسخه هم بار
۲) «آزدیرور»ـبو یرده قافیه اوچون یازیلیب، آزالدار مغیسیندہ‌دور.
۳) «بو باشدین»ـباش قوشان ایشنیکدین دیمکدور.

ارته قرنینك دولديرارلار آتشدين
زخمی چيقمز قالور جانده چلمكش

ايكی دنيا يخشی‌ليق يوق اكربيه
كيشی بولسانك قدم قويغيل دوغريه
بی نمازه غيبتكشه اوغريه
يولداش بولار يويز كونده چلمكش

مختوم‌قلی مولام جاندين ياقيندور
چلم بر شور سودور تن بر زميندور
ايمان بر تيلكيدور گوره بر حيندور
تيلكی توسسا دوزمز خينده چلمكش

حالینك سنینك

اوغری بولسانك دینکلاکیل بولغای نیچیك حالینك سنینك
کیشی مالیغه کیدار کونکلینك کوزینك فعلینك سنینك
مثلِ شیطان آلداغیدور مکیرینك آلینك سنینك

بو یالانچیلق بیله اوتکای ماهِ سالینك سنینك
دوزخه دوغری بارار بالله کیدن یولینك سنینك

ارته محشر ایت بولیب اینکرانیب ایکای‌سن اتینك
یوزینی کورمز محمّد سن کبی فیس امّتینك
هم او دنیا شفقتینك بولمز بو دنیا دولتینك
هر زمان هر ساعت ایچره آرتدیرارلار محنتینك
بو جسیم ۱) ایچره توتار مویلار ساغ و سولینك سنینك

آغلایرسن کوزلاریمگدین باش یریگه قان ادیب
مونچه محنت‌لار چکیب کرکسیمك دیلیب ویران ادیب

---

۱) «جسیم» — «جسم».

ایسّیغ اتمز ۱) باشینکا توفراق ساچیپ حیران ادیب
قیلچه ایسّیغ کورماکای سن داغ کیبی پشمان ادیب ۲)
دو کیلار قایدیب دهانینکدین نجیس بولینك سنینك

اول دخمّد قارشیسیده هم اویالغای سن او کون
گر اولوم بولسه ایدی ایستاردینك اولکای سن او کون
کرزی آستینده ملک ضربینده قالغای سن او کون
اول خریش آتلیغ یلانا اقمه بولغای سن او کون
میمونینك صورتیده بولغایکه تمثالینك سنینك

آیادور مختومه‌ای کورسنك کناهینك ای کوزیم
چکیلار قیلدن قیله محشر حسابینك ای کوزیم
یوز قره تیل قیسغه‌دور بولمز جوابینك ای کوزیم
مال ایه‌سیکه او کون ۳) بیرسن ثوابینك ای کوزیم
هم کناهینك بوینینکا قویغای بودور حالینك سنینك

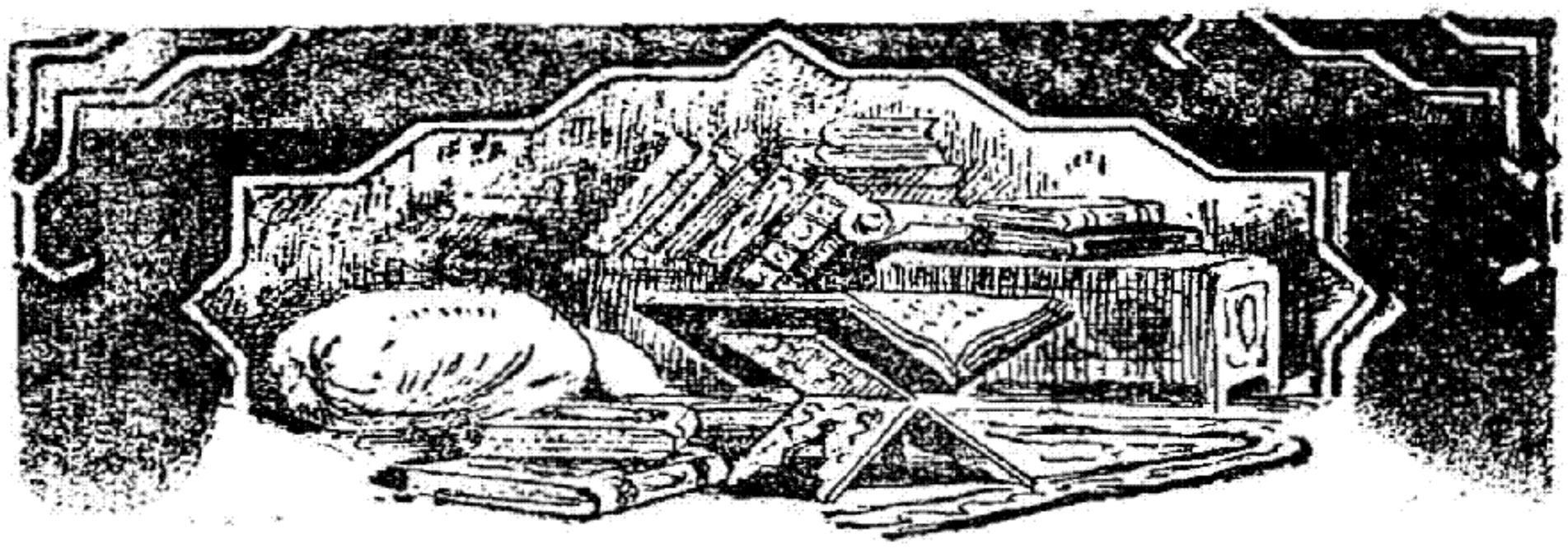

---

۱) «ایسّیغ اتمز»ـ خیر اتمز، بیدابرمز، کمکی یتمز معنیسینده‌دور.
۲) «انچه یوز کورکی کورارسن داغ قدر پشمان ادیب»،
۳) «مال ایه‌سیکه او گون» یرینه «مال یریکه بیعلاج» دیوان نسخه هم باره

قیلیق خاصیت
اخلاقی شعرلار

یلدیم توت

دنیا کورمای توتغین قالسنك برکنجده
بادِپای‌دك یر یوزینه یلدیم توت

چین ماچین‌ده رومده هندده حبشده
بولان بولمیش هنارلاری بیلدیم توت

آچ هم بولسنك بارمه ایله دیلاکه
دی کوشکده من باشیم بارمیش فلکه
چولده۱) قالسنك هیچ تابمایان کولاکه
ارم باغی ایچره غمسیز قالدیم توت

آش کورانده اوزینك آتمه توللانیب
کرچه آج هم بولسنك ایله بللانیب
زرلار دوکیب چین تل‌لارنی قوللانیب
تیز هم اولسنك نوح یاشینه کلدیم توت

---

۱) «دوزده».

محتاجلیگینك حقدین غیری ۱) بیلمسه
اول روزکار بسدور آچدین اولمسه
هند خلقی‌دك اکین اورتینك بولمسه ۲)
پادشاه‌لیق پوشش چیکنه سالدیم توت

سومیله حکمی کچن سلیمان
باق اولاردین نه‌نام قالدی نه نشان
تشنه قالیب ۳) جاینك بولسه جواستان
دریا ایچره من اسکندر بولدیم توت

یولداش بولسنك دیله دوشمز مور بیله
فرش ۴) تابمایین بیله یاتسنك مار بیله
یکریم آلتی کرات یوز مینك ار بیله
قارون خزینه‌سین اله آلدیم توت

مختومقلی چکسنك جفا جبر بیل
خدایه خرش کلار شکروصبر بیل
قیاچه جانه قیزیل تنی قبیر بیل
قزیل تیلینك سوزلار اکن بولدیم توت ۵)

---

۱) «اوزکه»،
۲) «هندی کمین اکین اورمینك بولمسه»،
۳) «سو تابمایان»،
۴) «یر»،
۵) «بلبل کمین سایرار اکن اولدیم توت» دیان نسخه‌لار هم باره

قولده باری بولمسه

زمانه بویله دور کوزه آلمازلار
هر یکیدنك قولده باری بولمسه
یوز توماناليك سوزین شایه آلمازلار
هر کیشی‌نینك اعتباری بولمسه

تن بر دار قفسدور جان بر وحشی‌دور
تیله کلان سوزلار کونکل نقشی‌دور
اودلی سولی تموغ آندین یخشی‌دور
هر اولکانیلك بر بازاری بولمسه

بکزاده‌لار قالدی چوپان تهرینه
تن قچان دوز کئیر یلان زهرینه
بیباد اولوب دونسین اوطینك شهرینه
هر اولکانینك حاکم اری بولمسه

دنیاده آنکلاردین آنکلاماز کاندور
بلمزلار بلادور بیلانلار جاندور

اول یکیتلار آدم تیللی حیواندور
سوز آنکماسه هم اقراری بولمسه

یکیده یوقسیللیق یمان بلادور
سوزینی دنك دوشدین غیره سالادور
یمان قیلیق دوستی دشمان قیلادور
قوریب قالسون ایل درکاری بولمسه

حق هرکیمه بر یخشی یار برماندور
سوزی آه دور ایچی دولی آرماندور
یوز یاشاسه باش کون عمر سورماندور
هرکیمنینك مناسیب یاری بولمسه

مختومقلی حقه تابشور اوزینکنی
هر نامرده سارغارتماغین یوز ینکنی
ترخوسیم۱) بارکل ترك ایله سوزینکنی۲)
فاسکه کراك خریداری بولمسه

---

۱) «ترخوسیم»ـ«درخواستم».
۲) «ترخوسیم بار ترك ات کل بو سوزینکنی».

دویشینه دکمز

یوقسیللیقده نیچه‌لارینك دورانی
یاتیب یخشی کوران دویشینه دکمز
نیچه‌لار حسرتده تافیب خشك نانی
بر لذّتلی طعام دیشینه دکمز

سوران بولسه سینام ایچره سوزلار بار
یوز توماندین یگدیر نیجه یوزلار بار
نیسانسیز نباتسیز نیجه یازلار بار
خوشلیق یلان کچن قیشینه دکمز

عاقل‌لار بار باشه باغلاب کچه‌لار
ایچکین ایچکین سورسانك معنی ساچه‌لار
احمقلیقده اوزین بزاب نیچه‌لار
کلّه‌سینه ساران قشینه دکمز

آنکلامازه آیت سوزلارین دیسنك
پیغمبر حدیثین اونکینده قویسنك

قیمازلیقدین کوب سوز بینینه قویسنك
بو سوزلار قولاغنینك داشینه دکمز

اینجیتسه اوغول قیز انه آتاسین ۱)
توبه قیامای تنکریم کچمز خطاسین
دوران ۲) کلسه بیلمز نه ایش توتاسین
هر کیمینك هر ایشدین باشینه دکمز

نیچه‌لار مال تاپماز تفنگ دست بولار

نیچه‌لار بار دنیالیکده ۳) مست بولار
نیچه‌لار بار یکیتلیکده نیست بولار
نیچه‌لار بار سورَن یاشینه دکمز

مختومقلی کرچه ایشیم نمازدور
کونکلیم پریشاندور سهویم درازدور
آدم بارمینك تومان ایدپرسنك آزدور
آدم باردور ایان آشینه دکمز

---

۱) «بد اوغول اینجیتسه انه آتاسین»،
۲) «جایی»،
۳) «دنیالیکدین» یازیلان نسخه‌لار هم بار.

یاد بولار

محمّد امتّی مالسیز بولمسون
مالسیز بولسانك دوغان قرداش یاد بولار
قیجر آغ'لك اینینك بولمز خاطیرانك
قوانار دشمانیك دوستینك مات بولار۱)

غریب آیاق یالانك کندیر قیشاقدور
بر معره که بارسه اورنی آشاقدور
غریبلار آت موزیب دیسه اشاکدور
دولتلیلار اشك مونسه آت بولار

بر دیلاگ دیلاسانك مهمینك بیتمز
دوستینك اخلاص بیلان مرحمت ۲) اتمز
معره کده آیدان سوزینك جای توتمز
دینکلامزلار آیدان سوزینك باد بولار

---

۱) «سویه‌نیشر دشمانلارینك شادبولار».
۲) «مرحمت» دراکینه «مروّت».

کوراش بر آبرای اوروش بر دستدور
کیشی‌نی کمسیدان اوزی ناکسدور
عاقل‌لاره غیبت اتمك عبثدور ۱)
غیبتکشینك باران یری اود بولار

مختومقلی شکرات سن خداغه
اولیم برابردور شاه و گداغه
بی صبر قل تیز یولیغار بلاغه ۲)
صبرلی قل دوره دوره شاد بولار ۳)

---

۱) «کونکلیم هوالانه، کل ایندی تسدور»،
۲) «عاشق بولسانك صبرایلا کل بلاغه»،
۳) «بی‌صبر اوینی‌نینك شامی‌مات بولار» دیان نسخه‌لار هم بار.

بهم ادار

كيميانى توفراغه سچسنك
توفراقدين زر بهم ادار
هر نارسه‌نى يره سبسنك
سبديكينك ير بهم ادار

يخشى يمان بولمز ماليم ١)
هر كيم اوز بيلنه عالم
جهانه اود چاقدى ظالم
يل يلدين شر بهم ادر

يخشى يكيت يول يتيرمز
جهد قسمتدين كوب كتيرمز
مينك قيغى بر ايش بيتيرمز
توكّل نر بهم ادار

---

١) «مالىم» ــ «معلوم».

بریمینك بولسه هر قنده
کورکان سنکا بولار بنده
بدقیلیق آدم یانینده ۱)
یخشی‌لیق ار ۲) بهم ادار

مختومقلی سویلار سوزده
غیرات آتده ۳) حیا گوزده
یل یلدین بو یوردیمیزده
ظلم آرتیب زور بهم ادار

---

۱) «بدخوی دشمانی یانینده»،
۲) «ار» یرینه «یار»،
۳) «آتده» دراکینه «اوتده» یازیلان نسخه‌لار هم بار.

قُل بولغين

بر بيدولت بيله بركه بولينچانك ١)
دولتلى نينك قائيسينده ٢) قل بولغين
بد اصل بك قوللاوغينده يورينچانك
اصل بكينك سايه‌سينده كل بولغين

يمانى قوى يخشيلاره گوز ايلدير
كلهمج هم اوز اوغلانيم كوزلدير
قرغيش قورديمك زريادينى آزالدير
قوين كيبى چهار طرفه ايل بولغين

سليمان‌سن موره بر قولاق قويغين
سوزينى دينكلا كين جوابين آيغين
حاكم بولسانك خلقى كون كيبى چويغين
آقاوده سو يا اوسرده يل بولغين

---

١) «بر بيدولت ايلينك بكى بولينچانك».
٢) «سايه‌سينده».

یمان ایشدور اوز نفسینکی بسلاسنك
احمقایقدور اوزینك یخشی توسلاسنك
هر بازارده رواج بولمق ایسلاسنك
یخشیلارینك کیسه سیندہ ۱) پول بولغین

مخنومقلی باردور دمینك حسیبی
ایر کیچ یتار هر بنداینك نصیبی
کیشی بولسنك قویغین قوری تعصیبی
بخشی یمان بارچه لاره دل بولغین

---

۱) «قوتهسیند ه»دیان نسخه هم بار.

کوریم کوریلمکان یرده

عزّت حرمت سین اتماکین
کوریم کوریلمکان یرده
عائل بولسنك سوز آیتماغین
نوبت بریلمکان یرده

عقلی یخشیلار اونوتمز
قوری آغاجه یفراق بیتمز
عقللی ار مسکن توتمز
خُلقی سویلمکان یرده

کوملیب قالان آریق آتمز
هر ناشیدین کرم چیقمز
ایت گوزلامز فیشیك باقمز
صاچاق یزیلمغان یرده

حج ایلاسنك جاره دونر
گُل آچیلسه زاره دونر
خدمت اتملك خراره دونر
قدرینك بیلینمکان یرده

نامرد قوش اوستینده خرلار
ایمیت آش اوستینده گورلار
سواش قورلیب قیلیچ قارلار
دُشمان ۱) کوریملکان یرده

اوی اپچینده خره دونر
مخنّت بر نره دونر
تیلکی شقال شیره دونر
سواش قوریامغان یرده

فراست قیل باقیب عقله
قوچ یکیدینك سوزین حقله
مختومقلی تیلینك ساقله
خبر سورالمغان یرده

---

۱) «دشمان»ـ«دشمن».

ار یانینده بللیدور

یخشیلیغی فیس بیلمز
ار یانینده بللیدور
کوزار کوزینك قمتی
کور یاتینده بللیدور

دالی کونکل دایانجی
یوقدور دنیا اینانجی
ساغ قولاغینك قوانجی
کر یانینده بللیدور

اگر پیرسن اکر یاش
قیلمه سیرینك خلقه فاش
صر ساقلایان مهك تاش
ژر یانینده بللیدور

بو دنیانینك مرادی
آت ضمیمدور زریادی
آروانانینك قواتی
نر یانینده بللیدور

بواسه عمدین خلاصیم
یازه دونسه قیش فصلیم
مختومقلی اخلاصیم
یار یانینده بللیدور

سازینه دکمز

اویونینك لذّتین بیلمین آدم
هنرلی یکیدینك سازینه دکمز
بد سیقالی بدخوی بولان فیس آدم
پریزادینك ادان نازینه دکمز

بیمعنی نینك سوزی جانینکدن اوتر
غیبت ادیب اوزی گناه باتر
یمانینك زیانی، ایلینه یتر
نادانینك پیداسی اوزینه دکمز

آدم باردور اونی شالار چاغیردار
آدم بار ظلم ادیب غریب آغیردار
آدم باردور کورفه یانین آغیردار
آدم باردور شال کیز دیزینه دکمز

مخنّثینك بولمز نامیسی آنکی
بر سواش گونینده ایلامز جنکی
آغه بکلار مخنثیك اون مینکی
مرد اهلی نینك آلتی یوزینه دکمز

مختومقلی دوران سونکیدور عدم
لحد آدلی اویکه قویارسن قدم
معنی سوز آنکلامز بیعقل آدم
دانالارینك آیدان سوزینه دکمز

قوملی چیقیبدور

حق تعالی بونه نیچوك احوالدور
دوری دیب ایچدیکیم قوملی چیقیبدور
نه یسر بیهوده شوم کیج اقبالدور
حلال دیب ایدیکیم جیملی چیقیبدور

کیمسه سیریم بیلمز اوزین اولدیرسه
فقیر بنده‌لار که تنکری بیلدیرسه
ایله شادلیق شادمانلیق کولدیرسه
منکا همراه بولان غملی چیقیبدور

آموخته من اورتانماکه بیشماکه
کیشی یوق سوزلاشیب درد آیدیشماغه
اوبا اوجیندین بارسام اوی سوراشماغه
یا لالدور یا آغزی مومللی چیقیبدور

مندین شکات ادار الیم گرانیم
قابیردین شال چیقار سیریم برانیم
پیر دییب فاهماغنه الیم اورانیم
دفرانده دیودین دملی چیقیبدور

مختر مقلی حسابی یوق گورانیم
طمع ادیب امید الین گرانیم
اوباسینه ارمیش دییب بارانیم
اتاکنه ال اورسام... چیقیبدور

داش دوکر

احمق بیلان سرداش بولسنك برساعت
پنهان سرینك ساقلاب بیلمز داش دوکر
دوستلیق آجسانك بیر بیوفا یار بیلان
قیغی بیلان دهانینکدن دیش دوکر

بد اصل کوترمز باش کون مسلیکی
کیفزا یوتدیرمز آژدار ماسلیغی
بیلکیل اوزاق کیتمز آیی دوستلیغی
قهری کلسه دهانك اوزره تاش دوکر

بدونی تانامز خر باقان سروان
صخینی ایل تانیر عادلی دیوان
آتی میدان تانیر همّتی مهمان
جرمارد اوغلی سفره یایب آش دوکر

یکیدینك مقصدی محبوب یراغ آت
ایل اوستینه نامیس کتیر بی‌غیرت
أوباده جنك تابسه سانسیز بیدولت
مرد اوغلی‌نینك دفه‌سیندین موش دوکر ۱)

مختومقلی آیدار یکیتلار باشی
مجلسده کوب بولار آنینك سیرداشی
جنك وقتینده یکیتلارینك سرخوشی
ایل اوستینده نامیس بیله باش دوکر

۱) «مردینك دفه‌سیندین مرگ‌موش دوکر».

یار ایلار

عاقل اولسنك یخشیلاره همدم بول
احمق اوزین نادان بیله یار ایلار
حق عاشقلار نازلی یارینك جمالین
بر گورسام دیب گیجه گوندیز زار ایلار

سیردیاش بولسه سیریم آیداردیم مرده
کاروان یاتهبیلمز قورقیلی یرده
اولی نامیس لارده یارامز درده
نامرد اویده سهل ایشی عار ایلار

نامرد غصّهسیندین قالیب من درده
گونکلیم آرام تاپمز برپنهان یرده
مالی گوب دیب مهمان اواحه نامرده
جومارد هر چند فقیر بولسه بار ایلار

نامرد اوز اوینده مرده سوز آیتار
کار ایلاسز حقینك طنابین دارتار

قوچ یکیت مال تابسه همتی آرتار
نامرد پیدا تابسه کونکلین دار ایلار

مختو مقامی ایمدی اوزینکنی گوزله
یخشینی تعریفلاب یمانی دوزله
آز ایبب آز اوقلاب ینه آز سوزله
کوب سوز آخر ایل ایچینده خوار ایلار

اوتور توريشين كورينك

هر يگيدينك اصلين بيلاى ديسنگز
معركه‌ده اوتور توريشين گورينك
بيرو بيلان آشنا بولاى ديسنگز
اوّل اقرارنده دوريشين گورينگ

اوزاق ياقين يوله ١) بارار بولسنگز
مردانه‌ليق قيلجين چالار بولسنگز
بر بدونى سايلاب آلار بولسنگز
سينه‌سين ساغريسين گريشين گورينگ

بر پول دوشسه بر افلاسينگ قرلينه
كوسين آچيب گزار قيشينك يلينه
خريدار بولسنگز قيزه گلينه
ادبين اركانين اوتورشين گورينك

---

١) «يوه».

قوچ یکیدینك آت یراغی شای بولسه
یتیشر هر یرده هایدا های بولسه
اوزی حاتم بولیب ینه بای بولسه
چهار طرفدین مهمان گلیشین گورینك

بر نیچه‌نی قیلدینگ مالینك بسیاری
بر نیچه‌نی قیلدینگ بر پولینگ زاری
یخشی یمان همّه آدمینك باری
نوبت بیلان اوتیب باریشین گورینگ

تنگری بیزار بیلینك زکاتسیز بایدین
سیزهم قاچینك زنهار اول کلان جایدین
مرده بر ایش دوشسه گورار خدایدین
نامردینك یولداشدین گوربشین گورینك

نامرد یورار مدام اولومدین قاچیب
او یینه کلانده زهرین ساچیب
مرد یکیت مهمانه کوسینی آچیب
نامردینك میدانه باریشین گورینك

ظالملار اونیدار ذکرِ اللّه‌نی
ارزان آلیب قمّت ساتار غلّه‌نی
سویت خور ۱) ناانصافلار حلال طّلانی
حرام پیداسینه بریشین گورینك

قوچ یکیدینك ایشی صحبت ساز بولار
کونکلی قیش بولمایان دایم یاز بولار

---

۱) «سویت خور»ـ«سود خور».

یخشی‌نینك كونكلینده كینه آز بولار
یمانینك گونده بر اوریشین گورینگ

قدردان قرداشدین اوزاق داش بولیب
قدرسیز یاد بیلان قریندداش بولیب
مختوملی ناسازلاره دوش بولیب
خوجه‌نینگ سیدینگ یوریشین گورینگ

داشده بلمیدور

یخشی نینك قدرین ایل بیلمز
یخشیلار داشده بلایدور
مولام نظر سالسه کیمه
بولاجاق باشده بلایدور

بو دنیاده مالدور گور کینك
هر بر یره یتر ارکینك
اویمده لاف اوراز هر کیم
بانیر سواشده بلیدور

خینه‌نی یاقسانك رنگ بولار
قزیلی سوکسك سنك بولار
همّه بدولا دنگ بولار
بدو چاویشده بلیدور

اویده یاتیب اتمه گناه
قول آیاغینك بولار گواه

ایله پنهان حقه آگاه
اصل آدم ایشدن بللیدور

مختومقلی شوقینك گونی
بخشی‌نینك هیچ بولمز مویني
بنه خاص گوزلینك سینی
گوز یلان قاشده بللیدور

یقمایان اردین

هیچ ۱) کونکل شاتلیغی چیقمز
بر ۲) کونکل یقمایان اردین
بخشی‌لیق طماسین اتمانك
یمانلیق چیقمایان اردین

هر کیم ۳) ایله بکلیك ادار
بر سوی بیلان یوله کیدار
کدخدالیق براق کیدار
یمان سوز چکمایان اردین

بخشی ار ایل عیبین آچمز
گوره بیله حرام ایچمز
برادان یازیغین گچمز
گوز یاشین دوکمایان اردین

---

۱) «بر».
۲) «یوز».
۳) «کیمسه».

اکلانمز ۱) ایّام اوگریلار
وقت تازه‌لار نرخ چوریلار
آغیر دولتلار آیریلار
بر آغزه باقمایان اردین

اوز اوزیندین ۲) عقلی یتمز
عاقل‌لار سوزینی توتمز
غریبه‌لیق یوق بولیب کیتمز
اون ایش ترك اتمایان اردین

یکیتلاره ۳) یساو گونی
قورده قویمز ۴) شیر آوینی
پیغمبر بیزار یاو ۵) گونی
یولداشه باقمایان اردین

مختومقلی یانغیل اوچکیل
یا لال اوتور یا دُر ساچغیل
بر قویروقسیز ایتدور قاچغیل
نصیحت یوقمایان اردین

---

۱) «آنکلانمز»،
۲) «اوز اوزی‌نینك»،
۳) «او جاقلارده»،
۴) «برمز»،
۵) «اول» یازیلان الیازمه‌لار هم بارده.

اویلانکین

یکیت حالینك قرّیلیغه
سالاین دیسنك اویلانکین
کدخدالیق اندیشه‌سین
قیلاین دیسنك اویلانکین

کدخدالیق کوزل یولدیر
قیغی قالدیرمز ۱) غم اولدیر
یکیتلیك بر قزیل گلدیر
سولاین دیسنك اویلانکین

اوی ایل گراك یورغان دوشك
فرزند بنددور عیال دوشق
یوکه ورزش بر بوز اشك ۲)
بولاین دیسنك اویلانکین

---

۱) «قرّیدار».
۲) «یوکه وردشکار بوز اشك».

گزار سن اویناب دالاشیب
والارسن درده دولاشیب ۱)
قیغیدین غمه اولاشیب ۲)
قالاین دیسنك اویلانکین

جوشغین ادارسن اوزینکدین
آیریلور سن خوش یازینکدین
توکمز دردینك ایزیندین
یلاین دیسنك اویلانکین

آچیب یکیتلیك دامانین ۳)
کتیر سن قیغی زمانین
دنیانینك یخشی یمانین
یلاین دیسنك اویلانکین

مختومه‌ای کزیب هرتای
اتمدینك ۴) جهاندین پروای
پیغمبر سنتین بر جای
قیلاین دیسنك اویلانکین

---

۱) «والارسن غمه بولاشیب».
۲) «حسرته درده دولاشیب».
۳) «دورانین».
۴) «اتمردینك».

اقرارسیز اردین

کوردیك سایی کونکل ساوار
صبرسیز قرارسیز اردین
ایسسی بران کوفك یگدیر
اویاتسیز اقرارسیز اردین

آیلاندیقچه دوران دور
اقبالینك یوکیرسه اویر ۱)
دورا بارا دوستی ساویر
غریب قالان یارسیز اردین

ایت زرینك منّتین چکمز
آنکلامزه سوزیم یوقمز
کونکلینك ایستان ایشلار چیقمز
نان یاغیسی کارسیز اردین

---

۱) «اقبالینك یوز کویه اویار».

هر کوز سحرده بیدار دور
یه‌سیندین اولیش بار دور
حق پیغمبر خلق بیزار دور
سوزی اعتبارسیز ۱) اردین

مختومقلی دهنی ساچر
هر کیم سوز اندّین ایچر
باره باره کونکل کچر
تعصیبی یوق عارسیز اردین

---

۱) «دویبی اعتبارسیز».

دیش کیتمك

طعام‌نینك لذتین آلیر
دهانینکدین دیش کیتمك
آنگیرمیزی آزدیریر
کوتین دولت باش کیتمك

شیطان یولین بك ایلار
قره یوزین آق ایلار
یوز مینك بلا ۱) یوق ایلار
سحر توریب ۲) یاش دوکمك

فلته‌سیز یاغ چراغه
ایشیق سالمز قیراغه
ایلین سالیر آیاغه
آیاق قالیب باش کیتمك

۱) «بلا» یرینه «کنا»،
۲) «توریب یرینه «کوزدین» یازیلان نسخه هم بار.

ئیچه پیسه زار بولیب
یاتاندین بیمار بولیب
خوشدور یخشا یار بولسب
بر یماندن داش کیتمك

اولاشماغانلار غمه
شکر اتمزلار بو دمه
آبرایدور آدمه
یخشی کلیب خوش کیتمك

یمان تیل دوست یتیرار
خوش سوز رحمت کتیرار
اوه سانغی یتیرار
قرقدین آغیب ۱) یاش کیتمك

فراغی دنیا دویشدور
دویش کورسنك دوییی هیچدور
جهانده یمان ایشدور
قوری کلیب بوش کیتمك

---

۱) «آشیب».

جوش کلسه

دنیاده نیجه ایش باردور یماندور
بیری اولکبم ۱) یرسیز قهری جوش کلسه ۲)
عاشقه هر بر کون ۳) آخر زماندور
یاردین ایراق دوشیب آرا داش کلسه

دوستینکی اکلامه نبدین ۴) قالمسون
دشمانینك ساقلامه سیرینك بیلمسون
آچده آلغینك بیگه برکینك بولمسون
ایش مشکلدور آنکلامزه دوش کلسه

---

۱) «اولدور».
۲) قهره دوش کلسه».
۳) «عاشقلاره شواه کون».
۴) «نبدین»ـ«نفعدین».

زمین صنی هالی هالی ۱) یوتارمی
عاقل بولان موندہ ۲) بیغم یاتارمی
هیچ ۳) بر مسخرہلیق موندن اوترمی
کیدان قوری کیتسه کلان بوش کلسه

اون تورت ۴) اوینك بولسه دمیر فلادین
اجل تفار امر بولسه اللّٰہدین
حقیقی ار یوز دوندارمز بلادین
حق رضاسی بیلان باشه داش کلسه

عارف من ۵) دیب لاف اورارلار یالاندین
بلسینی آیدار سورسنك بیلاندین
ایل کوزلیگین ٦) یوزیل طاعت قیلاندین
یخشیدور بر سحر ۷) کوزدین یاش کلسه

بایلار باغلاب سخاوتینك قفیسین
کوفالدور تموغنینك موین آقیسین ۸)
کوزینك بو ایّامینك بیرین صوقیسین
دالنامزده ۹) تیقر اوتیر آش کلسه

---

۱) «خالی خالی».
۲) «عاقل بویله یرده».
۳) «هی».
۴) «اون قَتْ»،
۵) «عاشقم»،
٦) «خلق کوزینچه»،
۷) «هر سحر».
۸) «آقیسین»ـ«اقیسین»
۹) «آنکلامزده»، «دانامزده» یالی نسخهلاری بار.

مختومقلی سویله عقلینك یتینچه
تتاریگینك قازان بیکار یاتینچه
تموغده‌دور تا دنیادین اوتینچه
یمان خاتین یخشی آره دوش کلسه

کویمان یکیده

اولالانده ایش خوش کلمز
یاشلیقده کویمان یکیده
دولت کاسه اوزین ۱) بیلمز
دوغالی دویمان یکیده

یمانه اوکیت عبثدور
یخشی اره بر سوز بسدور
یوریشینی یانگیش باسدیر
ینکی دون کیمان یکیده

جبّه جوشن زره ساوت
کسرلی قیلیچ عرب آت
سواش کونی گتیر اویات
غیراتی بولمان یکیده

۱) «اوزین» دراکینه «سوزین» نسخه‌سی‌باره

چوپان کیشی چوقه بولمز
آلا قرغه اوقه کلمز
کوب ۱) یغیلسه ترخوس آلمز
آنگیرسی بولمان یکیده

اوللق یتیر کین جانینکدین
آیامه فارچه نانینکدین
فانلی بولسه گچ قانینکدین
بر غریب مهمان یکیده ۲)

دنیاده هیچ کیم قالماندور
مال جاننه یولداش بولماندور
کویا بو دنیا کلماندور
بر زریاد ۳) قویمان یکیده

آلماز کومیش میس کورینر
پریزاد خاتین قیس کورینر
بر خُلقی سویمان یکیده

مال دونر چیان چرما که
دورار ات قانینك سورماغه

---

۱) «مینك»،
۲) «قوللیغه یتیر جانینگنی
آیامه عرفه نانینکنی
قانلی بولسه گچ قانینکنی
بر غریب مهمان یکیده» یازیلان یرلاری بار.
۳) «براولاد».

مالیندین زکات ۱) برماکه
کوزلاری قیمان یکیده

مختومقلی یولدین چیقمز
یخشی سوز یمانه یاقمز
مینك سوز آیتسنك بیری یوقمز
تنکریسی قویمان یکیده

---

۱) «زکات»ـ«زکواة».

كيديجى بولمه

گل كونكليم من سنكا نصيحت قيلاى
وطنى ترك اديب كيديجى بولمه
اوزينكدن اكسيك بر غيرى نامردينك
خدمتينده قوللىق اديجى بولمه

خدمت قياسنك بولسون بر اصازاده
آتا باباسيندن بيك بكزاده
هر چند اگر بولسه آچ هم افتاده
يانيندين بر زمان كيديجى بولمه

آقمايان قالمز دور بر آقان آريق
برتن ايچره آدم سميز كا آريق
بر يوزى چركيندور ١) بر يوزى چاريق
چرك ٢) دييب قاتى سوز آيديجى بولمه

---

١) «چركيندور» دراكينه «چيريكدور».
٢) «چرك» يرينه «چيريك».

يخشيلاردن هر كيز چيقمز يمانليق
اصلى يمانلار هم اتمز يخشيليق ١)
اصلنده تارتادور يوريك چمانليق
يوريكى يمانغه سايجى بولمه

چاقيليق خبرسيز بر يره بارسنك
امتياز ايلا كل اوتورسنك تورسنك
بر نصيحت براى پنديمى آلسنك
كيشى آشى‌نينك دوزين دادىجى بولمه

چاغيرلان يره بار اوتورده تورمه
چاغيريلماديق يره بارمه گورينمه
اوتانمز آدم دك سويرانيب يورمه
بويريامغان ايشى ادىجى بولمه

اگر سنهم بولسنك نرم ملايم

ملايم سن بولسنك قلينك بولايم
قولاغيمه برن پنديمك آلايم
كيشيكه قتى سوز آيديجى بولمه

كوكدبن نم دوشمسه بر اوت كتيرمز ٢)
يغيلسه مينك قيغى بر ايش بيتيرمز
ار يكيت كونكلينه قيغى كتيرمز
نامردينك اوغلى‌دك قاچيجى ٣) بولمه

---

١) «اصلى يمان بولسه چيقمز يخشيلق»،
٢) «بر اوت كتيرمز» يرينه «يرنى گوگرتمز»،
٣) «قاچيجى» دراگينه «قيغيچى» ديان اسخه لارهم بار.

مرد اوغليدور ايله يازار دسترخوان
دوغری سوز اوستينده برار شيرين‌جان
عمرينی اوتيرار ۱) ديمز بر يالان
جهد ايلاب يالان سوز تاپيجی بولمه

سوخته دل ۲) يوراکی هر کيز بوش بولمز
هر نيچه قينانسه کونکلی خوش بولمز
بر بروکه ايکی يخشی دوش بولمز
يخشينی يمانه ساتيجی بولمه

توکّل نر بولار انديشه مايه
کرنکينکنی ايبرمه هر فيسی جايه
بارچه‌نينك دايانجی قادر اللّه‌يه
اللّه‌دين اوزکه سويانجی بولمه

او قير بولسنك اوق اور نفسينك کوزينه
قره چين کوز بيلان مُصحف يوزينه
آلدانيب کيرمکيل شيطان سوزينه
يخشيليغی هيچوقت قويمجی بولمه

اکر بولسون ديسنك ينکيل آغيرلار
کلچيك سوزلاب آغيرتماغيل بغيرلار
يولوقسه کوزينکه کُنك و ساغرلار
اولارنينك حالينه کولمجی بولمه

---

۱) «اوتيرار» يرينه «اوتکرار»،
۲) «سوخته دل» دراکينه «سخت دل» ديان نسخه‌لار هم‌بار.

تابسنکده دنیاده ملکِ اسکندر
قارونینك مالی هم بوله میسّر
آخری بولارسن یر که برابر
کونکلینکده ‌ن منلیك ساتیجی بولمه

آیدارلار یرتیق دون کورسه ایت قفر
قالی یمان بنده خدادین تفر
آخری بر کونی قیلارسن سفر
دار کونکلیك ایشی ادیجی بولمه

اکر چندیکه بول صاحبِ منصب

سوزین دنکله عدالتلی بول دنکلاب
سوز تابسنك سوزلاکیل تابمسنك بول خواب
قولدین گامز ایشنی ادیجی بولمه

قریلیق کیتکیسی بر کون آفتی
یکیدینك کیتکیسی بر کون قواتی
غنیمت بیل غافل آدم فرصتی
مرده دك اوزانیب یاتیجی بولمه

مقصد بو سوزلاره قیلغیل اعتبار
چین آدمه هر وقت آدملیق درکار
آنکلامای سویلامه تامده قولاق بار
ایچ سرینك کیشیکه آیدیجی بولمه

دانك آتانده ملّا چاغیرار آزان
بوزیلمازمیش هرکیز قسمتده یازان

یکیتلیك بوستانلدور قریلیق خزان
بوستانی خزانه ساتیجی بولمه

کتابین آجیبان اوقان ملّا دیر
گوگارار بغموریتك سوی بیرله‌یر
آلقیشو فاتحه دعا بیرله ار
مظلومه ستملیك ادیجی بولمه

دولتلی اوغیللار یاشده باش بولار
یاشاغنده بیدولتلار یاش بولار
رحمسیز ظالملار بغری داش بولار
بارار یره کَسَك آتیجی بولمه

ار یکیت بالاسی باره پُر بولار
قامچیسی الینده یمان زور بولار
ماره که ۱) کور مکان یکیت خوار بولار
بولار بولمز ۲) سوزی آیدیجی بولمه

ای کونکل کل ایمدی حقی تافالی
نصیبه مرکبین مینیب چافالی
آیدارلار حق ارمیش مهری وفالی
هر کیز اوز سوزینکدین قایدیجی بولمه

دیدیم من بر نیجه پندِ نصیحت

بیلسنك نصیحتدور یوقسه فَضیحت

---

۱) «ماره که»ـ«معرکه».
۲) «کلار کلمز» دیان نسخه هم‌باره.

نَصیحت بیلمکیل باوجه نصیحت
یالغانچی سوزلاری آیدیجی بولمه

مختومقلی کونکلینکده دور کوب آرمان
تابمدی دردینه عاقبت درمان
یتیشور بر کونی حقدین بو فرمان
غفلت دوشاکینده یاتیجی بولمه

دلالت یخشی

اصلا آدمزاده آجی سوز اورمه
فقیره مسکینه دلالت یخشی
بخیله اوغرامه یوزینی کورمه ۱)
و
مهم بیترماکه کفایت یخشی

یتیمی کوراندہ کولار یوز برکیل
قولدین کاسه آنکا طعام دوز برکیل
غمکینی کوراندہ یخشی سوز برکیل
قولیندین کوتر کیل حمایت یخشی ۲)

غریبلیق بر درد دور آدم اولدیرمز
اولدیرمسه دیریلیکده کولدیرمز
ایت هم آریقلیغبن قورده بیلدیرمز

البتّه دشمانه سیاست یخشی

---

۱) «بخیلی کوراندہ کولار یوز برمه».
۲) «انتانی قولداره حمایت یخشی».

یکیت اولدور سوزه ایلاسه عمل
قولدین کلمز ایشه اتمه کیل جدل
هر کیمه‌ده گراك بر قوری اَمَلْ
بیگه بریم شاهه عدالت یخشی ۱)

مختومقلی شکر بیزه دل بردی
شجرلار گوگاریب ۲) ثمر گُلْ بردی
کور اوغلی ریحانه نیچیك یالباردی
آماندور دیانه دیانت یخشی

---

۱) «الله‌نیك ایشینه قیلماغیل بدل
باشارتمز ایشینکه یرامز جدل
نامه گراك ایندی بو قوری امل
بیگه بریم شاهه دلالت یخشی»،

۲) «گوکاریب» یرینه «یتوشیب» دیان نسخه‌لار هم بار.

فاش ادارسنی

ایچ سرینکنی آیمه ۱) هر بر نامرده
سرینك ایله یایب فاش ادار سنی

اوغری کذّاب بیرله ۲) اوباداش بولمه
مالینکدین آیریب آچ ادارسنی

سامسام آدم بیرله اوتورمه تورمه
زنهار نامرد بیرله هم صحبت قورمه
قدردان دوستینکدین یوزینك اوگیرمه
بارسنك دفه‌سینه تاچ ادار سنی

برقوچ بکیت نازنینه یار بولسه
جمالینی برکورماکه زار بولسه
آرالیقده برشوم رقیب بار بولسه
بخشی دوستینك برله اوج ادار سنی

---

۱) «ایچکی سرینك آیتمه»،
۲) «بیلان».

صوفیلار یانکیلیب آیتمز ثنانی
سحر تورسنك کچجك بارچه گنانی ۱)
آیتماور غیبت سوز اتمه زنانی
دوزخینك اودینه دوش ادار سنی

مختومقلی ایله یایدیم نصیحت
زنهار یمان برله بولماغیل الفت
خدای برسه سعادتلی بر فرزند
قریغان چاغینکده یاش ادار سنی

---

۱) «سحرلار یالبارسنك کچر کنانکی» دیان نسخه‌هم‌بار.

کار بیله

غافل آدم غم آستینده یاتیب سن
اوتدی عمرینك اوشق دوشك کار بیله
دئیا ماردور یاستانیب سن یاتیب سن
اینجالورمی ۱) بیله یاتان مار بیله

ایمان قزان انصافینکنی یوتماغیل
گوره بیله اوزینك اوده آتماغیل
موندہ بیدار گچاگور گیل یاتماغیل ۲)
مونچه دوزیب یاتاجق سن گور بیله

هریان کیتسنك بارار یرینك گور بولار
خیر قزان یاتان یرینك نور بولار
یحشی بولسنك جانینك جّنت حور بولار
یمان بولسنك کویدیرارلار نار بیله

---

۱) «دینج آلورمی».
۲) بیداربولیب کیجه‌لارده یاتماغیل».

كوزينك يومدينك سندين آيرياور مالينك
اولان سونگ تيريكلار نابيلسون حالينك ۱)
يخشي يمان هرنه اتكان اعمالينك
قرشينك آليب دورار ميدام باربيله

اصلى كافر مسلمانه قاتيشمز
چين مسلمان حرام ايشه توقنشمز
منزل كسيب هيچ بريانه يتيشمز
باشچى توتيب يولا كيدان كور بيله

عمرينكه آلدانمه اوتكانه مانمه
مالينكه قوانمه ملكه دايانمه
موندە بدايشلمه ۲) آندە اوتانمه
حساب كونى حيرينك آليب بار بيله

مختومقلى دوغرى سوزه تن بركيل ۳)
تواب موندين اوتمز تابسنك نان بركيل
كونكلينك تفان دوست يولينده جان بركيل
ايشينك نەدور سنى ديمز ياربيله

---

۱) «اولانسونك نابيلار تيريكلار حالينك».
۲) «بدايش اتمه».
۳) «بركيل» يرينه «بركين» ديان نسخەلار هم بار.

صحبت یخشیدور

آدام بولسنك قولاق برکیل ۱) اوگیده
ملّالار یانینده صحبت یخشیدور
آتارمن جافارمن آلغیر یکیده
یری کلسه ۲) آمان نوربت یخشیدور

همرا بولیب اوتورماغیل فیس بیله
فوخه‌دکسنك بینینك دولار ایس بیله
کوهر داشین یوزیك اتسنك میس بیله
قمّتی اکسیلمز حرمت یخشیدور

زنهار قصد اتماکیل ایدیکینك نانه
کونکلینك خیره باغله صدقینك ایمانه
هیچ آزار برمکیل برمسلمانه
اوغری اردین بردوغری ایت یخشیدور

---

۱) «برکیل» یرینه «قویغیل».
۲) «یری کلسه» یرینه «جایی کلسه».

کاشکی ۱) آدم بو دنیا که گلمسه
کلاندین سونك عمر سورسه اولمسه
قولدین کلان یخشی ایشینك بولمسه
کونکل ایچره یخشی نیت یخشیدور

مختومقلی نیچیك کچسه روزکار
حقه شکرات بارمه نامرده زنهار
یوق دولتدین یکدور بولسه برهنار
مینك هناردین زرّه دولت یخشیدور

---

۱) «کاشکی» دراکینه «اوّل» دیان نسخه‌لار باره.

كونكل ياتمز هيچ

الله يادى بيله تيريك بولان دل
كوز يوميلمق بيله كونكل ياتمز هيچ

كونكل بوستانيده آرزو ۱) تازه گُل
بر آچيلسه دورار سوليب يتمز هيچ

بار نعمتدين يگ ساغليغينك مزاسى
بار قوللیقدين بخشى حقينك رضاسى
اگر دوغرى كلسه اجل قضاسى
مينك يابارمق بيلان كونكل كؤيتمز هيچ

يكيتلار سوزيمه بر قولاق آسينك
يالانچيدين دوستليق طماسين كسينك ۲)
قيسى يان كوب بولسه ۳) عشقينك هوسينك
ياتسنك تورسنك خيالينكدين كيتمز هيچ

---

۱) «ايمان»،
۲) «دنيا دوستليغى نينك طغايين كسينك»،
۳) قيسى يانه كوبدور» گورنيشلارى بار.

ای آدم ۱) بو دنیا کلدینك کیتماکه
گور دور سنینك بارار یرینك باتماغه
جهد ایلا من چالنیب جهان توتماغه
بو ایشلاره مگر عقلینك یتمز هیچ

ای جهان ملکیده گزان سرافراز
بر سده من کوب سوزلایب بیلمن آز
جهان بازاریده فلك قُمار باز
هیچ سوی بیله انسان آنی اوتمز هیچ

ایچمك ایمك بیله تفارتن مزا ۲)
شیرین سوزدور جان قولاغه کنك مزا
جان اویندین خوش نصیحت آنکمزه
قتی داشه دکان سودك اوتمز هیچ ۳)

مختومقلی یکیتلیك بر یاز کورنر
جانی ساغه مدام صحبت ساز کورنر
یخشی کونلار کوب هم بولسه آز کورنر ۴)
یمان کونلار آز هم بولسه اوتمز هیچ

---

۱) «آدم اوغلی»،
۲) «آش سو بیله کرچه تفار تن مزا» «اود سو بیله کرچه تفارسن مزا»، «آش نان بیله کرچه تفارسن مزا».
۳) «قره داشه دکان سودك اوتمز (یوقمز) هیچ»،
۴) «یخشی کونلار یوز یل کچسه آز کورنر» دیان نسخه‌لار هم‌بار.

سیر کیدار

کوب نامرده مال بریب‌سن من دنیا
کوزی کو کده قیغیسی یوق سیر کیدار
قنی عقلینك اوده دوشیب یان دنیا
نه مردلار بار یوقسیللیقده خوار کیدار

آز عمرینکی سورسنك الوان عشرتده
سونکیندین عزیز جان قالار حسرتده
احمقلار بو یرده قالار غفلتده
عاقل بولان اوز عمینی ایر کیدار

نه دوغری کلانه مهرینك ایندردینك
نه کلمانه سوغات سلام کوندردینك
فرخی یوقدور ۱) سنده مردینك نامردینك
آرسلان اوتر تیلکی کچر شیر کیدار

---

۱) «هیچ فرخی یوق».

پیدا دیلاب کلان دنیا شهریندین
جانین بریب قوربب قلار قهریندین
دنیا ماردور اول یلانینك زهریندین
تؤی دوکیلار قانات قیرلار پرکیدار

دنیا زندور کوب اوبناشلی اری بیر
بر اوفیشده اتینك قانینك سوریبیر
اولندین سونك شاه وگدا باری بیر
قره یر هم بولدیجاغین ایر کیدار ۱)

آدم اوغلی یلانچی‌نینك یالاننی
چین سانیبدور اکری باقیب گولاننی
غم چکمه ای آدم هرکیم آلاننی
قرض مالیدور ینه قایدیب بیرکیدار

مختومقلی کویچلی بیلان تالاشمانك ۲)
خیری قویب شر ایشلاره اولاشمانك
یخشی یمان سوزیم کوبدور قالیشمانك
نچون هرکیم بیلدیکیچه ۳) دیرکیدار

---

۱) «نچون هرکیم بولدیجاغین قویرکیدار»،
۲) «کورشمانك»،
۳) «بیلدیجکین» دیان نسخه هم باره

يتماين قالمز

اخلاص بيله بركامله قول بركان
يتر بر منزله يتماين قالمز
دريا ايچره يوزكان چوللارده يوركان
دم حسابين توكال اتماين قالمز

چونكى كلدينك بويلانچى جهانه
آياغينك قراماى بقديك آسمانه
فلك بازارينده ايديكينك نانه
آدم اوغلى عمرين سانماين قالمز

يولداشيم ١) يوق باريب سريم آچارغه
دردیم پايلاشرغه اوديم اوچيرگه
دنيا بر منزلدور كليب كچرگه
بو منزلكه كلكان اوتماين قالمز

---

١) «همرازيم، همراهيم».

فلك تومشيغيني ۲) آسمانه ديكيب
آدمزاد مال اوچون يوراكين ياقيب
دنيا آژدهاسى دم بيلان چكيب
جمله جاندار تخمين يوتماين قالمز

مختومقلى بو دنيانينك دولتين
كوران كورمان چكر اولوم محنتين
مدام يورادارلار اجل شربتين
بو شربتدين هيچ كيم داتماين قالمز

---

۲) «فلك تماشاكار».

جم بولیب

چالیندیقچه جهان چیرچیفی آرتر
قچان کونکل قرار تفار جَم بولیب
آخرت ایشینك کور موندین باش قوتر
دنیانی کیم توتدی اوتر گُم بولیب

دیرنق بیلان داغلار دیلان بنیجان
سوه یله سوزی ۱) کچن سلیمان
قنی اول اسکندر رستم پهلوان
سن دنیانی توتاجق سن کیم بولیب

بو نربتسیز دورانیندن داد کونینك
اگلنجی یوق بو کدانجی یوق باد کونینك
اوغلانیقده یکیتلیکده شاد کونینك
قریایقده قیدیب باسار غم بولیب

---

۱) «حکمی» دیان نسخه هم باره

معلوم ایشدور قیداجق دور کلانلار
باریر یرنینك ایشین کوردی بیلانلار
قیغیسیز یاتانلار غافل بولانلار
واحسرتا بوش کیتدیلار کَمْ بولیب

تاکه بیلسنك حقیقتینك مردینی
چشمینکه طوطیا قیلهیل کردینی
قُلزم کناهی نینك ترینك دردینی
چین توبه قوریدار آنکا ام بولیب

اوّل اوزینك اخلاصینکنی دوزلاکیل ۱)
هر گوشه‌دین نیاز اوقین کیزلاکیل ۲)
بیلدیکینکچه مدام یخشی سوزلاکیل ۳)
یخشی سوز تابمسنك اوتورَسم بولیب

مختومقلی اللّه یادین ذکر ایله
یمانه صبر ایله ۴) یخشا شکر ایله
گورستانی گورده اوتیر فکر ایله
مونچه من دیانلار یاتیر قم بولیب

---

۱) «دوزاتکین»،
۲) «کزاتکین»،
۳) «سوزاتکین»،
۴) «قیل» دیان نسخه‌لار هم بار.

ترس چیقمر

حقیقده یوله دوشان ۱) درویشلار
یله یله سذره بیله کُرْش چیقمر
باشچیسیز فهمسیز یوله کیرانلار
یولین شیطان اورار یولی ترس چیقمر

ارواح بار جن هم بار قفلان ۲) بار قورت بار
قیغی بارغصّه بار یولداش بار درد بار
اوشبو یوله کیرسنك نیچه‌مه شرط بار
هرطسیز یوله کیرسنك قرشی برس چیقمر

اسرافیل صور چالسه یرکوك اکیلسه
شیطان صَرْصَرْ اورسه ۳) داغلار داغیلسه

---

۱) «کیران».
۲) «بلنك».
۳) «خرخر اورسه».

دجّال دنیا اینسه قشرن بیلسه .
ایزی هندده بولار اونکی فرس چیقر

چهلتن عبدال‌دیرلار غایب قلندر
دعاکوی هیچ قالمر بوشانور بندر
قاف داغینینك کادیکینده اسکندر
دو ۱) یولینه قوندیردیغی ۲) ترس ۳) چیقر

مختومقلی آیدار برزاد بیلمزم
ایشلار باردور عهده‌سیندین کلمزم
ای برانلار بو نادندور بیلمزم
خدیر ۴) دییب ال اوردیغیم خرس چیقر

---

۱) «دو» ـ «دیو»،
۲) «قوبدوردیغی، قودوردیغی»،
۳) «قرض، قرص»،
۴) «خدیر» ـ «خضر» دیان نسخه‌لار هم باره

الیب قدینك دال اولار

آدم اوغلی بو دنیاده کزارسن
برکون سنینك الیب قدینك دال اولار
غافل بولمه دوغری یولدین آزارسن
بلبل کیبی سایران تیلینك لال اولار

آخر زمان اولسه فتنه‌لار تورسه
ظالملار یمانلیق مجلسین قورسه
پادشاه‌لار رشوت دیبب دم اورسه
فقیرلاره کرن نمقه حال اولار

یخشی یمان عزّت قیلار بایلاره
فقیرو بینوا قالار وایلاره
هر یکیت کیم غریب دوشسه جایلاره
حسرت چکر هر بر ماهی سال اولار

هر کیمسه شریعت یولین بیلمسه
عالملارنینك سوزین کوزکه آلمسه
قرق یاشینده کیشی توبه قیلمسه
آنینك ایشی حیله مکیر آل اولار

هر یکیت کیم غریب دوشسه وطندین
خبر سوراو هر بر یولدین اوتندین
تلموریبان حاجت تیلار یتندین
حاجتی بیتمسه قیل و قال اولار ۱)

کل ای دوستیم چکمه قیغی غمی‌سن
آقدیرمغیل کوزلاربنکدین نمی‌سن
بو دنیاده غنیمت بیل دمی‌سن
قیغی چکسه یکیت کیشی چال اولار

مختومقلی نصیحتلار دوزارسن
خلایق‌نینك یوراك بغرین ازارسن
لیکن اوزینك دوغری یولدین آزارسن
رستم اولان برکون یبیرزال اولار

۱) «غریبلارنینك ایشی قیل و قال اولار» دیان نسخه هم بار.

داشی سیندارار

اقبالینك اویانسه دولت یار اولسه
داغه آزی ۱) اورسنك داشی سیندارار
طالعینك ترس کلسه ۲) بختینك شور اولسه
پالوده‌نینك پری دیشی سیندارار ۳)

اجلینگدین قورقیب کیرسنك عمّانه
قورقیدن نه پیدا کیداجك جانه
عمرینك آخر بوایب دولسه پیمانه
خشخاشینك سامانی باشی سیندارار

بار سوزینه قولاق قویهیل بیلانینك
آخری هیچ یره یتمز یالانینك
عمری سالی آرتار آلقیش آلانینك
قرغیش قالیندیرمز یاشی سیندارار

۱) «اوقی».
۲) «اوقلاسه».
۳) «میسسیق پلوایسنك دیشی سیندارار».

عاقلینك سوزیندین کونکل سویینر
احمقینك ایشیندین ذهن کاییئر

مخنث کینك پرده عاقل سایینر
دار پرده عقیلی هوشی سیندارار

مختومقلی چولده کزان ناشینی
بیایك سورمه کوب سوردی دیب یاشینی
دار مجلسده دولی برسنك کاشینی
آشنی ۱) ایه بیلمز کاشی سیندارار

---

۱) «آشین» دیان نسخه‌لار هم باره

لاله کتیرمیش

آسماندین نور یاغسه بولار منوّر
زمین یاشیل گییب لاله کتیرمیش
خدا بویریغیندین آیریلان جنان
اویناشیندین حرام گوله کتیرمیش

آدمزاد اهلیندین اتمکیل گیله ۱)
دوستینکه دوغری دور دشمانه حیله
بایتال یافاغیسین چکرمیش چوله
اشك کرّه‌سینی کوله کتیرمیش

اوزال آقان یردین آقرمیش آریق
اوزین اوکان یکدینك طنابی چویریك
مرددین آشنا توتسنك آبراینکه شارك
نامرد آشناسینه حیله کتیرمیش

---

۱) «گیله» ــ «گله».

هر کیم اوز آدینه مهر قازدیرار
یازیلان تقدیری کیمسه بوزدیرار
ایکی نینك سیلاغی برنی آزدیرار
تایاق بردالینی یوله کتیرمیش

مختومقلی گر دویرسنك بر آجی
معلومدور تفار سن بو یرده عجبی
بریخشیلیق ۱) اتسه آدم بیوجی
هر مجلسده یوز یول تیله کتیرمیش

---

۱) «ناکه مردلیك».

كزامك بيله

يتميش ياشلى قرداش كيرمكيل يايه
اوقينك يوله دوشمز كزامك بيله
قوانمه كسكدين بولان بنايه
كسك بنا توتمز دوزامك بيله

آدمزاددين چيقر آدملىق ايسى
غلب آدمينك باسيم بيلينرميسى ١)
مؤمنه آزار بير آدمينك فيسى
دونيب ٢) دعوا توتر دوز امك بيله

اوزاق يوله بيدولتنى باش اتمه
اركى الدين بريب كونكلين خوش اتمه ٣)
احمقه ايچ بريب سيرينك فاش اتمه
قلبيرده سو دورمز كوزامك بيله

---

١) «غلب آدمينك باسسه بيلينمز ايزى»،
٢) «تو ريب»،
٣) «اركى الدين بريب كونكلى داش اتمه» نسخه لارمى بار.

دوست نوتمه کوب یاشلی آدم کوساسین
بارن یوق دیب بوش کور کزر کیسه‌سین
بیری بار بوش اتسه عقلینك کاسه‌سین
نه بیدا داشیندین بزامك بیله

مختومقلی اوّل اوزینك دوز اتکیل
اوزینکنی‌سن اوز که‌لاره گوز اتکیل ۱)
آز ایکیل آز یاتغیل سوزینك آز اتکیل
نه‌بار معنی‌سیز سرز اوزاماق بیله

---

۱) «دنیاده کانك آخرتینك کوز اتکین» دیان نسخه‌لار هم‌بار.

يولداش بولان

هر بر سوزی جانه يرار ۱)
يخشی بيله بولداش بولان
قيچيب قوتياماغين اونار ۲)
يمان بيله قرداش بولان

دنيانينك دويبی ۳) اوتمكدور
مراد مونده ايش بيتمكدور
دم به دم غصّه يوتمقدور
بريمان قونكشا دوش بولان

هر يمان سوز يوراك بولار
يخشينی عالَمْ آرزولار

---

۱) «يخشی سوزدين يريرجانی».
۲) «كوزلار».
۳) «صونكی».

یاددین چیقمز کورمك دیلار
برودین کونکلی خوش بولان

هر کیمسه‌ده هنار ۱) یوقدور
دشمانینه حذر یوقدور
یخشیلیق اتسه یر یوقدور .
شو ایّامده یواش بولان

مختومقلی اوگیت آیدار
آنکلان قولاغینده کیدار
اوزینی یونك سقال ادار
بوزیلان ایله باش بولان

---

۱) «هنار» ـ «هنر».

يراشمز

خوش تميزلى بك اوغلى نينك ناشتاسين
سيغير ياتاغينده قيلمق يراشمز
قشون سرانجامين ايل سرشته سين
يادوان ١) اوغلينه بيلمك يراشمز

اكر خير آلسنك كفينك تيندين
دينكلاسنك دياين جانيم اويندين
عارفلار يانينده دنيا بيندين ٢)
آوارەليق ايلاب بولمق ٣) يراشمز

يخشيدين يمان ايش جيقسه بولار كنك
عقلى كوركى الله ٤) قايرماميش دنك

---

١) «يادمان».
٢) «كيندين».
٣) «بيلمك».
٤) «اصلا».

توشۇن دريا دوزمز ۱) شور سزه خرچنك
خُمسنك اولكاسينه دوامق يراشمز ۲)

هر سوزيم بردُر دور كامل بولانه
دوا اتمك دالى ليكدور ۳) اولانه
اوچارده تجربه فيله قولانه ۴)
يدى يوز ياشامان اولمك يراشمز

هر كيمينك نه مقدار بولسه اخلاصى
شوامقدار آچيقدور حقينك دركاسى
بريره ۵) جمع اولسه جهان درياسى
كُمگُمينگ ريگينه دولمق يراشمز

هر كيمه ال برمز دُرِّ غلطانى
آش وقتى دوست قَزان آت بار يول تانى
رومينك تختينده حبش سلطانى
كعبه مسجدينه قَلْميق يراشمز

---

۱) «بولمز»،
۲) «حسناوينك كولينه دولمق يراشمز»، «خمسه اولكاسينه ديلمك يراشمز»،
۳) «دلالتدور»، «عبث ايشدور»،
۴) «چولده كزان قرغه بيلان قولانه» ديان نسخه‌لار هم بار.
۵) «برمرده».

مختصر مقالی کویدی ۱) کونکلیم اود بولیب
دنیا کلان کیداجکدور مات بولیب
اوزین بیلمای اویناب کولیب شاد بولیب
یاس خانه یرینده کولمك یراشمز

---

۱) «کویار».

آتچه بولمز

خرینك ایشی خردور دوستلار
مینك ماغتاسنك آتچه بولمز
بداصله امل یتسه
بیلینك اصلزادچه بولمز

فانی دنیا که اینانمانك
آلتین کومیشه قوانمانك
کیولاره کونکل برمانك
بر دوغان زریادچه بولمز

کوب یوللارنی کورسه کوزینك
بر معنیدین بیلسنك اوزینك
بر نادانه آیدان سوزینك
اوسیب کیدان بادچه بولمز

باشینك یاسدیغه بتنده
صبر قرار بولمز سنده

كويجينك قوّتينك كيدنده
أوغول قيزينك يادچه بولمز

مختومقلى عجب چاغلار
كيمسه كولار كيمسه آغلار
درلى ميوه برار باغلار
صاويلار جنتچه بولمز

صفا بولار

يخشى بيلان بولسنك اوبه
ايشينك ذوقى صفا ۱) بولار
يكيتليكده قيلسنك توبه
كوب دردينكه دوا بولار

يمان قونكشى چافر قايته
يقيلسنكده دفر قايته
سندين عيب تافر قايته
ياهينكه بر بلا بولار

كورينكها اوزين اوكانه
رحم اتمز دوغان دوغانه
سلّه‌سين منكزاديب سوغانه
هر يتان بر ملّا بولار

---

۱) «ذولى صفا»ـ «ذوق و صفا».

کورینك قدرتلی نشانی
هر آغیزدین سوز بوشانی
آخرت وقتینك نشانی
بد اصل کدخدا بولار

آدم یختیسی عالمدور
عمل اتمسه ظالمدور
مئینك زینتلی مالیمدور
حقی برکون ادا بولار

مخّنث اوغول هر یرده
اوزینی قویار چوخ درده
ایشینك دوشانده بر مرده
یمان کونده قالا ۱) بولار

کورینکلار نیچیك زمانه
یخشی قوشیلدی یمانه
قوچ یکیت مونسه چمانه
و هم ایله مُبتلا نَزلار

زمانه یاقین کلانده
فرخ اولمز چیندە یلانده
حق قناعتین آلانده
توالی بینوا بولار

---

۱) «قالا»ـ«تعله».

فراغی سوزلار تیلیندین
نامیسین برمز قولیندین
قیاس ادینك قیز کلیندین
یل یلدین بیحیا بولار

قدرین نابیلسین

خرازبان الینه دوشسه آلغیر باز ۱)
قانتدین آیرار قدرین نابیلسین ۲)
بر چوپان قولینه دگسه بر آلمز
چاقماق داشی ادار قدرین نابیلسین ۳)

کامل بولمز اول شربتدین ایچماکان
آنکلا بیلمز سوز معنیسین ساچماغان ۴)
مجنون بولیب عشقه سرین قوچماغان
پریزاد لیلی‌نینك قدرین نابیلسین

دینچلیکینك قدرینی بیلمز آرماغان
بکلیك اده بیلمز بریم برمگان

---

۱) «دگیرمنچی قولنه دوشسه آلغیر باز»،
۲) «قدرین هیچ بیلمز»،
۳) «چاقماغه یاکا بیر قدرین هیچ بیلمز»،
۴) «هزل ایلامز سوز اصلینه یتماکان» نسخه‌لاری‌باره

چولده آچایق مشقّتین گورمگان
اویده ایسسیغ نانینك قدرین نابیلسین

اوتاندین سونك آدم آنکلار دولتین
بیلمز دولت بیلان کچان نوبتین
چکمدیکلار خسته‌لیغینك زحمتین ۱)
بو گوزل ساغلیغینك قدرین نابیلسین

ریسمانین برك ادیب لابیر سالمایان
گردابه اوغراشار حاضر بولمایان
کشتیسی کولگده بندیل آلمایان
قیرده قره یرینك قدرین نابیلسین

قرّی یکیت ۲) بر افراده دورماسه
اولاغ قدرین بیلمز کیشی آرمامه
اُردك قوبه غازلار جولی کورماسه
سرچملی کول قدرینی نابیلسین

آیرالیق اودینه یانیب بیشمایان
ظالملار الیندن ۳) اولکه آشمایان
وطندین آیریلیب یالغوز ۴) دوشمایان
اولکه سینده ایل قدرینی نابیلسین

---

۱) چکمان کیشی بیمارلیق نینك زحمتین».
۲) «یکیت دکیل».
۳) «ظلم الی بیله».
۴) «غریب».

مختومقلی آیدار بارو همدمگه
گلینك شکر ادالینك۱) دوستلار بودمگه
ذاتینده سوز فهمین بیلمز آدمغه
مینك معنی سویلاسنك قدرین نابیلسین

---

۱) «ایلانکز».

آت يانينده بللیدور

اهك اوزين اكسيك سايمز بدودين
قيمت اتسنك آت يانينده بللیدور

بدو ديكاچ همّه بدو دنك بولمز
چين بدولار ميدانينده بللیدور

اوغلانليقده بيلمز ايدينك بيگ ايدينك
يمانئه هيچ بوقمز سوزينك ۱) او گيدينك
عارف بولسنك اصلين سورمه يگيدينك
ادينده ارکانينده بللیدور

بو جهاندين دويمز كوزينك سير اولمز
هر يولبارسدين قفلان اولمز شير اولمز ۲)
يگيت ديكاچ همّه يگيت بير اولمز
قوچ يگيتلار مهمانينده بللیدور

---

۱) «يندينك».
۲) «هر تيلكيدين قفلان بولمز شير بولمز».

دولت قونسه قوچ یکیدینك باشینده
حمایه‌لی ایلی کراك داشینده
یکیت اوزین معلوم ادار ایشینده ۱)
قیلیجینده زباننده بلیدور

مختو مقلی غریبلارینك کوز یاشی
داغلاری یاندیرار اریدار داشی
فقیره جبر ادان ظالیمینك ایشی
روزِ محشر دیوانینده بلیدور

---

۱) «آشینده».

سیل بیلانی

بلند داغلارینك باشینده
بولوت اوینار سیل بیلانی
قوچ یکیده تویدور بایرام
هر ایش کلسه ایل بیلانی

تیل بیلانلار گُنك بولیبدور
آلتین کومیش زنك بولیبدور
پشه قچان دنك بولیبدور
اوغراشنده فیل بیلانی

اوتلاغه قچار بیزولار
اونکین باشلار یخشی گاولار
تانالار اول خاص بدولار
کونه یرتیق جول بیلانی

حق بندەسی حقە چافار
یمان اوز فعایندین تافار
مختومقلی عیبین یافار
ایش قیلیجی تیل بیلانی[1])

---

1) «آش و قیلیچ تیل بیلانی».

ایلی کوزلار

ایلیندین آیرا دوشان
آه اورار ایلی کوزلار
یولیندین آیرا دوشان
جهد ادار یولی کوزلار

کوکده فلك کرداندور
خلق پرده سر کرداندور
نه بازیگر جهاندور
کوز آچان مالی کوزلار

کیملارده آلتین تاجدور
کیملار سایل محتاجدور
کیملار دوبیدین غلاّجدور
کیم یوفك ۱) خالی کوزلار

---

۱) «پارچه».

کیم‌نان تابمز ایماکه
کیم یر تابمز قویماغه
کیم دون تابمز کیماکه
کیم یترمه شالی کوزلار

بو جهان بر پشته‌در
کیم زنده کیم کشته‌دور
هر بنده بر ایشده‌دور
هر کیم بر خالی کوزلار

هنکام اوزین عمر آز
چهار فصله باشدور باز
کوکده قانات پایان قاز
کوزلاری کولی کوزلار

مختومقلی هوش ایلاب
کز کین دیدانك یاش ایلاب
دالی کونکل جوش ایلاب
یوزمینك خیالی کوزلار

دون بولسه

تن یابماغه کوینك ایستار یالانکاچ
کوینا کلی دیر واخ اوستیندین دون بولسه
باش ساغلیق دیب حقدین دیلار قرنی آچ
باشین تاپان، آرزو ادار اون بولسه

اول یکیت که چکه حسرتی
سفرلیق یوکلار که بولسه دولتی
یانی بیرله تاسه یراغی آتی
یته دیار موغت ۱) توکانمز نان بولسه

کوب نان تافیب اگر بولسه کونکلی شاد
قیز کوزلدین محبوب ایستار کوب اولاد
بو دولتی پیدا اتسه آدمراد
کونکلی ایستار بیك شهره خان بولسه

---

۱) «موغت» ـ «مؤنت».

هم‌خان بولسه هم دنیاسی تای بولسه
هم اولمسه هم اسبابی شای بولسه
هم برمسه هم چویریمز بای بولسه
بخشی آدی هم دنیاده دان بولسه

مختومقلی کوریب دشمان طعنه‌سین
مرد اولدور شاد توته غمدین سینه‌سین
بر یوزی دولدورمز کوزینك خانه‌سین
قارون کیمین ناچه خزنانك کان بولسه

دون كرالك

نه بلاسن آدمزاد
چيبلاق دوغدينك دون كرالك
آق سويت امدينك اولالدينك
هى ١) آغلارسن نان كرالك

آتانك خوشنود بولماغه
انانك مهرين سالماغه
يدينكده دين بيلماكه
اوقيرسن قرآن كرالك

سارالور سن دلبنديك
يوغنالور ٢) بيلينك بنديك
اونباشده آرزومنديك
قيز كرالك جوان كرالك

---

١) «هم»،
٢) «يغنالور».

جوان كراك قوجماغه
عيشِ عشرت آچماغه

آندين سونك ايب ايچماگه
بر توكانمز نان كراك

كونكلين اينجاديب خَلقينك
خوشنود اتسنك اوز خُلقينك
روم فرنك بولسه ملكينك
هنيز آز دور كان كراك

ياتسنك دوشكده بيمار
ايسّى اتمسه تيمار
زر دوكسنك خروار خروار
كوزه ايلمزجان كراك

دعا بيلان ار كوكار ١)
يغمور بيلان بر كوكار
ار اولذور آلقيش آلار
يولاره باران كراك

اجل كلار اويده يوق
كورمك يلده آيده يوق
هيچ بر زاددين بيدا ٢) يوق
بر نورِ ايمان كراك

---

١) «دعا برله ار دورار».
٢) «پيدا» ــ «فايده».

فراغی یول گیتماکه
سوز اصلینه یتماکه
بر معنی فهم اتماکه
عقالی یاران کرك

همخان بولسه هم دنیاسی تای بولسه
هم اولمسه هم اسبابی شای بولسه
هم برمسه هم چویریمز بای بولسه
یخشی آدی هم دنیادہ دان بولسه

مختومقلی کوریب دشمان طعنه‌سین
مرد اولدور شاد توته غمدین سینه‌سین
یر یوزی دولدورمز کوزینك خانه‌سین
قارون کیمین ناچه خزنانك کان بولسه

دون كراك

نه بلاسن آدمزاد
چيبلاق دوغدينك دون كراك
آق سويت امدينك اولالدينك
هى ١) آغلارسن نان كراك

آتانك خوشنود بولماغه
انانك مهرين سالماغه
يدينكده دين بيلماكه
اوقيرسن قرآن كراك

صارالورسن دلبنديمك
يوغنالور ٢) بيلينك بنديمك
اونباشده آرزومنديمك
قيز كراك جوان كراك

---

١) «هم»،
٢) «يغنالور».

جوان كراك قوجماغه
عيشِ عشرت آچماغه

آندين سونك ايب ايچماگه
بر توكانمز نان كراك

كونكلين اينجاديب خَلقينك
خوشنود اتسنك اوز خُلقينك
روم فرنك بولسه ملكينك
هنيز آز دور كان كراك

ياتسنك دوشكده بيمار
ايسّى اتمسه تيمار
زر دوكسنك خروار خروار
كوزه ايلمزجان كراك

دغا بيلان ار كوكار ١)
يغمور بيلان بر كوكار
ار اولذور آلقيش آلار
يرلاره باران كراك

اجل كلار اويده يوق
كورمك بلده آيده يوق
هيچ بر زاددين بيدا ٢) يوق
بر نورِ ايمان كراك

---

١) «دعا برله ار دورار».
٢) «پيدا»ـ«فايده».

فراغی یول کیتماکه
سوز اصلینه یتماکه
بر معنی فهم اتماکه
عقالی یاران کرك

28

داغ سایر

داغلار یرینك میخیدور
دفه اوزین داغ سایر
چکیك اوزین بلبل دیر ۱)
چرلاق اوزین زاغ سایر

کویجیندین قوّتیندین
دنیانینك نوبتیندن
هر کیشی عزّتیندین
بد اصل اوزین بك سایر

نادانم زاد بیلمنم
بر کمینه ۲) قُل منم
سر که آیدار بال منم
نفت اوزین یاغ سایر

---

۱) «چکیك آیدار بلبل من».
۲) «بر کناهلی».

كمليك ايله ۱) كمال بار
منليك اتمه ۲) زوال بار
هر باشده ۳) بر خيال بار
اولنك اوزين باغ ساير۴)

خبر آلسنك بيراودين
اوزين كم سايمز دودين
طبله‌داكى بدو دين
اشك اوزين‌يك ساير

مختومقلى بر قُل‌دور
قوللىغينه قايلدور
احمق اوزين عاقل دير
تنتك اوزين ساغ ساير

---

۱) «اتسنك»،
۲) «اتسنك»،
۳) «هر دمده»،
۴) «قل اوزينى ايك ساير» ديان نسخه‌لار هم بار.

قره رنك بولار

حوزينك داش قاينغين كلانك سوين
قاريب ساچه چالسنك قره رنك بولار ۱)
ايچينك شردين ساقله تيلينك غيبتدين
ساقلاماسنك كونكل كوزكينك زنك بولار

هر كيشى كيم يمانليقنى قصد ايلار
ايكى دنيا اوز ايشينه كست ايلار
يخشى قيلق دشمانينكنى دوست ايلار
قيايغينك بد بولسه ايشينك جنك بولار

يكيدينك بولمسه سوزده دِگرى

اولينچا ايماندين آيريلمز سرى
هر كيمده بولمسه ايمان اثرى
يوراكى اريمز سياه سنك بولار

۱) «قوزينك داش يوستينى آزركون گلى.
سوين ساچه چالسنك قره رنك بولار».

آدم اوغلی آواره‌دور عاصیدور
بر سوز دیسنك یخشی ارینك بسیدور
بیلیب بولمز حقینك دوستی قایسیدور
آلقیش آلسنك مدام ایشینك اونك بولار ۱)

مختومقلی سوزنم قیسغه شرحی کوب
بیلمزه هیچ بیلانلاره نرخی کوب
یرینك بردین ارینك اردین فرخی کوب
مشکل اولدور ۲) سوزلاشنده دنك بولار

---

۱) «آلقیشی کوب آلسنك ایشینك اونك بولار».
۲) «مشکل اولکیم».

آته منکزار

اوبه داشیندافی ۱) دفه
ایه‌رلن آته منکزار
یرامز ارلار زر بیلان
یازیلان بدخطه منکزار

بو دنیا بر دؤیبسیز دریا
غرق ادار بولمه بیپروا
مغرور اولمه فانی دنیا ۲)
کزاکلی نوبته منکزار

قرداشسیزه قوّت یوقدور
اوغیاسیزه دولت یوقدور
عیالسیزه عشرت یوقدور
خوش کونی حسرته منکزار

---

۱) «اوبه اوجیندافی».
۲) «مالِ دنیا».

یماندن یخشی صڭ بولمز
اصلی یخشیلار بد بولمز
دنیالیکدین دولت بولمز
اوغیل چین دولته منکزار

بورچ بیله دوز تازه یاره
آوی قتار روزکاره
یمان خاتین یخشی آره.
و
توکنمز تهمته منکزار

یاتان یری یلان قوینی
آسیلانی ایتینك بوینی
فیس اوینك یخشی خاتینی
و
دِرِ بی قیمته منکزار

مختومقلی نا ۱) مرادم
ایل‌لار خوشدور من ناشادم
سوز معنیسین آنکمز آدم
بر قوریقسیز ایته منکزار

---

۱) «بی».

ایچان یالیدور

یمان یخشا یولداش بولسه
آویلیق ایچان یالیدور
آیریلا بیلسه آویسی ۱)
ایچینکدین اوچان یالیدور

آدم آیریاسه هوشیندین ۲)
قورقر یاتانده دۆیشیندین
ایّامه باقسانك ایشیندین
شو کونکلیم کچان یالیدور

بد اصل اقبالی یورمك
اویسیز الینه مال برمك
احمقه سیرینکی برمك
اوز عیبینك آچان یالیدور

---

۱) «آیریلا یلان آویسی».
۲) «آدم اوتانمز دورشیندن».

اوتر عمرینك دنیا سیلینك
حق یولینه باغله بیلینك
آغزی آلا بولان ایلینك
دولتی قچان یالیدور

آنکلاماسنك کورده کیزله‌ن
عاقلدور ایش صونکین کوزلان
کپین تافیب یخشی سوزلان
مثلِ دُرّ سچان یالیدور

آردین کیتسه اعتبارلار
ساوار اوندین دوستِ یارلار
هنرلی اقباللی ارلار
مال و پول قوچان یالیدور

مختو مقلی علّتلی کوز
خرابه دونر دکسه دوز
معرکه‌ده برجاسیز سوز
چرمنیب.... یالیدور

چاتیب بولمایر

بلند داغینگ باشیندا‌کی اوچ آغاچ
دوبیی بر بولمسه چاتیب بولمایر
دویه یالی دُغده یاتآن داشلاری
قول بیلان کوتارب آتیب بولمایر ۱)

کلته دینکدین بوامز بیك مناره
یمان هاه‌ی دوشسه بریخشی اره
باشین کسیب قانین دوکیب کناره
یا اولدیریب یاده ساتیب بولمایر

ایل ایچینده سنینك اولاسه آدینك
سنی یمان کورەز یاقینینك یادینك

---

۱) «ایکی داغینگ آغاجی‌نینك باشی‌نی
دوبیی بر بولمسه چاتیب بولمیار
معلقینگ آغیر نهنگ تاشینی
ال‌بیله بر اوغره آتیب بولمیار» نسخه‌سی هم باره.

قولینکده بولمسه برکراك زادینك
منینککی دیب باشین توتیب بولمایر

فقیرلار مال ایستار بایلار زر دیار
یکه‌جه اشاکلی آتیم نر دیار ۱)
دنیاکه دوماق یوق ینه بر دیار
کونکل دقصدینه یتیب بولمایر

هله‌بینك یمانی سیرینی کیزلار
دوغرینکی یاشیرینب یلانینك سوزلار
اول شیطان آزدیرسه باشغه‌نی کوزلار
اصلها مکرینه یتیب بولمایر

بولاجاق سوزلاری آیتدیم هر بردین
اجل یقانك توتسه سولارسن ایردین
عیلینك یمانی سویق دمیردین
خدایم دوش اتسه اوتیب بولمایر

کور فقیرلار کوزیم دیار کورمسه
آغساقلار آیاقسز توریب یورمسه
هرکیمینگ ایستاگین تنکری برمسه
باریب منگا بر دیب توتیب بولمایر

هرکیم الین کرار فانی جهانه
صاغلیقده شفا بر بو شیرین جانه

---

۱) «یکه اشاکلی آط بر اسریك نر دیار» نسخه‌سی هم‌بار.

بو دنیا بیل بران قلار زیانه
دنیا دوستلیغینه بیتیب بولمایر

مختومقلی سوزینك دینکلان بولمسه
نصیحته قولاق سالان بولمسه
یکیت کونکل سویه‌نینی آلمسه
دینچ آلیب فراغت یاتیب بولمایر

زاد یخشی

خوش گونینکده خوشلاشیبان کزماکه
باریشماغه کلیشماکه یاد یخشی
غم گونینکده قالماغالینك ۱) اوستینده
دوغان یخشی قردش یخشی زاد یخشی

حلال ایشله آخرتدین وهمینك بار
فقیری اینجیتمه گونکل رحمینك بار
عاشق آیدار آزده گوبده فهمینك بار
عاقل بولسنك سوزه قولاق توت یخشی

یوراك دایانجیدور اوغیل زریادی
شیرین محبوب ارور سونکنکینك قواتی
یکیدینك دنیاده اوچدور مرادی
محبوب گراك یراغ گراك آت یخشی

---

۱) «قینانماغه».

تنکری گینك ایلاسه بنده کونگلینی
رزق آغزینه گیرار توتسنك الینی
دولت گذر اتسه تافار یولینی
کلار بولسه گیدار بولسه یاد ۱) یخشی

ملّار آخرت سوزین سویلارلار
منکر اولمه کلجك ایشدور ایلارلار
کم بیلور کیم آخرتده نیلارلار
ایب ایچیب مونیب قوچیب اوت یخشی

نفع آلمایان کیشی سوزدین اوکیتدین
آیرالیغی یوقدور ۲) قوری سویتدین
دنکدوش بیلمز معنی آنکمز یکیتدین
آغیلیغده ایسسی بران ایت یخشی

مختومقلی دوستدین سیرینك کیزلامه
یوقا دور نامحرمی کوزلمه
اوم سوم اوتور خلق ایچینده سوزلمه
سوزلار بولسنك سوز اصلینه یَتْ یخشی

---

۱) «یت»
۲) «انایلیغی بولمز».

كچر سوزى جانينكدين

دنكسيز بيله دنك ايلاسنك اوزينكنى
درد بوليبان كچر سوزى جانينگدين
ايراق بولمه قدرينك بيلان قرداشدين
هر ايش توتسنك اول قوانر يانيسكدين

قهره مينوب قالدير ماغن شيطانى
سوزه اويمب اونيتماغين رحمانى ١)
كسّه عقلينك يخشى بيلان يمانى
هر سوزه جوشيبان ٢) داشمه قانينكدين

صبر ايلاسنك ٣) سبحان يتار دادينكه
جنكِ جدال لايق دكلدور آدينكه

---

١) «سبحانى».
٢) «هر بر سوزه جوشمب».
٣) «صبرينك بولسه».

آلمه یمان سوزی هرگیز یادینکه
تیکان بولیب دورتیب کچر ۱) دونینکدین

بولان ایشلار بارچه حقینك ایشیدور
آنکا تن برمیان احمق کیشیدور
بر ۲) یمان سوز جانه یلان دیشیدور
سوقسه زَهْری آسان چیقمز اینینکدین ۳)

مختوم‌قلی یالانچیدور بو جهان
مستده عقل بولمز مُرْتَدّه ایمان
جاین تابسه قرینجه‌دی فیس دشمان
آرصلان بولیب ال کوترمز شانینکدین

---

۱) «چیقار».
۲) «هر».
۳) «تنینکدین».

اوزان کلیر

دولت ایله کلیر بواسه
باشدین بورون اوزان کلیر
دولت ایلدین کیدار بولسه
ملاّ بیلان توزان کلیر

هرکس اوزین مرد دورسانسه
باشین اورینك اگر دانسه
ایل ایچینده ایشیق یانسه
اوزال ایشقه قیزان کلیر

ایت کوجیکی آتا چکر
لایی کورسه دونکوز جوکر
چشمه قازسنك سوی چیقر
ایستاب اونی قازان کلیر

هجران ایراغه آتیلسه
اولدیرارلار قورت توتیلسه
مختومقلی آد توتیلسه
اوزال دستان یازان کلیر

یاشلار ایچینده

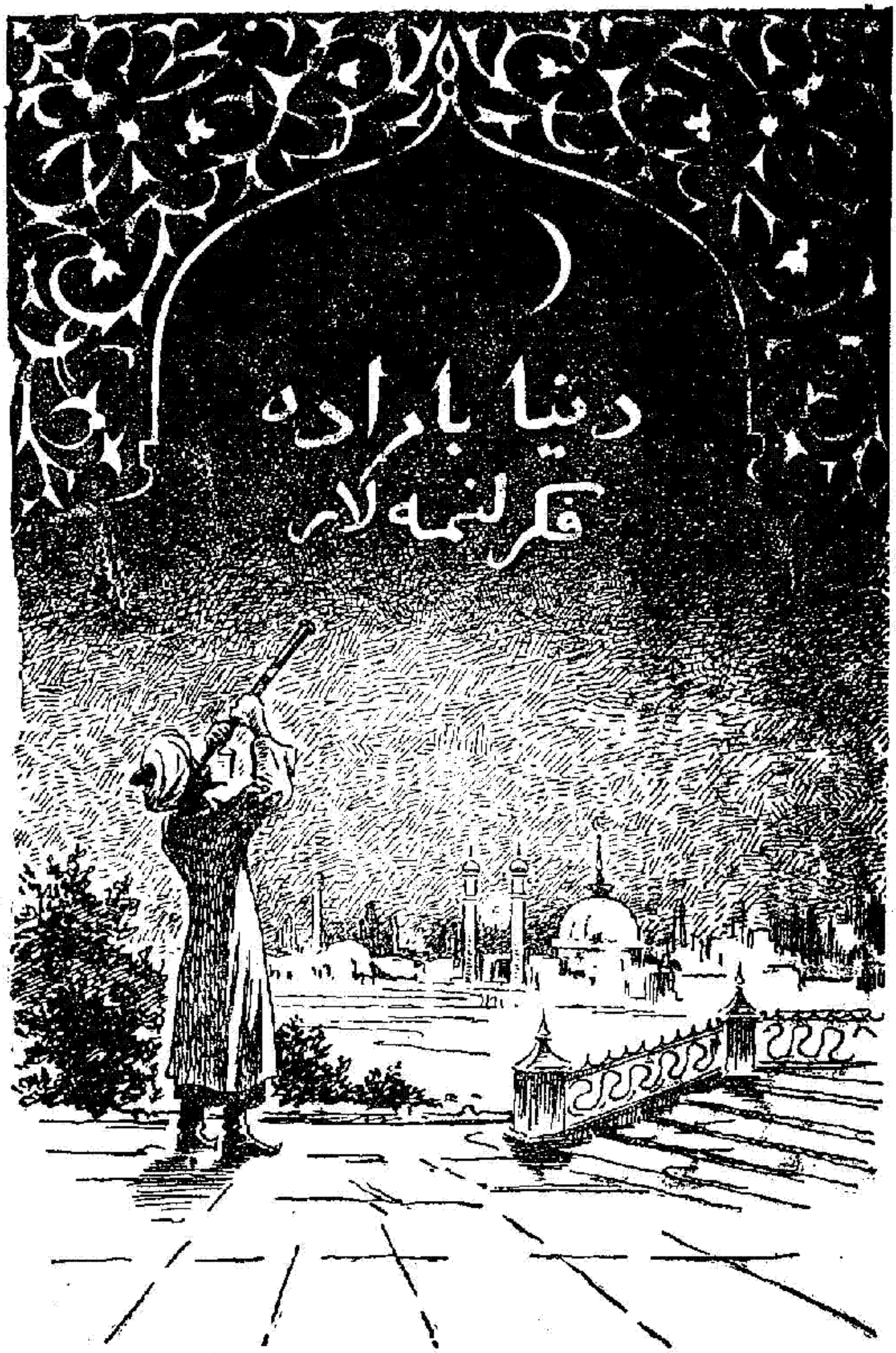
داغلار قوجه قالسه دریالار سیلسین
یاریّم دیرلار یاشلار ایچینده
دهان یاوز دوشسه بر برماق تیلسین
نه چاره ایلاسون دیشلار ایچینده

قرّی کویچدین قالار یکیتلار هوشدین
صیّاد آودین قالار لاچین‌لار قوشدین
شاده عقل بولمز احمق‌لار باشدین
کوب خیال قیلارلار دؤیشلار ایچینده

دوقوز کلام اوقان ایلینك صوفیسی
جایی بلّی ایمس قیده قافیسی
ایکی گؤمْ آراسی جوان صفاسی
قره قوص مکانی لاشلار ایچینده

توقایلار بر زمان فلنکسیز بولمز
هندلی جاندین اوتار فیلیندین قالمز
قراق کچی سویار قوچ کاومیش آلمز
مکانی بولارمیش کوچلار ایچینده

مختومقلی ساقله اوزین تیلینکنی
یرین تانه محکم باغله بیلینکنی
بهار فصلی اویسدیرمه یلینکنی
یل مکانی بولار قیشلار ایچینده

دنیا بارادہ
فرلنسہ لار

اوچی اولاددین

نه اونباش عیالدور آرتمز فرزندی
اول اونباش عیالینك اوچی اولاددین
اوچی اکیز اون تورت ارور پیوندی
اول نه جماع ایلار نه چیقر یاددین

اول نه مخاوق کوك یوزینه قونارلار
کاهی اینیب یر یوزینده دینارلار
اول نه آدمزاد دور برآت مینارلار
اوزانکنکیسی سودین جلاوی باددین

مدام سیره کزار اول تورت دنکی دوش
بولار آندین جمله عالم یوزی خوش
اول توردینك بیری بار مدام سبزه پوش
کلّه‌سی بوزداندور آیاغی اوددین

اول کیمدور یالانکاچ غریب اوتیرمیش
آوازسیز عالمه سوزین یتیرمش

آغزین آجیب اوزین یاسه باتیرمیش
سوواسنك خبر بیر سنکا بار زاددین

مختومقلی سالمه اولکا آوازه
بولار گورنیب دوران زاد دور بو گوزه
عاقل ارینك فهمی یتار بو سوزه
حاجت ارمز خبر آلماق استاددین

عار بیله

دیرناغی دمیردین تالانکچی دنیا
ایشینك یوقدور ۱) ناموس بیله عار بیله
جبری جفاسی کوب یلانچی دنیا
قویمازسن کزماکه یاری یار بیله

محبّت وجهیندین یار بیر گلْ دیسه
مطلبینکنی ایستاب مندین آل دیسه
برکون دوردینك برگیجه‌هم قال دیسه
قدم قویسام آیاق یرنه سر بیله

اوسدیکچه اوج ادار ۲) دنیانینك بلی
قصد اتسه قورادیر دریایِ نیلی
برکونی مَست ادیب اسرادیر فیلی
برگون دنگ ادار سن پشه پر بیله ۳)

---

۱) «ایشینك نه دور»،
۲) «موج اورار»،
۳) «برگونده نیست ایلار پشه پربیله».

زمینینك اوستینده داغلار چوکار سن
تماشاکار بولیب کسا ۱) چیقر سن
هرنارسه‌نی برو جه ایله یقار سن
جلگه‌نی سیل بیله داغی قار بیله

تامیروب داد اتسام قولیم توتمزسن ۲)
یغلاب یاش دوکانه رحیم اتمزسن
جان مطاسین آلسانگ قایدیب ساتمزسن
ینه دوکیب آلماق اولمز زر بیله

لیلی اوچون نه ۳) جبر اتدینك مجنونه
ظالم انصاف ایله بو ناحق خونه
کونده قرق آت بزاب بردینك قارونه
عیسی میدار بردینك یکه خر بیله

مختومقلی آیدار ایشینك تالاندور
بو نوبت کوبلاردین کچیب قالاندور
اعتبارینك یوقدور سوزینك یالاندور
دوست قویمادینك یکسان اتدینك یر بیله

---

۱) «سیله».
۲) «تلمیروب آغلانه قولاق توتمزسن».
۳) «کوب».

كلمزمى

فلك صنينك بو دولتلى كردانينك
بيزينك ساری اوگريلمزمى كامزمى
لاشين يره سالدينك نيچه مردانينك
زمين انصاف ايلامزمى دولمزمى

دنيا صنينك بو كزاكلى گردشينك
قزيل قاندين قرمز بوليبدور ديشينك
كچى قورت دوستليغنه منكزار اديشينك
شملى شاد اولمزمى آغلان گولمزمى

يومريقسيز يوزار سن يوبسيز آسار سن
اورالمسيز اورار سن تيشسيز كسار سن
ال آياقسيز بر بيوفا يسر سن ١)
يقان باسار دورار قايديب قالمزمى

---

١) «ال آياقسيز بر بى‌خبر باسار سن».

فلك اينانمزلار هر ناچه ۱) سويسنك
كورانكى كوتاريب قاناتينك يايسنك
اوليم ظلمين آدم بوينيفه قويسنك
قورقيسيندين سارالمزمى سولمزمى

مختومقلى هر سحردين صبادين
خالى قالمه بو نالشلى ۲) دغادين
بُت پرستلار بُتدين آلسه مرادين
حاجتينى حقدين تيلان آلمزمى

---

۱) «اوروشسنك».
۲) «نالشدين»

گلانده باردور

گوندہ یوزمینك کوچ هم بولسه اول دنیا
اول مقدار بو دنیا گلانده باردور
یوزمینك احمق بولیب کیتسه راینه
یوزمینك اوزین یوله سالانده باردور

یوزمینك درویش صینه داغلاب اوتیران
ریاضتده بیلین باغلاب اوتیران
نیچه یرده کورسنك یغلاب اوتیران
یوزمینك یرده بیغم کولانده باردور

صیران اتسنك بو دنیانینك تورت بورچین
قاریشیبدور حلال حرام آرواخ جین
نیچه‌لار تمیزلاب یول کیدارلار جین
نیچه یوزمینك کمراه بولانده باردور

اوغیرسیز آیاملار آنکلامز اولار
کاشکی سوران بولسه صاچایدیم دُرلار

قنی اول سلیمان رستملار شیرلار
دیمانك بوسیب سیفیب قالانده باردور

مختومقلی کونکله قیغی کتیرمه
بو بر ایش وقتیدور اوزینك یتیرمه
سوزیم آنکلان یوق دیب اوم سوم اوتیرمه
جهان کینکدور چندان ییلانده باردور

بو دنیا

مهربدین مشرقه دنیانینك یوزی
دیمانك بیزه معلوم دالدور بو دنیا
آبادی خرابی دریاسی دوزی
قرق آلتی مینك ۱) آغاج یولدور بو دنیا

بو جهان یوزینده ایشلار پیدادور
تفرجدور تماشادور غوغادور
قرق آلتی مینك آغاچ دنکیز ۲) دریادور
یتمیش ایکی تؤرسلی تیلدور بو دنیا

بر اللی مینك آغاچ ۳) یوللار آنده بار
دو پری مسکنی قوللار ۴) آنده بار

---

۱) «یوز قرق آلتی مینك»،
۲) «سودور»،
۳) «اوزاق»،
۴) «قل‌لار»، یالی نسخه‌لاری بار.

داغلار داشلار آچ آرسلانلار آنده بار۱)
اولیرده آدمدین چولدور بو دنیا
اون ایکی مینك آغاچ جایِ ۲) هندوستان
آلتی مینك آغاچ یول ارزِرومستان
تورت مینك سقلاب سنجاب تورت مِنك دهستان ۳)
کویا کچیب بارغان سیلدور بو دنیا
تورت مینك ۴) فرسخ یمن بر مینکده باغار
زمینِ-یونانهم بولار یکهزار
مینك آغاج یول داغدور بو بر مردمخوار
آنده ایغیب ۵) بارغان سالدور بو دنیا
باش مینك آغاچ یأجوج مأجوج مینك صحرا ٦)
یدی مینك جزیره یدی مبنك دریا
بو دنیا شیله‌دور بر دویبسیز دریا
آنده بر مینك باتمان یولدور بو دنیا
ایکی مینك اوچیوز آغاچ اهلِ اسلامدور
عراق آذربایجان مصردور شامدور

---

۱) «داغدین اولوغ آچ آرسلانلار آنده بار»،
۲) «یولدور»،
۳) «تورت مینك سقلاب پنجاب، تورت مینك ریکستان (زنکستان)»،
۴) «بر مینك»،
۵) «آقیب، آغیب»،
٦) «مینك آغاچ بر کلیم کشکِ دولتها»
«مینك یغاچ بر کلیم کوش یکدست یکپا
«باش مینك آغاچ یأجوج مینك آغاچ صحرا»، دیان نسخه‌لاری بار.

خراسان فارس فیروز کوهده تمامدور
یوق بولینچه قالماغالدور بو دنیا

مختومقلی آدینك دوندی فراغا
فارغ بولیب‌چك اوزینکنی قراغه
حساب اتدیم دنیا باشدین آیاغه
اوچیوز آلتمیش یللیق یولدور بو دنیا ۱)

---

۱) «اللی آلتمیش ،ینك یلایق یولدور بو دنیا» یازیلان الیازمه‌لار بار.

کوزه مهماندور

قره داشدین ۱) قره قیلنی سایلان کوز
چونکنکالار کورمجینك ۲) کوزه مهماندور
کلان آش دیب کلمز تورشیتماغیل یوز
نانه محتاج هالدور سوزه مهماندور

آغیردور هنکاملار اوزاقدور یولللار
سوراشسه یکیتلار سوزلاشسه تیللار
بهارده آچیلان رنك به رنك کللار۳)
بر فصل آچیلار ۴) بازه مهماندور

---

۱) «قره داغدین».
۲) «کور کیچ لیك ننیك کور کی».
۳) ماوی رنك آچیلان سبزه رنك گل لار».
۴) «آچیلان».

نه عظیم هنرلار ۱) نه‌سرلی ایشلار
نه هوالی باغلار ۲) بلند آغاچلار
آلتمیش الوان یتمیش درلی ایمیشلار
آغاچدین آیریلار کویزه مهماندور

یگیدینك بولمسه یراغی آتی
شونی بلّی بیلینك کمدور ۳) غیراتی
قوجالدیقچه کیدار سونکنکینك قواتی
نکیت‌لیکینک زوری دیزه مهماندور

بودنیا یوزینکه کولیم کولیمدور
بیشه‌سی جفادور جبر و ظلم‌دور ۴)
هرناچه یاشاسنك آخر اولومدور
امانتدور بو جان بیزه مهماندور۵)

حقی یاده سالسانك حقدین قورقینکه
شیطان آرا دوشار ٦) قویمز ارکینکه
قوبه جوان قوانماغیل کورکینکه
قوجالور سن کورکینك یوزه مهماندور

---

۱) «نه‌قدیم هنرلار».
۲) «داغلار».
۳) «یوقدور».
٤) «جفاسی کوب بولار جبر ظلم‌دور».
٥) «عزیز جانلار تنده بیزه مهماندور».
٦) «شیطان یاددین چیقار».

مختو مفلی آیدار ایل‌لار اوزیمده
اولوم یادیمده‌دور قورقی کوزیمده
هر نیچه یاهاسانك ۱) یرینك یوزینده
آدم اوغلی باش گون دوزه مهماندور

---

۱) «هرنیچه کون کورسنك» دیان نسخه‌هم‌هاره

اقبال بولمدی

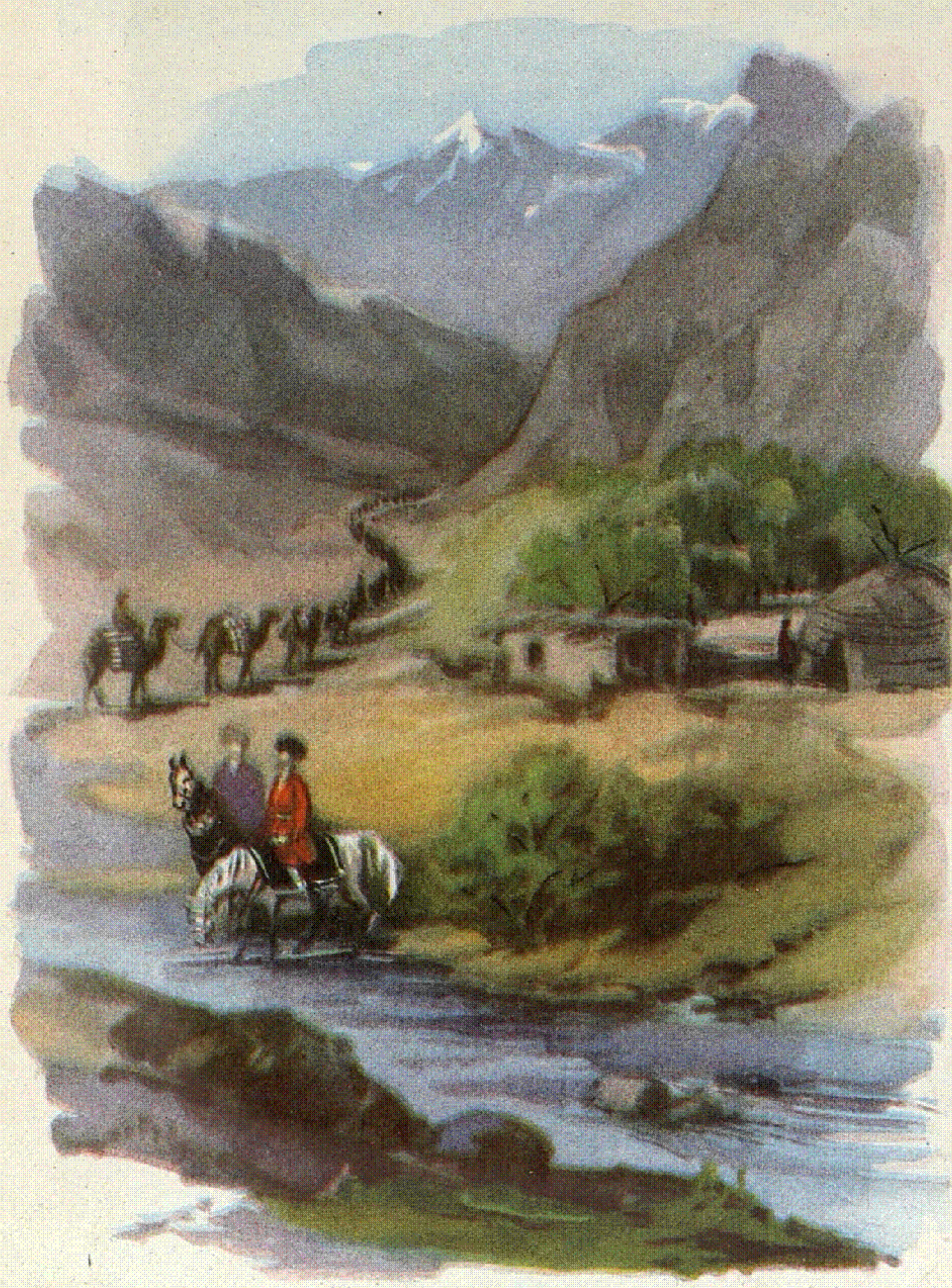
کوب یکیتلار کلیب کچدی جهاندین
نیتینه کوره اقبال بولمدی
کردشی کج قهبه فلك ۱) ایندین
ارتیری شاد بولان اویلان گولمدی

کونده کفن بیچر بو اجل حیاط
نه بلادور هیچ قوتارمز بو صیّاد
پله پله آشاق دوشر آدمزاد
بو کون کوردیکیمیز ۲) ارتا قالمدی

بر دکیش خانه‌دور دنیانینك یوزی
نصیحتیم دینکله اشیت بو سوزی ۳)

---

۱) «چرخینك».
۲) «کورنلارینك». «کورکانیمیز».
۳) «خلایقلار یغلینك اشدینك بوسوزی
نصیحتیم اشیت دینکله بو سوزی».

اجل یتیب آدم یومیلسه کوزی ۱)
کویا بو دنیاکه کلدی کلمدی

همایون قررغانین سالدیران هارون ۲)
دنیانی تورت بولان هانی فریدون ۳)
قرق شهری قزیلدین غرق ادان قارون ۴)
کوزی قومدین دولدی پولدین دولمدی

مختومقلی حیران هریانه بقار
بو نه قدرت ایشدور سودین اود جیقار
یخشی اوغیلدین رحمت آریغی آقار
لعنت کرده اوغیل بولدی بولمدی

---

۱) «قضا دولیب یوملیسه آدم کوزی»،
۲) «هامون».
۳) «دنیانیك تورت بورچین کوردی فریدون».
٤) «قزیلدن غرق ایدیب قرق شهری قارون
قزیلدین دولدیریب قرق شهری قارون» دیان نسخه‌لار هم بار.

بولار سن

بلند داغلار بیکلینکنکه بویسانمه
گواچده ۱) سو بولان زردك بولارسن
ترینك دریا هیبتینکه قوانمه
وقت یتیاسه قوریب یردك بولارسن

داغلارینك ارسلانی ببری پلنکی
آخری دنك یولار فیل پشه‌جنکی
مجمع البحرینینك نیلینك نهنکی ۲)
قولاغینه اورلان خردك بولارسن

قیامتدین ۳) بر سوز دیدیم بایاقده
قاراو باردور یرسیز اوریلان تاباقده
ظالملار خوار بولار قالار آیاقده
غریب‌سن یغلامه شیردك بولارسن

---

۱) «گدازده»، «گذرده».
۲) «جیحون دریاسی‌نینك نیلینك نهنکی».
۳) «قیمزلیقدین».

یخشی ندو مینان خوب محبوب قوچان
بیله التیبمیدور باقیه ۱) کوچان
حقیقت نامرد دور ایمانسیز کچان
ایمان بیله بارسنك نردك بولارسن

یخشیلار یانینده یورکیل سن اوزینك ۲)
دُر بولسون دایما سوزلاکان سوزینك ۳)
عالملاره اویسانك آچیلار کوزینك
جاهللاره اویسانك کوردك بولارسن

لقمان کیبی ایشلار چاره‌سین بیلسنك ۴)
رستمدك دولارنی فرمانه سالسنك
اسکندردك یرینك یوزینی آلسنك
یر که یکسان بولیب یردك بولارسن

مختومقلی قراب سوزله داشینکنی
جاین بیلیب صرف ات بولسه آشینکنی ۵)
کامل تابسانك قوی یولینده یاشینکنی
ار یانینده کرسنك اردك بولارسن

---

۱) «بیله آلتهن بارمی بقابه کوچان»،
۲) «بارچه نصیحتدور ایللاره سوزینك»
۳) «ایل اتمزدین اوّل اتکیل سن اوزینك»،
۴) «لقمان‌دك هر ایشینگ چاره‌سین بیلسنك»،
۵) «جاین بیلیب صرف ات نان و آشینکنی» یازیلان یرلاری باره

مكانه گلدينك

بو نقل‌دور آمزاد سن بو مكانه گلدينك
اوّل آتانك بيلينديين سيزبب نهانه گلدينك
آتادين انا باريب بر قطره قانه گلدينك
انه‌ده صورت بولوب بو شيرين جانه گلدينك
دوقوز آيى اوتيريب اينيب جهانه گلدينك
اميب انانك سؤيدينى قوندااليب دونه گلدينك

يرادان قدرتيندين ديش بيله دهان بردى
سوزلاماگه سوز بيله دهانده زبان بردى
كونكلينك كيديب هريانغه توردى آياغينك يوردى
بيلدينك ياقين يادينكنى كوزينك نيرانى گوردى
يدى سكيز ياشينكده آتانك ملّاغه بردى
اوقيب قرآن كتابى اولاليب اونه گلدينك
اون باش ياشه باراندە اوغلانليقدين سايلاندينك
قيز كلينه ميل اديب كونكل بريب گويلندينك

كويا باريب آق اوينك تورت داشينه آيلاندينك
حقينك فرمانى بيرله آخر بر گون اويلندينك
يكريمى ياشه باردينك اصبابينكى شايلا دينك
بدومينيب سكرانيب سوريب ميدانه كلدينك

اوتوز ياشه باراندە كويا بر آلغير شيرسن
دنيا غمى باشينكده هم يوكيريب يليرسن
دنيادين دويمق اولمز بولدقچه بولسون ديرسن
اهلِ مسلمان بولسنك اولينچانك حلال ايرسن

قيرقينكده توبه ايلاب مرمرهده قول بيرسن
كونكلينكنى بيره باغلاب عزيز سجانه كلدينك

اللى ياشه باراندە دوغريليقده بولارسن
كودك ليكدين آيريليب كبيرليكنى بيلارسن
هر نيچه جفا چكسنك آخر بر كون اولارسن
باش نمازى دوز اوقاب حقه شكر قيلارسن

آلتميش ياشه باراندە قريغانينك بيلارسن
اكان اكنينك بيشاندك اوراق اورماغه كلدينك

يتميش ياشه باراندە قانينك قچر يوزينكدين
آق ديشلارينك دوكيلار شغله كيدار كوزينكدين
قوت سندين آيريلار كؤيجينك قچر ديزينكدين
هيچ بر كيشى قورقمز سنينك آيدان سوزينكدين
سكسان ياشه براندە كونكلينك كچر اوزينكدين
كيدار بولسنك دنيادين ياقاسيز دونه كلدينك

مختومقى محنتدور هر كيم توقسانه يتسه
كم كم كلار جهانه كور كوزينك ياشه باتسه

هیچ کیمدین حرای بولمز اجل یقانکدین نوتسه
ایمانینکنی قزانسنك یولینکنی روان اتسه
آخر بولجاغینك شودور تنینك یریلان یاتسه
ایشیك تویینکی یوقدور قرانکقی خانه کلدینك

يل بيله

كوز كونكل تيل عقل قالدى بو توردى
جان وطن آرزولاب توردى يل بيله
ترخوسيم ۱) بار كل ترك اتمه بو يوردى
عشرت قورغيل صحبت سورگيل گل بيله

بر عجب منزلدور اميدينك اوزمه
كورانكى ساويتمه وطن ديب قيزمه
دكانينك داغيتمه بازارينك بوزمه
تن ملكينده بر نيچه كون قال ۲) بيله

مهمان بولدينك بو دنيانينك اويينه
باشينك باغلاب مشغول ادار اويينه
كونكل بربب كيتمه آنينك ۳) كويينه
كيتسنك برمز آلدار گزار تيل بيله

۱) «ترخوسيم» «درخواستيم».
۲) «بول».
۳) «دنيا».

موندہ قل بول بار اول جہان سنینکدور
الوان نعمت تازہ بریان سنینکدور
بہشت براغ حویزِ رضوان سنینکدور

عاصی آدم دوغری کاسنك یول بیله

فلك قویمز بوکزدیکینك سر ایده
قورت بیله قوی مدار اتمز بر اویده
دنیا دولی خزنه ۱) یغسنك نه پیدا
چین مال اولدور جاینه برسنك ال بیله

کوکی بوکیب یازسه یرینك بوزینی
قورت قنکریایب قافه بیلمز قوزینی
مبارزلار توته بیلمز اوزینی
فیل هم دورار باغلاسه‌لار قیل بیله

مختوملی حق قوللوغین بیتیرسه
ار اول بولور امرین برجای کتیرسه
مولام اوزی دیوان اوچون اوتیرسه
پشه توربب دعوا توتار ۲) فیل بیله

---

۱) «قزنه».
۲) «ادار»، «اورار».

جان ایچینده

فکر قیلدیم یر کوکه
عقلسیز جان ایچینده
کوردیم جان هم الله‌دیر
ات صینیکر قان ایچینده

یورير ۱) یولینك بیلمسنك

دوغری یوله کلمسنك
حقنی یاده سالمسنك
قالدینك آرمان ایچینده

یردین چیقان نباتلار
ذریل گُلْلار کوك اوتلار
غافل آدم بو زادلار
کلّی فرمان ایچینده

---

۱) «کیدار».

نغمینك آیدار جوش بولسام
کورچك‌لاره ۱) دوش بولسام
ایسام ایچسام خوش بولسام
یاتسام ایوان ایچینده

کونکل سن بر بازارسن
هر ایشه بر قیزارسن
توتسام ۲) دیار گزارسن
جرم عصیان ایچینده

یایلیور قانات پرلار
خوب آچیلور دفترلار
بولك بولك کفترلار ۳)
هودیر حرمان ایچینده

بلبل آیدار کشیکم
بهاره کوزلاشیکم
گلزار اوچون عاشقم
باغِ بوستان ایچینده ۴)

---

۲) «کوکجك‌لاره»، کوکجلاره، کرچك‌لاره».
۱) «دونسام»، «دویرسام»،
۲) «کفترلار»ـ«کبوترلار»
۳) «بلبل آیدار کوشکیم بار»
بهار کوزلاشیکم بار
گلزار اوچون عشقیم بار
باغِ بوستان ایچینده» دیان نسخه‌لارهم بار.

عاشق آیدار الاالله
قرلاواج حمدِ لله

لگ لك اوقیر قل هوالله
خنّان منّان ایچینده

یار بزه ۱) آیدار یامولا
سالدیغك منی بو یوله
برمه آی کونه یله
ساقله پنهان ایچینده

عنقا آیدار یولچییام
هُدهُد آیدار ایلچییم
سلیمانه ساوچییام
یالان جهان ایچینده

بزکك ۲) قالیب حیرانه
حیران باقیب ۳) هر یانه
دمدم چیقیب سیرانه
کزار دوران ایچینده

درنا آیدار اوچار من
بغداد سوین ایچار من
قیش هندوستان کوچار من
لاله زاران ایچینده

---

۱) «یاراسه»، «قرغه»، «یارقاذات».
۲) «بزتك»، «بزالك»، «بزبلتك».
۳) «حیران قالیب».

بایقوش آیدار دردیم بار
تسبیحیم بار وردیم بار
ویرانه‌ده یوردیم بار
زارِ گریان ایچینده

آسحٰق آیدار فقیر من
قولیغیمغه حقیر من
حق یادینی ۱) اوقیر من
شام شبستان ایچینده

موسیجه ۲) دیر کیتار من
کلدیم بیلدیم اوتار من
اوچ آغاچنی چتار من
قوزلاب ویران ایچینده

لاچین آیدار جوشیمدین
مست اولدیم اوز هوشیمدین
قالدیم تنکریم ایشیندین
بندِ زندان ایچینده

توراج تیلی ثناده
اُردك تیلی دغاده
قاز قارقیلداب ۳) هواده
کوزی عمّان ایچینده

---

۱) «حق ذکرینی».
۲) «سرچه».
۳) «قازلار اوچار».

قمریلار آواز بیله
طاوس ایشی ناز بیله
قاقنوس قوش مینك ساز بیله
شول هندوستان ایچینده

طوطی قوشلار وازلاشیب
امرِ حقنی گوزلاشیب
آدم تبلین سوزلاشیب
کزار انسان ایچینده

کیك آیدار آغلار من
صنکا صدقم باغلار من
بالالارمینك دردیندین
یوراکیم قان ایچینده

طورت آیدار که اوزار من
نیردین قیلسام کذر من
وزقیم آراب کزار من
چول بیابان ایچینده

یدی یر بوغمیش بنا
هر زاد آیدار بر ثنا
اوتلار هم‌دیر ربنّا
نوروز باران ایچینده

قیامت کون الینکدین
خبر بورار حالینکدین

قاتیغیل نمان یولینکدن ۱)
کوردینك فرقان ایچینده

امیدلی بول یوسف دك
صبرلی بول ایوب دك
گراوعراشسنك یعقوب دك
دردِ کنعان ایچینده

جانیم جرغه جوش ایله
نسیم آیدار خوش ایله
کرمینکه دوش ایله
تانکلا دیوان ایچینده

مختومقلی اوزینکه
باق یاش کتور گوزینکه
عیب لاشمانك سوزیمه
یارِ یاران ایچینده

---

۱) «قالبنکدین».

دوشان کونلاریم

دوقوز آی یاتمیشام انم قرنینده
کوز آچیب دنیاگه دوشان کونلاریم
تورت آیاغه کزدیم انم الینده
سکیز آیده هم کولیشان کونلاریم

بیریمده بیلمدیم یخشی یامانی
ایکیمده تانیدیم آتا انانی
اوچ یاشیمده تنکری بردی زبانی
تورت یاشیمده داش آتیشان کونلاریم

یاشیمنی اوتیردیم بهاریاز بیلان
آلتی یاشده قاوالاشدیم باز بیلان
یدی یاشده ایشیم بولمز قیز بیلان
سکزیمده دیشیم دوشان کونلاریم

دوقیزیمده بردیم تنکری سلامی
اونیمده بوینیمده حقینك کلامی

اون بیربمده توتدیم دوات قلمی
اوقیب اوقیب معنی ساچان کونلاریم

اون ایکیمدین کیتدیم اون اوچ یاشیمه
اون توردیمده اثر اوردی باشیمه
اون باشیمده قیزلار کیردی دؤیشیمه
اون آلتیمده قیناب جوشان کونلاریم

یکریمیمده مستان مستان کزاردیم
یکریم باشده غنیم اوقین موزاردیم
اوتوزیمده آتلار مینیب اوزاردیم
اوتوز باشده ترس سواشان کونلاریم

قریمده قویبلیب کاسام دولمیشام
اللیمده البکه سبیح آلمیشام
آلتمیشیمده یمره مرید بولمیشام
پیغمبر یاشینی یاشان کونلاریم

یتمیشیمده آخیر ایلدی دیریمه
سکسانیمده غبار ایندی کوزیمه
توقسانیمده هوس قالمدی اوزیمه
عقل هوشدین جدا دوشان کونلاریم

یوز یاشه یتیرمان آلارلار جانینك
اوزاتیب قویارلار بیچارلار دونینك
مختومقلی همراه بولسون ایمانینك
جان جسددین آیرا دوشان کونلاریم

جوشه یتدینك

بر کون ۱) آتانك عشق اتدی
صابیندین ۲) جوشه یتدینك
اوّل سودینك قان بولدینك
قاندین سونك لاشه یتدینك

حکم ایلادی بر خدای
توقوز ساعت توقوز آی
یدی اندام جای به جای
سونکنکی اولاشه یتدینك

کوش بردی دهان بردی
دهانه زبان بردی
عقل بردی جان بردی
گوز بردی قاشه یتدینك

---

۱) «بو کون».
۲) «بیلیندین».

ياهدينك اله اولاشدينك
يوريب يوله اولاشدينك
سوزلاب تيله اولاشدينك
نان ايدينك آشه يتدينك

يدى‌ده مكتب كوردينك
اوقيدينك يوله كيردينك
قيز بيله بزم ۲) قوردينك
تا اون تورت ياشه يتدينك

حق برديكين ايب ايچدينك
هر يوله برباش قوشدينك
محبوب ايله سوشدينك
بيله چولاشه يتدينك

يكريم تورت ۳) ياشه گلدينك
يكيت بوليب‌سن بيلدينك
آت ميندينك قيليچ آلدينك
جنكِ سواشه يتدينك

اوتوزينكده يرينكدين
دومان كتمز سرينكدن
يكيت‌ليكينك زورينديين
كزدينك توماشه يتدينك

---

۱) «سوزلادينك تيله دوشدينك».
۲) «بازى».
۳) «يكريمى».

سوردینك دنیانی سوردینك
آخر وقاسین کوردینك
قیرقینکه قدم اوردینك
کامل سن هوشه یتدینك

بار آلمدینك باغینکدین
خزان اوردی داغینکدین
اللیده سقال آغینکدین
اوتان بریاشه یتدینك

آلتمیشه یاش ۱) یتمیردینك
باشینك غمه باتمردینك ۲)
خوش کولارینك اوتوردینك
یازینك یوق قیشه یتدینك

یتمیشده حق دیب قالدینك
قواتینك یوق یقیلدینك
قوجالدینك اشدین قالدینك
سویله نه پیشه یتدینك ۳)

سکسانه یتوشسه سال

نیچوك کچر اَیلَهْ حال
اوتدی قیزغینلی محل
اوراقسیز حوشه یتدینك

---

۱) «آلتمیش یاشه».
۲) «کتمر دینك».
۳) «یاویلان پیشه یتدینك».

توقسانده يانكيلور سوز
فره بوليب كورنور بوز
قوشار سوياك آلار گوز
يوزمينك انديشه يتدينك

مختومقلى اوتوردينك
عمرينك غافل اوتيردينك
حقه نه ايش بيتيردينك
اكر يوز ياشه يتدينك

یاشینده

ای یرانلار آدەزار
معنی بیلمز یاشینده
بیغم بولار دنیادین
توردینده یا باشینده

باشینده بك‌دور ۱) بیلمز
دنیانی کوزه آلمز

ذرّه قیمتوسی بولمز
کزار اویون داشینده ۲)

اکر اون یاشه کلور
اوغلانلیقدین هوش کلور
ایمك ایچمك خوش کلور
کوی کوب بولار باشینده

---

۱) «یکدور».
۲) «کزار ایوان داشینده»، «اویون کولکی داشینده».

اون باشه یتسه سالی
قالقار کونکل خیالی
چالار جاهل‌لیق یلی
جوان کورنور دؤیشینده

جوانلیق اودی ینار
اوغلانلیق نرخی دونار
هر کون ۱) برعشقه مونار
اول یکریمی یاشینده

کوزینك آلدیرسن ماله
اوغرارسن هر ۲) خیاله ۳)
گویجینك کلور کماله
اوتوزه اولاشنده

جاهل بولان کم بولور
نه مونکا مرهم بولور
قرقده عقل جم بولور
آدمزادینك باشینده

یاش الليه کیداندە
بولار قرّی آدینده ۴)

---

۱) «هر حیلی».
۲) «خام».
۳) اوغراشورسن هر حاله».
۴) «بوکولار قد آدنده».

اولوم بولور یادینده
سانغی ۱) ادار ایشینده

دوشمیشام سودایه دیب
سودالی غوغایه دیب
کچدی عمریم ضایه ۲) دیب
آه اورار آلتمیشینده

یتمیشده لاش قاقلانور
جان جسدده ساقلانور
قیغی حسرت چوقلانور
کوستی ۳) بولار ۴) هوشینده

قوتی یوق توتانده
هیچ اینجالماس یاتانده
یاش سکسانه یتانده
تانیمز اوغراشنده

چیقمز ایچردین داشه
یاقمز قوم قرداشه
اولی دیرلار اول کیشه
یاش توقساندین آشنده

---

۱) «معاوم».
۲) «ضایه» ــ«ضایع».
۳) «کاستی».
۴) «شکستی بور».

مخلوقلی دمتی
قالمز قدری قمتی
پیغمبربنك امتی
هیچ بولار یوز یاشینده

چاغدور بوچاغلار

سحر وقتی غافل بولمانك یرانلار
درکاهلار آچیلور چاغدور بوچاغلار
رحمته دوش کلدی بو وقت ارانلار
حق نوری ساچیلور چاغدور بوچاغلار

عاصی بولمه گناهنکدین یاناور ۱)
اوزینك تانی منلیگینکدین اینلور
یخشی وقتدور توبه قیلیب دونه‌ور
یازیقلار کچیلور چاغدور بوچاغلار

حق سنی ساقلاسون هجران یلیندین ۲)
آزاهماغیل یولچیلارینك یولیندین

---

۱) «یاناور ــ یانماق سوزبندین بولیب قدیمی ترکی دیلده» دولانماق، ایزا غایتماق، اوکریلمك یالی معنی‌لاری آنکلادیاره. بو سوزینك دراکینه «دیناور» یازیلان نسخه هم بار.

۲) «یلبندن» دراگینه «الندین» یازیلان یرلار هم بار.

محبّت جاملاری دوستینك قولیندن
حاضر بول ایچیلور چاغدور بوچاغلار

یوزیل کزسانك یالانچینی سوریبان
تن توفراغه دونر بر کون اریبان
یوقلایق میدانینده مجلس قوریبان
منلیکدین قاچیلور چاغدور بوچاغلار

مختومقلی کیتدینك دنیا کوینه
جاهل لیقده کونکل قویدینك اویونه
ایمدی آیاق باسدینك اوتوز اوینه
کوز یاشلار ساچیلور چاغدور بوچاغلار

یوز اورسانك

دها قیلسام درگاهه دوش کلارمی
سحر تقریب بیری باره یوز اورسانك

یارب بر حق دوستیم خوشوقت بولارمی
بر کونکل چون یوز هناره باغی اورسانك

سحر توریب نالش قیلسام خدایه
کونه قول کوتریب یالبارسام آیه
دولت اوچون باقسام دولت همایه
گنج اوچون سخر اوقیب ماره یوز اورسانك

غرق اولسانك دریایه دوش کلسانك درده
طمیع اوچون آچمه یوزینکدین پرده
تقدین ۱) دیلاك اتمه کیتمه ۲) نامرده
أیشینك دوشیب دوستی یاره یوز اورسانك

---

۱) قتدین ــ قاتیدان معنیده.
۲) «کیتمه» یرینه «گدی» (بیشیك)،

نامرده یوز اورسانك ایشینك قایرمز
ایتدین سویك ۱) ایسلان برزاد آیرمز
تیلکی اوزین کونده اوزین دویرمز ۲)
یگدور آچ هم بوایسه شیره یوز اورسانك

مختومقلی کرچه بختینك شور اولار
شیرین ایلار بر دولتای یار اولار
غم سندین ساویلار دردینك اکسیلار
کمال خان اوغان دك اره یوز اورسانك

---

۱) «سویك» دراکینه «سومك»،
۲) تیلکی اوزین کونده برهم دویرماز» یازیلان نسخه سی هم باره

نالار کویرینور

سیل ادالینك بو جهانه
جهانده نالار کورینور
اسکندر جمشید سالدورغان
بیك بنالار کورینور

میشه‌لاری شیر پلنکلی
کاهذار نوجه بیلنکلی
کون دوشمدیك تر اولنکلی
چشمه‌لی چایلار کورینور

یارادان باراتدی یوقدین
داغلار دنیا سورار چوخدین
سورسانك خبر برار نوخدین
قرّیغان آولار کورینور

چاغلان یالان دنیا چاغلان
نه کولان قالار نه آغلان

قار یغمورلاب بورجی باغلان
صفالی جایلار کورینور

صریندین دومانی کیتمز
آیام اوتیب یره باتمز
قریب قالمز اولمز یتمز
قورغانلی داغلار کورینور

نه وطن قالور نه چتن
صنملار سیل ادیب اوتن
طوطی بلبل مسکن توتان
هوالی باغلار کورینور

مختومقلی کیم بار اولمز
اجل دویمز زمین دولمز
آسمان اینمز یر چوریلمز
کون پورپر آیلار کورینور

سیرانده

عاشقلار حق عشقینده
سیرانده دور سیرانده
گوزلار ضعیف ایزینده
حیرانده دور حیرانده

قیلدی اونکا حق رحمت
نورِ تجلّی قدرت
خرقه کیان خوجه احمد
سیرامدهدور سیرامده

یردین چیقان آغاچلار
تیلی ثنالی قوشلار
سجان سویان درویشلار
دوراندہ دور دوراندہ

○ ○ ○

آیل عاشقم آیل
مجنون بول خلقه بایل
خلیل اوغلی اسمعیل
قربانده‌دور قربانده

طور داغینده دورانلار
نیچه غایب ارنلار
جمالینکنی کورانلار
حیرانده دور حیرانده ۱)

دولدیران بو جهانی
سوزلان ایکی دنیانی
کلّی ایشنیلك بیانی
قرآنده‌دور قرآنده

مختومقلی آچ تیللار
قوللیق اتکیل آی یللار
قوللیقنی قویان قل‌لار ۲)
آرمانده‌دور آرمانده

---

۱) «فرمانده‌دور فرمانده» «بیر امده‌دور بیر امده».
۲) «ارته قوللیقسیز قل‌لار».

خبر بر-شیله‌دور

اول نامه‌دور یاشیل قیزیل اویسیان
اول نامه‌دور آیاغی یوق تاویسیان
اول نامه‌دور یدی دریا بویسیان
شاعر بولسنك شوندین بیزه خبر بر

اول اکیندور یاشیل قزیل اویسیان
اول یلاندور آیاغی وق تاویسیان
اول بالیقدور یدی دریا بویسیان
بزدین سلام بولسون جواب شیله‌دور

اول نامه‌دور یقه‌سی بار یانی یوق
اول نامه‌دور قاناتی بار قانی یوق
اول نامه‌دور آدم یودار جانی یوق
شاعر اولسك شوندین بیزه خبر بر

اول کفندور یقه‌سی بار یانی یوق
کَبَنَکْدور قاناتی بار قانی یوق

قره یردور آدم یودار جانی یوق
بزدین سلام یولسون جواب شیله‌دور

اول نامه‌دور دروازه‌سیز قلا ۱) دور
اول نامه‌دور پنجره‌سیز بنادور
اول نامه‌دور بیر بیریندین آلادور
شاعر اولسنك شوندین بیزه خبر بر

اول کونکلدور دروازه‌سیز قلادور
اول قبردور پنجره‌سیز بنادور
اول آی کوندور بیر بیریندین آلادور
بیزدین سلام بولسون جواب شیله‌دور

اول نامه‌دور ایمدیلار دویدیلار
اول نامه‌دور اولوغ کونه قویدیلار
اول کیم ایدی دابانیندین سویدیلار
شاعر اولسنك شوندین بیزه خبربر

اول دیداردور ایمدیلار دویدیلار
اول نمازدور [۲]) قیامته قویدیلار
نسیمینی دابانیندین سویدیلار
بزدین سلام بولسون جواب شیله‌دور

اول نامه‌درر یدی اولکه گزییان
اول نامه‌دور بیلین برزاد ازییان
اول نامه‌دور آدم یالی سیزییان
شاعر اولسنك شوندین بیزه خبر بر

---

۱) «قلا»_«قاله».
۲) «حسابدور» بولسه کراك.

اول چوپاندور یدی اولکه گزییان
اول قویندور تایاق بیلین ازییان
بدو آتدور آدم یالی سیزییان
بیزدین سلام بولسون جواب شیله‌دور

اول نامه‌دور توفراق اوسته سورینمز
اول نامه‌دور آدملاره کورینمز
اول نامه‌دور هیچ بر دونه بورانمز
شاعر اولسنك شوندین بیزه خبر بر

ارنلاردور ذلیل بولیب سورینمز
اول بلا دور کلسه کوزه کورینمز
یالان کورینك هیچ بر دونه بورانمز
بزدین سلام بولسون جواب شیله‌دور

چالدی کیتدی

بو دنیا بازیکار ۱) دور
بازیسین چالدی کیتدلی
کمراه ادیب نیچه‌نی
یولداش دیب آلدی کیتدی

عقل فکرات هر قچان
یوز قونان بار یوز کوچان
تختی آسماندین اوچان
سلیمان اولدی کیتدی

یا مرقتلی شاهیم
امیدیم قبله کاهیم
مونچه یغناب ۲) ابراهیم
نامه‌نی آلدی کیتدی

---

۱) «بازیگار»ـ«بازیگر».
۲) «یغدی».

جکریم داغلای داغلای
زُنّارین باغلای باغلای
نیچه‌لار آغلای آغلای
نیچه‌لار گولدی کیتدی

نیچه‌لار گُله‌دونمیش
گُل یانمیش کوله دونمیش
نیچه‌لار قومه دونمیش
نیچه‌لار سولدی کیتدی

قالار سن گورده باغلی
بلّی بر یورده باغلی
بیهوده آدم اوغلی
یغنانینگ ۱) قالدی کیتدی

احمقلیق بیلان اوزیم
بیامدیم سوزلان سوزیم ۲)
مختومقلی دیر گوزیم
قان یاشه دولدی کیتدی

---

۱) «تابغانینگ»،
۲) «بیلمای سوزلاکان سوزیم».

کونه ترکمن الیب بی نینگ

قوشماچه نسخه سی

حرفینگ اوزبکستان قلاقیان نسخه سی	اوز باشاق یازیلیشی	سوزینگ سوزیگنده یازیلیشی	سوزینگ اوردا یازیلیشی	سوزینگ باشیگنده یازیلیشی	ترتیر قزی	حرفینگ آنگلیان نسخه سی	اوز باشاق یازیلیشی	سوزینگ سوزیگنده یازیلیشی	سوزینگ اوردا یازیلیشی	سوزینگ باشیگنده یازیلیشی	ترتیر قزی
c	ص	ـص	ـصـ	صـ	۱۷	∂. a	ا	ـا	ـا	ـ	۱
ç	ض	ـض	ـضـ	ضـ	۱۸	δ	ب	ـب	ـبـ	بـ	۲
m̄	ط	ـط	ـطـ	طـ	۱۹	n	پ	ـپ	ـپـ	پـ	۳
ǯ	ظ	ـظ	ـظـ	ظـ	۲۰	m̄	ت	ـت	ـتـ	تـ	۴
-	ع	ـع	ـعـ	عـ	۲۱	c	ث	ـث	ـثـ	ثـ	۵
ġ	غ	ـغ	ـغـ	غـ	۲۲	gʷc	ج	ـج	ـجـ	جـ	۶
φ	ف	ـف	ـفـ	فـ	۲۳	ɕ	چ	ـچ	ـچـ	چـ	۷
ĸ	ق	ـق	ـقـ	قـ	۲۴	h	ح	ـح	ـحـ	حـ	۸
ĸ	ک	ـک	ـکـ	کـ	۲۵	x	خ	ـخ	ـخـ	خـ	۹
z	گ	ـگ	ـگـ	گـ	۲۶	g	د	ـد	ـدـ	دـ	۱۰
ɻ	ل	ـل	ـلـ	لـ	۲۷	ʒ	ذ	ـذ	ـذـ	ذـ	۱۱
M	م	ـم	ـمـ	مـ	۲۸	ρ	ر	ـر	ـرـ	رـ	۱۲
H	ن	ـن	ـنـ	نـ	۲۹	ʒ	ز	ـز	ـزـ	زـ	۱۳
b, y, ō, ȳ, ȳ·o	و	ـو	ـوـ	وـ	۳۰	ɔlc	ژ	ـژ	ـژـ	ژـ	۱۴
h	ه	ـه	ـهـ	هـ	۳۱	ς - a	۰=۷	ـه	ـهـ	هـ	۱۵
ĭ, ĭ, ĭ	ی	ـی	ـیـ	یـ	۳۲	ш	ش	ـش	ـشـ	شـ	۱۶
							س	ـس	ـسـ	سـ	۱۷

آب ـ سو.

آبِ حیات (حی، احیاءِ) دیری‌لیك سوی.

ابد ـ همیشه‌لیك، ابدی‌لیك، مدامالیق، عمرلیك.

ابر ـ بولیت (بولوت).

ابراهیم ـ پیغمبرلارینك بیری، انجیلداکی آبرام.

ابریشم ـ یوفك.

آبِ زمزم (زمزم سوی)ـ مکّه‌نینگ یاقینینده بر چشمه قویی آدی. دینی دوشنجه‌لاره گوره بوچشمه پیغمبرینك باسان ایزیندین عمله گلانمیش. محمّددین اوزال عربلارینك جرهم قومیندین بولان عمرو بن حارث حکومت باشیندین آیریلاندین سونك خلقه یمانلیق ادیب بو چشمه‌نی گومدیریار. سونك ـ سونکلار محمّدینك دایسی عبدالمطّلب گوران دویشی‌نینك اساسینده بو چشمه‌نینك گوز گیسی‌نی اوغلی بیلان قزیب، اونی قیتادین یولا قویانمیش. (سرات «روضة‌الصّفا» تاریخی،

II تـوم، ٦ ـ ٥ ـ نجی صحفه).

آبِ کوثر ـ میفیکی شراب آقیان سو.

ابوبکر ـ محمّددین سونگقی برنجی خلیفه (٦٣٤ـ٦٣٢)

ابوطالب ـ علـی نینك آتاسی.

آتش خور ـ اودایان، یو ـ راگی یانغینلی معنیسینده.

اثر (تأثیر) ـ ایز قالدیرمق، بلگی، نشان.

احرام (حرم) ـ رخصت بریلمدیك کرامتلی حسابلا- نان، عیال‌لار اطاقی، بی- فانو نایق، قدغن ادیلان.

احمد درّانی ـ اوغانلارینك (افغان) عبدال تیره‌سیند ن، اوغانستان دولتینی اساس ـ لاندیران آدم. شالیق‌سو ـ وان یل‌لاری ١٧٢٣ ـ ١٧٤٧

احمد یساوی ـ باق خوجه احمد یساوی.

ادا اتمك ـ یرینه یتیرمك، برجای اتمك، ساومق؛ اویکینمك.

ادالانمق ـ تمادلانمق، قو ـ تارمق، سونگینه جیقمق.

ادریس ـ مسلمان پیغمبرلاری- نینك بیری، انجیلده اونگا ینوخ (Enox) دیلیار.

ار اردین بوغاز بولمق ـ بر آدمینك بر آدامدین کونکلی نینك قالماغی، اوزگه‌دین یمان سوز اشیتمگی.

ارباب ـ ملکدار، آقالیق ادیان آدم؛ چنونیك.

آرخال ـ آرقاچ، گوکدفه، عشق آباد رایونلاری نینك توارا گی.

اربعین ـ قرق.

آرشین ـ اوزینلیق اولچاگی، گز، ٠،٧١١ متر.

ارض ـ یر.

ارغوان ـ گل آدی، آچیغراق قیزغیلت رنك.

ارم باغی ـ دینی دوشنجه ـ لاره گوره میفیکی جنّت.

آریغ ـ آراسته.

آریق ـ یاب، چای، جار.

آزمایش ـ سیناغ، بارلاغ، درنگاو.

استخوان ـ سونگك سوياك.
اسرافيل ـ ملفيكی فرشته ـ لارينك بيری، دينی دوشينجه بوينچه اول اوزينينك توديگی بيلان قيامت قوبغينی نی اولی ايله جار اتجكميش.
اسكندر ـ اسكندر ذوالقرنين (Александр Македонский) بيزينك ارامزدين اولمك ۳۲۳ـ۳۵۶ ـ نجی يل لارده بوليب گچان شالاردين.
اسكی ـ كونه (كهنه)، قديمی، ايركی.

اشرفی ـ قزيل منطو آدی (۱۶ روپيه).
آشفته ـ چاشان، آنكنكالان، پريشان، اوزينی يتيران، بی راحت، توافرنيش،
اَشك ـ گوزياش.
اشياء (شَیْ) ـ زادلار، اسباب لار. قوشلار، يوكلار.
آشيانه ـ هُورتگه كتك يووه، قوشلارينگ جيی.
اصحاب (صحابه) ـ پيغمبرينك يقين يارانلاری، دوستلاری؛ پيغمبری گورانلاره هم آيديليار.
اصفهان ـ گون اورته ايرانده بر شهر آدی.
اطراف (طرف) ـ تواراك، دوه‌لی هوش.
اعلیٰ ـ اونگات، ياگيملی، گوزل؛ بيك، بند، يوقاری، اوست.
اعمال (عمل) ـ اديايان زادلار، ايش، كار.
آغاز ـ اوزينه‌يق اولچگی، آلتی كيلومتر تواراگينده.
آغاز ـ باشلامق، چاغيريش، قيغيريش، يانگ.
اغيار (غير) ـ اوزگه‌لار، دشمانلار، بيگانه‌لار، كسه‌گيلار، غيرلار.
آفت ـ آپت، بلا، خوف، خطر، دود.
آفتاب ـ گون، گونش.
افتاده ـ يقيلان، عجيز، فقير، بيچاره، خور ـ خومسی.
افعی ـ يلان.
افغان ـ آغی ـ انگشاشيك.
افلاك (فلك) ـ يدی آسمان، چرخی فلك، دنيا.

اقلیم ـ یر، یورت، کشمات، زونا (ЗОНа)، یرینگ یولاگی.

اکثر ـ کوب، کان، آرتیق.

الب آرسلان ـ سلتیق (سلجوق) سلطانلاریندین بولیب، چقر (چغرل) بگینگ اوغلیدور.

الطفات (لطف) ـ انس، قراشیق، آدمکارچیلیك، یاقیملی لیق، ملاقتلی لیق، یومشاقلیق، نازك لیك، سویجی سوزلی لیك؛ آراسته لیق، آوادانلیق، دوغریچیل لیق؛ پشگش، سیلاغ...

الف ـ عرب الیب بی‌سینینگ برنجی حرفی.

الکیدیون ـ الیندین.

اَلَم ـ درد، ستم، خورلیق، آغیری.

الیاس ـ دینی دوشنجه کوره داغلارینگ پیری حسابلانان میفیکی شخص.

الهام ـ آشکار، بلی ادیلان، آنگلادیلان، الهام.

امام رضا ـ یرلی خلق طرفیندین خراسانده اولدیریلان عرب قشون سرکرده‌لاری‌نینك بیری. اونینك قبری ایرانینك مشهد شهرینده. دور. بو شهرینك آدی هم شونینك بیلان باغلاشیقلی دور.

امتیاز ـ آیراتین لیق، تفاوت، ساجریش، سایغاریش.

آموخته ـ بیشیشان، چولیم، اوگرانان.

اناالحق ـ من حق، من دوغری، من راست، من حقیقت.

انبیاء (نبی) ـ پیغمبرلار.

انتظار (منتظر) ـ قراشمق، گویتمك، گوز توتمق، گوزی یولده قالمق.

اندیشه ـ انتشه، اوی، فکر، قیغی.

انور (نور) ـ نورلی، گونش، یالقیملی، یختی، گورکانه.

آواره ـ سرگردان، ایقمانده، دگدی.

اورازمنگلی ـ XVIII عصر ترکمن شاعری، مختومقلی‌نینك دوردشی هم دوستی.

اورفق ـ تومه جیك، بولا- جیك یر، چاگه نینگ اویشمگیندین عمله گلان بَیْجَكْ یر.

اوز (yз)ـ آوادان، گوزل، گورمگلی.

اوشلامقـ توتمق، ساقلامق.

اوتلنگ ـ گلزارلیق، گوك اوتلی میدان، فرج بولان یر.

اولیش (اوله) ـ پای، یتدیك حقی.

اویلیق (اویلوق) ـ سونگی داغ ثبتلارینده یر آدی.

اویمیش اقبال ـ اوقلان بخت، پاتان اقبال.

اهل دستـ اوراقچی، دایخان (دهقان).

اهلِ دل ـ درویشلیك ترمینی، یورکدش، کونکلی آچیق، آدمکارچیلیکلی.

اهلِ قنع ـ قناعتلی آدم، دوق بنده، گوزی دوق؛ دوشنجه‌لی، زیرك، فراستلی.

ایراق (یراق)ـ اوزاق، داش، آلیس.

ایسسی (ایسسیغ) ـ قدیمی ترکمن سوزی بولیب، پیدا، خیر، نب (نفع) دیمکدور.

آیاق ـ اویانمق، تورمق، گوز آچمق، دوشینمك، گوز یتیرمك.

ایوب ـ دینی دوشنجه‌لاره کوره اسحق پیغمبر ینك نیره‌لاریندین بولیب، صبرلی لیغینك و چداملی- لیغینك سخه‌سی حکمنده آدی توتیلیار.

ب

باب ـ ایشیك، قفی؛ بولیم، شاخه، باب.

بابا عمر ـ عرب لارینك ۶۳۴-نجی یلدین ۶۴۴-نجی یله چنلی حاکمیك ادان ایکینجی خلیفه سی.

باد ـ یل، شمال.

بادِ پای (یل آیاق) ـ یندام، یوگریك؛ یندام آت، یلمایه دیان یالی معنی لاری آنگلادیار.

بادِ خزان ـ خزان یلی، گویزینك سونگینده اوسیملیك لاری ساویق آلدیریان آیراتین یل آلدی.

بادِ صبا ـ دانگ شمالی، سحرلای.

باده ـ ایچگی، ایچی شرابلی کاسه.

بار ـ میوه، حاصل، اونیم؛ یوك، آغرام.

باران ـ یاغیش، اپغال.

باز ـ القوش، آلغیر، آوه سالینیان قوش، قیرغی؛ یغه، غایته.

بازیگار (بازیگر)ـ اویونچی، حیله گار.

باطن ـ گیزلین لیك، گورین میان، معلوم بولمدیق. ایچکی سر.

باگفتار ـ سوز بیلان، آیدی شیق لی، گورینگای؛ دلوار.

بالال ـ لال بیلان.

بالآخر (بالاخره) ـ آخرده اینك سونگینده.

باهنر ـ هنرلی، الی ایشلی؛ بیلیملی.

ببر ـ قفلانك.

بچّه ـ چاغه، اوغلان.

بحرِ خزر ـ خزر دنگیزی، کاسپی دنگیزی.

بحرِ عمّان ـ عمّان دنگیزی.

بُخْل ـ بخیل، گوریب، ایچی قره.

بد ـ اربد، یمان، میرتار، فیس، یرامز.

بدخشان ـ فامیرده بر شهر آدی، اول یردین قیمت بهالی داش (لعل) اونرمیش.

براق (Бурак) ـ براغ، محمّدینك لگندار آتی.

برّان ـ کسیجی، یتی، اوتیملی، تیغ.

برگ ـ یفراق.

برّهم ـ آختر-دونگدر، بولام-بوجار، بولاشیق، غاریشیق.

بریان ـ یانان، بیشان، کویان.
بزرگن (بازرگان) ـ سودا-
گر، جرچی، تاجر.
بزم ـ کیف، صفا، عیش-
عشرت، اویون.
بسته‌دهان ـ آغزی یاپیق،
دیلی باغلی، سوزلامیان.
بسطام ـ ایرانده بر شهر
آدی.
بسیار ـ کوب، کان، آرتیق،
زیاد.
بشر ـ انسان، آدم.
بسط (بساط، مبسوط) ـ دو-
شك؛ یازیلغی، یایراب یاتان،
گینك.
بعضی ـ کابر، برناچه.
بغایت ـ کوب، کان، آرتیق،
آشه.
بقا (باقی) ـ همیشه‌لیك عمر-
لیك، ابدی‌لیك.
بلخ ـ اوغانستانده (افغانستانده)
بر شهر آدی.
بلغار ـ اُولگا دریاسی‌نینك
اورتا آقیمنده بولان
اورتا عصر بلغار مرکزی:
بلغار یوردینده بولان ترکی
قوملارینك آدی.

بلقیس ـ یمن ولایتی‌نینك سبا
شهری‌نینك حاکمی، اول
سلیمانه عاشق بولیب
سونك هم اونینك عیالی
بولیار.
بنا ـ کوك، دویب، فوندامنت،
اساس.
بندهٔ فرمانم ـ بویرق‌اوچون
یارادیلان بنده من، بریلان
بویریغه تابن من.
بنیاد ـ اساس، کوك، دویب،
پایه، فوندامنت؛ یارادیلیش،
دوغیریلیش،
بورونقی ـ اونگکی، ایرکی،
قدیمقی.
بوزبالامان ـ آو قوشی.
بوستان ـ شیخ سعدی نینك
دولت قوریلیشیغی باراده
یازان کتابی‌نینك آدی؛
آغاجلیق، گلزارلیق، باغ-
باغچه‌لیق.
بول ـ سیدیك، نجاست،
حافه‌زادلار.

بلور ـ بولغیر، دوب دوری
(صاف) چویشه‌دین (شیشه)
یاسالان زادلار.
بهادر ـ باتیر، ادرمن، قهرمان.

بهاء الدّین ـ ۱۴۱۸ـ۱۴۸۹ نجی یل لارده بخاراده صوفیزم یولباشچیسی بولان بر درویش، اول «نقش بندی» آدی بیلان یورگینلی دور.

بهرام گور ـ V عصرده ساسان ایران شاهی، یزدگردینك اوغلی، اول عمرینی آوچیلاق، قولان (گور) توتمق بیلان گچیریبدور. بو حقده نظامی نینك «هفت پیکر» نوایی نینك «سبعهٔ سیاره» شابندانینك «شاهبهرام» آدلی اثرلاری بار.

بهره ـ پیدا، نفع، خیر.

بهم اتمك ـ گوگرمك عمله گلمك، قوانلانمق؛ برلیکده بر یرده، بردنده.

بیاض (ابیض) ـ آق.

بی بوره ـ پیداسیز، خیرسیز، نفعسیز.

بی بایان ـ آیاقسیز، سونگسیز، قورتارنیقسیز.

بیت ـ اوی، تام، پاشالیان جای، اطاق؛ قصه‌لی اثرلارینك آراسینده بر- یلیان اسکی سطارلی قوشغی.

بیت الخزان ـ خزان اویی، یرانمز کلبه.

بیجین (همدونه) ـ موچه پل- لاری نینك دوقوزینجیسی؛ مایمین (میمون)، یوز گیچ (سوده یوزیان قره‌جه موجه‌ك).

بیچمك ـ گییم بیچمك؛ اورمق، یغمق معنیسینده هم اولانیلیار.

بیحد ـ سانسیز، چنسیز، حدسیز، کوب.

بیدار ـ اویاق گوزی آچیق، دوشنجه‌لی، هُشگار.

بی صوت ـ سس‌سیز، تاویش سیز، قلمغل‌سیز.

بیگانه ـ یاد آدم، کسه کی، ناتانیش.

بیلیك ـ بیلیم، علم

بیم ـ قورقی، وهم، خطر.

بیمار ـ سرقاو، خسته، کسل.

بینوا (نواسیز)ـزادسیز، فقیر، گدای، بیچاره.

بیهوده ـ بیدرك، سانسیز، برلیکسیز.

پ

پالوده ـ ماروزنویه یالی ایچی بوزلی بر حیلی سوبق ایسمیت آدی.

پای (پا) ـ آیاق، چت، سونک، ایزقی.

پای بند ـ آیاغی باغلی، دوشاقلی، دانکیلغی.

پایمال ـ آیاق آستی، آیاق آستینده هلاك بولمق، یوق بولمق.

پدر ـ قاقه، آتا، دده.

پر ـ قانات، یلك.

پر ـ دولی.

پرنده ـ قاناتلی لار، اوچیجی قوشلار.

پرنم ـ گوزی یاشلی، یاشدین دولان

پرواز اتمك ـ اوچمق، آسمانه قالمق، گوگه گوتاریلمك، قالقینمق.

پروانه ـ گیجه یختنا گلیان کبلجیلك.

پریشان ـ داغینیق، بولاشیق چاشغین.

پشت ـ آرقه. دایانیج، قولداو.

پشه ـ چیبین.

پوته ـ قوشاق، کیسه، جوبی؛ سوده یوزملك اوچون اولا- نیلیان ایچی یللی رزین خلته؛ متال اریتملك اوچون اوده چیدامللی ماتریالدین ادیلان قاب.

پوست ـ دری. خام، قابیق.

پوشش ـ اهیلك، گییم، اورتی.

پیر ـ قری، قوجه، یاش اولی.

پیش ـ اونگ، اوزال، باشده، ایلکی.

پیشه ـ کسب، کار، ایش، هنر.

پیمانه ـ کاسه، قاب، پیاله؛ بوسوز کالاسسیك ادبیاتینده «عمر پیمانه‌سی دولدی»، «اجل پیمانه‌سی دولیب...» دیان یالی گورنیشلارده اولانیلیار.

پیوست ـ باغلی، دانکیلان، قوشیلان، سیلانان.

پیوند اتمك ـ سیلمك، سابمق، برلشدیرمك، دانکمق.

ت

تاری مار (تاروماز) ـ دربی داغین، کول فیکون، چیم

بیتراق.
تاق ـ اشك آرقه، اشك گریش، آیلاولی؛ تاقچه، تکجه؛ تاك.
تالان ـ تالانگ، دارغاتمه، یغما.
تانگلا ـ ارته، سونك، کلا ـ جکده.
تاوان ـ جریمه، خوف، قرا- شیامدیق تولگ.
تبسّم ـ یاغیرمق، گولمك.
تدبیر ـ اوی، فکر، چاره، علاج.
تراب ـ توفراق، یر، قوم، فالچیق، لای.
ترخوس (درخواست) ـ تولا، ایسلگ خوایش.
ترینگ ـ چونگ.
تشنه ـ سوسیزلیق، تبسیران.
تشویش ـ قورقی، احتیاج.
تصدق (صدق) ـ دوغریلیق: خدای یولی؛ فدا، قربان بولمق.
تغییر قابمق ـ اویتگمك، اوزگرمك، ضایه‌لانمق، پورسامق، هنگلمك، آجامق.

تفرّح (فرح) ـ شادلانمق، کونکل آچمق، گولیشمك.
تقدیر ازل ـ باشده یازیلان، قسمت، یازغیب، اقبال، مانکلای.
تقلید اتمك ـ اویکینمك، اولنگی، یوردام؛ ایدایا تایدین یا داشقی گورنیش تایدین بیرینینك بولیشیته منکزاجك بولمق، آغیزه اویکینمك.
تل ـ بایر، دفه، بیك‌لیك، بوی، (فیل تل ـ فیل بویلی).
تلاش اتمك ـ جان اتمك، تقلا اتمك ایمتیلمق، حرکت اتمك
تموغ ـ تامی، دوزخ، جهنم.
تنور ـ سازقورالی.
تنور ـ تامدیر.
تنها ـ یکه‌لیك یالنگیز.
تنگ دست ـ قولی‌دار، غریب، اونکار- اونگمز، زادسیز.
توث ـ قدیمی ترکمن سوزی بولیب، حساب‌ات، بیل، آنگله یالی معنی‌لاری آنگلادیار.

توران ـ ترکی قوملارینك، اوتیرملی یرلارینه آیدیلیار.

تورایتـ سونگی داغده بولان یز آدی.

توسدی ـ قدیمی گرکمن سوزی بولیب، توتدی دیمکدور.

توغین ـ القوش.

توفیق تابمق ـ کمال تابمق، مقصد مراده یتمك، کونکل آرزونه یتمك، ایسلان ایسلاگینگی تابمق، اوستین-لیك قزانمق.

تولالامق ـ توفیلمق، آتیل-مق، اومزیلك آتمـق، زینگیلمق.

تومان ـ قدیمی ترکی‌سوزی بولیب، مینك دیمکدور؛ ایران پول اولچه‌گی بولیب، اون قرانه آیدیلیار.

تون ـ گیجه، قرانگقیلیق.

ث

ثمر ـ میوه، حاصل، پیدا، نفع، خیر، گیرداجی، دوشا ونت.

ج

جامی (۱۴۹۲ ـ ۱۴۱۴) ـ XV عصرده یاشان ایران تاجیك شاعری اول هم فیلولـوك هم تاریخچـی بولیب، علی شیر نوایی نینك معلمی و یقین دوستیدور.

جاودان ـ همیشه‌لیك، عمر-لیك، ابدی‌لیك، اولمز-یتمز.

جاهیل(جاهل) ـ نادان، بیلم-سیز؛ حاضر بو سوز «یاش یگیت» معنی‌سینده اولانیلیار.

جایز (اجازه) ـ رخصـت ادیلان، مناسیب گوریلان، یرلیکلی حسابلانان.

جاینماز ـ نمازلیق، نماز اوقالیان یر.

جبرائیل ـ دینی دوشینجه-لاره گوره فریشته (فرشته) لارینك بیریمیش. (خرستیان دینیندا کی گاوریل ـ Гаврил)

جبروت ـ بیك‌لیك.

جُبّه ـ اشیك، گییم، دون.

توماق ـ قدیمی ترکی‌سوزی بولیب، مینك دیمکدور؛ ایران پول اولچه‌گی بولیب، اون قرانه آیدیلیار.

تون ـ گیجه، قرانگقیلیق.

ث

ثمر ـ میوه، حاصل، پیدا، نفع، خیر، گیرداجی، دوشا ونت.

جدا بولمق ـ آیرلمق، اوز-
باشدق بولمق، بولینمك.
جرئت ـ غیرات (غیرت)،
ادرمنلیك، باشارنیقلی لیق،
یوراك اتمك، قورقمزلیق.
جرجیس ـ دینی دوشنجه.
لاره کوره کرامتلی حساب
لانان بر شخص. (خرستیان
دینیندا کی گئورگی ـ
Георги). گویا اونی
دشمانلاری یوز پاره ادان-
میشلار.

جُرْعه ـ دامجه، گوز، بولاق،
یودیم.

جُرْمْ ـ گناه، جزا.

جُرْمِ عصیان ـ گناهکارچی-
لیك جزاسی، قورلیق.

جیزا (جیده) ـ نایزه.

جزیره ـ آده.

جسد ـ تن، گوره، لاش
(نعش).

جسد خور ـ لاش ایبان،
آدم اتینی ایبان.

جسم ـ تن، بدن، آدم اعضا-
لاری؛ ماتریا-(Материя)

جگر ـ یوراك، باغیر، جگر.

جماع (جمع) ـ بیرلشمك،
قولایلاشمق، جمعلشمك.

جمال ـ گورك، گورمك،
گوزللیك، اوادانلیق، سلوه.

جلوه گر ـ بالپیلداویق؛ ناز ـ
کرشمه لی؛ گوز ـ قاشینی
اوینادیان.

جمشید ـ قدیمی ایران شا-
لاری نینك بیری، گویا اول
یدی یوز (۷۰۰) یل
یاشانمیش.

جُنْبش ـ حرکت، تولغونمه،
قوزغانما. «جنبش اتمك» ـ
حرکت اتمك، قوزغنمق.

جنده (ژنده) ـ اشیك، گییم،
اورتی.

جُنْبیده لار ـ حرکت ادیجیلار،
سوبرانیجیلار؛ قوزغالانك
تاپیجیلار.

جوشن ـ حربی اشیك، دمیر-
دون.

جهد اتمك ـ جان اتمك،
چالیشمق، تقلا اتمك،
ایمتیلمق، قره بغرین حرکت
اتمك.

جَهل (جاهل) ـ احمقلیق، نادانلیق، کورلیك، بیلیمسیزلیك.

جحیم ـ جهنّم، دوزخ، تامی (موغ).

جَیحون ـ آمودریا، پنج دریاسی.

چ

چابك ـ یندام، ینگیل، تیز قوبیان، چولیم. چلاسین. چاپق (چابك) سوار» ـ آط اوغلان.

چاشت ـ قوشلیق.

چاك کریبان ـ یقاسی یرتیلان، گوزی یاشلی.

چای (چاه) ـ قویی، دریا، ایچیلیان چای.

چرخ فلك ـ دنیا معنیسینده

چرك ـ خپه، کیر ـ کیمیر؛ ایرینك، کثافت.

چریك ـ قشون، یغین، لشگر.

چشم ـ گوز.

چشم گریان ـ گوزی یاشلی، قیغیلی.

چشمه طوطیا قیامق ـ کوزه سورمه اتمك، درد دینگه درمان اتمك، یغرینگه قیسمق؛ قبول اتمك.

چلّه ـ کریش، یوقلك؛ قیش چلّه سی (هوانینك خاص سووان قرق (۴۰) گونلیك دورینه آیدیلیار).

ج

جَنَبَر ـ فرلانیان، آیلانیان، آیلاو، خلقه، یوزیك؛ بِقَو، بوینه دافیلیان شای ـ سب؛ یسیرلیك، قل چبلیق؛ قِرشاق، یوته، چمر. «چمر ایشمك» ـ قرشاق اورمك، بیل باغی ادینمك یالی معنی لاری آنکلادیار.

چهار ـ دورت.

چهار دیوان ـ دورت کتاب؛ نوایی نینك دورت بولیمدین عبارت بولان قوشغیلار یغیندیسی.

چهاریار ـ محمّددین سونك حاکیمیلیك ادان دورت آدم (ابوبکر، عمر، عثمان، علی).

چهلتن ـ (قرق لار) ـ دینی دوشنجه بو بنچه گوزه گو- رینمیان قرق (۴۰) سانی میفیکی شخص.

چین ماچین ـ خطای، چین.

ح

حاتم طای (حاتم طائی) ـ آلتینجی عصرده عربستانده یاشان لگندار سخی آدم.

حافظ (خواجه حافظ) ـ ۱۳۸۹ـ ۱۳۲۰ـ نجی یل- لارده یاشان ایران لیریك شاعری.

حبش ـ حبشستان (Эфиопия)

حجاب ـ پرده، اورتی.

حذر اتمك ـ قاچمق، او- زاقلاشمق، داش دورمق.

حرمان ـ (محروم)ـ حقوقدین کسیلان، محروم ادیلان، توسساغ ادیلان، خورلانان، یتمزچیلیك، محرومچیلیق چکمك.

حریص (حرص) ـ طاماکین (طمعکین)، قیسغانچ، حسید؛ آجکوز.

حسن ـ گورك، گورمك، گو- زللیك، آوادانلیق.

حسن صبّاح ـ نظام الملك، عمرخیّام داغی بیلان یله اوقان آدم:

حسین بایقره ـ ۱۵۰۶ـ۱۴۷۱ نجی یل‌لارده حاکیم‌لیك ادان تیموریدلار دیناستیا- سی‌نینك شاسی.

حشر (محشر) ـ گوگارمك، بیتمك، قیتادین چیقمق؛ یغنامق، اویشیرمك، توپلا- مق؛ غاله غوبایق؛ سوینیر- گمك؛ قلمغل، آغی، انگشاشیك.

حصّه ـ اسسه، پای، گزاك، کره، یولا.

حضور (حاضر) ـ قاتناشمق، گلمك، پیدا بولمق، تا- پیلمق، حاضر بولمق، گورمه گوریش؛ بیری‌نینك **قاشینه، یانینه** بارمق (باریب شانینك **حضورینه** عرض اتدی)، اگرسیزینك **حضورینگیزه** عرض‌اتسم (اگر سیزینك **اوزینگیزه**، سیز جنابه دیسم)، بوایش

سیزینك **اوز حضو-**
رینگیزده چوزیلدی (...
سیزینك **اوز یانینگیزده**
چوزیلدی) ـ دان یالی
گورنیشلارده اولانیلیار.
حق قتیندهـ الله نینك آلدینده،
خدانینك اونگینده، تنگری
تینك قرشی سینده.
حقیر ـ کیچی گونیلی لیگی
گورکزیان سوز بولیب،
من، کمینه قولینگز، یومیش
اوغلاینگیز دیان یالی معنی-
لاری آنکلادیار.
حَلبْ (-Алеппо)-عربستان-
ده بر شهر آدی.
حمایت ـ قولداو، دایانچ،
کمك.
حمله قیلمق ـ هجوم اتمك،
تو قیلمق.
حیوانات (حیوان) ـ حیوان-
لار، مالالار، جانورلار.
حیدر ـ میفیکی پیرلارینگ
بیری، دینی دوشنجه
بوینچه یلینگ اختیاری
شونینگ الیندهمیش.

خ

خارستان (خار) ـ تیکان-
چلیك، تیکان بیتیان یرلار.

خاص (مخصوص) ـ آیراتین
شخص لار، بلی، مشهور
آدملار؛
خاص وعام ـ اولی ـ کیچی
معنیسینده.

خاقانی ـ افضل الدین ابراهیم
بن علی. اول شیروان شاعی
منوچهره قصیده گویلیلك
ادیار. ۱۱۸۶-نجی یلده
مکه، مدینه باریب گلیارکا
یولده ـ تبریزده اولیار.
خاك ـ توفراق، قوم، توز.
خاکستر ـ کل.
خالی ـ بوش، ایچی زاتسیز.
خام ـ چیگ، بیشمدیك؛
دری.
خانمان ـ اوی ـ اوزار، قوش
اسباب لار؛ بایلیق.
خر ـ اشك.
خراسان ـ مشهد ثبتلاریندین
باشلاب مارا (مرو) چنلی
بولان یرلاری اوز ایچینه
آلیار.
خوب ـ اونگت، قوی،
یخشی.
خرچنگ ـ لنگچ.

خرقه ـ اشیك، گییم.
خرقه پوش ـ درویش‌اشیگی
خروار ـ آغرام اولچه گی بولیب، ایرانده بر یوز باتمان (تبریزمنی) برخروار حسابلانیار؛ «خربار»ـ اشك یوکی.
خزر ـ کاسپی دنگیزی.
خسرو ـ ایرانده ساسانیدلار دنیاستیاسینده بولیب گچان شاه‌لارینگ بیری.
خسرو دهلوی (۱۳۲۵ـ ۱۲۵۳) هند ـ فارس کلاسسیك ادبیّات وکیل‌لاری‌نینگ بیری.
خشك ـ قوری.
خشك استخوان (استخوانِ خشك)ـ قوری سونکك.
خضر ـ یاشیل دونلی، گوك اشیکلی، دینی دوشنجه بوینچه چولده سوسانلار. کمك ادیان میفیکی شخص.
خطیب (خطبه اوقایان)ـ دینی دوشنجه‌لاری وعظ‌ـ نصیحت ادیان ملّاً.

خلعت ـ دون، سرپای، سیلاغ.
خلعتِ شاهانهـ شاه اشیگی؛ پادشانینگ براڻ سرپایی.
خلیل ـ اسلام دینینده ابراهیم پیغمبره بریلان لقم‌دور.
خَم ـ بوکیلان، اگیلان، کویکی.
خُم ـ بالچیقدین یاسالان و سویق زاد قویلیان ولی کویزه.
خُمْس ـ یورت آدی؛ باشدین بیر.
خندان ـ گولیب دوران، شاتلیقلی، کیفی کوك.
خندان قیلمق ـ گولدیرمك، شادلاندیرمق، بگندیرمك، قیغیدین چیغارمق، کونگلینی آچمق.
خواب ـ اوقی.
خوار قیلمق ـ خورلامق، آغیریاغدایه سالمق.
خلوت ـ گیزلین. باشربن، اوغرین، یکه‌لیك، تنهالیق.

خوجه احمد یساوی ـ ۱۱۶۶ ـ نجی یلده آرادین چیقان بر صوفیستیك آقیمینك یولباشچی سی. اول یسا شهرینده دوغیلانی اوچون، یساوی لاقامینی آلیدور.

خوجه بکداش ـ بکداشی» بکتاشی» آتلاندیرلان درویشچی لیك آقیمینی دوـ رادان آدم.

خوش خواب ـ اونگات اوقلایان، فراخت (فراغت) یاتیان آدم.

خیّاط ـ تیکینچی، کسیجی، بیچیمچی، گییم تیکیان آدم.

د

دار ـ دنیا، جهان، عالم، اوی، اوبا، یورت؛ دار آغاجی.

دار المحنت ـ عذابلی دنیا؛ زندان، جفالی جای.

داستان (دستان) ـ دستانلار، گوررینك لار؛ یایلان. یایرادیلان، آچیلان. آشکار ادلان.

دام ـ دوزاق، تور.

دامن ـ اتاك، سی (دونینك سینی).

دان ـ بیلیملی، تانیمال آدی بلی).

دانا ـ عقللی، بیلیملی، فراستلی.

داوُد ـ بنی اسرائیل قومیندن بولیب، ایشا اوغلیدور. اول «روضة الصفا» تاریخینده یعقوب پیغمبرینك اوغلی یهودانینك نسلندن حساب- لانیار. بو تاریخینك بریان معلوماتینه گوره ایشا دیان آدمینك اون اوچ سانی اوغلی بولیبدور. داود اولارینك یاش تایدین هم، داشقی گورنیشی تایدین هم اینك کیچیسیدور، گویا اول اونگات آوازلی بو- لانمیش.

دایم ـ همیشه، مدام.

دایه ـ اناکه، اوی تربیه چیسی، چاغه ساقلایان آدم.

دجّال ـ گونه دوشنجه بو. پنجه بر گوزلی، قره شیکلی میفیکی شخصدور؛ نوسلا- نان دوشنجه بو پنجه اول قیامت قوپمزیندن اونك

قوبغین توریز، اغه اشاگی بیلان گلجکمیش.

دُر ـ سودین تافیلیان قیمت بهالی داش. (Жемчуг)

دَر ـ قفی، ایشیك.

دراز ـ اوزین کوب.

دربدر ـ دربسی داغـین، فیترانك، دارغان، چاشان پریشان، ایشی قایدان، بدبخت.

درگاه ـ عرض جایـی، دیوانخانه، مانگلای دیرالیان یر.

درمنده (درمانده) ـ اوغری نی یتیران، علاجسیز قالان، چاشان، آنگنگالان، نامه ایش اداریني بیلمیان.

درنده ـ یرتیجی، وحشی.

دریغا (دریغ) ـ واخ آرمان، حیف، دادی ـ بیداد یالی اوکینچلی لیگی، غمنانجی آنگلادیار.

دست ـ ال؛ بوسوزکا وقتلار باشغه سوزلار بیلان قوشیلیشیب باشغه چه، راق معنی نی هم آنگلادیب بیلیار. «بو ایش منگادست برمز» دیان سوزلمده «دست» سوزی اونکیندا کی «برمز» سـوزی بیلان یبرلیکده «باشارتمز» دیان معنی نی آنگلادیار.

دستور زمانه ـ زمانه نینك - دابی، دورمیشینك غرایبی یاشایشینك قاعده سی.

دشت ـ چول، بیابان: صحرا.

دَغَل ـ یالان، یالنگیش، بوزیق، نادوغری، اگری، یاسامه؛ یتنه، تهمت. یرامز، غلب سوزلمك؛ اوغری، قراقچی، یول اوریان، تالانچی.

دگری (دیگر) ـ اوزگاسی، ایکی لیگی، نا دوغریلیغی، یالان ـ یاشریغی.

دل ـ یوراك، بغیر؛ کونکل.

دلبر ـ یوراك قوبغیندیریجی، کونکلینکی اوزینه چکی - جی دیان معنی لاری آنگلادیار. اما اول (دلبر) کلاسسیك ادبیاتینده «سوی - گیلی یار» سوزلاری نینك دراگینه اولانیلیار.

دُلدُل ـ حبشستان (Эфиопия) سلطانی طرفیندین محمّده سیلاغ بریلان قطرینك لاقامی، سونك اول قطیری محمّد اوز گیاوسی هم دوغان اوغلانی علی‌غه بریار.

دلنواز ـ سویگیلی‌لیگی، مهر ـ بانلیغی آنگلادیب، «دلبر» سوزی‌نینك سینونیمی حکمنده اولانیلیار.

دمشق (Дамаск) ـ سیریاده شهر آدی.

دندان دیش.

دنیا ـ بایلیق، دولت، خزینه معنیسینده هم اولانیلیار.

دوتا ـ بوکیلان، کوبکاران، اگرالان، ایکی ابلانان

دَوْچکمك (دوده‌اشمك) ـ یوریش اتمك، قشون چکمك؛ آلیجیرامق، آلاس ـ قوفاس بولمق.

دَوْر اتمك ـ چرخ اورمق، فیرلانمق، تولانمق، توراك داشینکه آیلانمق.

دَوْر آیاغی ـ اوریلشیك کامه‌سی، اجل پیمانه‌سی.

دوردی شاعر ـ ترکمنلرنك آتا اوریغیندن، XVIII عصر شاعرلاریندن بیری.

دوست‌تر ـ دوسیراق، یالیملی‌راق، قولای، یاقین.

دهان ـ آغیز.

دَهْر ـ دنیا، جهان.

دَهْرارا ـ دنیاده، دورمیشده.

دهستان ـ کون اورتاکون‌باتار ترکمنستانده (مشهد مصریان ثبتلاریندن، قدیمی یر آدی

دیار ـ یورت، اولکه.

دیانت (دین) ـ یورلگه، اوگیر، گیدیلیان یول، اسلام دینی.

دیده ـ گوز، قراق.

دیگر ـ باشقه، اوزگه، غیری؛ یینه، قایته.

ذ

ذاتینده (ذات) ـ جسمینده، تینده، بدنینده، براندیلیشینده، قورلیشینده، اصلینده، دؤیب ـ تیکارینده.

ذکر اتمك ـ یادلامق. آغزا-

مق؛ قایتالامق.

ذلیل (ذلیلی) ـ گدای، خور، خومسی، فقیر، عجیز.

ذوالفقار ـ علی نینك لگندار قیلیحی.

ذوق ـ هوسلی، میللی، آرزولی ـ ایسلگلی.

ذوالنّار (ذینار) ـ اود ایه‌سی، باقیجی، یاندیریجی، کویدیریجی.

ذوالنّون ـ یونس پیغمبرینك لقمی «ذو» ـ ایه، «نون» ـ بالیق. ذوالنّون ـ بالیق لار ایه‌سی، دمکدور. دینی دوشنجه‌لاره گوره گویا اونینك بالیق لاره حکمی یورانمیش. بولقم هم شوندین قالانمیش («غیاث-اللغات» ۶۲ ـ نجی صحیفه).

ر

راهزن (یول اوریجی) ـ تالانکچی، قراقچی، قلتامان.

رُخسار ـ یوز.

رد اتمك ـ قایتارمق، قبول اتمك، قرشی چیقمقلیق.

رستم ـ فردوسی نینك «شاهنامه» اثری نینك باش قهرمانی، زالینك اوغلی.

رسول ـ ایپربلان. گوندرلان وکیل، کوبلنچ پیغمبر معنیسینده اولانیلیار.

رشته ـ یوب، باغ، سفاق، شاخه، بولیم، باب، بوداق.

رشك ـ بخیللیق، ایچی قره‌لیق.

رضوان ـ فانتاستیك جنّت؛ بهشتینك قهبسینی ساقلایان قراول.

رعنا ـ گل آدی.

رغبت ـ میل، هوس.

رفتار ـ حرکت، قرایش، آداملارینك آراسینداقی آراقاتناشیق.

رفیق ـ یولداش، دوست.

رقص ـ تانس، اویون.

رقیب ـ دشمن، بحثدش، گوریب، قاپدالدین آت اوردیریان، یاریشیان.

رواگورمك ـ مناسیب گورمك، کشیکلی حساب اتمك، مقصده لایق دیب دوشینمك.

روان بولمق ـ اوغرامق، کیتمك، بارمق، یوله دوشمك، یورامك.

روزگار ـ گون؛ ارسغال؛ حال ـ یاغدای؛ دورمیش.

روسیاه ـ یوزی قره، رسوا، مسخره.

روم ـ ویزانتیا(Византия)ـ گرتسیا (یونانستان). تورکیه و کیچی آسیا یورتلارینه آیدیلیار.

روی ـ یوز، یانگاق؛ اوست، یوقاری.

روی زمین ـ یر یوزی.

ریا اتمك ـ گوز بویاغچیلیق اتمك (ادیلیان زادینك یا آیدیلیان سوزینگ ایله گوز اتمك مقصدی بیلان ادیلمگی).

ریاضت ـ طاعت، عبادت.

ریحان ـ گُلْ آدی.

ریسمان ـ یوب، باغ، سارغی، طناب، دانگی.

ریش ـ سقال.

ریگان (زرایگان؟) ـ بیهوده، ضایع، حرامه چیقارمه، عذابینك کویمگی، زحمتینك بوجه چیقماغی.

زاغ ـ قرغه، زاقجه، زاغان.

زال ـ فردوسی نینك «شاهنامه» اثری نینك باش قهرمانی، رستمینك قاقه سی.

زاهد ـ دینی ترمین بولیب خدایه قوللیق ادیان خادم-لاره (ملا، آخوند، ایشان، صوفی، پیر، قاضی وش. م لره) آیدیلیار.

زبان ـ تیل.

زبانه چکمك ـ توتاشمق، یانمق، اورتنمك

زبردست ـ چالاسین، چاققان، باشار جنگ او کده؛ پهلوان.

زخم ـ یاره، درد آغیری.

زر ـ آلتین ـ کومیش، پول، بایلیق.

زرافشان ـ زربیلان، زینتلانان زرسفیلان، پارلاب دوران یالی معنی لاری آنکلا ـ تمق بیلان بیرلیکده، دریا، مهمانخانه، رستوران... آدی هم بولیب بیلار.

زعفران ـ اوسیملیك آدی؛ کلاسیك ادبیاتینده شاعر-لار اوز قهرمانلاری نینك دُرلی خورلیق لار ضرارلی

سارالان یوزینی زعفرانه منگزادیبدورلار.

زُلال ـ آراسته (آراسته)، تامیز (تمیز) شیرین آب **زلال**ـشیرین سو، اونگات سو، پاقیملی سو دیان یالی معنی**لاری** آنگلادیار.

زایخاـ«یوسف زلیخا» اثری- نینك باش قهرمانلاری نینك بیری (قیز آدی).

زمستان ـ قیش.

زنخدان ـ آلقیم، انگاك آشاغی، انگاکدا کی چو- کاجیك.

زنده ـ دیری، جانلی.

زنگ ـ پوس، کیر ـ کیمیر.

زنگی بابا (زنگی آتا) ـ دینی دوشنجه، لاره گوره سیغربنك بیری بولانمیش.

زُهره (Внера) ـ ونرا پلانتاسی؛ «زهره ظاهیر» دستانی نینك باش قهرمان- لاری نینك بیری.

زهیر ـ دردلی، آغیرلی، قیغیلی، خور، غمگین، روحدین دوشان.

زیبا ـ آوادان، گوزل، گورمگای.

زیروزبر ـ آستین و اوستین.

زینت ـ بزاگ.

س

ساری ـ طرف، اوغور.

ساغر ـ کر، لال، گنگ.

ساقی ـ شراب پایلایان آدم

ساقینامه ـ کتاب آدی.

سال ـ یاش، یل، عمر.

سانمق ـ حساب اتمك، سانامق.

سبز ـ کوك، یاشیل.

سبزه پوش ـ یاشیل اشیکلی، گوك گیملی.

سبز وار ـ آل ـ یاشیل؛ ایرانده بر شهر آدی.

سَتْر (ساتر، مستور)ـاورتگیچ، یاپنیجه، بورالآن، یاپیلان؛ قایاقلی.

سجّین ـ دوزخ آدی.

سِحْر (سحر اتمك) ـ جاه دبلامق، گوزباغجیلیق اتمك،

سخت ـ قتی، برك، پوغته (پُخته)، ماکام (محکم).
سخت‌دل ـ قتی یوراك، داش بغیر، رحمسیز.
سخن ـ کب، سوز، گورینك.
سخن شور ـ آجی سوزلی، یاقیمسیز، گپی دوزلی (دیلی دوزلی).
سخنور ـ دِلوَار (Аратор)، سوزه چپر آدمه آیدیلیاره.
سدره (Лотос) ـ میفیکی اوت آدی.
سر ـ باش، کلّه، دفه، یوقاری.
سرا ـ سرای، دنیا؛ دوشلگه.
سرافراز ـ باشی یوقاری؛ «سرافراز بولمق» ـ ایسلان ایسلاگینگی آلمق، مقصده یتمك، آد ـ آبرای (آبرو) قزانمق.
سرد ـ ساویق.
سر کشلیك اتمك ـ گوزقوـ لاق بولمق، اسوان اتمك خبردار بولیب دورمق.
سرکه (سرکاب) ـ اوکسوس (Уксус).
سرگذشت ـ باشدین گچان، حال یاغدای، احوالات.
سرگشته ـ سرگردان. ایقماـ نده. گدای.
سرمست ـ مس آدم، اوغرینی یتیران، بولغیسیز، پیان.
سروان ـ بوسوز یولباشچی، باشلیق؛ کاپیتان یالی معنیـ لاری آنگلاتمق بیلان بیرایکده ترکمن کلاسّیك ادبیاتینده کرونباشی دیان معنی‌ده‌هم اولانیلیار؛ سیستاـ نده یر، اوبا آدینه هم آیدیلیاره.
سرود ـ آیدیم، قوشغی، سازـ صحبت.
سرور ـ یولباشچی؛ آرتیق یوك (اوستینلیك).
سست سر ـ سوسیراق، قوشاـ غراق، یواشراق.
سعدی ـ (شیخ سعدی) ـ XIII عصرده یاشایان ایران بیك شاعری.
سفر قیلمق ـ یولا گیتمك، بر یره اوغرامق.
سفره ـ ساچاق، دسترخان.
سفید پوش ـ آق اشیکلی.
سقلاب ـ اسلاویانلارینك یوردی.

سگ ـ ایت.
سگ پرست ـ ایته چوقونیان.
سلیمان ـ (Соломон) ـ دینی دوشنجه‌لاره گوره پیغمبر لارینك بیری یولیب، جانلی ـ جانسیز زادلارینك باری‌نینك حاکیمی بولانمیش.
سماء (سماوات) ـ آسمان، گوك، یوقاری.
سمند ـ قونگیر رنگلی آت.
سمندر ـ میفیکی قوش آدی. گویا اول عمر بویی‌چوب چکیب، هورتگه یاسا ـ یانمیش؛ یکه‌جه یومورته قوزلاب شونگا قراب آه چکیانمیش، شولوقتهم همه‌سی اود آلیب کولینك ایچیندن تازه سمندر عمله گلیانمیش.
سنجاب ـ قوندیز، یومشاق دریلی جنگل حیوانجیغی؛ یورت آدی.
سندواج ـ قرلاواج.
سنگ ـ داش.
سنگستان ـ داشلیق.
سوخته (سوختن) ـ یانان، کویان، بیشان.

سوخته‌دل ـ یوراگی یانان؛ آغیران، اینجان، ایچی یانان.
سود ـ پیدا، خیر، نف (نفع)، گیرداجی.
سودان صحرا سی ـ عربستاند بر چول آدی.
سوز (سوزان) ـ یاقیجی، اوتگیر، یاندیریجی، داغلا- یجی، بیشیریجی، کویدیر- یجی.
سوز بولمق ـ یانمق، بیشمك، کویمك.
سوسن ـ گل آدی (Лилия)
سولمق ـ اوزاتمق، ابرمك (آلیب برمك)، قویب برمك.
سوی آسمان ـ آسمانه طرف،
سویك ـ سونگك.
سهو ـ یالنکیش، خطا، نا ـ دوغری.
سیاق ـ صفت، کشیم، گورنیش، بولیش؛ ایرانده برحیلی حساب آدی.
سیاه ـ قره؛ بو سوز اوزال چرنیل معنیسینده هم اولا- نیلیاردی.
سیاه سنك ـ قره داش.

سیاه گوش ـ قره قولاق (حیوان آدی).

سَیّر (سیر اتمك) ـ گزالنج اتمك، سیاحت اتمك، دولانمق.

سیر ـ دوق (گوزی دوق. قرنی دوق).

سیراب ـ سرراب، مسان، کیفی کوك، قرنی دوق.

سیران ـ سیل اتمك، گزمك، دولانمق.

سیراولمق ـ دویمق، قناعتلانمق.

سیم ـ کومیش.

سیم وزر ـ قزیل و کومیش، ثمّت بها زادلار.

سینه‌دار ـ سینه‌لی، گویسلی؛ گورمگای، سیراتلی.

ش

شام ـ ((Сирия) ـ یورت آدی؛ آخشام، گیجه، گیجه‌لیك، گون یاشان وقتی.

شاهمار ـ (یلانلار شاسی) ـ سوز کلاسسیك ادبیّاتینده تعریفلانیان زلفه آیدیلیار.

شاهِ مردان (مردلار شاسی) قدیم ادبیاتده علی‌نینك لاقامی حکمنده اولانیلیار.

شاه نجف ـ عربستانده بر شهر آدی.

شبگیر ـ شویر، گیجه یورمه‌یان، بوتین گیجه‌نی اوقیسیز گچیریان آدم؛ قره چکیرتگه، قره‌چیرلاق، بلبل...

شتر ـ دویه.

شجر (اشجار) ـ آغاج، باغ.

شدّاد ـ قدیم زمانینك لگندار حاکیم‌لاری‌نینك بیری.

شدّه ـ قوشاق، بیل باغ، کمر، بوته.

شرار (شرر) ـ یالین، یانغین.

شر انگیز ـ شرچی، داواگار (دعواگر)، قیقیلیقچی.

شرح اتمك ـ دوشیندیریشلی بیان اتمك، برزاد حقینده گینگلدیب گوررینك اتمك‌لیك.

شرمسار ـ اوتانچلی، یوزی قره، شرمنده، خجالتلی.

شمس ـ گون، یاغتبایق؛ شمس وقمر ـ گون و آی.

شمع ـ شم، لامپا.

شِکوه ـ شکایت، آغی، زیریچ، عرض، دادی بیداد.

شونقار ـ ال قوشی، آو قوشی.

شیخ سنعان ـ ایرانده و اورتا آسیاده یایران کابر اثر- لاربنك پرسوناژی. اول خرستیان قیزی نی سویب مسلمانچیلیقدین ال چکانمیش.

شیدا ـ دالی، تلبه، عقلی جاشان، اوزی نی یتیران، آنگنگالان.

شیروان (نوشیروان ـ انو- شیروان عادل) ـ آلتینجی عصرده (۵۷۹ ـ ۵۳۱) ایرانینك ساسانیدلار دنیا- سیاسی نینك پادشاسی بولان؛ اول عدللیق لاقامینی بیلا کی شالاردین عادل بولانی اوچون آلمان، مزد گینك یاش توتانلیغینده قورالان قوزغالانگچی لاری رحم- سیز قیرانی اوچون دیندار-

لار طرفیندین «عادل» لاقامینی آلیار.

شیرین گفتار ـ سؤیجی سوزلی، ملاقتلی؛ خوش آوازلی.

ص

صاحب ـ ایه.

صاحب جمال ـ گورك ایاسی، آوادان، گوزل ـ گورمگای.

صاحب منصب ـ آفیتسر، درجه‌لی، چین‌لی آدم، مرتبه ایه‌سی؛ عملدار، یاش اولی، حاکم.

صد ـ یوز.

صدا ـ سس.

صدق (صادق) ـ دوغریلیق، آق یوراکلی‌لیك، اینام، اخلاص.

صَرْصَرْ ـ قولاغینگی دشیب باریان، شانگلاویق و ساویق شمال؛ ایچینگدین بغرینکدین گچیب باریان آپی ـ توفانلی یَلْ.

صفا ـ مکه‌نینك یاقینینده بر یر آدی؛ صفالی یر ـ

کونکلینکی آچیان، گوزل طبیعت؛

صفا مروه ـ زیارتچیلارینك آیلانیان یرلاری (مکّه-تینك قولایندہ).

صُلْب ـ بیل اونگیرغه، نَسْل، چاغه، فرزند؛ بوغته(پخته)، ماکام (محکم)، برك.

صواب ـ راست، دوغری، حقیقی.

صوْر ـ حیوان شاخیندین ادیلان تؤیدیك، دینی دوشنجه‌لاره گوره محشر گونیندہ اسرافیلینك چالجق تویدیگی. «غیاث‌اللغات» ۴۷۰ نجی صحیفه)

صُوَر ـ صورت سوزی‌نینك کوبلیك سانی، شکل‌لار.

صورتگر ـ صورتچی، صورت-کش ـ صورت چکیان.

صیّاد ـ آوچی، شکارچی، مرگن.

صیام ـ روزه.

ض

ضرور ـ گراکلی، لازم، ضرور.

ضعیف ـ عجیز، خور، گو-یچسیز؛ کلاسسیك ادبیاتینده بو سوز (ضعیف، ضعیفه) عیال دیان معنی‌نی آنگلاد ـ یار.

ط

طاس ـ قاب، جام، اوقاره، کرسن؛ کاسه.

طاعون ـ مرگی، یوقینج کسل.

طالع ـ طالعی، بخت اقبال، مانگلای، یازغیت.

طرفه ـ اونگات، گوزل، سلو، اوادان، نازنین، ایجه‌جیك.

طرفة العین ـ گوز آچیب یومینچالك، طارفه تاین.

طرّلان ـ آوقوشی، یرتیجی قوش.

طعن اتمك (طعنه) ـ طان (طعن) اتمك، جابت‌اتمك، یالان تهمت یاپمق، کنایه بیلان سوز آیتمق.

طَلْل ـ ایزقارلی یر، اونیق یاغیش، سوء اوسیملیك، اوادانلیق، ساچ، بولك ـ بولك.

طیور ـ اوچنجی، قوش.

ظ

ظاهر (ظهور، مظهر) ـ آشکار، مالیم (معلوم)، آچیق، بلّی بولان، گورنیب دوران، یوزه چیقان.

ظلمات (ظلمت) ـ قرانکقیلیق، آغیریاغدای، خوف وخطر.

عارف ـ بیلیملی تانغیر، بیلیجی، گوز یتیریجی، سایغاریجی.

عاشق ـ سوییجی عشقه دوشان.

عاصی ـ گناه کار (گنالی)، قره لانان.

عاقل ـ عقللی، آنك ـ دوشنجه لی، فهملی.

عبّاس ـ ۱۶۲۸ ـ ۱۵۸۵ ـ نجی یل لارده صفویدلار دنیاسیتاسیندە بولان شالارینك بیری. اوزی نینك باسیب آلیجی لیغی بیلان یقاسی نی تانادان آدم.

عبث ـ حبث، حیب (حیف) بیدرك.

ابدال ـ خدایه قوللیق ادیجی، درویش معیسینده.

عبدالله ـ مختو مقلی نینك دشمان طرفندین اولدیریلان دوغانی نینك آدی.

عبدالقادر ـ دین وکیل لاری نینك بیری.

عبرت گورلده، نسخه.

عثمان ـ عمردین سونك ۶۵۶ ـ ۶۴۴ ـ نجی هجری ده یولباشچیلیق ادان اوچینجی خلیفه.

عجم ـ عربلار پارسلاری شیله آتلاندیریبدورلار.

عدن ـ عرب یاریم آداسی ـ نینك گونرته بولا گینده بر شهر آدی.

عدم ـ یوقلیق، اولمیم (اولوم).

عراق ـ یورت آدی.

عریان ـ (عاری) ـ یالانگاج، اشیکسیز، تنی آچیق، سویلان.

عرش، کرسی ـ دینی دوشنجه بوینجه یدی قات آسمان آتلاریندین.

عرصات ـ دینی دوشنجه بوینچه یغنانیلیان جای، اولی سوراغ (سود) گونی.

عصا ـ حصا، ال تایاغی.

عُصیان اتمك ـ قرشیلیق بایداغینی قالدیرمق، آیاغه قالمق، بویون اگمزلیك، عاصی اولمق.

عَضدالدّوله ـ ایرانینك دیامیدلار دنیاستیاسیندهٔ حاکیم‌لیك ادان برشخص اونینك آتاسی رُکن‌الدوله آغیر کسله سزوار بولان وقتینده اوز اوغیل‌لارینی (عضدالدوله، فخرالدّوله، مؤیدالدّوله) گوریم ـ گوریشه چاغیریب، اوزی‌نینك سورایان یرلاری‌نی اولارینك آراسینده پایلایار. بو بولینشیکده فارس، کرمان، اهواز اوبلاستلاری همده بغداد ثبتلاری عضدالدوله‌نینك پاینه‌دوشیار؛ همدان، طبرستان حاکیملیگی اورتانجی اوغلی فخرالدّوله؛ اصفهان ثبتی هم کیچی اوغلی مؤیّدالدوله بریلیار. (سرات «روضة‌الصّفا» تاریخی ۵۳ ـ ۵۲ ـ نجی صحیفه‌لار).

عظیم ـ اولی، بیك، هیبتلی.

عقل ملکی ـ عقل بایلیغی.

عقیق ـ قاش ادیلیان قیمتی بهاداش.

عکس ـ صورت، شکل.

عکس اتمك ـ گورینمك، شوله‌لنمك، یوزه چیقمق.

علّت ـ سبب؛ درد، دلیل.

علی ـ محمّدینك دایسی، ابوطالبینك اوغلی، عثمانلیلرك صونك ۶۵۶ ـ ۶۶۱-نجی یللاری ده (هجری‌ده) عربستانده یولباشچیلیغی اله آلان دوردینچی (IV) خلیفه.

عُمّان ـ دنگیز آدی.

عمر ـ ۶۴۴ ـ ۶۳۴-نجی هجریده ابوبکردین سونك یولباشچی‌لیغی اله آلان ایکینجی (II) خلیفه.

عمل اتمك ـ یرینه یتیرمك، ایش یوزبنده گورکزمك.

عمر تباه ـ بوزیلان، ضایه (ضایع) بولان عمر، کویان وحیف گچان یاش.

عمر خَیّام ـ XI_XII عصر- لارده یاشان تاجیك ایران شاعری.

عنایت ـ یاردم، کمك، قولداو.

عنبر ـ عطر ایسی، موش قو- قاب دوران اونگات جسم (Амбра).

عندلیب ـ بلبل.

عنقا ـ (Анконост) ـ قره- قوشه چالیم ادیان قوشلار شاهی؛ میفیکی قوش آدی. دینی دوشنجه‌لاره گوره اول گوزه گورینمان یاشایانمیش

عیان ـ آشکار، معلوم.

عیسی ـ (Иисус_ Христ- тос ـ) خرستیان دینی نینك پیغمبری.

عین الباقی ـ عمرلیك چشمه؛ یاشلیق.

غ

غالب بولمق ـ اوستین چیقمق، باسمق، ینگمك، ینکیش قزانمق.

غافل (غفلت) ـ بی خبر، دویدانسیز.

غبار لانمق ـ توز ـ توفراغه بولاشمق، دومانلانمق، توتیغسی.

غربت (غریب)ـ آیرالیق، جدا- لیق،اوز گه یورده دوشمك- لیك.

غرق ذلالت (ذلیل) ـ خور- خومسی دوشمك، آغیر یاغدایه سزوار بواحمق، محتاجلیکده باتیب قالمق.

غرّه (غرور ـ مغرور) ـ او- لیمسیلیق، تکبّرلیك بوی- سانجنگلیق.

غریبم (غریب) ـ بو سوزینك صونکینه قوشیلان «م» حرفی پارس دیایندا کی. برنجی یونکمه‌نینك قوشیلمه- سی بولیب، من غریبدیرین دیان معنی‌نی آنگلادیار.

غفلت ـ قافللیق.

غلاب ـ بوزیق، یاسامه، یلان.

غلط ـ یالنکیش، نادوغری، اگری، خطا.

غلمان (غلام) ـ جوان، یتیشان یگیت؛ دینی دوشنجه بوینجه بهشتنك خدمتچیسی.

غمزه ـ ناز کراشمه، قرایش،

آنك ادیش.

غم گشنه ـ قیغی ـ غملی ، توقات، سولیق.

غمناك ـ (غم) قیغیلی دردلی، یوراگی یانان.

غنچه ـ آچیلمدیق گل. کلاسسیك ادبیاتینده گوزلینك آغزی هم غنچه منگزاـ دیلیار.

غنیمت ـ (غنی) ـ بایلیق پیدا، اولجه، بهبید.

غوّاص ـ سوده یوزیجی؛ میفیکی دریا پیری.

غیر ـ (اغیار) ـ اوزگه، کسه-کی، باشقه.

ف

فارع ـ خلاص بولان، بوشان، آزاد بولان، دینان، قوتاران، سونگینه چیقان.

فاسق (فسق) ـ بوزیق، یولدین چیقان، حرامی اگری، ناـدوغری، ادبامسیز ایشی ادیان آدم.

فخرجهان ـ محمّدینك لقبی بولیب، دنیانینك فوانجی، همّه‌نینك آبرایی دیان یالی معنی لاری آنکلادیار.

فدا اتمك ـ قربان اتمك، جاندین گچمك.

فراغی ـ فارغ سوزیندین بولیب، آسوده، آرقاین، فراخت، (فراغت)، دینچلیق.

فراق ـ (فرقت) ـ آیرا دوشان، جدا بولان، یکه قالان، یوراگی یانان، قینانچلی، قیغی ـ غملی.

فردوسی (ابولقاسم فردوسی)ـ ۱۰۲۷ ـ ۹۳۴ ـ نجی یلـ لارده یاشان تاجیك، ایران شاعری، «شاهنامه» اثری. نینك آوتوری.

فرسخ (فرسنك) ـ آلتی کیلومتردین عبارت بولان اوزینلیق اولچگی.

فرّاش (فرش) ـ قراول-(Сто рож ، ساقجی، خدمتچی. فرش ـ دوشك؛ (خالی، پلاس، کیلیم، کچه...).

فاطمه ـ محمّدینك قیزی، علی نینك عیالی.

فرعون ـ قدیمی مصر شاهی
فرقان ـ قرآن.
فرمان ـ بویریق، دستور، امر، حکم، تابشیریق.
فرهاد ـ نوایی نینگ «فرهاد و شیرین» اثری نینگ باش قهرمانی.
فرهادوشیرین ـ نوایی نینگ «خمسه» سینه گیران اثر لاری نینگ بیری.
فساد (فاسد) ـ بوزیلان، ضایه لانان، پورسان، یولدین جیقان، آزان.
فضیحت ـ (فضیح، فضایح) ـ مسخره چیلیق، بی ناموسلیق، بی آبرویچیلیق، اینانچسیز-لیق.
فغان ـ آغی ـ انگشاهیک، قیغی ـ غم، دادی فریاد-لیق (دادوفریاد).
فنا (فانی) ـ یوقلیق؛ دینی دوشنجه لاره گوره بودنیا «فانی» «اول دنیا» هم «باقی» (همیشه لیك) حسابلانیبدیر.
فهمِ حال ـ خایسیده بولسه بر یاغدایه کوز یتیرمك، بولجاغی اونگیندین گور-مك. دورمیشه، یاغدایه دوشینمك.
فهرنگ ـ آغراملیق اولچکی بولیب، آغیرلیق، ینگیل-لیگی دنگلامك اوچون قویلیان داش، پسنگ.
فیلقوس ـ (Филлпп Македонский) ـ اسکندر ذوالقرنین نینگ قاقه سی. پادشاه یولان وقتی بینینگ ارامیزدین اونککی ۳۳۶ـ۳۵۰-نجی یل لاره قبات گلیار؛ بوسوز اصلینده «فیلق» (لشگر) و «اوس» (امیر) دیان سوز لاردین عمله کلیب، امیرلشگر (генерал (команду-ющий) армии)
دیمکدور؛ فیلقوس (فیثا غورس) کونه (کهنه) طبیب لارینگ بیری (سرات «غیاث اللغات» ۷۴ه - نجی صحیفه).
فیروزکوه ـ ایرانده داغلیقده یرلاشان (طهراندین بارده) بر شهر آدی.

ق

قاجار (قاجاریّه) ـ حاضرکی پهلوی دیناستیاسیندین اونك حاکملیك ادان دنیاستیاننگ آدی.

قاراو ـ قایتارغی، جوغاب (جواب).

قارون ـ (Корей)ـ لگندار یابلارینگ بیری؛ موسی طرفیندین قرغیش ادیلانی اوچون مال املاگی بیلان اونی یر یودانمیش.

قاری (قرائت) ـ اوقایان؛ بو سوز کور آدمه همده قرآنی یاددین اوقایان آدملاره آیدیلیار.

قاف داغی ـ میفیکی داغ آدی، گویا اول بوتین یر یوزینی قورشاب آلانمیش، کلاسسیك ادبیاتینده برناچه قهرمانلارینگ آدی بو داغ بیلان باغلانشیقده توتیلیار.

قبچاق ـ قدیم توران و ترکستان آرالیغینده (خوارزم ثبتلاریندە) برجول، صحرا آدی؛ صونگابافا بو چولده اوتیران آدملار هم (ترکی قومیندین) قبچاق دیب آتلاندیریلیار. قبچاق دیمك لیك ـ قورقماق، قایدوسیز، ادەن دیمکدور. (سرات غیاث اللّغات ۵۷۹ ـ نجی صحیفه).

قبض اولمق ـ ایچی آغیری، درد؛ توقاتلیق، سوسسی پسلیك.

قبور الاموات ـ اولیلارینگ مزاری.

قتل اتمك ـ اولدیرمك، هلاك اتمك.

قتله ـ قدیمی ترکی سوزی، قایتە، کزاك، صفر.

قجر ـ قوش آدی.

قد ـ بوی، اوزینلیق.

قدرت ـ کویـچ. قـوات (قوت).

قرعه ـ فال، قرّه.

قزوین ـ ایرانده بر شهر آدی.

قطبة الاسلام ـ اسلام یورتلاری.

قلبیر ـ الك.

قُلزمْ ـ مکّه بیلان مصرینگ آرالیغینده، محیط دنگیزی ننگ کناریندە بر یر آدی؛

خوارزم ثبتلارینده بر دریا آدی دیان واریانت هم بار. شونینگ بیلان بیرلیکده اونی (قازمی) هندوستاندەبولان بر دریا آدی دیب دوشیندیریان سوزلیك‌لار هم بار. بار بولان کابر مغلوماته گوره هندوستانده قلزم دریاسی نینگ کناریندە یرلشان شهره هم قلزم آدی داقیلانمیش. بهارعجم سوزلیگی قلزمی چونکنکیر قویمی، ترینگ دریا دیب دوشیندیریار؛ بولاردندە باشقه قلزم **دیب**ـ **قزیل** دنکیزه و شول‌یردە بولان پورته هم آیدیلیار. (سـرات «غیاث‌اللغات» ۵۹۶ـ۵۹۵-نجی صحیفه).

قماربار ـ اویونچی، اویون اوینایان آدم.

قمر ـ آی.

قنده ـ نیرەدە، خایسی‌یردەە

قندهار ـ اوغانستانینگ (افغانستان) گون اورته گونباتار ینده بر شهر آدی.

قویون ـ قوجاق.

قیاس اتمك ـ دنگشدیرمك، بارلاب کورمك، منگرتمك.

قزیل آرسلان ـ ظهیرفارابی آدلی قدیم ایران شاعری‌نینگ اوگی آیدان پادشامی‌ننگ آدی؛ «قَزْل» دیمك عرب دیلیندە لنگ دیمکدور. بو پادشاه هم آغساق بولانی اوچون اونگا شو آد داقیلیبدور. («غیاث‌اللّغات» ۵۷۷-نجی صحیفه).

قیزیل باش ـ داشینه آق ماتا (متاع) اورالان قیزیل قالفاق (تافلك). بو آد ایلکی ایراندە ۱۵۰۱-نجی یلدە صفویدلار دنیاسیتاسینه حاکیم‌لیگی آلیب برمك اوچون کمك ادان ترکی قوملارە آیدیلیار؛ سونگ‌ـ سونگلار بولسه بو آد همّه ایرانلی‌لارینگ (فارسلارینگ) لاقامی بولیب قالیار.

قیصر ـ روم پادشامی‌نینگ لاقامی (لقبی)؛ روم دیلیندە دوغمزی‌نینگ اونگ

یانینده انه‌سی نینگ ایچینده اولیان و اولدیرمزلیك اوچون انه‌سی نینگ قرنی‌نی دیلیب آلینان چاغه‌لاره قیصران دیلاراکنی. قیاصره شالاری نینك انکینجی سی بولان اغسطوس شیله یاغدایده دوغلانی اوچون اونگا قیصر آدی دافیلیار.

اما سونك سونکلار بوآد روم‌شالاری‌نینك باری‌نینك لاقامی حکمنده ولانلیار. (سرات «غیاث اللغات» ۶۰۳ ـ نجی صحفه

قیل و قال ـ قیلیق، قالمقال، انگشاشیك، وا‌غیردی.

ك

کاشی ـ سیرچالی قاب، سیره چالی تانکسیقه

کام ـ مقصد، مراد، آرزو ـ ایسلك؛ **کامِ دل** یوراك آرزوی، کونکل ایسلاگی.

کامل ـ دولی، یتوشان. عقل لی، کما للی، بیشان.

کان ـ معدن، خزینه؛ کوب، زیاد، آرتیق.

کاهل ـ یالته، ایش خوش یاقمایان، یرامز، باشارنیقسیز.

کبوتر ـ کبدره قمری.

کبیر (کبری) ـ اولی، بیك.

کثافت (کثیف) ـ حاپا، کیر، بولام ـ بوجارلیق.

کدخدا (اوبا خدایی، یاش اولی، بولباشچی، داچالنیك.

کربلا ـ عراقده برشهر آدی؛ علی‌نینك نبره‌لاری بیلان امیه‌لارینك آواسینده سوش بولانده (۶۸۰ ـ نجی یلده) علی‌نینك فرزندلاری‌نینك قدریلان یری.

کُرس ـ دینی دوشنجه بوینجه یدی قات آسمانینك بیری.

کرسی ـ اوتورغیچ، تخت.

کرمان ـ ایرانینك پارس اوبلاستنده بر شهر آدی.

کشت ایلامك ـ گزمك، سیر اتمك، جهان کشته‌لیك اتمك.

کُشته (کشته شده) ـ اولان، اولدیرلان، هلاك اولان، یوق اولان.

کشتی ـ ناو، گامی، لوتکا، پاراخود.
کشکول ـ حوز آغاجیندین یاسالان اولی درویش کاسه‌سی (کادیسی) ایمیت قابی، اگنه آتیلیان خلته، اثر، کتاب دیان یالی معنی‌لاری هم آنگلادیار.
کشور ـ یورت، اولکه.
کشیکم (کشیك) ـ قراول من، نوبتچی من.
کفایت (کافی) ـ یترلیك.
کلام ـ کلمه سوزی‌نینك کوبلیك سانی ـ سوزلار؛
کلفزه ـ هزژیق.
کلهمج ـ تومزاق.
کمان ـ یای.
کمند ـ دوزاق سارغی، یوب.
کنت ـ اوبه.
کنعان ـ نوحینك اوغلی؛ دینی دوشنجه‌لاره گوره اول اسلام دینی‌نی انکار ادانمیش؛ نمرودینك آتاسی یعقوب پیغمبرینك یاشان شهری نینك آدی («غیاث‌اللغات» ۶۳۴ ـ نجی صحیفه).
کوثر ـ مسلمانلارینك دوشنجه‌سینه گوره جنّتده آقیان سو؛ دریا آدی.
گوشه ـ بورچ، چت، بولجوم.
کودك ـ چاغه، یاش اوغلان.
کوکب (کواکب) ـ یلدیز، یلدیزلار.
کوه ـ داغ.
کهکشان ـ آق مایانینك سؤیدی آتلاندیغی یالیان یلدیزلار.
کیز ـ کچه.
کیمیا ـ الخیمیا.
کیوان ـ ساتورن (Сатурн) پلانتاسی.

گ

گاو ـ سیغیر.
گاومیش ـ گا میش، سیغرینك بر گورنیشی. بو حیوان کوبلنجه سولی یرده یاشایار.
گُداز ـ ارادیلان، یومشاق، ملاقتلی، آدمچیلیقلی؛ درده آغیری.
گذر ـ گچلگه، یول.
گذر اتمك ـ یول اتمك، اوستوندین دوشمك.
گذشت ایلامك ـ کچیرمك، باغیشلامق.
گر ـ اگر.

گران ـ قمّت، آغیر.
گربه ـ فیشیك.
گرچه ـ اگر.
گرد ـ توزان، غبار، توت.
گرداب ـ آیلاو (سوینك آیلاوی)، حوقیر، گرداب.
گردان ـ آسمان، فلك، یو- قاری.
گردش ـ آیلانیش، دولانیش، او کریلیش.
گرفتار ـ باشاغای، گرفتار بولمق، باغلی.
گرم ـ ایسسی، قیزغین.
گریان ـ آغلایان، گوزی یاشلی، انگرایان.
گز ـ آرشین، (۱۱۷۰ متر)، قولاچ؛ گزاك.
گلشا ـ «ورقه گلشا» دستانی- نینك باش قهرمانلاری نینك بیری، (ورقه نینك معشوقی).
گلچهره ـ گل یوزلی، اوادان، گوزل؛ قیز آدی.
گلزار ـ گب- سوز، گورینك
گل خندان ـ آچیلان گل.
گله اتمك ـ اویکالمك، قتی گورمك.
گمراه ـ یولدین چیقان، یو- لینی یتیران، باشه غای.
گنج ـ خزینه، بایلیق،
گنج بینهایت ـ توکانیکسیز گنج، اولی بایلیق.
گوزگی ـ آینه.
گوسفند ـ قویون.
گوش ـ قولاق.
گوشه ـ چت، بورچ.
گوشه نشین ـ هیچ زاد بیلان ایشی بولمان چته چیقان آدمه آیدیلیار.
گوهر (جوهر)ـ هربرزادینك اصای (اساسی)؛ یاقوت، لعل؛ گوهر پیچاق، گوهر قیلیچ؛ فرزند، جسم.
گوهرِ غلطان ـ قمّت بهالی توغالاق داش.
گویا (گوینده) ـ سایرایان، کبلایان، تیل لنیان.
گویا بولمق ـ سایرامق، گبلمك.
گیاه ـ اوسملیك (موچبری اولی بولمدیق آغاچسیز گوك شاخه‌سیز، اوتلار.)

ل

لابر ـ لنگنگر.

لاله ـ قیزیل گل، گلالك؛ عیال قیز آدی.

لامکان ـ مکانسیز، جایسیز، اوی ـ اوزاری بولمدیق آدم، ایقمانده، سرگردان.

لحد ـ گور، قبر.

لرزان ـ لگزان، ساندیرایان، غالپیلدایان.

لُطْف ـ یخشیلیق، مهربانلیق، ملاقه‌ای لیق، آدمکارچیلیك.

لعل ـ قمّت بها داش (рубин) تامیز (تمیز) سو، قرمزی گلینك برحیلیسی؛ قزیل شراب.

لعنت کرده ـ لعنتلانان، قرغیش سینکان، قهر غضبه سزوار ادیلان.

لقمان ـ قدیمی یونان ـ گرکلارینك لگندار طبیبی.

«روضة‌الصفّا» تاریخی نینك بریان مفاوماتینه گوره اول حبشه (Эфиопия) ولایتی نینك نوبه اولکه‌سیندین حسابلانیار. اول اوزی نینك عالمینی شام ولایتینده آلیب، آخرده هم شولیرده آرادن چیقانمیش؛ کابر روایتلاره گوره بنی‌اسرائیل قومندن بولان بریای‌القمانی اوتوز مثقال آلتینه ساتین آلیبدور. لقمان بوایسه شول باینك قافیسینده او-نینك اودینینی داشایان اکن. (سیرات «روضة‌الصفا» ۱۳۲ ـ نجی صحیفه).

لوط ـ قدیم پیغمبرلارینك بیری و شهر آدی. بوشهر آدملاری حراملیق اداندیکلاری و بوزیق یوله دوشاندیکلاری اوچون گویا اول شهری یر یودانمیش.

لویلی ـ بالق یلی: مختومقلی-نینك «آتامینك» آدلی قوشغیسینده گورکزان سنه‌سی ۱۷۶۰ ـ نجی یاینك ۲۲ ـ نجی مارتینه قیات گلیار.

لیلی ـ «لیلی مجنون» اثری-نینك باش قهرمانلاری نینك بیری، (قیز آدی). مجنو-نینك معشوقی.

لیکن ـ امّا، ولین.

م

مات بولمق ـ ینکیلمك، بوـ یون بولمق، باسیلمق، چیقغینسیز یاغدایه دوشمك، آنکنگالیب قالمق؛ اولمك

ماتم ـ یاس.

ماتی (مهدی) ـ دینی دوشنجه- لاره گوره اول قیامتدین اونك «گلجك» دجّال بیلان سواشجکمیشین.

مادرزاد ـ انه‌دین دوغمه، - دوغا بیتدی.

مار ـ یلان.

مارگیر ـ یلان توتیجی.

مازندران ـ ایران‌ده براوبلاست آدی.

مالِ بسیاری ـ کوب مال، اولی بایلیق، کان دولت.

ماه تابان ـ دولان آی، کلاسسیك ادبیاتینده گوبلنج گوزل، آوادان، گور- ماگای معنیسینده اولانیلیار.

مأمون ـ عبّاسیان دینیاستیا- سینده بولان عرب خلیفه لاری‌نینگ بیری.

مای ـ یاغ.

مُبارزلار ـ اور شیجیلار، قهرمانلار، ادرمن باطیرلار (بهادر)، غیراتلی، گورا- شیجی.

مُبتلا بولمق ـ باشاغای‌بولمق، گرفتار بولمق، کمراه بولمق.

منتقال ـ آغراملیق اولچگی بولیب، ۱۶ نخوددین عبا- رتدور (۴,۴۸ گرام).

مجال ـ فرصت، وقت، طاقت، قرار.

مجاور ـ قونکشی، بان‌بولداش؛ کابر گوندوغار خلقلاری- نینگ آراسینده قبرستانه گوزا گچیلیك ادیان آدمه هم آیدیلیار.

مجلس ـ میلیس، اوتورشمه، یغناق، مجلس.

مجنون ـ «لیلی مجنون» دستانی‌نینگ باش قهرمانی؛ جنون سوزیندین بولیب، دالی دیان معنی‌نی هم آنگلادیار.

محال ـ ممکین بولمدیق،

باها بارمدیق؛ وقت، زمان معنیسینده هم گلیار.

محبّت (حب، حبیب)ـ سویگی دوستایق.

محبوب ـ سویگیلی، دوست، یار، قوی گوریلیان آدم.

محراب ـ مسجده، امامینگ دوریان یری.

محك ـ آلتینینگ، زرینگ حیلینی سایغرمق اوچون کومیش اوستالاری نینگ (استادلار) اولانیان داشی.

مُخْلِصْ ـ اخلاصلی، قره باغرین، یوراکدش.

مخنّث ـ نامرد، ایچی قره، یرامز، خنّاس.

مدایین ـ قدیمی ایرانده بر شهر آدی.

مُدّعا (دعوا) ـ داوا (دعوا)، جدل.

مَدْهوُشْ ـ (مُدْهُشْ)، قور، فیلی، آیلهانچ؛ آنگنگالان. اوزی نی یتیران.

مرال ـ جرن، سوغین.

مرتد ـ دینی وتد ادیان، دینه اینانمایان ـ دینسیز.

مرجان ـ قیرمیزی رنگلی مونجیق آدی، مرجن.

مردان ـ مرد سوزی نینگ کیبلیك سانی، قیراتلی لار، باطیرلار؛ آدملار.

مرداهلی ـ حقیقی انسان، آدمکارچیلیکلی آدم.

مردم خوار ـ آدم ایبجی، قانخور.

مرده ـ اولی، جانسیز.

مرشد (ارشد) ـ دین یولباشچیسی، یاش اولی، سرکرده.

مرغ ـ طویق، قوش.

مرقد ـ دوشاك، یاتیلیان یر، قبر.

مرکب ـ آیاق اولاغی (آت، دویه، اشك...)

مرکّب سیاه ـ قره چرنیل، سیاه.

مریخ ـ مارس پلانتاسی.

مروارید ـ مروردانشی.

مسافر ـ سفرسوزیندین بولیب، گیدیجی، یولاچیقان، بر

یره اوغران، آیری بردین گلان مهمان یالی معنی‌لاری آنگلادیار.

مُستَغرَق (غرق)ـ غرق بولان، باتان چومن.

مسلّط (تساط، مسلط بولمق)ـ باسمق، ینگمك، اوستین چیقمق، اوکده گلمك.

مُشت ـ یومریق، غیسیم، پنجه.

مشتاق ـ آرزو، هوس، میل.

مشتری ـ ساتین آلیجی؛ یوپیتر سیارەسی. (юпитер)

مشرق (شرق)ـ گوندوغار.

مصحفـ صحیفه‌لار، یازغیلار، خطلار توبلیمینی اوزینده جملیان، صحابلانان کتاب.

مطبخ ـ قازان، اوجاق، نهار بیشیریلیان یر.

مَظلومـ ظالم ادیلان، خورلانان، ازیلان، ستم ادیلان.

معتبرـ اعتبارلی، اینانچلی، اینامه گچان، سانه گچان.

مَعشوق ـ عشقینه دوشیلان؛ سویلیان قیز.

مُعظّم (عظیم)ـ اولی، بیك، آگیرت، حرمتلانان، میلانان.

مَعمور (عمارت) ـ سالینان، دیکلدیلان، آبادلانان، آیاغه قالدیرلان، یولا قویلان.

مُغرب (غرب، غروب)ـ گون باتار.

مغرور بولمق ـ اولیمسایق اتمك، بویسانمق، اوز اوزینه گونی یتمکلیك.

مُفتـ موغت، پولسیز، بهاسیز، زادسیز.

مُفتی (فتوا) ـ فتوا بریجی، ایش کسیجی، حکم ادیجی، بویریجی ـ قاضی.

مَقام ـ مرتبه، درجه، اورون، چین؛ دوریلان یر.

مُقیم ـ مسافرسوزی نینك ترسی؛ اورتینده اوتیران، یرینده

دوران، جايندين قوز- غانمديق، همیشه‌ليك، مداماليق.

مَكّار (مكر)ـ حيله، آلداوچی، يلانچی.

مَكْث ـ دايانماق، دورمق، صبر اتمك، قراشمق.

مَگَس ـ سينگاك.

مَلائك (ملك)ـ فرشته‌لار.

منَ الحق ـ حقدين.

مُنافق ـ تقوا سوزی نينك ترسی. قاعده‌نی بوزيان، يولدين چيقان، خدابسيز.

مِنْبَر ـ دينی خادمينك باريب وعظ ـ نصيحت ادیان يری، تريبونا. (Трибуна).

مَنزلگاه ـ اوی، جای، مكان، ياشاليان يرـ يورت.

مَنصور ـ آيراتن بر آقيمينك وكيلی، ۹۲۲ـ نجی يلده روحانيلار طرفيندين داره چكيلانميش.

مَنظره ـ گورنيش، صفا، ييزاژ.

منع اتمك ـ قدغن اتمك، يوله برمزليك.

منقّش ـ ناغيشلانان، بزالان، تيمارلانان. آوادانلانان.

منكر ـ انكار اديجی، شبهه‌لنيان، ايغانمايان.

منوّرـ نورلی، يختی، ايشيقلی، يالپيلداب دوران.

مؤذّن (اذان) ـ آذان آيديان آدم.

مورـ قرينجه.

موسی ـ پيغمبرلاونك بيری.

موسيجه ـ كبدری (كبوتر).

مونس (انس) ـ اورانيشان، هور، الفت، الده‌كی بولان.

موش ـ سيچان، آلاقه، آلا نگنگرت.

مناجات اتمك ـ دغا اتمك، يلبارمق.

مهجور (هجر) ـ آيرادوشان، اوزاقلاشان، داشلاشان.

ميشه ـ جنكل، باغليق، آغاچليق.

ن

نادان ـ احمق، عقلسیز، هیچ زادبیلمیان.

نار ـ اود، یالین.

ناشی ـ گودك، دوشونچه‌سیز، کور.

ناشایسته ـ یاقیمسیز، یرامز، گلشیکسیز، بولغیسیز.

ناشتا ـ ارتیرلیك نهار (Завтрак).

ناظر (منظور، نظر) ـ نظر ادیجی، سرادیجی، گوز لایجی، قراب دوران، آنك‌ادیان، گوریب دوران، باشلیق، یاش‌اولی، مینیستر.

ناقابل ـ مناسب بولمدیق، دگیمسیز، یارامسیز، اوقیمسیز.

ناگهان ـ بردنکا، توتاندین، قراشیلمانقا، دویدانسیز، خبرسیز.

نالهٔ افغان ـ آهی ناله، غم‌غصه.

ناله چکمك ـ آه چکمك، قیغی‌ـغم اتمك.

نامه ـ خط، کاغذ، نامه.

نبات ـ اوسیملیك، گوگرتی.

نثار اتمك ـ قربان اتمك، فدا اتمك‌جانینگی غایغیرمزلیق.

نجات تابمقـ قوتیلمق، دینمق، خلاص بولمق.

نجبا ـ نجیب سوزیندین. آبرایلی آدملار؛ بك‌زاده لار.

نجد ـ عربستانده داغ آدی.

نردبان ـ باسغانچاق.

نسیمی ـ روحانیلارینك بویغی بویچه ۱۶۱۷ ـ نجی یلده حلب شهرینده (Алеппо) دارهچکیلان برشاعر آدی.

نُصرت ـ یئگمك؛ کمك، قولداو، یاردم.

نظامی ـ (۱۲۰۳ ـ ۱۱۴۱) مشهور آذربایجان شاعری.

نغمه‌گر ـ آیدیجی، منك ادیان؛ دایره، آواز.

نفس ـ دم.

نقاب ـ پرده، اورتی، چادر.

نقاره ـ لانگنگاره، طبراك.

نقبا ـ یولباشچی، حاکم، بو سوز کلاسسیك ادبیاتینده

کوملنج دین وکیل لارینه آبدیلیار.

نُقره ـ کومیش.

نقش ـ ناغیش، شکل، بزاك.

نُقصان ـ زیان، ضرر، شکس (شکست)، آزلیق، کمچیلیك.

نامدار ـ آدلی ـ آبرایلی، یقاسینی تانادان،

نَم ـ یاش، چیغ، اول.

نما ـ (نمایان) ـ گورنیش، جلوه، یوزه چیقمق، آشکار اتمك.

نمرود (نمرودبن کنعان) ـ قدیم ایامّده خدایلیق دعواسی نی ادان لگنداو شخص؛ دینی دوشنجه‌لاره گوره اول خدایی اورمق‌اوچون یوریته تخت یاساب کرك قوشلارینك کمگی بیلان آسمانه اوچانمیش (سرات «روضة‌الصفا» تاریخی، ۴۷ نجی صحیفه).

نوایی (۱۴۴۱ ـ ۱۵۰۱)ـ ازبك خالقی‌نینك بیلك شاعری.

نوح (Ной) ـ دینی دوشنجه‌لاره گوره قدیم پیغمبرلارینك بیری، گویا اول ۲۵۰ جماسینده عمر سورانمیش. (سرات «روضة‌الصفا» تاریخی‌نینك ۱۹ ـ نجی صحیفه‌سینه).

نورعین ـ گوزینك نوری.

نوش اتمك ـ ایچمك، ایمك، جانینگه سینگدیرمك.

نون ـ عرب الیب بیینده «H» حرفی.

نهنگ ـ اولی بالیق آدی، کیت.

نی ـ قرغی، **تویدیك**، قمیش

نی بادای ـ یر آدی.

نیسان ـ یازیاغیشی؛ سیریالی‌لار آیی‌نینك آدی (آپرل).

نیست بولمق ـ یوق بولمق.

نیستلیك ـ یوقلیق.

نوشیروان (انوشیروان) ـ سرات شیروان.

نیشابور ـ ایرانده بر شهر آدی.

و

واصل بولمق ـ یتیشمك، دوشیشمق، قوشیلمق.

والد (والدین) ـ آتا ـ انه.

وامق ـ عنصری طرفیندین یازیلان «وامق عذرا» دستانی نینك باش قهرمانی؛ محمود غزنوی نینك (۹۹۸ـ۱۰۳۰) کوشك شاعری.

واویلتا ـ آغی ـ انکشاشیك، او کینچلیلیکی، قینانجی آنگلادیان صوز، واویلا حالینکه.

وِرْد ـ دغا، اندیك؛ تما (طمع)، ایسلك، آرزو.

وَرْزِش ـ وردش، اندیك، فیسکولتورا، اورنشمه، عادت اتمه، داب بولمه.

ورقه ـ «ورقه گلشا» دستانی نینك باش قهرمانی.

وسواس الخنّاس ـ دینی دوشنجه‌لاره گوره شیطانینك وسواسی؛ شیطان کولکوسینه دوشمکلیك.

وصال (وصل) ـ بیریکمك؛ باریشمق، مقصده یتمك، دوشیشمق.

وصلت (وصال) ـ دوشیشیق، تانیشمق.

ویرانه ـ خرابه‌چیلیق. یقیلان، یومریلان جایلار.

ویس القره ـ کابر روایته گوره مخمدینك یاقین آدملرینك بیری بولیبدور.

ویل ـ دوزخ آدی.

ه

هارون ـ مسامان پیغمبرلرینك بیری، انجیلدا کی (Аарон) آرون.

هارون الرّشید ـ عبّاسیان دیناستیاسی نینك خلیفه‌لرینك بیری، اول ۸۰۹ ـ ۷۸۶ ـ نجی یللارده حکمدارلیك ادیبدور.

هامون ـ (هامان) ـ مصر پادشاسی فرعونینك باش سرکرده‌لرینك بیری.

هجران ـ آیرالیق، اوزنکه‌لیك.

هُـدْ هُـدْ ـ هدهد، قوش آدی.
هدایت ـ اوغریقدیرمه، یولا سالمه، گور گرمه، دوشندیرمه.
هرات ـ افغانستاندە بر شهر آدی.
هزار ـ مینك.
هفتن ـ (هفت تن) ـ دینی دوشنجه بو ینچه گوزه گورینمیان یدی سانی. میفیکی شخص.
هلال ـ تازه دوغان آی.
هُمای (همما) ـ قوش آدی. دینی دوشنجه‌لاره گوره اول سونگك ایبانمیش، کیمسینك باشینه بو قوشیندك سایه‌سی دوشسه اول آدم اولی دولته یاده اولی مرتبه یترمیش.
همدست ـ یولداش، دوست، یار، بیرلاشان، الی بیر.
همدم ـ یولداش، سیرداش، یورا کداش گورر نگدش.
هَمْراز ـ سیرداش، درد داش، یورا کداش.

همراه ـ یولداش.
همنشین ـ اوتیرداش، گورر نگداش، صحبتداش، بیله اوتیریب، توریشیان.
هند ـ هندوستان؛ امیر حمزه‌نی اولدیران عیالینك آدی. («غیاث اللغات» ۸۷۲ ـ نجی صحیفه).
هنکار ـ بو آد کور اوغلی، اپوسینده کا عثمانلی ترکلا ـ رینك سلطانی، کا ایران شاسی حکمینده آغزالیار؛ خونگر ـ خونکار بولسه قان ایچیجی دیمکدور.
هنگام ـ دور، زمان، ایّام.
هوا و هوس ـ بوش خیالات، بیدرك هوس، نفسینك اوغرینه چابمق.

ی

یاری ـ قولداو، کمك، همراه لیق.
یاریتمق ـ یاغتیلاندیرمق.
یاقوت (рубин) قمتّ بهالی گوهر داشی، اول قزیل، ساری، آق وماوی رنك‌ده بولیار.
یاو ـ دشمان (دشمن)، یاغی.

یاویتمق ـ دشمانچیلیق، گو-
ریبلیك، زیان یترمك.
یراق (ایراق) ـ داش، اوزاق،
آلیس.
یزید ـ اورتا عصر عربستان
حکمدارلاری‌نینك بیری،
حاکیملیك اوستینده علی-
نینك نبره‌لارینه قرشی
گوراشان آدم.
یساوگونی ـ یوله، یوریشه
طیّارلیق گوریلیان گون.
یَلْدا ـ یلینك دوامینده بولیان
اینك قارانکقی کیجه؛ توم
قارانکقی.
یعقوب ـ پیغمبرلارینك بیری،
یوسفینك آتاسی.
یغین ـ قشون، لشگر، بر

توفار آدمینك یغنانماغی.
یگ ـ اونگات.
یلمك ـ قدیمی ترکمن‌سوزی
بولیب، ایلغامق، چابمق،
یوگیرمك، یورتمق.
یوسف ـ یعقوب پیغمبرینك
اوغلی، «یوسف زلیخا»
دستانی نینك باش قهرمانی
انجیاده، توراتده
Иосиф прекрасный
آدی بیلان مشهوردور.
یوم ـ گون.
یُونس ـ پیغمبرلارینك بیری،
انجیلداکی Ионе، لگندا-
لاره گوره گویا اونی بالیق
یودانمیش. (سرات
«غیاث‌اللغات» ۷۹۰ـ نجی
صحیفه).

مضمونی

دوزیجیلاردین	۷	جوشه دوشیب‌سن	۱۰۳
سوز باشی	۱۶	باغلار هی	۱۰۵
اوزی هم سویکی حقینداقی شعرلار		ایزلامابن بولارمی	۱۰۷
		مبتلا قیلدی	۱۰۹
قان چیقار	۷۳	قایسی‌یلمه‌دیم	۱۱۱
پاره پاره‌دور	۷۵	یغلاپ گچر حالیمغه	۱۱۳
یتیشدی سالیم	۷۷	عالمه بلکیلیدور	۱۱۵
سان بولسام	۸۰	تورغیل دیدیلار	۱۱۷
اوغلیم ـ آزادیم	۸۲	بولدیم گریانه	۱۲۱
کونکلیم	۸۶	ریکان ایلادی	۱۲۴
دو کیب بارادور	۸۸	آزادیم قنی	۱۲۶
قالیب من	۹۰	آتامینك	۱۲۹
داشلار بیله	۹۲	عبدالله	۱۳۱
یار بیزیم ساری	۹۴	بولار کلمدی	۱۳۳
نیلاین	۹۶	چودیرخان اوچون	۱۳۵
بیلمزمینك	۹۸	کامذار اویناشار	۱۳۷
آه ایسلارین	۱۰۱	دوراسینك کلور	۱۳۹

بو ایشی ۱۴۱
هریانه ۱۴۳
قاشی یای ۱۴۵
بو دردی ۱۴۷
نامه‌سن ۱۴۹
کوردینکمی ۱۵۱
بغریم دیلانیم ۱۵۳
کراکدیر ۱۵۵
جدا بولدیم ۱۵۷
ایسلارین ۱۶۰
کوزیم دوشدی ۱۶۲
صاتاشدیم ۱۶۴
کوز بیله ۱۶۶
عاشق بولمیشام ۱۶۸
بولوده قاردی منی ۱۷۱
آیه دوندی ۱۷۳
قیزمای بولدیم ۱۷۶
درد اولدی ۱۷۸
بولدیم ایمدی ۱۸۰
منکزار حکملی ۱۸۲
دوغریسی ۱۸۵
کوزل‌سن ۱۸۷
دلبرینك ۱۸۹
منکلی خان ۱۹۲
اویات ایلایر ۱۹۵
کوکدین اینمز یرانلار ۱۹۷
بارمی یرانلار ۱۹۹

آیریلدیم ۲۰۱
ایچماین جامیم ۲۰۳
نوروزدین سنی ۲۰۵
گوزل شیر غاری ۲۰۷
یاجبار ۲۱۰
یارسندین ۲۱۲
یاندیرور ۲۱۵
بیلی بولمسه ۲۱۷
بایه سراتمز ۲۱۹
دوز هم بولمسه ۲۲۱
کونکل ۲۲۳
یور بیلانی ۲۲۵

ایل کون هم قهر مانچیلیق
حقینده

ترکمنینك ۲۳۱
نقصانه کلکای ۲۳۶
یغموریغدر سلطانیم ۲۳۷
سونکی داغی ۲۳۹
گرگانینك ۲۴۱
دوکر بولدیق یاشیمیز ۲۴۳
یایلاخلاری بار ۲۴۵
اونکی آردی بیلینمز ۲۴۷
کوکلنك ۲۴۹
کوریلسین ایندی ۲۵۲
عجب ایّام کلمدی ۲۵۴
فقرایم ۲۵۶

دقه نه دور دوز نه‌دور ۲۵۸
میدان یولوقسه ۲۶۰
گراکدور ۲۶۲
باش اوستینه ۲۶۴
جانینه دکمز ۲۶۶
صرف ایلایر آشینی ۲۶۷
آتی کراك ۲۶۹
ژور بولار ۲۷۱
ایل یخشی ۲۷۳
خار قیلدی ۲۷۵
قالدی نیلاین ۲۷۷
ایلینکنی ۲۷۹
کچدی زمانه ۲۸۱
نظر ایله ۲۸۳
جهان بیدا ۲۸۶

سوتسیال تنقیدی حاصیتداکی شعرلار

دونر ۲۹۱
فتاح ۲۹۳
صالار قوشین آنکلامز ۲۹۶
ئیلِ قال بولار ۲۹۸
یورمای بولدی ۳۰۰
آغلارمن ۳۰۲
دامان قالمدی ۳۰۴
دوکه باشلادی ۳۰۶
احسان قیسی بیلینمز ۳۰۸
آی کونینکز باتماغه ۳۱۰
قاچه باشلادی ۳۱۲
ناس آتان ۳۱۵
غیبتکش ۳۱۷
دونلی کورینور ۳۲۰
دون تافیلمسه ۳۲۲
مالینه دکمز ۳۲۴
مالی بولمسه ۳۲۶
چامکش ۳۲۸
حالینك سنینك ۳۳۰

قیلیق خاصیت اخلاقی شعرلار

یلدیم توت ۳۳۵
قولده باری بولمسه ۳۳۷
دویشینه دکمز ۳۳۹
یاد بولار ۳۴۱
بهم ادار ۳۴۳
قل بولغین ۳۴۵
کوریم کوریامکان یرده ۳۴۷
ار یانینده بلیدور ۳۴۹
سازینه دکمز ۳۵۱
قوملی چیقیبدور ۳۵۳
داش دوکر ۳۵۵
یاد ایلار ۳۵۷
اوتور توریشین گورینك ۳۵۹
داشده بلیدور ۳۶۲
همایان اردین ۳۶۴

اویلانگین ۳٦٦
اقرارسیز اردین ۳٦۸
دیش کیتمك ۳۷۰
جوش کلسه ۳۷۲
کویمان یکبده ۳۷۵
کیدیجی بولمه ۳۷۸
دلالت یخشی ۱۳۸۴
فاش ادار سنی ۳۸٦
کار بیله ۳۸۸
صحبت یخشیدور ۳۹۰
کونکل یاتمز هیچ ۳۹۲
سیر کیدار ۳۹۴
یتماین قالمز ۳۹٦
جم بولیب ۳۹۸
ترس چیقر ۴۰۰
الیب قدینك دال اولار ۴۰۲
داشی سیندارار ۴۰۴
لاله کتیرمیش ۴۰٦
کزامك بیلان ۴۰۸
یولداش بولان ۴۱۱
یراشمز ۴۱۲
آتچه بولمز ۴۱۵
صفا بولار ۴۱۷
قدرین نابیاسین ۴۲۰
آت یانینده بللیدور ۴۲۳
سیل بیلانی ۴۲۵
ایلی گوزلار ۴۲۷
دون بولسه ۴۲۹
دون گراك ۴۳۱
داغ سایر ۴۳۴
قره رنگ بولار ۴۳٦
آته منکزار ۴۳۸
ایچان یالیدور ۴۴۰
چاتیب بولمایر ۴۴۲
زاد یخشی ۴۴۵
کچر سوزی جاتینکدین ۴۴۷
او زان کلیر ۴۴۹
یاشلار ایچینده ۴۵۱

دنیا باراده فکرلنمه‌لار

اوچی اولاددین ۴۵۵
عار بیله ۴۵۷
کلمزمی ۴۵۹
کلانده باردور ۴٦۱
بو دنیا ۴٦۳
کوزه مهماندور ۳٦٦
اقبال بولمدی ۴ ۹
بولارسن ۴۷۱
مکانه کلدینك ۴۷۳
یل بیله ۴۷٦
جان ایچینده ۴۷۸
دوشان کونلاریم ۴۸۴
جوشه یتدینك ۴۸٦
یاشینده ۴۹۰

صورتی چکانلار:
و. ماکریدین، گ. کولویاروف.

تخنیکی رداکتور:
طاهر ابراهیموف.

چاغدور بو چاغلار ۴۹۴
یوز اورسانک ۴۹۶
نالار کورینور ۴۹۸
سیرانده ۵۰۰
خبر بر-شیله‌دور ۵۰۲
جالدی کیتدی ۵۰۵
سوزلیک و
دوشیندیریش ۵۰۷
مضمونی ۵۵۴

د و ز ا د يش

صحيفه	سطری يوقاردان	سطری آشاغدان	يازيليبدور	اوقامالی
۱۹	—	۶	هريرور	هريرود
۲۲	—	۲	مطلع لشمس	مطلع الشمس
۲۵	—	۳	اوكتيار	اوكتيابر
۲۷	—	۶	قوييانليغينی-ده	قوييانليغی-ده
۵۲	—	۷	ادير	اديار
۵۶	۷	—	محرم قيللدی	محروم قيللدی
۹۲	۳	—	كرسام	كرسام
۱۰۵	—	۳	ياينديين	پاينديين
۱۲۱	۲	—	خك	خاك
۱۲۱	۷	—	ل	ال
۱۳۵	٤	—	كوللا	كوللار
۲۳۷	۸	—	سجانی	سبحانی
۲۶۵	۸	—	قانلان	قاتلان
۲۷۰	۲	—	غارفلار	عارفلار
۳۷۹	٤	—	يمانغه سايجی	چمانغه ساتيجی
۳۸۸	—	٤	جانينك	جاينك
۳۹٤	—	۶	عيمينی	غمينی
٤۲۰	۸	—	عشقه سرين	عشق اثرين
٤۷۳	۲	—	آميزاد	آدمزاد
٤۸۳	۱	—	قاتيغيل	قايتغيل
۵۱۶	—	۹	تنور	تنبور
۵۲٤	۷	—	غدايی	ياغدايی
۵۲۶	—	۲	اتمك	اتمزليك
۵۲۸	—	۷	Внера	Венера
۵۲۹	۹	—	Аратор	оратор
۵۲۹	—	۱۱	سست سر	سست تر
۵۳۸	۸	—	Филлпп	Филипп

МАХТУМКУЛИ
Избранные стихи

Түркменистан ССР Ылымлар академиясының Редакцион-
-нешират советинин карары боюнча чап эдилйәр

Ыйгнамага берилди 15|VII—60 й.
Чап этмәге рухсат эдилди 9|IX—60 й.
Чап листи 28,7 + 10 елментги = 29,12. Физ. чап листи 17,5.
Учет-нешир листи 12,5+10 елментги. Форматы 84x108 1|32.
Заказ № 464. Тиражы 5000.
Нешир № 51|144. Бахасы 10 м. 15 к., 1|II—1961 й. — 1 м. 2 к.

Туркменистан ССР
Ылымлар академиясынын нешираты.
Ашгабат—Баку 1960 й.